

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstrednik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ — Železarna Jesenice. Stevilke Internih telefonov: urednik 483, administracija 484 in 726. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

UMRL JE TOVARIŠ TITO

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) — Danes ob 18. uri sta predsedstvo CK ZKJ v imenu centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije in predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije, na seji obeh predsedstev sprejeli ob smrti predsednika republike in predsednika Zveze komunistov Jugoslavije Josipa Broza Tita naslednji razglas:

Delavskemu razredu,
delovnim ljudem in občanom,
narodom in narodnostim
Socialistične federativne republike Jugoslavije
Umrl je tovariš Tito.

Dne 4. maja 1980. leta ob 15.05 je v Ljubljani prenehalo biti veliko srce predsednika naše Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednika predsedstva SFRJ, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije, maršala Jugoslavije in vrhovnega poveljnika oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije Josipa Broza Tita.

Huda bolečina in globoka žalost pretresata delavski razred, narode in narodnosti naše države, slehernega našega človeka, delavca, vojaka in bojnega tovariša, kmeta, intelektualca, slehernega ustvarjalca, pionirja in mladince, dekle in mater.

Vse življenje je Tito borec za koristi in zgodovinske cilje delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, za najplemenitejše ideale in hotenja naših narodov in narodnosti. Tito je naš najljubši tovariš. Sedem desetletij je izgoreval v revolucionarnem delavskem gibanju. Šest desetletij je krepil vrste jugoslovanskih komunistov. Več ko štiri desetletja je na najzlahtnejši način opravljal najodgovornejšo dolžnost v naši partiji. Bil je herojski voditelj v velikem narodnoosvobodilnem boju in v socialistični revoluciji. Tri in pol desetletja je stal na čelu naše socialistične države in povedel našo državo in naš boj za novo človeško družbo v svetovno zgodovino, se izkazoval in potrjeval tudi sam kot naša največja zgodovinska osebnost.

V najusodnejših obdobjih našega obstoja in razvoja je Tito smelo in dostojno nosil proletarsko zastavo naše revolucije, vztrajno in dosledno povezan z usodo naroda in človeka. Boril se je z vsem svojim življenjem in delom, živel z žarom in humanizmom velikega revolucionarnega delavca in narodnega voditelja.

Tito ni bil le vizionar, kritik in razlagalec sveta. Odkrival je objektivne pogoje in zakonitosti družbenih gibanj, spreminjal velike ideale in misli v akcijo milijonskih ljudskih množic, ki so, z njim na čelu, dosegle epohalne napredne družbene preobrazbe. Njegovo revolucionarno delo bo za vse čase vpisano v zgodovino jugoslovanskih narodov in narodnosti, v zgodovino vsega svobodoljubnega človeštva.

V najtežjih časih stare Jugoslavije, preganjan in zaprt, je bil Tito zgled neomajnega revolucionarja. Prebrodil je vse težave rasti naše partije. Organiziral je partijske vrste in množične organizacije, vodil stavke, politične borbe in akcije. Boril se je proti sektaštvu, frakcionizmu in oportunizmu. Usposabljal je komuniste za delo v množicah. Posvečal je posebno pozornost mladini in delu komunistične mladine Jugoslavije. Vedel je, da našega komunističnega gibanja ni mogoče voditi od zunaj, prav iz nobenega mednarodnega središča. Prepričan je bil, da lahko le samostojna in enotna partija izpolnjuje dolžnosti do svojega delavskega razreda in do svojega naroda. Uspel je reorganizirati, okrepiti in mobilizirati maloštevilno partijo v času porajajočega se fašizma, pri čemer je opozarjal, da se lahko samo partija, ki je široko zasidrana v množicah, skupaj z njimi bori za socialistične ideale. Jugoslovanski komunisti so si, sledeč Titovi poti, pridobivali zaupanje ljudstva, bili so v prvih vrstah borcev proti reakcionarnemu hegemonističnemu režimu stare Jugoslavije in proti fašizmu.

Ko je fašistični imperializem postal neposredno nevaren, ko je bila naša država zaslužjena, ko je šlo ne le za usodo Jugoslavije, marveč tudi za prihodnost človeštva, tovariš Tito ni niti za hip omahoval. Pod njegovim vodstvom je centralni komite Komunistične partije Jugoslavije povedel narode in narodnosti naše države v boj proti močnejšemu in do zob oboroženemu sovražniku. Naša partija kot razredna in nacionalna sila se je tudi v tem boju poistovetila s hotenji in interesi ljudstva, pripravljena, da tudi v teh najtežjih trenutkih do konca deli usodo z njim.

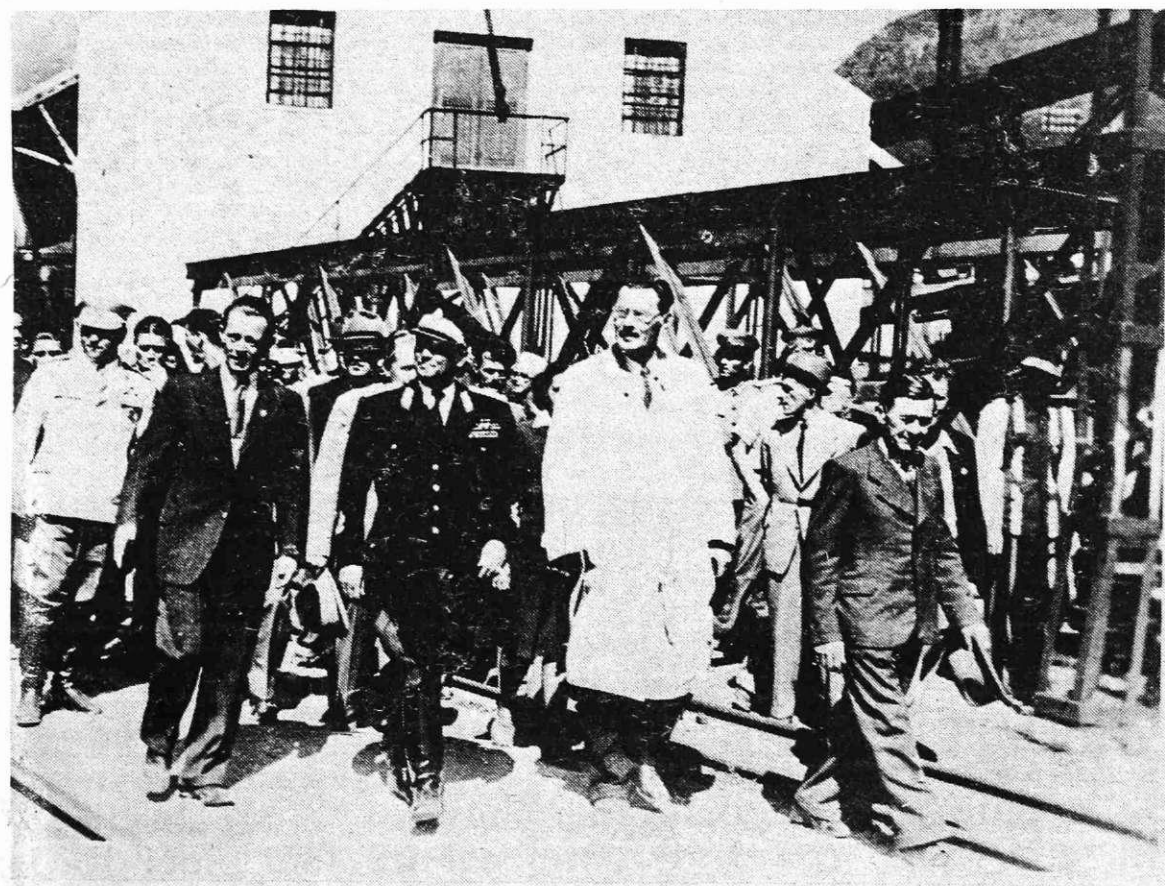
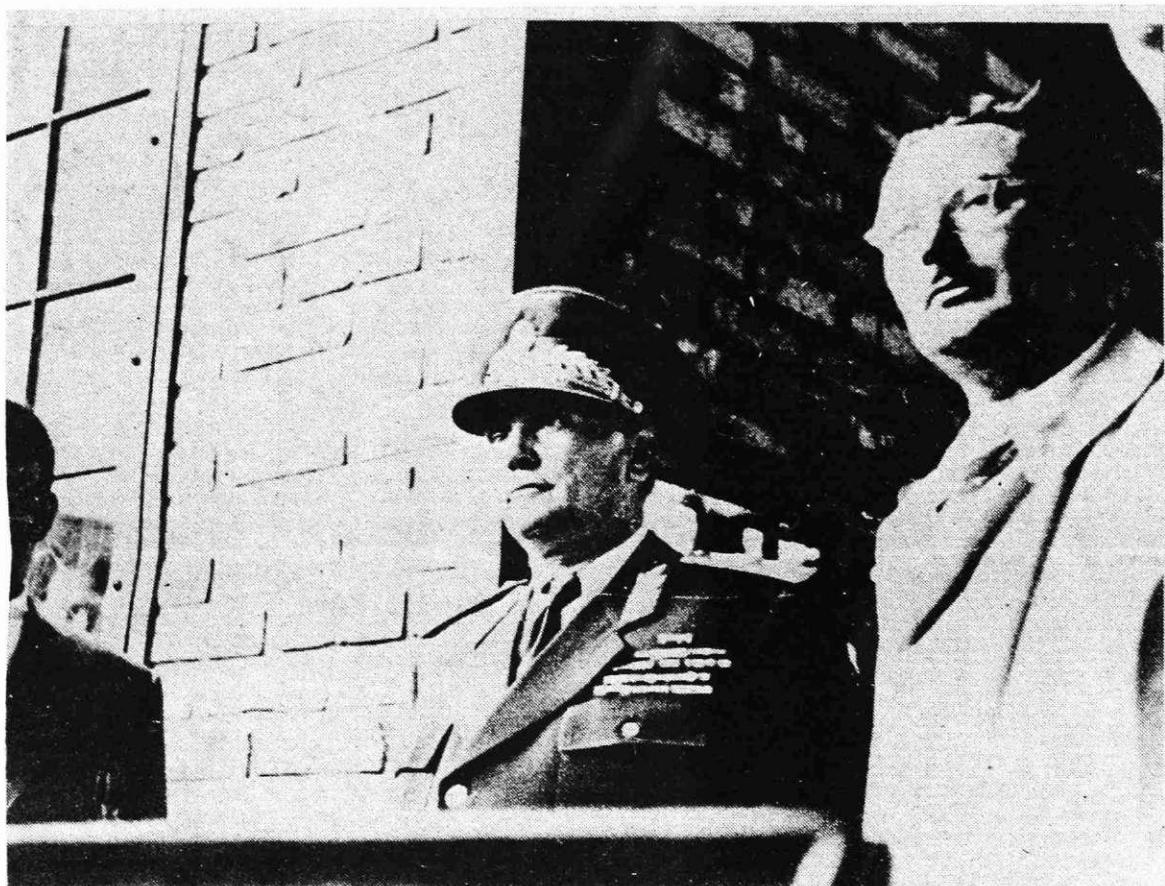
(Nadaljevanje na 2. strani)

BEOGRAD, 4. maja (Tanjug) — Danes ob 18. uri sta predsedstvo CK ZKJ v imenu centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije in predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije, na seji obeh predsedstev sprejeli ob smrti predsednika republike in predsednika Zveze komunistov Jugoslavije Josipa Broza Tita naslednji razglas:

Delavskemu razredu,
delovnim ljudem in občanom,
narodom in narodnostim
Socialistične federativne republike Jugoslavije
Umrl je tovariš Tito.

Dne 4. maja 1980. leta ob 15.05 je v Ljubljani prenehalo biti veliko srce predsednika naše Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednika predsedstva SFRJ, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije, maršala Jugoslavije in vrhovnega poveljnika oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije Josipa Broza Tita.

Prvi obisk predsednika Tita v naši železarni 1. avgusta 1946 ob zažigu drugega plavža

(Nadaljevanje s 1. strani)

Medtem ko je bila zaslužjena vsa Evropa, fašizem pa je bil na vrhuncu svoje moči, medtem ko so armade Hitlerjeve Nemčije prodirale čedalje globlje na vzhod, je narodnoosvobodilna vojska na čelu s Titom ustvarila sredi zaslužjene Evrope svobodno ozemlje. Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Jugoslavije so vezali na desetine fašističnih divizij in s svojim bojem postali močan sestavni del splošne fronte protifašističnih zavezniških sil.

V tem boju je zrasla naša slavna narodnoosvobodilna vojska, ki je v končnih operacijah za osvoboditev naše domovine štela 800.000 borcev. Svet je občudoval podvig Titove prekaljene armade, svet se je spraševal, kako je bilo mogoče, da je nekaj deset tisoč komunistov in revolucionarnih mladincev potegnilo za seboj tako široke množice jugoslovanskih narodov v njihov največji zgodovinski boj.

Naša partija in tovariš Tito sta že od vsega začetka temu boju dala vse značilnosti narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Tovariš Tito je vedel, da je za takšen boj in zmago potrebna široka fronta ljudskih množic.

Narodnoosvobodilni odbori na osvobojenem ozemlju in Antifašistični svet ljudske osvoboditve Jugoslavije so postavili temelje nove Jugoslavije. Do končnega formiranja demokratične ljudske federativne skupnosti je prišlo na 2. zasedanju Avnoja v Jajcu. Jugoslovanski narodi so z odločilnim bojem v osvobodilni vojni prevzeli svojo usodo v lastne roke. Brez njihove udeležbe ni bilo mogoče delati nikakršnih načrtov o njihovi prihodnosti.

V narodnoosvobodilni vojni se je vsak naš narod in vsaka narodnost borila za lastno nacionalno osvoboditev in za novo Jugoslavijo, svobodno skupnost bratskih in enakopravnih narodov in narodnosti. Sedanji in bodoči rodovi ne bodo pozabili, da sta bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti zavezujoča opredelitev naše revolucije in tovariša Tita. Boril se je proti politiki nacionalnega zatiranja v bivši Jugoslaviji. Upiral se je poskusom, da bi državo razdrobili. Vedno je bil trdno prepričan, da naši narodi in narodnosti lahko ohranijo svoj obstoj in neodvisnost, da lahko svobodno in nemoteno gradijo socialistične samoupravne odnose, le če se opirajo na socialistično skupnost, solidarnost in povezanost. Tovariš Tito je poudarjal, da je naš skupni življenjski interes, ohraniti in krepiti enotnost ter graditi Socialistično federativno republiko Jugoslavijo kot skupnost enakopravnih narodov in narodnosti. Vedel je, da nas k temu vodi usodna povezanost, medsebojna zgodovinska bližina, stoleten boj proti tujim zavojalcem, kot tudi občutek, da mora biti vsakdo gospodar v svoji hiši. Ravnal se je po marksističnih načelih nezlomljive povezanosti med razrednim in nacionalnim. Neomajno se je boril proti nacionalizmu in šovinizmu, proti nestrpnosti, proti nadvladi in hegemoniji enega naroda nad drugim. Boril se je proti vsem pojavom unitarizma in separatizma.

Naša trdna socialistična enotnost, ustvarjena v boju in revoluciji, je trajno jamstvo za našo prihodnost. Usoden pomen bratstva in enotnosti je Tito vselej poudarjal kot največjo revolucionarno pridobitev, ki jo je treba čuvati kot punčico očesa.

Tovariš Tito je vrhovni poveljnik in tvorec armade, ustvarjene v boju z velikanskimi človeškimi žrtvami. Začel je narodnoosvobodilno vojno, pa ni imel niti orožja in niti vojaških šol niti zaledja niti tovarn. Obstajala pa je jasna linija zveze komunistov, trdna volja in odločnost, domoljubje širokih ljudskih množic, ki niso hotele sprejeti zasedbe, suženjstva in razkosanja naše domovine.

Tito je tvorec strategije in taktike naših oboroženih sil, vodja, navdihovalec in neposredni voditelj vseh njihovih bitk in zmag. Združil je svobodnjaške težnje in revolucionarna stremeljenja ljudskih množic ter ustvaril v narodnoosvobodilni vojni koncepcijo in doktrino splošne ljudske revolucionarne obrambne vojne, v kateri je sleherni državljani vojak in sleherni vojak državljani. Pod neposrednim Titovim vodstvom so postale naše oborožene sile v povojnem času del socialističnega samoupravljanja in zanesljiva opora zaščiti svobode ter celovitosti Socialistične federativne republike Jugoslavije. Tito je postavil temelje in načrtoval smeri razvoja splošne ljudske obrambe in vojaške znanosti, ki jo v osnovi preveva njegova misel: »Tujega nočemo, svojega ne damo!«

Po težkih revolucionarnih izkušnjah je bila uresničena Marxova zamisel o oboroženem narodu, po kateri sta borbeno pripravljena oboroženih sil in homogenost njihovih vrst jamstvo za našo svobodo in neodvisnost, za ohranitev bratstva in enotnosti, za enakopravnost naših narodov in narodnosti, in za nemoten razvoj našega socialističnega samoupravljanja.

Tovariš Tito je iskal globlje in bolj vsestransko bistvo in resnico o socialistični družbi. Verjel je v ustvarjalno moč delavskega razreda in delovnih ljudi. Bil je prepričan, da mora biti socializem v interesu delovnega človeka, da mora biti njegovo delo, da mora v državi delavskega razreda imeti odločilno vlogo razred sam, ne pa nekdo v njegovem imenu.

Ves naš boj se je opiral na široke delovne sloje in črpal iz njih svojo moč, iz katere je vzniknila ljudska fronta kot plod najširšega zbiranja vseh, ki so jim pri srcu pridobitve naše neuvrščene, samoupravne socialistične skupnosti bratskih narodov in narodnosti. Iz takšne zamisli in izkustva v narodnoosvobodilnem boju se je z ustvarjalno uporabo marksizma rodilo socialistično samoupravljanje. Tovariš Tito se je nenehno zavzemal za to, da bi samoupravno organizirani delovni ljudje upravljali sredstva in pogoje dela, tokove družbene reprodukcije in, po delegatskem sistemu, družbo v celoti. Spominjamo se besed tovariša Tita, da »tovarne delavcem, zemljo kmetom« ni nekakšna abstraktna propagandistična parola, marveč cel program socialističnih odnosov.

S tovarišem Titom smo si pridobili samoupravljalstvo izkušnjo treh desetletij. Naša praksa je pokazala, da je socialistično samoupravljanje spodbudilo procese za odpravljanje vseh oblik razredne vladavine, osvobajanje dela in popolno uveljavitev človeške osebnosti. Spodbudilo je ustvarjalnost in iniciativno ljudstvo in omogočilo hiter družbenoekonomski in kulturni razvoj naše skupnosti, pospešilo širjenje socialistične demokracije in preraščanje birokratsko-etatsističnih odnosov na vseh področjih družbenega življenja. Socialistično samoupravljanje je postalo nezamenljiva pridobitev našega delavskega razreda, naših narodov in narodnosti, temelj nadaljnje graditve socialistične družbe.

Za vodilo so nam Titove besede, da mora naša revolucija ostati neomajna v temeljnih opredelitvah, humana v prizadevanju, da nenehno širi območja človeške svobode in da je nespravljiva z vsemi, ki bi hoteli ogroziti njene pridobitve in preusmeriti njene tokove.

Socialistično samoupravljanje hkrati zahteva tudi veliko odgovornost, solidarnost, globok smisel za skupnost, ohranjanje in razvijanje kolektivnega dela in odgovornosti. To je eno zadnjih sporočil, ki jih je zapustil tovariš Tito.

Zunanja politika Titove Jugoslavije je sestavni del najnaprednejših političnih opredelitev svobodnega sveta. Tovariš Tito se nikoli ni umikal pritiskom in katerikoli mednarodnim nasiljem, ki so bili zasnovani le na pravici močnejšega. Jugoslavija se je vedno odločno borila proti imperializmu, nacionalnemu zatiranju, proti nadvladi in vsakršni hegemoniji.

Tito se je močno uprl blokovski delitvi sveta. Tito je eden od ustanoviteljev politike in gibanja neuvrščenosti. Miroljubni svet je politiko neuvrščenosti sprejel kot edino alternativo blokovski razdelitvi in tekmovalstvu okrog sfer interesov in vplivov. Tovariš Tito je vedno upošteval, da je po poti neuvrščenosti in v pogojih miru mogoče doseči najzanesljivejšo osnovo za uspešen boj ljudstev in držav za nacionalno neodvisnost, samostojnost in splošen družbeni napredek v svetu.

Tovariš Tito je prispeval izjemno velik delež k mednarodnemu uveljavljanju socialistične Jugoslavije. Bil je neutrujen graditelj enakopravnih političnih in gospodarskih odnosov med narodi in državami. Prav njegovi zavzetosti gre zahvala za to, da ima Jugoslavija prijateljske odnose in razvito sodelovanje z narodi in državami na vseh celinah. Vidni državniki so Tita počastili z nazivom »državljan sveta«. Voditelji držav in vlad neuvrščenih držav so na šesti vrhunski konferenci v Havani s posebno resolucijo soglasno izrekli globoko hvaležnost tovarišu Titu za njegovo 20-letno neutrudno delo pri uveljavljanju in razvoju politike in gibanja neuvrščenosti.

Tudi miroljubna mednarodna javnost je tovarišu Titu nenehno izrekala priznanje za njegovo odločnost in doslednost pri razvoju neuvrščenosti in ohranjanju njenih temeljnih načel.

Tito je postal simbol našega časa, časa narodne in ljudske osvoboditve, ko vedno bolj stopajo na svetovno prizorišče novo osvobodjene in neodvisne države in narodi.

Tito je bil stanovit in zanesljiv prijatelj vsem narodom in osvobodilnim gibanjem, ki so se borili za svojo nacionalno osvoboditev. Pod njegovim vplivom smo vselej dosledno pomagali in podpirali narodnoosvobodilna in druga napredna gibanja povsod po svetu.

Jugoslavija bo tudi v prihodnje odločno stopala po tej Titovi poti.

Tovariš Tito je bil odločen zagovornik pravice slehernega naroda in revolucionarnega gibanja do lastne, izvirne, neodvisne poti pri izgradnji socializma. Odločno se je boril za to, da je treba politično linijo vsake partije oblikovati v skladu z lastnimi nacionalnimi pogoji. Hkrati je poudarjal, da lahko internacionalistična solidarnost temelji samo na osnovah popolne enakopravnosti, neodvisnosti in samostojne odgovornosti vsake partije svojemu delavskemu razredu in svojemu narodu.

Tito je odločno terjal, da odnosi med komunističnimi partijami in delavskimi strankami ter gibanji temelje na enakopravnosti, nevmešavanju, samostojnosti, odgovornosti vsake partije pred svojim ljudstvom in pred svojim delavskim razredom. Socializem se lahko razvija kot svetovni proces samo, če se osvobodijo vse sile napredka in sprejmejo različne poti boja za socializem kot objektivne zakonitosti. To je bil Titov prispevek k mednarodnim odnosom in h krepitvi delavskega in naprednega gibanja nasploh.

Narodi in narodnosti Jugoslavije, delavci, delovni ljudje in občani, pripadniki oboroženih sil, mladina, v vsem, kar je Jugoslavija danes, na kar smo ponosni, kar razvijamo in kar smo trdno odločeni braniti z vsemi silami — je Titovo delo: socialistična federativna skupnost enakopravnih narodov in narodnosti, bratstvo in enotnost, socialistično samoupravljanje, neuvrščenost, naša neodvisnost, napredek in graditev naše države, trdnost naše armade, splošna ljudska obramba in družbena samozaščita. V vsem je Titov revolucionarni in ustvarjalni genij.

Bil je pogumen, vztrajen, pravičen in človeški. Vsi smo ponosni na Titov zgodovinski lik. Tito ni samo heroj osvobodilnega boja in tvorec socialistične graditve, temveč je veliko več — simbol — navdih, zgled, ki spodbuja in hrabri. Tito je neusahljivi vir revolucionarnega navdih.

Komunisti Jugoslavije, obvezujejo nas Tito, naše in njegovo delo, narodi in narodnosti, delavski razred, delovni ljudje in občani Jugoslavije, napredni ljudje in prijatelji po svetu, zgodovina!

Samo z enotnostjo, okrepljenim kolektivnim delom, odgovornostjo in popolno pripravljenostjo zveze komunistov lahko zapolnimo velikansko vrzel, ki je nastala v naših vrstah s smrtjo tovariša Tita.

Državljeni Jugoslavije,

Josip Broz Tito, delavski borec, vojak revolucije, sin ljudstva, državljani sveta, je v polni meri, kot revolucionar in kot človek, nosil v srcu delavski razred, narod in človeka.

V naši domovini, v tem trenutku slovesne tišine, bijejo srca, ki jih je ljubil in ki ljubijo njega, utripajo z njegovim zanosom, z njegovo človeško plemenitostjo.

Čast je pripadati revoluciji in času, v katerem je deloval tovariš Tito, pripadati skupnosti, ki smo jo z njim ustvarjali na bojnem polju in jo gradili v miru. Čast je pripadati državi, ki jo je tako sijajno zastopal. Čast in ponos je imeti v svoji zgodovini Tita.

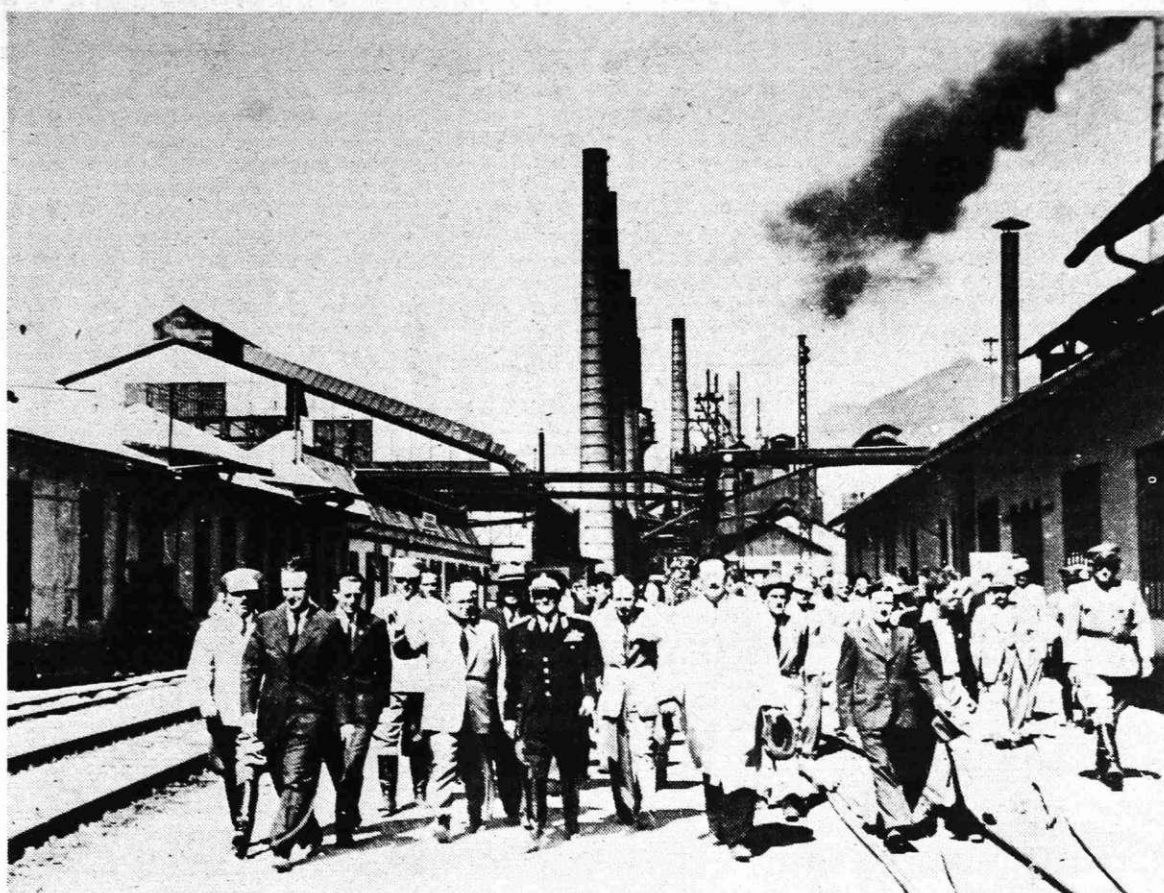
Častno je bilo boriti se in živeti s Titom. Današnji in prihodnji rodovi, globoko hvaležni tovarišu Titu, bodo nadaljevali njegovo nesmrtno delo.

Centralni komite
Zveze komunistov Jugoslavije
Predsedstvo
Socialistične federativne
republike Jugoslavije

SOŽALNE BRZOJAVKE TUJIH FIRM NAŠI ŽELEZARNI

Ob smrti predsednika JOSIPA BROZA TITA so delavcem naše železarne že v ponedeljek, 5. maja, izrazile sožalje naslednje tuje firme, ki imajo z nami že večletne poslovne stike:

- francoska firma NOVACEL PARIZ, pri kateri kupujemo prevleko za elektro pločevino,
- švicarska firma FERROLEGERINGER AKTIEN-GESELLSCHAFT ZURICH, pri kateri kupujemo ferolegure,
- ameriška firma ARMCO, njihovo zastopstvo v Parizu. Pri tej firmi smo kupili licenco za našo hladno valjarno na Beli,
- ameriška firma TEXTRON AND WATERBURY, pri kateri smo kupili opremo za hladno valjarno Bela in kjer kupujemo rezervne dele.

Prvi obisk predsednika Tita v naši železarni 1. avgusta 1946 ob zažigu drugega plavža

Predsednik Tito je zadnjič obiskal našo občino 12. septembra 1974, ko se je sestal s političnim aktivom občine

NI BILO DELAVCA IN OBČANA, KI SE MU NE BI ZAROSILO OKO OB SMRTI VELIKANA NAŠE REVOLUCIJE TOVARIŠA TITA

Ob kruti novici o smrti predsednika naše Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednika predsedstva SFRJ, predsednika Zveze komunistov Jugoslavije, maršala Jugoslavije in vrhovnega komandanta oboroženih sil SFRJ JOSIPA BROZA TITA je naše železarsko mesto in celotna občina onemela. Ni bilo delavca in občana, ki se mu v tem trenutku ne bi zarosile oči, mnogi, mnogi pa so zajokali na glas. Solze v očeh naših delavcev in občanov smo opazili vse te dni, kadarkoli in kjerkoli je misel ali beseda nanesla na našega Tita.

Tudi sicer so v teh dneh naši kraji zamrli, ceste, ulice in lokali so skoraj prazni. Ljudje nemo sedijo ob televizijskih zaslonih ali ob radijskih sprejemnikih in delijo žalost s prebivalci vseh naših republik in pokrajin. V mislih smo si podali roke in še bolj okrepili bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti in si nemo obljubili, da ju bomo še krepili in varovali kot zenico svojega očesa.

Spominske svečanosti ob smrti velikana naše socialistične revolucije tovariša Tita so se in se v naši občini vrstijo v vseh krajevnih organizacijah, šolah, temeljnih organizacijah združenega dela, podjetjih, interesnih skupnostih, posameznih obratih in v drugih sredinah. Prav gotovo ne bo delovnega človeka in občana, razen nepokretnih in bolnih, ki se ni ali se še ne bo udeležil ene ali celo več spominskih svečanosti.

V ponedeljek, 5. maja, so se ob 13. uri v dvorani amaterskega gledališča Tone Cufar na žalni seji vseh treh zborov skupščine občine zbrali delegati, predstavniki vseh občinskih družbenopolitičnih in družbenih organizacij, Jugoslovanske ljudske armade, teritorialne enote, milice, interesnih skupnosti in drugih organizacij. O liku predsednika Tita je govoril sekretar občinskega komiteja zveze komunistov Franc Kobentar.

Istega dne popoldan ob 16. uri pa se je na razširjeni seji v istem prostoru sestal delavski svet Železarne, delegati in predstavniki vseh družbenopolitičnih organizacij temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti Železarne. O revolucionarni poti tovariša Tita je govoril predsednik izvršnega odbora konference osnovnih organizacij zveze sindikatov Železarne Štefan Ščerbic.

Žalne slovesnosti so imeli tudi v vseh TOZD in delovnih skupnostih naše železarne in v posameznih obratih, včeraj popoldne pa se je na žalni svečanosti v dvorani amaterskega gledališča Tone Cufar zbrala tudi naša železarska mladina.

Vse spominske svečanosti, ki so bile masovno obiskane, so izzvenele dostojanstveno, mnogokrat s solzami v očeh prisotnih, vendar pa zavrženo in ponosno, kajti dediščina, ki nam jo je zapustil tovariš Tito, nas navdaja s ponosom, saj jo občuduje ves svet, toda tudi z odgovornostjo, da ne samo varujemo in krepimo pridobljeno, temveč da Titovo vizijo socialistične, samoupravne in humane družbe dosledno uresničujemo tudi v bodoče.

Tako so bile sklenjene tudi besede vseh govornikov na spominskih svečanostih — nema obljuba vseh delovnih ljudi in občanov naše občine, da bomo Titovo in našo pot dosledno nadaljevali. Da bomo dosledno uresničevali naš novi družbeno-ekonomski in politični sistem, v katerega središču so »človek, njegova svoboda in sreča, njegove pravice kot proizvajalca in samoupravljalca, njegovi neposredni in dolgoročni interesi«, kakor je poudaril predsednik Tito na XI. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije junija 1978.

SOŽALNA BRZOJAVKA ŽELEZARJEV

Delavci TOZD in delovnih skupnosti naše železarne so predsedstvu SFRJ, predsedstvu SRS, centralnim komitejem ZKJ in ZKS poslali naslednjo sožalno brzojavko:

Z globoko bolečino v srcih smo sprejeli železarji Jesenic vest o smrti največjega sina naših narodov, človeka, revolucionarja, borca za mir, svobodo in neodvisnost — ljubljenega predsednika Tita.

Besede so premajhne, da bi z njimi izrazili vso hvaležnost za dolgoletno vodenje delavskega razreda in njegove avangarde zveze komunistov, dovolj zgovorna pa je stopnja razvoja socialističnega samoupravljanja, ki smo jo dosegli pod vodstvom tovariša Tita.

Z njim smo rasli, se usposabljali in kalili, zato smo trdno odločeni, da ohranimo vse pridobitve naše revolucije, Titova misel pa nas bo vodila k nadaljnjim uspehom pri razvoju socialističnih samoupravnih odnosov.

Železarji se pridružujemo milijonom delovnih ljudi, ki po vsej Jugoslaviji in po vsem svetu žalujejo za dragim predsednikom Titom, z obljubo, da bomo tudi z delovnimi uspehi sledili njegovemu zgledu. Doslej smo bili mi z njim, poslej bo on z nami v naših srcih.

DELAVCI ŽELEZARNE JESENICE

SVET O TITU

Naše ljudstvo dokazuje takšno moralno moč, da nam je osvetlilo obraz pred svetom. Tisto, kar delajo naši bratje v stari domovini, je enakovredno duhu, ki preveva našo ljudsko pesem... Karkoli je hotel storiti sovražnik, usoda Srbov, Hrvatov in Slovencev v naši stari domovini je nerazdružljiva.

Nikola Tesla, iz Razglasa Američanom jugoslovanskega rodu, New York 1941, znanstvenik

Ime maršala Tita je obšlo pet celin. Po koncu vojne bo Jugoslavija na mirovno konferenco prišla ne kot pratežnik, ampak kot izvidnik! Ni osvobodila samo vrste krajev svojega ozemlja, marveč je izbojevala tudi novo častno mesto v povojni Evropi...

Ilija Erenburg, Zajedno, Skopje 1944, književnik

Tisto kar so storili Tito in partizani, bi moralo biti za zgled vsem okupiranim deželam v Evropi. Izpopolnili so tehniko gverilskega vojskovanja, kakršno smo v preteklosti malokje videli. Iz nič so ustvarili izvrstno armado. To je naletelo tudi na največje občudovanje Amerike in Anglije.

Randolph Churchill, PM (Post Meridien), New York, 17. VI. 1955, politik

V očeh češkoslovaškega ljudstva pomeni Titovo ime simbol nove Jugoslavije. Brez bojev pod njegovim poveljevanjem in brez ideoloških temeljev, ki jih je dal tem bojem, ne bi bilo nove Jugoslavije, pravzaprav ne bi bilo nikakršne Jugoslavije.

dr. Vladimir Klementis, ČTK, Praga, 20. III. 1946, politik

Maršal Tito, heroj in voditelj narodov Jugoslavije, je bil tudi nam zgled boja in požrtvovalnosti. Tudi mi smo se bojevali, kakor ste se bojevali vi. Vaš boj je bil tudi nam zgled, kako se moramo bojevati. Od vas smo se učili, kako se je potrebno upreti z orožjem v roki sovražniku ljudstva, in naši partizani so odhajali v boj s Titovim imenom na ustnicah kakor vaši.

Boleslav Bierut, Borba, Beograd, 22. X. 1946, predsednik vlade LR Poljske

Že dolgo sem si želel obiskati maršala Tita, ne samo zato, da bi obnovil najino staro znanstvo, marveč predvsem zato, da bi v imenu komunistov in iskrenih italijanskih demokratov izrazil naše iskreno in globoko občudovanje prispevka, ki so ga jugoslovanski narodi s svojo junaško in zaneseno predanostjo dali v boju za uničenje hitlerizma in fašizma in za zmago demokracije v vsej Evropi.

Palmiro Togliatti, L'Unità, Milano, 7. XI. 1946, generalni sekretar KP Italije

Največji in najpomembnejši dosežek v Jugoslaviji je bratstvo in enotnost Srbov, Hrvatov, Slovencev, Makedoncev in Črnogorcev. Zato veliko dejanje imata izredno zaslugo naš prijatelj in tovariš maršal Tito in Komunistična partija Jugoslavije. Uresničitev tega velikega dejanja je bila mogoča samo zato, ker so zanjo delali resnični ljudski borci, predvsem komunisti. Brez komunistov kot prvih voditeljev osvobodilnega boja Jugoslavije ne bi bilo mogoče uresničiti enotnosti narodov Jugoslavije...

Georgi Dimitrov, Tanjug (Bled), 2. VIII. 1947, predsednik vlade LR Bolgarije

Maršal Tito in narodi Jugoslavije niso dali le zgleda podonavskim narodom za oborožen boj proti nemško-fašističnim zaslužnjalcem med drugo svetovno vojno, ampak še dandanes kažejo zgled in spodbudno nastopajo pri združevanju narodov Podonavja za ohranitev miru in svobode narodov.

Lajos Dinyes, Budimpešta, 8. decembra Borba, Beograd, 9. XII. 1947, predsednik vlade LR Madžarske

Narodi Jugoslavije so svetu znani kot pogumni borci za svobodo in neodvisnost.

Predsednik maršal Tito se je izkazal z odporom proti agresiji in zunanjemu gospodovanju v času vojne in miru, kar bo za vedno ostalo v zgodovini kot primer inspiriranega poguma in neodvisnosti.

Prepričan sem, da se Jugoslavija v nobenih okoliščinah nikdar ne bo hotela prikloniti tujemu gospodovanju.

Načela enakopravnosti in samoopredelitve narodov, ki jim je vaša dežela tako globoko privržena, so temeljni elementi Listine Združenih narodov...

Za mirno reševanje mednarodnih sporov je vloga Jugoslavije in drugih narodov zunaj petih velikih sil v doseganju in pospeševanju procesa, pogajanj, popuščanja in posredovanja eden od najpomembnejših dogodkov v življenju Združenih narodov...

Vem, da pripada Jugoslavija taboru ustvarjalcev miru in da se nikdar ne bo zatekla k napadalnim tendencam proti nikomur in tudi, da bo izbrala slednjo prilžnost za krepitev vloge Združenih narodov v mednarodnih odnosih...

Trygve Lie, Politika, Beograd, 15. IV. 1951, generalni sekretar OZN

Tito je vodja pogumne dežele, ki je v boju za svobodo izgubila velik del svojega prebivalstva...

Maršal Tito je uresničil v svoji deželi takšen tip socializma, ki je različen od tistega kakršen se uresničuje v Sovjetski zvezi.

Džavaharlal Nehru, The Hindustan Times, New Delhi, 28. XI. 1954, predsednik vlade Indije

Predsednik Tito je eden izmed velikih voditeljev neuvrščenih dežel in je zgodaj sprejel politiko nevezanosti, ki danes privlačuje številne dežele na vsem svetu.

Gamal Abdel Naser, predsednik Zar, na konferenci za tisk v Aleksandriji 7. maja 1966

To čašo bi rad vzdignil na zdravje človeka, ki je razdejanje in vojno spremenil v ustvarjanje in mir, na zdravje predsednika Tita.

Nil Armstrong, ameriški vesoljec, med zdravico v Beogradu, 18. oktobra 1969

Vaša ekselencija ve, s kakšno pozornostjo Sveta stolica in jaz osebno spremljam dejavnost, ki jo vi in vaša vlada uresničujeta na področju (z)bliževanja v svetu in s kakšno iskrenostjo pozdravljamo zaslužene uspehe ter napredovanja boljših in plodnejših odnosov med narodi vseh celin.

Papaž Pavel VI. v govoru v Vatikanu, 29. marca 1971

Jugoslavija si je že zdavnaj izbrala pot neuvrščenosti in več kot dve desetletji sta Jugoslavija in maršal Tito imela glavno vlogo v gibanju nevezanosti na vsem svetu. Mi v ZDA spoštujemo to stališče.

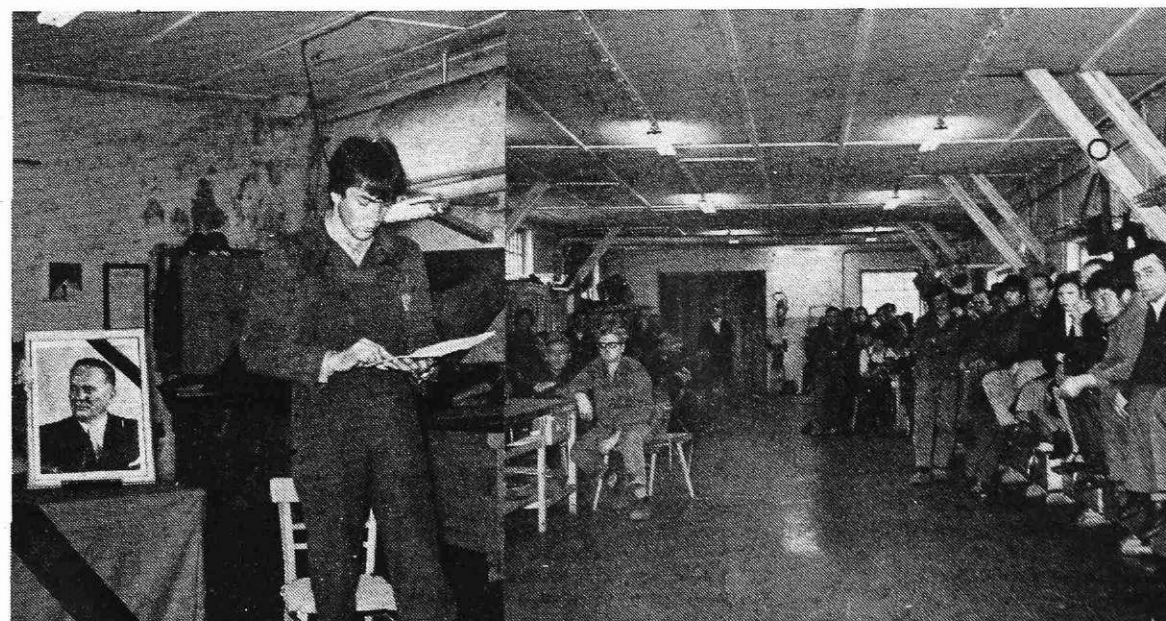
Richard Nixon, predsednik ZDA, v zdravlici v Beogradu 1. oktobra 1970

Žalna seja vseh treh zborov skupščine občine Jesenice, ki so se je udeležili predstavniki vseh občinskih družbenopolitičnih organizacij, JLA, teritorialne obrambe, milice, samoupravnih interesnih skupnosti in drugi (SK)

Žalna razširjena seja delavskega sveta Železarne, ki so se je udeležili delegati in predstavniki družbenopolitičnih organizacij vseh TOZD in delovnih skupnosti (IK)

Žalna svečanost na gradbenem oddelku v Železarni (IK)

OB 35-LETNICI OSVOBODITVE

Deveti maj, dan zmage, zmage nad fašističnim mračnjštvom, terorjem in nasiljem, za jugoslovanske narode in narodnosti pomeni še mnogo več. Deveti maj za nas pomeni zmago nad premočnimi in do zob oboroženimi okupatorji, zmago narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije, izbojevano sredi zaslužene Evrope. Pomeni nacionalno osvoboditev naših narodov in narodnosti in nadaljevanje v narodnoosvobodilnem boju začete graditve svobodne skupnosti bratskih in enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije.

Letošnjega dneva zmage se bomo spominjali z bolečino v srcih, kajti v teh dneh se poslavljamo od največjega Jugoslovana in državljanca sveta — predsednika JOSIPA BROZA TITA, ki je kot revolucionar izgorel na pragu svojega oseminosemdesetega rojstnega dne. Ob tem dnevu pa so naše misli še toliko bolj pri njem, kajti prav ON je bil tisti, ki v trenutku, ko je fašistični škorenj zasul našo domovino, ko ni šlo samo za usodo Jugoslavije, ampak tudi za prihodnost človeštva, ni omahoval. Na čelu Komunistične partije Jugoslavije je popeljal vse naše narode in narodnosti v boj proti premočnemu okupatorju in domačim izdajalcem, v boj, v katerem je naša komunistična partija pod Titovim vodstvom uresničevala tudi socialistično revolucijo. V tem boju, ki nas je veljal 1.800.000 žrtv in porušeno domovino, smo pod Titovim vodstvom zmagali in v zgodovino zapisali novo ero v razvoju naših narodov in narodnosti.

Pod Titovim vodstvom smo v 35 letih dosegli razvoj in uspehe, kakršnih ne pomni zgodovina. Iz narodov hlapcev, smo postali narodi gospodarjev, kakor je napisal Ivan Cankar. Vse to pa je povezano z imenom TITO.

Letošnjega dneva zmage se bomo spominjali z bolečino v naših srcih, vendar pa ponosni na NAŠEGA TITA, s čigar imenom je povezano vse to, kar danes imamo. Zato bo predsednik TITO ostal večno med nami in dosledno in odgovornostjo bomo uresničevali njegovo in od vsega našega ljudstva osvojeno vizijo socialistične, samoupravne humane družbe.

DELEGAT IMA BESEDO

Šestdeset odstotkov zaposlenih v TOZD Hladna valjarna Bela je mladih, med njimi kar dve tretjini delavcev ni Slovencev. Tako je povedal MUJAGA HASKIĆ, vodja linije za razrez jekla in kot član delegacije zbora združenega dela skupščine občine in svoji temeljni organizaciji najprej ocenil delo svoje delegacije.

V izvršnem odboru naše osnovne organizacije sindikata so pred dnevi ob analizi aktivnosti samoupravnih organov ugotovili, da naša delegacija za zbor združenega dela vzorno deluje, udeležba na sestankih je preko 90 %, medtem ko delegacije za skupščine SIS, razen dveh, slabo ali sploh ne delujejo. Gradivo prejme vodja delegacije pravočasno, predelamo in tolmačimo ga po sistemu vsak nekaj. Utečeno je menjavanje delegatov na sejah zbora. Struktura naše delegacije je strokovno in politično zelo močna.

Pred dnevi je bilo v nekem našem tedniku objavljeno razmišljanje o delegatskem gradivu. Piše: »Delegat ZZZD hrvatskega sabora so za pet sej morali prebrati 357 gradiv ali 3870 strani. Če naj bi delegati vse to prebrali in se posvetovali s svojo bazo, ne bi mogli početi nič drugega, kot se pripravljati na seje!«

Za naš zbor je včasih gradivo preobsežno in strokovno premalo razumljivo, vendar vse skupaj ni tako hudo. Res je, da večkrat ob delu nimam časa za študiranje gradiva in ga zato nesem domov. Tako imenovanega stika z bazo nimamo vpeljanega, kot vem, ga nimajo tudi drugi. Le o točkah, ki neposredno zadevajo našo problematiko, seznanjamo vodstvo TOZD in njene samoupravne organe.

Združuješ delo v najmlajši temeljni organizaciji, ki je že »izplavala iz začetnih težav in dosega vedno boljše proizvodne rezultate.«

Trimesečno poslovno poročilo nam izkazuje enajstodstotno presežanje plana. To je ohrabljujoč podatek po mučnem obdobju neizpolnjevanja planskih obveznosti. Red na delovnem mestu, odnos do dela ter tovariški odnosi med delavci, vse to se je močno popravilo. Ostane še vedno glavna težava, na katero pa žal mi delavci ne moremo vplivati, to je pomanjkanje polproizvoda.

Mlad delavec iz sosednje republike si. Kako te je zaneslo med nas?

Doma sem iz zaselka v občini Cezin v osrčju Bosne. Slovenijo poznam iz otroških let, saj sem nekaj časa stanoval pri očetu, ki je delal v Postojni. Po končani osnovni šoli sem pač krenil, kot mnogi drugi, v svet. Staršev nisem imel več, možnosti zaposlitve ni bilo, revščina. Na Jesenice me je zaneslo slučajno, za kolegi. S šestnajstimi leti in pol sem bil že zaposlen v Železarni. Najprej v valjarni žice, nato tu. V teh desetih letih sem se poročil z rojakinjo in imam na Jesenicah družbeno stanovanje.

Kot zavzet aktivist v zvezi socialistične mladine spremljaš problematiko vraščanja mladih iz drugih republik, tvojih vrstnikov, v našo sredino.

Razumeti je treba, da se je mlademu človeku od drugod težko prilagoditi novim življenjskim in de-

lovnim navadam. Težave z jezikom, problemi v družini v domačem kraju, domotožje... Zraven še slabo počutje v samskem domu in problemi s prehrano. Za nekatere je vse to preveč in se vračajo domov. Tako ZSMS kot tudi vse ostale družbenopolitične organizacije se bodo morale le še bolj angažirati pri vključevanju teh delavcev v svojo sredino, jim svetovati in jih tudi motivirati.

Kaj je narobe s samskim domom in s prehrano?

Samski domovi preveč spominjajo na kazensko poplajševalne domove. Uporabniki najbolj moti, lahko bi celo rekli žali, tako imenovani hišni red, ki omejuje in preprečuje vse mogoče. Kontrola prihodov, omejitve obiskov, nadzor pri gledanju televizije, prepovedana uporaba telefona — tudi v nujnih primerih in tako naprej. Sam sem bil osem let v tem domu in vem, kako je to. Koordinacijski svet ZSMS Železarn je poskušal doseči s kadrovske službo, pa tudi z vodstvom TOZD Družbena prehrana, da bi uvedlo v domu samoupravo stanovalcev, vendar do danes še ni odziva. Glede prehrane v samopostrežni restavraciji pa je ocena splošna: neprimerno! Mnogi so se prisiljeni hraniti po gostilnah.

Mujaga odkrito priznava, da mu aktivnost v samoupravnih in družbenopolitičnih organizacijah vzame ogromno prostega časa in da ima tudi v družini zaradi tega težave. V TOZD Hladna valjarna Bela je razen v delegaciji za zbor združenega dela tudi podpredsednik izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata, v prejšnji mandatni dobi pa je bil delegat delavskega sveta TOZD. Član zveze komunistov je od leta 1973. Je delegat v občinski konferenci ZSMS. Pod njegovim vodstvom je bila osnovna organizacija ZSMS v TOZD Hladna valjarna proglašena za najbolj delavno, sam pa je bil predlagan za najboljšega mladega delavca v jeseniški občini. Dvakrat je sodeloval na zveznih mladinskih delovnih akcijah, obakrat je bil udarnik. Prihaja v leto, ko po letih ne bo več mladinec, pa je odločen v mladinski organizaciji še naprej delovati.

Želim, da bi imel naš sogovornik Mujaga Haskić med sovrstniki čim več posnemalec.

NAJVEČJA MESEČNA ODPREMA V TOZD VRATNI PODBOJI

Delavci v TOZD Vratni podboji so v mesecu aprilu za 31,8 % presežili gospodarski načrt kljub temu, da so imeli še vedno dokaj razdrobljena naročila. Dosegli so tudi doslej največjo mesečno količino poslano kupcem, in sicer 9670 pod-

KVALITETNI PROBLEMI IN JEKLARNA 2

Pomen gradnje nove jeklarne 2 je bil opisan v Železarni že iz različnih zornih kotov. Mišljenja pa sem, da je potrebno oceniti pomen gradnje tudi s tehnološkega vidika.

Potrebno je odgovoriti na vprašanje, koliko je Železarni, taki kot je danes, zagotovljen nadaljnji razvoj na področju kvalitete asortimenta. Posebno pomembna je tudi ocena, ali smo v bodoče brez jeklarne 2 sposobni zadržati sedanji zahtevani kvaliteten nivo jekla. In če ocenjujemo pomen gradnje tudi s tehnološkega vidika, moram odgovoriti tudi na vprašanje, kaj lahko pričakujejo naši potrošniki jekla iz nove jeklarne 2.

Mišljenja sem, da gradnja jeklarne 2 ni vezana toliko na povečanje kapacitete, kakor je bilo mnogokrat rečeno, ampak je osnovni poudarek na postavitvi nove tehnologije, ki naj zagotovi na eni strani racionalno izdelavo kvalitativnih in plemenitih jekel, na drugi strani pa mora zagotoviti tudi kvaliteto izdelanega jekla.

V dosedanjih obravnavah investicijskega programa je bilo večkrat poudarjeno, da pomeni izgradnja jeklarne 2 premik v še večji plemeniti kvaliteten proizvodni asortiment. Pri tem pa mogoče preveč mislimo samo nerjavna in podobna jekla in se premalo zavedamo, da pojem »kvalitetno plemenito jeklo« ni povezan samo s kemično sestavo, ampak tudi z ustreznimi fizikalnimi in tehnološkimi lastnostmi jekla.

Naša železarna je v svojem proizvodnem programu usmerjena v precejšnjem delu na proizvodnjo tako imenovanih ploščatih izdelkov, to so pločevine in trakovi. Pri takem proizvodnem asortimentu pa pridejo še posebej do izraza problemi homogenosti glede dvoplastnosti, predvsem pa vključkov in plinov in s tem vprašanje izotropije fizikalnih lastnosti.

Ta vrsta kvalitete problematike je že nekaj let pri nas vse bolj prisotna. Tako so že nekaj časa prisotni problemi izdelave kvalitativnih konstrukcijskih pločevin z zagotovljeno trdnostjo in kontrakcijo v smeri pravokotno na površino, tako imenovana »z« smer, zaradi česar mora tudi slovenska kovinsko predelovalna industrija te materiale uvoziti. Podobno je s predelavo toplo valjanih trakov in hladno oblikovane profile, problemi prekaljivosti pločevin zaradi prekomernih nečistoč itd. V sedanjih elektrojeklarni zaradi pomanjkljivega tehnološkega postopka (pomanjkanje ponovne metalurgije) ne moremo izdelati nerjavna jekla z najnižjo koncentracijo ogljika, ki zagotavlja korozijski odpornost jekla. Problem koncentracije ogljika je prisoten tudi pri izdelavi elektro pločevin, pri čemer moramo ugotoviti, da nam sedanja proizvodnja uspe do neke mere le zaradi skrajnih naporov pri sami izdelavi jekla, pri čemer pa pride še vedno do prevelikega izmečka.

Sedanja jeklarne ne predstavlja omejitve samo v izdelavi kvalitativnih in plemenitih jekel, kot so to nerjavna jekla, elektro pločevine in podobno, ampak ne moremo izdelovati tudi kvalitativnih konstrukcijskih jekel in s tem zagotoviti slovenskemu tržišču tiste izdelke, ki jih zahteva za izdelavo zahtevnih konstrukcij.

Če ocenjujemo sedanjo problematiko pri izdelavi jekla v naši železarni in ves razvoj v preteklem obdobju, potem lahko pridemo do naslednjih ugotovitev: železarna Jesenice se je v vsem povojnem obdobju usmerjala v osvajanje in izdelavo kvalitativnih in plemenitih jekel. Pri vsem tem je ta razvoj do neke meje prehitel razvoj naše kovinske predelovalne industrije. Tako smo lahko vsa zahtevna kvalitativna jekla izdelovali v električnih pečeh, katerih kapaciteta je zadostovala za tedanje potrebe naše kovinske predelovalne industrije in lastnega razvoja.

Danes pa je tudi naša kovinsko predelovalna industrija v svojem razvoju že dosegla stopnjo, ki ji Železarna ne more slediti glede oskrbovanja s kvalitativnimi konstrukcijskimi in plemenitimi jekli zaradi omejenih kapacitet v elektro jeklarni, na drugi strani pa tudi poudarjenih kvalitativnih zahtev kupcev. Pričakovali smo, da bo prišlo do take situacije na področju kvalitete

in proizvodnih kapacitet. Zato smo v preteklem obdobju tehnološki usmerili vse napore v izpopolnjevanje tehnologije izdelave jekla v SM pečeh. Doseženo stanje je optimum za kvaliteto jekla, izdelanega v teh pečeh. Zahtevne kovinske predelovalne industrije kažejo, da ne moremo niti po količini, niti po kvaliteti slediti povečanim zahtevam trga.

Iz vsega tega lahko spoznamo, da brez izgradnje nove jeklarne 2 in ukinitve sedanje martinarne Železarna ne bo več sposobna oskrbovati naše kovinske predelovalne industrije tudi s sedanjim kvalitativnim asortimentom. Ugotavljamo, da ni mogoče v nobeni smeri modificirati tehnologije izdelave jekla v SM pečeh do take mere, da bi izdelano jeklo ustrezalo vse večjim zahtevam naših potrošnikov.

Tehnologija izdelave jekla v novi jeklarni 2 je osnovana na elektro jeklu, ki v povezavi s ponovično metalurgijo pomeni agregat za izdelavo kvalitativnih in plemenitih jekel. Taka tehnološka pot izdelave jekla zagotavlja slovenski in jugoslovanski predelovalni industriji oskrbo z naslednjimi kvalitativnimi jekli:

— nerjavna avstenitna jekla z nizkim ogljikom brez stabilizatorjev, kar zagotavlja jeklu tudi boljše deformacijsko sposobnost v hladnem bodisi z vlečenjem ali podobnimi postopki.

Pri feritnih nerjavnih jeklih, bomo lahko z modifikacijo sestave zagotovili sposobnost jeklu za hladno preoblikovanje, kar je danes problematično.

— povečano količinsko proizvod-

njo in boljše kvaliteto elektro pločevin, predvsem glede staranja, to je spremembe fizikalnih lastnosti,

— taka tehnološka pot zagotavlja izdelavo vseh specifičnih kvalitativnih jekel za namensko proizvodnjo za potrebe JLA;

— zaradi povečanja kemične čistosti jekla in manjšega števila nekovinskih vključkov je pri vseh kvalitativnih jekel zagotovljena manjša anizotropija fizikalnih lastnosti v smeri in pravokotno na smer valjanja;

— na področju konstrukcijskih jekel, finozrnatih in mikrolegiranih jekel je z novo tehnologijo zagotovljena proizvodnja ploščatih profilov z zagotovljeno kontrakcijo v »z« smeri, predvsem pa tudi sposobnost upogibanja pločevine v hladnem v smeri valjanja,

— tehnologija v novi jeklarni nam omogoča tudi izdelavo nizko ogljikovih jekel za globoko vlečenje z »R« faktorjem večjim od 1; to zagotavlja maksimalni globoki vlek, na drugi strani je pa tako jeklo tudi sposobno za enkratno emajljanje.

Gradnja jeklarne 2 torej ne pomeni samo spremembo v količinski izdelavi jekla v Železarni, ne pomeni samo bolj racionalne proizvodnje jekla zaradi ukinitve proizvodnje v zastareli martinarni, ampak pomeni tudi korak naprej glede tehnologije in s tem kvalitete izdelkov, ki jih potrebuje naše tržišče.

Ob zaključku bi lahko zapisal, da je razvoj železarne Jesenice tesno povezan z razvojem kovinske predelovalne industrije in da je nadaljnji razvoj obeh panog mogoče pričakovati le ob realizaciji predvidene izgradnje jeklarne 2. Marin Gabrovšek

O DELU IN SAMOUPRAVLJANJU

Kadarkoli začnemo razmišljati o samoupravljanju se vprašamo, kaj ta pojem pomeni. Ali je to res samo pojem, ali ni tudi vsebina? Če je vsebina, ali ni tudi rezultat? Ker pa bi bil rezultat že končno dejstvo, se s to opredelitvijo ne strinjam. Kaj nam pomeni, kaj to je?

Zunaj naših meja ga označujejo kot poskus samosvoje in samostojne poti v socializem. Označujejo ga kot titoizem, kot upor hierarhični podrejenosti. Mislim, da je samoupravljanje pot za osvoboditev dela in osvoboditev človeka. To je pot humanega socializma, v katerem ima tudi posameznik svoje mesto. In prav v samoupravljanju se ta posameznik tudi manifestira. Samoupravljanje je pot, po kateri stopa Jugoslavija. Pot z ovirami in težavami, z iskanji in odločitvami, pot, ki nam zagotavlja razvoj in napredek.

Pa vendar samoupravljanje ni avtonomna svoboda vsakega posameznika ali skupine. Samoupravljanje je odločanje o lastnih zadevah v dogovorjenem odnosu pravic in obveznosti. Je torej splet pravic in dolžnosti — obvez. Splet, pri katerem se mnogokrat zatakne. Vse pravi pravice predpostavljamo obveznostim, čeprav bi moralo biti obratno. Družbena narava dela po svoji vsebini ni samo pravica do dela in do delitve rezultatov dela, ampak je tudi obveznost, ki se kaže v fizičnem in umskem delu, v ustvarjanju in gospodarjenju. Mogoče ta opis ni posrečen, vendar poskušam povedati, da samo koristno delo rodi sadove ali rezultate, ki jih je mogoče deliti oziroma uživati. Seveda pa zajema tudi še drugo področje. Premalo je časa in prostora, da bi ponovno razčlenjevali tisto, kar se nam zdi obče znano. Sodim, da tudi ni potrebno, saj smo to vprašanje v našem sistemu že natančno opredelili.

V čem je torej problem? V glorifikaciji pravic in zanemarjanju obveznosti. Mogoče tudi narobe? V ponizevanju pravic in nalaganju obveznosti. Verjetno ne v enem ne v drugem. Gre za povezan problem, kjer smo preveč vztrajali pri vrstnem redu in dosledno naštevati pravice pred dolžnostmi. V tem vrstnem redu ni na čelu delo, tisto proizvodno, ustvarjalno, kreativno. Tak vrstni red pri naših odnosih, če jih razumemo najbolj splošno, je rodil, ne samo porušeno ravnotežje med pravicami in dolžnostmi, ampak tudi nedelo, krivico, neorganiziranost in druge negativne pojave, za katere tudi v naši železarni nismo imuni.

Tako stanje nam kali odnose in jemlje moči še za večji razmah samoupravnega sistema. Ugotovili smo, da imamo samoupravno pravo dobro urejeno. Oh ustvarjalnem pri-

stopu k reševanju nekaterih bistvenih vprašanj smo se naučili mnogo novega in prišli do novih spoznanj. Naša obzorja so se razširila in odkrili smo tudi nekatere pomanjkljivosti. Ta spoznanja pa terjajo od nas spremembe. Toda ne formalne, ampak vsebinske spremembe, ki bodo rešile nekatera sporna vprašanja.

Ugotavljamo, da smo nekatera področja samoupravno uredili zelo natančno. Zatakne pa se pri izvajanju. Splošni akti postanejo ovira. Postavljamo si vprašanje, v čem je nedoslednost. Ali je to samo vprašanje spoštovanja naših samoupravnih norm ali miselnost, da je samoupravno dogovorjeno pravilo dobro, dokler velja za drugega, ko pa velja za nas ga poskušamo obiti. Ne zagovarjam slepega verovanja, da je najbolje tisto, kar v nekem trenutku velja, vendar je še vedno boljše od neveljavnega, pa naj si ho to še tako bleščeče in optimalno, ker tudi to novo lahko v kratkem zadene usoda starega — veljavnega. Mnogokrat smo daleč proč, zato moramo snovati naprej in spreminjati tako vsebino kot obliko, vendar pri tem spoštovati načelo zakonitosti.

Ne smemo dovoliti, da nas zapelje oportunitizem, ki je večni nasprotnik načela zakonitosti in najbližji sosed anarhije. Tako popuščanje ali smer pa pelje k potrebi po večji oblasti države, po večji moči posameznikov. Če na to pristanemo, smo se samoupravljanju odpovedali, ne glede na to, ali to storimo glasno ali tiho.

Zato, da bi to nevarnost odvrnili, moramo naše sile uporabiti za nadaljnje urejanje samoupravnih razmerij pri organiziranju TOZD, dohodkovnih odnosih, delitvenih odnosih, varstvu pri delu in še kje. Ob tem moramo premagati miselnost, da bodo pravne ali samoupravne norme rešile vprašanje povečanja dohodka, produktivnosti, pravičnih osebnih dohodkov itd. Norme bodo rešile pavna vprašanja in ustvarile osnovo za dejansko rešitev. Dejanska rešitev pa je v delu, v odločitvah samoupravnih in poslovnih organov.

Ob teh mislih bi rad pokazal še na eno slabost. Naše javne razprave dajo kopico pripomb. Toda te pripombe so izrgane iz celote, načelne, nekonstruktivne. Naj mi ne bo štet v zlo, če omenim, da mnogokrat osnutki niti niso prebrani v celoti. Zato mnogokrat teh pripomb ni mogoče obravnavati in sprejeti. Mnogo je vprašanj, ki bi jih bilo treba osvetliti v tem besedilu, vendar, kot sem že uvodoma povedal, za vse ni časa in prostora, za nekatera pa so nam odgovori znani.

Če se vrnem k osnovni misli o delu, o njegovi družbeni naravi, o delu kot temelju samoupravnih odnosov, bi rad povedal misel, ki jo smatravam za omenjam na začetku tega sestavka. Ustavna pravica, pravica do dela nam zagotavlja enakopravnost in svobodo, da delamo. Ko pa je to razmerje vzpostavljeno, postane delo obveza, iz katere izhajajo pravice in od dela je odvisen tudi obseg pravic.

Ta misel naj spodbudi naše razmišljanje in potrka na našo zavest. J. Poljšak

POSLOVNI REZULTATI V ČETRILETJU

V prvih treh mesecih letošnjega leta temeljne organizacije združenega dela v Železarni niso ustvarile dovolj dohodka, da bi pokrile vse obveznosti, ki izhajajo iz dohodka, še manj pa, da bi formalno sredstva za razširjeno reprodukcijo in skupno porabo. Z izgubo so poslovale temeljne organizacije: Plavž, Jeklarna, Valjarna bluming-štel, Žičarna, Profilarna, Vratni podboji, Elektrode, Želblarna in Družbena prehrana. Skupno znaša izguba v vseh navedenih temeljnih organizacijah 84 milijonov dinarjev. Tiste temeljne organizacije, ki so prvo četrtletje zaključile uspešno, so razporedile 48 milijonov čistega dohodka na rezervni sklad, poslovni sklad in sklad skupne porabe.

Celotni prihodek, ki smo ga v Železarni dosegli z realizacijo proizvodov in storitev v prvem četrtletju, je znašal 2.458,7 milijonov dinarjev, kar je 91,8 % načrtovanega prihodka in 113,2 % prihodka lanskega tromesečja. Za planirano blagovno proizvodnjo smo zaostali za 8.679 ton, to je za 7,2 %. Pri povprečni prodajni ceni v prvih treh mesecih (16.189 din na tono) znaša to 141 milijonov dinarjev izpada celotnega prihodka.

Materialni stroški so znašali 1.794,5 milijonov dinarjev, kar je 93,2 % predvidenih z družbenim planom. Kljub racionalnejši proizvodnji v večini temeljnih organizacij je bila poraba surovin, energije in materiala v primerjavi z doseženo proizvodnjo še vedno prevelika. Celotni prihodek se je namreč približal načrtovanemu z 91,8 %, stroški pa s 93,2 %. To nesorazmerje se je pokazalo v doseženem dohodku, ki je znašal 398,6 milijonov dinarjev, kar je 74,3 % načrtovanega za to obdobje.

Na relativno visoke materialne stroške so v precejšnji meri vplivale cene nabavljenega materiala, surovin in uslug, ki hitreje naraščajo kot cene naših izdelkov. Že v prvem četrtletju so dosegle oziroma preslegle planirane cene, kar se doslej v tolikšni meri še ni zgodilo pred polletjem tekočega leta. Upoštevati pa moramo tudi dejstvo, da je Železarna visoko kapitalno intenzivna, kar pogojuje visoke fiksne stroške. Amortizacija je bila v prvih treh mesecih letos kar za 42,7 milijonov dinarjev večja kot v enakem obdobju lani. Pri vsakem izpadu proizvodnje se delež fiksnih stroškov na tono proizvodnje še poveča, s tem pa se zmanjša dohodek.

Proizvodne stroške so v temeljnih organizacijah: Plavž, Valjarna bluming-štel, Želblarna in Energetika presegle, v ostalih temeljnih organizacijah pa so poslovali z nižjimi stroški, kot so načrtovali.

V temeljni organizaciji Plavž so bili stroški za 11,6 milijona dinarjev višji od planiranih. Glavni vzrok za tako zvišanje je bila velika poraba koks in nizka proizvodnja, saj so od načrtovanih 41.400 ton proizvedli le 33.936 ton. Kot smo omenili že v članku o proizvodni problematiki, so v januarju imeli težave na plavžu št. 1, kasneje pa še na plavžu št. 2. V februarju in marcu se je situacija izboljšala. V aglomeraciji pa predvi-

denih proizvodnih stroškov niso preokorčili.

V TOZD Valjarna bluming štel so imeli v mesecu januarju visoke zastoje, težave pri obratovanju potisne peči in premajhne zaloge slabov, kar je vse pogojevalo nižjo proizvodnjo, slabše dosežene izpene (na blumingu za 1,0 %, na štelu za 2,5 %) in višje stroške proizvodnje. Skupno so ustvarjeni stroški te te-

	planska cena	dejanska cena	razlika
električna energija	780,90 din/MWh	893,45 din/MWh	112,55 din/MWh
zemeljski plin	4.003,40 din/103 kub. m	4.230,00 din/103 kub. m	227,40 din/103 kub. m

CELOTNI PRIHODEK IN NJEGOVA RAZPOREDITEV V PRVEM ČETRILETJU 1980

Zap. št.	Opis (v 000 din)	Plan I.-III. 80	I.-III. 79	I.-III. 80	Indeksi 5:3:5:4
1	2	3	4	5	6
1.	CELOTNI PRIHODEK	2.679.630	2.172.624	2.458.701	91,8 113,2
1.0	Udeležba v skup. prih.	1.951.419	1.142.284	1.764.675	90,4 154,5
1.1	Prihod. od prod. na trgu	29.528	337.600	48.555	164,4 14,4
1.2	Prihodki v okviru OZD	674.946	646.909	605.020	89,6 93,5
1.3	Prihodki od prod. mat. - 77	9.987	10.223	9.271	92,8 90,7
1.4	Drugi prihodki - 78	13.750	35.608	31.180	226,8 87,6
2.	SPREM. V ZAL. PROIZV. (±)	-	+21.078	-66.033	-
3.	OBSEG POSLOV. (1+2)	2.679.630	2.193.702	2.392.668	89,3 109,1
4.	PRENEŠENE VREDNOSTI	2.143.290	1.803.050	2.004.441	93,5 111,2
4.1	Vkalk. mater. stroški	1.925.389	1.622.441	1.794.467	93,2 110,6
4.2	Amortizacija po min. st.	185.736	143.081	185.762	100,0 129,8
4.3	Drugi poslov. stroški - 72, 73	32.165	37.528	24.212	75,3 64,5
5.	DOSEŽENI DOHODEK	536.340	390.652	398.569	74,3 102,0
5.1	Izguba na substanci	-	-	-10.342	-
5.2	Dohodek za razporeditev	536.340	390.652	388.227	72,4 99,4
6.0	OBVEZNOSTI IZ DOHODKA	199.667	144.593	174.816	87,6 120,9
7.0	ČISTI DOHODEK (5-6)	336.673	246.059	213.411	63,4 86,7
7.1	Za osebne dohodke	238.523	199.410	234.698	98,4 117,7
7.2	Za poslovni sklad	41.374	37.450	26.802	64,8 71,6
7.3	Za sred. rezerv	11.776	7.350	6.740	57,2 91,7
7.4	Za skupno por. - stan. pr.	15.185	12.981	14.716	96,9 113,4
	Za skupno por. - drugi nameni	29.815	18.220	14.403	48,3 79,1
8.	IZGUBA	-	-29.352	-83.948	-

Skupno so bili v tej temeljni organizaciji dejanski stroški višji od načrtovanih za 4,5 milijona dinarjev.

V TOZD Jeklarna so poslovali s 5,7 milijona dinarjev nižjimi stroški. Pri tem so v SM jeklarni načrtovane stroške presegle in to zaradi višjih stroškov energije (večja poraba mazuta), v elektrojeklarni pa so bili stroški nižji. Znižanje je nastalo

meljne organizacije presegle načrtovane za 33,6 milijona dinarjev. Zvišanje je nastalo tako pri vložku, predvsem zaradi slabših izplenov, kot tudi pri predelavi. Višji predelavni stroški so bili posledice nižje dosežene proizvodnje in slabšega asortimenta (manjša proizvodnja štel).

Tudi v TOZD Želblarna so delali z višjimi stroški, kot so bili predvideni. Planirano proizvodnjo so presegle in zato porabili nekoliko več surovin in materiala. Slabši pa so bili izpeli (za 1,8 %), kar je zvišalo stroške vložka.

V temeljni organizaciji Energetika so bili dejanski stroški višji od načrtovanih zaradi višje cene kupljene električne energije in dražjega zemeljskega plina. Se vedno pa so visoki stroški kisika, ker se zaradi okvare v kisikarni Sava dovažata tekoči kisik.

OBVESTILA KOLEKTIVU - OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZRNE OD 12. DO VKLJUČNO 18. MAJA

12. maja VITO GRICAR, vodja TOZD Valj. deb. ploč., Jesenice, Titova 2, 81-279
13. maja MARIN GABROVŠEK, vodja TKR, Jesenice, Kejžarjeva 1, 81-439
14. maja JERNEJ HOČEVAR, vodja prodaje, Jesenice, Kejžarjeva 38, 82-118
15. maja ALOJZ KALAN, vodja TOZD Jeklarna, Jesenice, C. m. Tita 1/a, 81-726
16. maja SAŠO JEZERŠEK, vodja TOZD Hlad. valj. Bela, Jesenice, Aljaževa 14, 82-406
17. maja BORIS BREGANT, član PO, Jesenice, Titova 2, 81-284
18. maja AVUGUST KARBA, vodja OPP, Jesenice, Svetinova 10, 82-001

V času dežurstva v Železarni je dežurni v sobi vodje splošnega sektorja št. 19, številka telefona 601.

Dežurstvo je na delovni dan od 15. do 7. ure zjutraj. Dežurni je od 15. do 19. ure dosegljiv doma, od 19. do 7. ure zjutraj pa je v Železarni. V prostih sobotah, nedeljah in praznikih je dežurstvo od 7. do 19. ure doma, od 19. do 7. ure zjutraj pa v Železarni.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK - 12. 5.	MATIJA URH	DUŠAN BAK
TOREK - 13. 5.	SAŠO KOŠIR	BOŽIDAR ČERNE
SREDA - 14. 5.	IVAN KODRIČ	IVAN MOLAN
ČETRTEK - 15. 5.	KAREL POGAČAR	ANTON BURJA, ml.
PETEK - 16. 5.	ALOJZ CUZAR	JANEZ FALETIČ
SOBOTA - 17. 5.	MARJAN PINTAR	BOGOMIR SVETINA
NEDELJA - 18. 5.	MIRKO ZUPAN	MARTIN BRUMAT

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 358
vezni telefon je: 410

Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Na proste sobote, nedelje in praznike dela: dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni zgradbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 12. do 17. maja bodo delale naslednje obratne ambulante: dopoldne: II. obratna ambulanta - dr. Želimir Cesarec in III. obratna ambulanta - dr. Želimir Cesarec.

popoldne: I. obratna ambulanta - dr. Branimir Čeh in IV. obratna ambulanta - dr. Marija Kovačič-Može.

V soboto, 17. maja, samo dopoldne: I. obratna ambulanta - dr. Branimir Čeh in IV. obratna ambulanta - dr. Marija Kovačič-Može.

Dispanzer za borce: od 13.30 do 15. ure - dr. Marija Kovačič-Može.

ZOBNE AMBULANTE:

dopoldne: I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar.

Za Železarno v torek, 13. maja in četrtek, 15. maja, I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar, od 13. do 19. ure.

Popoldne: II. zobna ambulanta - dr. Alojz Smolej.

Za Železarno v torek, 13. maja, II. zobna ambulanta - dr. Alojz Smolej, od 7. do 13. ure.

Za borce v četrtek, 15. maja, II. zobna ambulanta - dr. Alojz Smolej, od 7. do 13. ure.

V soboto, 17. maja, samo dopoldne I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar.

JUBILEJNE NAGRADE IN OBVEZNICE POSOJILA ZA CESTE

Računovodstvo osebnega dohodka opozarja vse, ki še niso dvignili jubilejnih nagrad, naj jih dvignejo v blagajni Železarni. Jubilejno nagrado so dobili vsi redno zaposleni delavci Železarni, ki so imeli na dan 31. decembra 1979 najmanj eno leto delovne dobe. Torej prejmejo nagrado tudi delavci, ki so V LETU 1980 PREKINILI DELOVNO RAZMERJE.

Istočasno vas ponovno opozarjamo, da dvignite v blagajni Železarni obveznice za ceste za vsoto, ki ste jo vplačali v železarni Jesenice (odbitek VP 900), ne glede na to, če ste prekinili delovno razmerje.

IZLET V ČRNO GORO ZA ČLANE ZIT

DRMIT organizira za vse člane Zveze inženirjev in tehnikov Jesenice v dnevi 6., 7. in 8. junija, in ne kot smo objavili v vabilu, izlet v Črno goro.

Odhod bo v petek, 6. junija, zjutraj z letalom ob 6,45 z Brnika do Beograda. Iz Beograda do Titograda se bomo peljali z vlakom (odhod 9,15, prihod 16,22) in prenočili v Titogradu.

V soboto odhod z avtobusom v Nikšić; ogled železarne; kosilo v Titogradu. Popoldne odhod proti morju prek Cetinja in Lovčena. Prenočitev v Hercegnovem.

V nedeljo odhod proti Dubrovniku; ogled Dubrovnika. Popoldne odhod z letališča Čilipi proti Ljubljani.

Polna cena izleta je 3.900,00 din. Regres za člane 1.500,00 din.

Prijave sprejema Joža Arh, RO do 9. maja 1980.

Izlet bomo organizirali, če bo vsaj 40 prijavljenih.

Na osnovi sklepa 10. seje odbora za delovna razmerja, z dne 24. 4. 1980 TOZD Vratni podboji

OBJAVLJAMO

delovne naloge				
1. 3423 urejevalec linije	D-4	9. ktg.	1 oseba	1 izmena
2. 3413 varilec	D-3	8. ktg.	1 oseba	1 izmena

POGOJI:

- a) Končana poklicna šola - ključavničar in 3 leta delovnih izkušenj
- b) priložen ključavničar z več let delovnih izkušenj na ključavničarskih delih
- a) Končana poklicna šola - ključavničar, varilec in 2 leti delovnih izkušenj
- b) končan varilski tečaj in 5 let delovnih izkušenj.

Kandidati morajo imeti primerne psihofizične sposobnosti. Prijave z osnovnimi podatki in podatki o strokovnosti pošljite v roku 15 dni po objavi na kadrovski sektor z oznako »za TOZD Vratni podboji«.

LETNI REMONT VALJARNE DEBELE PLOČEVINE IZVEDEN KVALITETNO IN V ROKU

V soboto, 19. aprila, ponoči so se ustavili stroji in naprave v TOZD Valjarna debele pločevine. Ugasnile so peči, zamrl je značilen glas valjavskega ogrođa, ostal je le ropot žerjavov in posamični zvoki pri prekladanju pločevine v adjustazi. Prišel se je planirani letni remont...

Danes, 6. maja, lahko že z veliko gotovostjo ocenjujemo, da je bil letni remont izveden kvalitetno v celotnem planiranem obsegu in v predvidenem roku.

Prvi dan obratovanja so izvajali 321 ton ali dobrih 80 % dnevnega plana. Vsekakor odličen rezultat za prvi dan obratovanja, ko je treba uteči naprave, nastaviti krmila, regulacije, ventile, uravnati armature valjavnega ogrođa in še sto drobnih stvari, ki jih postore ogrevanci na pečeh, valjavci na progi in delavci pri adjustaznih strojih.

Letošnji remont je izjemen, če ga primerjamo s prejšnjimi, predvsem zaradi dveh stvari:

- že dolga leta nazaj pri remontu ni sodelovalo tako malo delavcev zunanjih firm kot tokrat

- in prvokrat smo se izvajalci z naročnikom vnaprej pogodili za omenjeno število izdelavnih ur.

Ker gre za primer, ki je edinstven in pionirski v naši dosednji praksi izvajanja remontov, zasluži nekaj več pojasnila. Pojasnilo je potrebno tudi zato, ker niso vsi prepričani, da tak način dela lahko združuje interese naročnika, izvajalca in Železarni kot celote.

Nekaj let nazaj smo za remont valjarne debele pločevine porabili povprečno 32.000 izdelavnih ur, lani, ko smo izvajali predelavo peči na zemeljski plin, pa celo 35.000 ur.

Z vodstvom valjarne smo se vzdrževalci iz TOZD Vzdrževanje in Remontne delavnice dogovorili, da bomo opravili vsa planirana dela v 30.000 izdelavnih urah, to je le 94 % poprečja zadnjih let. Napisali smo dogovor, ki so ga sprejeli tudi samoupravni organi.

Od tu dalje pa zaživi interes izvajalcev, da ustvarijo iz dogovorjene vsote zase čim boljši poslovni rezultat.

Postavljen je nov cilj: opraviti vsa dela kvalitetno s čim manjšim številom ur. Toda samo geslo ne zadovoljuje. Skladno s pravilniki o delitvi sredstev za osebne dohodke smo vpeljali premijo za znižanje števila izdelavnih ur. Vsi delavci izvajalcev so bili seznanjeni z dogovorom in možnostmi, da z dobrim delom lahko ustvarijo pogoje za izplačilo stimulacije.

Rezultat takšnega dela ni izostal. Že 28. aprila je asistent za delovne naprave Jože Zidar pričel prevzemati od glavnega vodje remonta Franca Arneža naprave v poizkusno obratovanje. 30. aprila so bile dokončno preizkušene in prevzete vse naprave.

Namerno 30.000 ur so izvajalci porabili le 25.396, kar znaša 84,65 % planiranih. Po krivulji za stimulacijo smo lahko enostavno odčitati, da za 15 % znižanja planiranih ur pripada delavcem izvajalcem 12 % premije. Ta način dela nam je prišel še eno dragoceno izkušnjo. Delavci različnih temeljnih organizacij smo povsem zanemarili meje, ki sicer obstajajo med temeljnimi organizacijami tudi takrat, ko tega ne želimo. Združevalo nas je delo za skupni cilj, ki je bil to pot tudi ekonomski motiviran.

O tehničnih po-robnostih remonta bomo še poročali, to pot naj omenimo le, da po pravokotni radialni nastavitvi vseh gorilcev pričakujemo, da se bo dalo vzpostaviti normalne in ekonomične kurilne in ogrevne razmere v krožni peči.

V PRVEM TROMESEČJU PRECEJ POD PLANOM

Letošnjega leta pri izvrševanju proizvodnih nalog nismo pričeli najbolje. Vse tri mesece se je kot rdeča nit vlekle pomanjkanje polproizvodov, ker smo iz tujih virov dobili manjše količine, kot smo načrtovali. Zato smo imeli večkratne zastoje oziroma prekinitve dela skoraj v vseh proizvodnih TOZD, ki so tehnološko za valjarno bluming-štekel. K temu je treba dodati še nekatere naše probleme, ki so bili delno pogojeni tudi s pomanjkanjem ali slabšo kvaliteto surovin, predvsem pa s premajhno tehnološko disciplino. Posledica takšne situacije je bila, da smo pri skupni proizvodnji dosegli 94,5 % in gotovi proizvodnji 91,8 % gospodarskega načrta.

TOZD PLAVŽ

Delo na obeh plavžih letos v prvem tromesečju ni potekalo dobro. Delavci so imeli precej težav in zato so gospodarski načrt izpolnili samo 82,0 %. Najslabše je bilo v januarju zaradi surovega hoda in predora raztaljenega grodja ob prebodni odprtini na plavžu št. 1 ter miniranja nasledin na plavžu št. 2. V ostalih dveh mesecih je bila situacija sicer boljša, vendar še vedno ne dobra. Vzrok za to je bilo slabo stanje ognjestalne obzidave na plavžu št. 1, slabša kvaliteta koksa in pomanjkanje kisika za obogatitev zraka, vpihanega v talilnik. Posledica takšnih obratovalnih pogojev je bila tudi visoka poraba koksa.

TOZD JEKLARNA

V jeklarni so gospodarski načrt za obdobje januar-marec dosegli le 91,9 %. Pri tem je bila martinarna nekoliko boljše s 94,2 % in elektrojeklarna slabša s 88,2 %.

V martinarni so v vsakem izmed treh mesecev dosegli bistveno drugačne proizvodne rezultate. Največje težave so imeli v januarju, ko je zaradi slabega dela plavža in pomanjkanja zaloga primanjkovalo grodja, ki je potreben za normalno izdelavo jekla. Razen tega so v januarju zaradi pomanjkanja grodja in premajhnega števila delavcev en teden obratovali samo s štirimi SM peči. V februarju so gospodarski načrt dosegli 102,5 %, medtem ko se je v marcu predvsem zaradi pomanjkanja grodja situacija spet poslabšala; razen tega pa so dva dni obratovali s štirimi SM peči. Načrtovano proizvodnjo so v tem mesecu dosegli le 94,0 %.

Elektrojeklarna je najslabše obratovala v januarju, ko je dosegla samo 80,1 % načrtovane količine surovega jekla, v februarju in marcu pa skoraj enako količino 92,0 % in 92,4 %. Vzroki so za to bili: povečani izmeček in odpis količine zaradi reklamacij, predvsem pri dinamometričnosti, manjše težave zaradi redukcije električne energije zaradi konic in razni zastoji.

Na napravi za kontinuirno vlijanje jekla so v tem obdobju vili 7.134 ton gredic in so bili dosežki iz meseca v mesec boljši. V januarju so vili 1.597 ton, v februarju 2.229 in v marcu 3.308. Zadnja količina je bila doslej največja, odkar obratuje kontinuirno.

TOZD LIVARNA

Ta temeljna organizacija združenega dela je v prvem četrtletju gospodarski načrt skupne proizvodnje dosegla s 98,4 % in gotove proizvodnje s 100,1 %. Zaradi izdelave lažjih, vendar kompliciranejših odlikov in zaradi okvare peči za toplotno obdelavo, je v januarju močno zaostala za načrtovano skupno in gotovo proizvodnjo. V februarju in marcu pa se je situacija zelo popravila.

TOZD VALJARNA BLUMING-ŠTEKEL

Valjarna bluming-štekel je dosegla v prvih treh mesecih načrtovano skupno proizvodnjo s 96,1 %. Pri tem je bil zaradi visokih zasledov - 39,38 % na obratovalni čas, slabe obratovalne kampanje potisne peči in premajhne zaloge slabov najslabši neseć januar. V naslednjih dveh nesećih se je situacija, zaradi znižanja obratovalnih zastojev na 32,30 %, oziroma 32,82 % in povečane zaloge slabov iz tujih virov, kar je omogočilo tudi zelo dober potek obratovanja potisne peči, precej popravila. Povprečno je bilo v tem obdobju 34,38 % zastojev na obratovalni čas, kar je za 0,40 % več kot v letu 1979.

Valjarna štekel je tako pri skupni kakor pri gotovi proizvodnji precej zaostala za načrtovano količino. Glavni vzrok je bil v pomanjkanju polproizvoda za linijo rezanja, v nanjši meri pa tudi zastoji. Med njimi je bil večji zastoj zamenjava vseh ogrevnih peči valjarskega ogrođa štekel v februarju.

Potisna peč je obratovala skupno 33 dni in je bilo prevaljano skupno 14.564 ton domačih in tujih slabov.

TOZD VALJARNA ŽICE IN PROFILOV

Ta valjarna je imela precejšnje težave s pomanjkanjem polproizvoda.

TOZD ŽIČARNA

Žičarna je zaradi velike odsotnosti delavcev in pomanjkanja valjane žice večjih debelin v januarju slabo startala. V februarju se je situacija kljub določenim že omenjenim težavam nekoliko izboljšala, v marcu pa so načrtovano skupno proizvodnjo dosegli. V tromesečju so skupno proizvodnjo dosegli 94,3 %. Operativni program gotove proizvodnje je bil v primerjavi z gospodarskim načrtom zaradi premajhnih dobav vlečene žice iz tujih virov za potrebe žabljarne vsak mesec nekoliko nižji. Zato je bila tudi izpolnitve gospodarskega načrta pri gotovi proizvodnji slabša, vendar v januarju in februarju tudi znižan operativni program ni bil dosežen.

TOZD PROFILARNA

V tej temeljni organizaciji so bile vse tri mesece velike težave s polproizvodom, predvsem zato, ker smo ga načrtovali v prvem četrtletju 2.000 ton iz tujih virov, dobili pa samo 273 ton. Najhujše je bilo v januarju, ko so bile v remontu tudi Bronx škarje za razrezovanje travkov, v februarju se je stanje popravilo in je bila načrtovana količina dosežena, v marcu pa se je stanje spet poslabšalo. Pomanjkanje polproizvoda, je povzročilo tudi pogoste menjave oblikovalnega orodja in s tem tudi zmanjšanje količine profilov, razen tega pa so morali občasno prekinjati obratovanje posameznih oblikovalnih strojev. Zaradi tega so načrtovano skupno proizvodnjo dosegli le 87,6 %.

TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

Ta temeljna organizacija je izpolnila gospodarski načrt skupne proizvodnje s 96 %. V prvih dveh mesecih je potekala proizvodnja dobro, čeprav je bilo v januarju nekaj problemov zaradi treh krajših popravil ogrevnih peči za slabe. Zaradi težav s polproizvodom pa se je situacija poslabšala v marcu. V tem mesecu ta valjarna zaradi pomanjkanja polproizvoda ni obratovala dva dni.

TOZD HLADNA VALJARNA BELA

Razen v januarju so zaradi premajhnih dobav toplo valjanih travkov iz tujih virov in premajhnih količin lastnega jekla imeli velike težave s polproizvodom. Vendar jim je ob koriščenju medfaznih zalog uspelo doseči v prvem četrtletju zelo dober proizvodni rezultat s 111,0 % gospodarskega načrta skupne proizvodnje. Zaradi premajhnih količin polproizvoda iz lastnega jekla so bili problemi tudi pri izpolnjevanju kvaliteta asortimenta, ki ni bil izpolnjen, kot je predvideval gospodarski načrt.

TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE

Zaradi zadostnih dobav toplo valjanih travkov iz tujih virov v prvih treh mesecih je bil tudi gospodarski načrt dosežen s 103,7 %. Občasno je bilo nekaj težav z valjanjem nekaterih kvalitetnejših vrst jekla zaradi premajhnih razpoložljivih količin lastnega polproizvoda.

TOZD VRATNI PODBOJI

Ta temeljna organizacija je dosegla načrtovano skupno proizvodnjo s 102,3 %. Občasno je bilo nekaj več zastojev zaradi bolj pogoste menjave orodij, povezanih z razdrobljenostjo naročil.

TOZD JEKLOVLEK

Prva dva meseca je bila preskrba s polproizvodom zadovoljiva, čeprav zaradi že v problematiki valjarne žice omenjenih težav ni bila vedno najboljša. Kljub temu je bila v teh dveh mesecih načrtovana skupna proizvodnja dosežena, medtem ko v marcu zaradi poslabšane situacije ni bila. Končni rezultat je bil 97,5 % izpolnitve gospodarskega načrta.

TOZD ELEKTRODE

Načrtovana skupna proizvodnja je bila dosežena s 102,6 %, vendar je bilo pri oplasnjenih elektrodah izvršena le s 97,6 %. Vzrok za to je slabša proizvodnja v mesecu marcu zaradi pomanjkanja feromangana iz uvoza in občasnih težav s preskrbo valjane ter vlečne žice.

TOZD ŽEHLJARNA

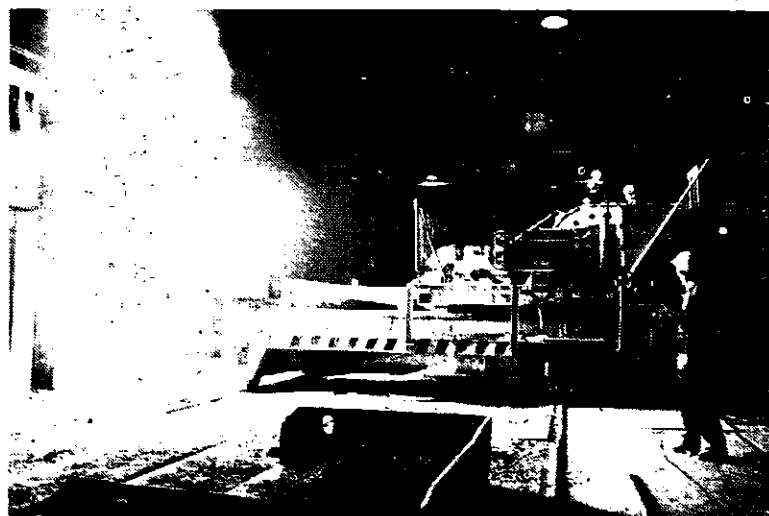
Žebljarna je načrtovano skupno proizvodnjo v obdobju januar-marec dosegla s 101,6 %. Ker so bile dobave vlečne žice iz tujih virov nezadostne, je prišlo občasno do manjših težav pri preskrbi določenih dimenzij.

Avugst Karha

JUGOSLOVANSKA PROIZVODNJA SUROVEGA JEKLA V LETU 1979

	Načrt	1979 Izpolnitve	% Izpolnitve	1978 Proizvodnja	Indeks 1979 1978
SUROVO JEKLO					
RMK - Železarna Zenica	900.000	832.619	92,5	774.472	107,5
Železarna Sisk	290.000	249.132	85,9	279.205	89,2
Železarna Jesenice	320.000	300.064	93,8	320.751	93,6
Železarna Štore	-	-	-	26.276	-
Slovenske železarnice	320.000	300.064	93,8	347.027	86,5
Železarna Smederevo	93.000	93.897	101,0	93.664	100,2
Skupaj:	1.603.000	1.475.712	92,1	1.494.368	98,8
ELEKTROJEKLO					
RMK - Železarna Zenica	24.000	23.007	95,8	24.816	92,7
Železarna Nikšić	215.867	193.475	89,6	154.823	124,9
Železarna Sisk	70.000	72.277	103,2	77.191	93,6
Železarna Split	47.350	44.035	93,0	43.126	102,1
Železarna Skopje	154.000	173.909	112,9	150.809	115,3
Železarna Jesenice	180.000	165.399	91,9	163.303	101,3
Železarna Ravne	211.500	215.037	101,7	207.251	103,7
Železarna Štore	107.360	74.806	69,6	67.006	111,6
Slovenske železarnice	498.860	455.242	91,3	437.560	104,0
Železarna Smederevo	6.800	7.071	104,0	6.411	110,3
Skupaj:	1.016.877	969.016	94,8	894.336	107,7
LDJEKLO					
RMK - Železarna Zenica	780.000	620.475	79,5	575.574	107,8
Železarna Skopje	173.577	128.243	73,9	213.586	60,0
Železarna Smederevo	365.000	314.012	86,0	259.050	121,2
Skupaj:	1.318.577	1.062.730	80,6	1.048.190	101,4
Skupaj SFRJ	3.938.454	3.507.458	89,0	3.436.894	102,0

Iz tabele vidimo, da je bila skupna proizvodnja surovega jekla v jugoslovanskih železarnah v letu 1979 za 430.996 ton ali 11,0 % manjša kot je bila načrtovana, vendar za 70.564 ton ali 2,0 % večja kot v letu 1978. Pri vseh treh vrstah jekla je bila proizvodnja precej nižja kot je bila načrtovana, v primerjavi z letom 1978 pa je bilo izdelanega SM jekla manj, elektro in LD jekla pa več. Železarna Štore je zaradi pričetka obratovanja nove električne peči lani prenehala izdelovati SM jeklo.

Pred SM pečo (Foto F. Sluga)

Aglomeracija (IK)

IZVRŠITEV DRUŽBENEGA PLANA IN PROGRAMA SKUPNE IN GOTOVE PROIZVODNJE TER ODPREME JANUAR - MAREC

TOZD	SKUPNA PROIZVODNJA						GOTOVA PROIZVODNJA						ODPREMA	
	Družbeni plan	Program	Izvršitev	% 4/2	% 4/3		Družbeni plan	Program	Izvršitev	% 9/7	% 9/8	% za prodajo		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Plavž	41.400	39.600	33.936,2	82,0	85,7									
Jeklarna	126.700	126.700	116.467,4	91,9	91,9									
- SM jeklarna	78.700	78.700	74.131,3	94,2	94,2									
- EL jeklarna	48.000	48.000	42.336,1	88,2	88,2									
- ASEA peč	21.400	21.400	20.009,1	93,5	93,5									
- LM peč	26.100	26.100	21.681,5	83,1	83,1									
- BBC peč	500	500	645,5	129,1	129,1									
Livarna	448	448	440,7	98,4	98,4	170	170	170,1	100,1	100,1	100,1	170,1		
- jeklo livarna	440	440	430,3	97,8	97,8	170	170	170,0	100,0	100,0	100,0	170,0		
- kovino livarna	8	8	10,4	130,0	130,0	-	-	0,1	-	-	-	0,1		
Valjarna bluming-štekel	110.700	110.700	106.366,5	96,1	96,1	21.420	21.420	15.939,0	74,4	74,4	74,4	16.085,0		
- bluming	58.900	58.900	64.483,1	109,5	109,5	1.200	1.200	1.382,7	115,2	115,2	115,2	1.460,6		
- štekel - rezrezoval.	51.800	43.500	33.936,0	80,9	78,0	20.220	11.920	7.063,0	72,0	59,2	59,2	6.995,2		
- štekel - termična obd.	8.300	8.300	7.947,4	95,8	95,8	8.300	8.300	7.503,3	90,4	90,4	90,4	7.639,2		
Valjarna žice in prof.	27.500	27.500	27.593,6	100,3	100,3	7.580	3.550	5.077,1	67,0	143,0	143,0	5.353,6		
- valjarna žice	27.500	27.500	27.593,6	100,3	100,3	7.580	3.550	5.077,1	67,0	143,0	143,0	5.353,6		
- valjarna profilov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Valjarna debele ploč.	25.300	25.300	24.280,1	96,0	96,0	24.960	24.960	21.873,0	95,7	95,7	95,7	21.552,2		
Hladna valjarna Bela	23.750	23.750	26.364,4	111,0	111,0	23.480	23.480	26.115,9	111,2	111,2	111,2	26.885,2		
Hladna valjarna Jesenice	7.560	7.560	7.838,1	103,7	103,7	7.070	7.070	7.348,7	103,9	103,9	103,9	7.547,7		
Žičarna	17.450	17.450	16.461,6	94,3	94,3	14.070	13.180	12.429,2	88,3	94,3	94,3	12.635,0		
Profilarna	7.000	7.000	6.130,5	87,6	87,6	6.540	6.540	5.552,2	84,9	84,9	84,9	5.444,1		
- HOP	6.440	6.475	5.414,0	84,1	83,6	6.100	6.130	5.071,0	83,1	82,7	82,7	4.987,9		
- ronele	60	70	60,2	100,3	86,0	60	70	60,2	100,3	86,0	86,0	60,5		
- diski	350	330	230,6	65,9	69,9	350	330	230,6	65,9	69,9	69,9	230,6		
- cestna ograja	150	125	425,7	283,8	340,6	30	10	190,4	634,7	1.904,0	165,1	165,1		
Skladišče 38	500	500	103,7	20,7	20,7	500	500	103,7	20,7	20,7	20,7	102,2		
Vratni podboji	300	280	306,9	102,3	109,6	300	280	306,6	102,2	109,6	109,6	321,8		
Jeklovlek	5.420	5.220	5.286,1	97,5	101,3	5.400	5.200	5.285,7	97,9	101,7	101,7	5.335,9		
Elektrode	6.160	6.160	6.322,7	102,6	102,6	5.570	5.570	5.813,1	104,4	104,4	104,4	5.648,1		
- elektrode, var. žica	5.220	5.220	5.106,2	97,8	97,8	5.210	5.210	5.092,7	97,8	97,8	97,8	4.916,0		
- varilni prašek	210	210	224,4	106,9	106,9	210	210	220,5	105,0	105,0	105,0	232,2		
- suha elektr. masa	150	150	76,8	51,2	51,2	150	150	76,8	51,2	51,2	51,2	76,8		
- ognjevarni mat.	580	580	915,3	157,8	157,8	-	-	423,1	-	-	-	423,1		
Žebljarna	2.980	2.980	3.036,8	101,6	101,6	2.980	2.980	3.034,0	101,8	101,5	101,5	3.225,0		
ŽELEZARNA	403.178	401.158	380.935,3	94,5	95,0	120.040	114.910	111.048,3	92,5	96,6	96,6	112.315,9		
Elektrode Zagreb	-	-	-	-	-	1.000	450	-	-	-	-	-		
SKUPAJ	403.178	401.158	380.935,3	94,5	95,0	121.040	115.360	111.048,3	91,8	96,3	96,3	112.315,9		

Železarski globus

AVSTRIJA

Avstrijska železarska družba VOEST-Alpine bo v kratkem podpisala pogodbo za gradnjo obrata na največjem filipinskem

OB 85-LETNICI PLAMENA KROPA

Delovni kolektiv tovarne vijakov Plamen v Kropi praznuje 85-letnico. 16. novembra 1894. leta je petnajst kovačev sklenilo ustanoviti »Prvo združenje za železarsko obrt in druge izdelke iz železa«. Po pripravi pripravljalnega odbora je bil 1. maja 1895 prvi občni zbor, 2. maja pa je začelo delati v zadrugi 47 delavcev.

Začetki železarstva v Kropi in okolici segajo v prva stoletja srednjega veka. Rudo in oglje so pridobivali na Jelovici, na Vrečah pri Kamni gorici in na Pečeh pri Česnjici. Rudo so topoli v talilnih pečeh na veter v neposredni bližini rudnikov. V začetku 14. stoletja pa so začeli postavljati fužine ob vodi. V pečeh, ki so jih imenovali slovenske peči, so izdelovali železo. V fužinah so v 24 urah izdelali do 750 kg kovanega železa, iz katerega so izdelovali različne žblje. Povpraševanje po železarskih izdelkih je poraslo po letu 1500. Cesar Ferdinand je 3. januarja 1550. leta izdal rudarsko postavo za Kropo, Kamno gorico in Kolnico. Fužinarji so dobili samoupravo s predpisi posameznih stanov: fužinarjev, drvarjev, oglarjev, kopačev in žbljarjev. Fužine so bile skupna last fužinarjev. Oproščeni so bili plačevanja nekaterih davkov in mitnin. Pravica uporabe plavža in velikega kladiiva je bila razdeljena na dneve in jo je bilo mogoče podedovati ali prodati.

Sredi 18. stoletja je prišlo fužinarstvo nazadovati, ker je začelo primanjkovati rude in oglja in zaradi zastarelih proizvodnih sredstev. Fužine v Kropi in Kamni gorici so prenehale obratovati leta 1880. Le spodnja fužina v Kropi je obratovala z nekaj let prej nabavljeno valjalnico za palčasto železo do leta 1895. Propadanje železarstva in žbljarstva je najbolj prizadelo delavce, čeprav so vsi — možje, žene in otroci od 10. leta starosti — delali po 14 do 16 ur dnevno. Na trgu so se pojavili strojno izdelani žblji, obenem pa cenejšo rusko in švedsko železo. Položaj delavcev se je v drugi polovici 19. stoletja stalno slabšal. Stevalo brezposelnih je naraščalo in revščina se je stopnjevala.

Ob obupnem položaju delavcev v Kropi in Kamni gorici je delni predsednik baron Winhler marca 1880 poslal trgovski zbornici pismo, v katerem je pozval k rešitvi vprašanja brezposelnosti v Kropi. Vendar je bilo pismo neučinkovito.

Delavstvo se je zaradi takih razmer začelo zavedati svojega izkoriščanja. Stavkovni val, ki je pod vplivom delavskega izobraževalnega društva v Ljubljani zajel ljubljansko delavstvo, se je leta 1883 razširil tudi v Kropo. 4. junija so začeli žbljarji v Kropi stavkati. Ustanovili so odbor, ki so ga imenovali Zveza kovaških mojstrov. 26. julija 1883 so poslali trgovski zbornici v Ljubljano prošnjo za ustanovitev zadruga. V prošnji so prikazali, koliko dobička imajo prekupevalci od dela delavcev, s katerim bi lahko zadruga delala. Celotna prošnja je bila za takratne razmere in zavest delavcev zelo demokratična, kar je bilo verjetno vzrok, da trgovska zbornica na vlogo sploh ni odgovorila in tako zadruga ni bila ustanovljena.

Toda že leta 1894 so se ponovno začeli resno pripravljati na ustanovitev zadruga. Glavni organizatorji so bili: župnik Franc Hönigman, Karel Pibovec, Franc Solar in kropski rojak dr. Viktor Supan, ki je izdelal pravila zadruga. Pravila so bila sprejeta na ustanovnem sestanku 16. novembra 1894. Prvi občni zbor je bil 1. maja 1895, 2. maja pa je pričelo z delom v zadrugi 47 kovačev — žbljarjev. Ravnatelj zadruga je bil trgovec Franc Solar.

Kljub različnim težavam je zadruga prvo poslovno leto zaključila z uspehom. Ob koncu poslovnega leta je v zadrugi delalo že 86 delavcev, privatnih podjetnikov pa je bilo še šest. Do prve svetovne vojne se je število delavcev povečalo na 240.

Že ob ustanovitvi zadruga je bil namen ustanoviteljev, da se postopno preide z ročnega na strojno izdelavo izdelkov. Prvi stroji za tračnike so bili nabavljeni leta 1911, do prve svetovne vojne pa so bili kupljeni še stroji za gradbene, odrske in žbljarke žblje. Vzporedno z nabavo strojev so graditi tudi nove oddelke. Delovni čas je bil pri strojih 12 ur v dveh izmenah, za ročno kovanje žbljev pa še vedno 16 ur.

Z uvajanjem strojev je bila leta 1911 v Kropi ustanovljena obrtno nadaljevalna šola, ki jo je vodil učitelj Josip Pleničar. Pleničar zasluži vse priznanje za teoretično vzgojo mladih kovinarjev, posebno pa še za organizacijo in vodstvo dramskega odseka in pevskega društva, ki sta bila znana daleč okrog, kar je mnogo pripomoglo k utrjevanju zavesti delavskega razreda v Kropi in Kamni gorici.

Klub oviram za nadaljnji razvoj se je zadruga leta 1926 resno lotila izdelave vijakov in matic. Da si je zadruga povečala in zagotovila lastni kapital, so člani dvigali deleže, in sicer od 2000 din leta 1926 na

30.000 din za moške in 15.000 din za ženske člane v letu 1935. To je bila za člane zadruga velika žrtev in le železna volja jo je premagala, saj je bila za napredek zadruga res potrebna.

Leta 1936 so ustanovili industrijsko šolo, ki je s presledkom med okupacijo delovala do leta 1951 in dala mnogim podjetjem dober strokovni kader.

Zadruga je v letu 1947 prešla v državno last, leta 1950 pa je podjetje prevzel v upravljanje delovni kolektiv.

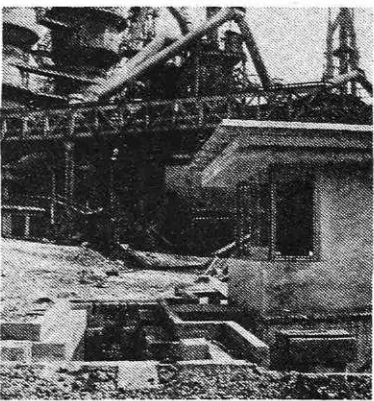
glasilo

Pred dvajsetimi leti se je delovni kolektiv Plamena odločil za večjo rekonstrukcijo podjetja. Leta 1960 so začeli graditi nove obrate za hladno proizvodnjo vijakov in matic in kupovati nove stroje. Večje rekonstrukcije so bile tudi po letu 1973, ko so podrla dotrajane obrate za toplo proizvodnjo vijakov in matic ter raznih izdelkov za železnico. Zgradili pa so novo dvorano za proizvodnjo matic, v kateri so začeli redno obratovati leta 1975. Leta 1974 so zgradili tudi novo halo za pripravo žice.

Nova vlaganja so pomenila korenito spremembo v tehnološkem pogledu. Od toplega stiskanja so prešli na hladno preoblikovanje s tehnologijo obrezovanja. Temeljita rekonstrukcija zastarelih proizvodnih obratov je bila osnova za kvalitetno preobrazbo Plamena, ki danes sodi med vodilne proizvajalce vijakov v Jugoslaviji.

(Povzeto po uvodnem članku aprilske številke Plamena)

Nova železniška tehnična pri plavžih (IK)

Dopisujte v Železaro

PROBLEMSKA KONFERENCA O INFORMIRANJU V DELEGATSKEM SISTEMU

Sekretariat problemske konference, ki ga sestavljajo člani sveta za informiranje pri občinski konferenci SZDL Jesenice, sklicuje v četrtek, 15. maja, problemsko konferenco o informiranju v delegatskem sistemu.

Delegatom iz krajevnih skupnosti, občinskih družbenopolitičnih organizacij, skupščine občine, samoupravnih interesnih skupnosti, večjim organizacijam združenega dela in uredništev Glasa, lokalne radijske postaje Triglav in tednika Železar je bilo z vabilom dostavljeno obsežno gradivo o oceni informiranja v delegatskem sistemu v občini s predlogom sklepov in priporočil, ki naj bi postala konkretna izhodišča za nadaljnjo akcijo pri kvalitetnem razvijanju informiranja v delegatskem sistemu.

Cepprav je bilo vprašanje informiranja v delegatskem sistemu zadnja leta večkrat prisotno na občinskih konferencah SZDL, je napisano v gradivu, pa je preteklo že nekaj let, ko je konferenca celovito ocenjevala vprašanje delegatskega informiranja v občini. Problemska konferenca naj bi ugotovila in ocenila, kako daleč smo v občini prišli pri uveljavljanju informiranja v delegatskem sistemu in kakšna je stopnja informiranosti delavcev in občanov kot enega bistvenih pogojev za kvalificirano in kvalitetno odločanje po delegatski poti.

Svet za informiranje pri svojih ugotovitvah in ocenah izhaja iz ustavne in zakonskih opredelitev informiranja v delegatskem sistemu, kongresnih resolucij in sklepov družbenopolitičnih organizacij in iz stališč, ki jih je pred petimi leti opredelil posvet, ki sta ga pripravila republiška konferenca SZDL in Zveza sindikatov Slovenije. Informiranje v delegatskem sistemu, je poudarjeno v stališčih, bi moralo biti zgrajeno tako, da so obveščeni in imajo možnost obveščati vsi delovni ljudje in občani, tako v svojih organizacijah združenega dela kot v kraju bivanja, torej povsod tam, kjer razpravljajo in usklajujejo svoje potrebe in odločajo o vseh bistvenih vprašanjih svojega družbenopolitičnega položaja in družbenega razvoja v celoti. Le dobro organiziran, notranje usklajen sistem informiranja, v okviru katerega vsi družbeni dejavniki odgovorno in kvalitetno izpolnjujejo svojo vlogo in naloge, zagotavlja nemoten in demokratičen potek samoupravnih delegatskih procesov.

V gradivu je navedeno, da imamo v občini z 29.511 prebivalci, po stanju 30. junija 1979, 13.278 radijskih sprejemnikov, 9.643 televizijskih sprejemnikov, 685 naročnikov Dela, 1.318 naročnikov Dnevnika, 2.490 naročnikov Nedeljskega dnevnika in 1.318 naročnikov Glasa. K temu je treba še prišteti 10.500 izvodov tednika Železar, lokalno radijsko postajo Triglav — Jesenice z dnevnimi oddajami, 840 ur oddaj letno, 17 TOZD oziroma organizacij združenega dela, ki izdajajo skupna glasila v okviru delovne organizacije oziroma sestavljene organizacije, ki pa v glavnem izhajajo izven občine in več organizacij združenega dela, ki izdajajo interne informacije. Različne oblike začasnih informacij pa zasledimo tudi v nekaterih krajevnih skupnostih. Seveda, je poudarjeno v gradivu, je pri tem potrebno upoštevati, da vsi naštetih mediji ne morejo uresničevati funkcije samoupravnega informiranja, to je informiranja za odločanje, ker izhajajo v

prevelikih časovnih razmakih ali pa so preveč oddaljeni od občinske problematike in samoupravnega delovanja.

Svet v gradivu ugotavlja, da imamo v občini izjemne možnosti za dovolj redno in celovito obveščanje delovnih ljudi in občanov predvsem v skupščinskem sistemu in samoupravnih interesnih skupnostih in to prek lokalne radijske postaje in tednika Železar, ki se je že pred leti odprl za vse samoupravne informacije, za vse področja, kamor segajo delavčevi interesi.

Gradivo ugotavlja, da smo v občini pri delegatskem obveščanju naredili pomemben korak naprej v primerjavi s prvim delegatskim obdobjem. Vendar pa se marsikje še ne zavedajo dovolj, da morajo samoupravne informacije prodrati do volilnih teles, do baze in ne samo do delegacij. To pa seveda zahteva, da se poleg celovitih gradiv pošiljajo tudi izvlečki, v katerih bi sestavljali informacij prikazali glavne rešitve, kakor tudi glavne probleme in dileme, ki nastajajo v zvezi s posameznimi odločitvami in prikazali tudi posledice takih odločitev s stališča interesov samoupravljalcev. To v glavnem velja za vsa področja samoupravnega obveščanja, krajevnih skupnosti, organizacije združenega dela, interesne skupnosti in skupščino občine, kakor tudi, da se v osnovnih celicah, v katerih delovni ljudje uresničujejo svoj družbeno-ekonomski položaj, premalo ukvarjajo s proučevanjem in strokovnim opredeljevanjem sistema obveščanja in z odgovornostjo za obveščanje. To še toliko bolj, ker vsaka preobremenjenost z informacijami, kar je v nekaterih primerih prisotno tudi v občini, lahko povzroči nasprotno učinke od tistih, ki jih pričakujemo.

V gradivu je poudarjena tudi potreba selektivnosti v obveščanju, pri čemer navajajo predvsem količinsko

selekcijo gradiva, ne pa vsebinske. Posebno vprašanje pri samoupravnem obveščanju je tudi odgovornost za obveščanje. Zakon o združenem delu zelo konkretno opredeljuje sankcije za nepravčasno ali netočno obveščanje v združenem delu, ustava in drugi sistemski zakoni pa opredeljujejo tudi političnopravno odgovornost, kar bi moralo biti konkretno opredeljeno v samoupravnih aktih, ki v konkretnih sredinah opredeljujejo obveščanje. Ob tem je v gradivu rečeno, da so v mnogih primerih v tem pogledu samoupravni akti, ki opredeljujejo obveščanje še zelo neveljavni, malokje pa imajo izdelan sistem odgovornosti za obveščanje.

Pri ocenjevanju dosežene stopnje delegatskega informiranja v naši občini, je rečeno v gradivu, pri čemer je mišljen pretok informacij po delegatski liniji, prek sredstev javnega obveščanja in prek družbenopolitičnih organizacij, je potrebno tudi poudariti, da sta znanje in pravilne, objektivne in vsestranske informacije temelj vsakega odločanja. Znanje je namreč pogoj tako za kvalitetno odločanje, kakor tudi za vrednotenje informacij. V ta okvir vprašanj pa sodi tudi razvitost interesov in metod, kako približati informacije delavcem in občanom.

Na osnovi uvodnih načelnih ugotovitev, svet za informiranje v nadaljevanju dosti konkretno obravnavo stopnje razvitosti obveščanja in stopnje obveščenosti delovnih ljudi in občanov v krajevnih skupnostih, v organizacijah združenega dela, skupščinskem sistemu in samoupravnih interesnih skupnostih.

Svet za informiranje pri občinski konferenci SZDL predlaga tudi sklepe in priporočila, ki naj bi jih sprejela problemska konferenca in ki naj bi bila konkretna izhodišča za akcijo, ki naj bo usmerjena v nadaljnjo kvalitetno rast samoupravnega informiranja v posameznih sredinah in v občini kot celoti.

O problemski konferenci, na katero je vabljenih 92 delegatov iz vse občine, bomo v našem glasilu še poročali po konferenci.

Martinariji (Foto F. Sluga)

Pred 1. majem, mednarodnim praznikom dela, so predstavniki Železarne že po tradiciji sprejeli na tovariško srečanje, na katerem so jih izrekli priznanje in zahvalo, sodelavce in sodelavce, ki so bili upokojeni v lanskem letu in so nad 30 oziroma 35 let delali v Železarni. Med jublanti, ki so v Železarni delali 35 oziroma 40 let, so bili: Janez Rozman, Karel Pogačar, Maks Zupan in Antonija Urh. Med moškimi jublanti, ki so delali v Železarni od 30 do 39 let so bili: Drago Intihar (35), Ludvik Jenko (36), Jože Klinar (36), Viktor Koprivec (38), Zvone Labura (39), Leopold Lavtar (36), Anton Mrak (37), Marjan Potočnik (39), Jakob Razinger (37), Jože Zupančič (36), Franc Žmuc (35) in Janez Zvan (37). Med sodelavkami, ki so delale v Železarni od 30 do 35 let pa so: Tončka Jesenko (34), Ida Kenda (31), Avguštna Potočnik (33), Jerca Piber (33), Angela Prestor (33) in Vida Zupan (33).

MERSKE ENOTE IN MERILA (5)

ORGANIZACIJA PREGLEDA MERIL - ZASNOVA NATAČNIH MERITEV V SLOVENIJI KOT DELA JUGOSLOVANSKEGA METROLOŠKEGA SISTEMA

Merjenje je temelj vsaki tehnični in fizikalni znanosti, saj sta fizika, še bolj pa tehnika, eksperimentalni vede, kjer ima eksperiment tudi pri najljepši teoriji vselej zadnjo besedo. Sloviti William Thomson lord Kelvin je že pred več kot sto leti izjavil: »When you can measure what you are speaking about and express in numbers, you know something about it« (Kadar lahko meriš tisto, o čemer govoriš in izraziš s številkami, lahko rečeš, da veš, o čem govoriš), medtem ko je bil Max Planck še določnejši z izrekom: »In der Physik existiert nur das, was gemessen worden ist« (V fiziki ima pomen samo tisto, kar lahko meriš). Zato ni naključje, da so merjenja v vseh sodobnih tehničnih znanostih zasedla ključno mesto in si pridobila vlogo samostojne vede - metrologije, v okviru katere obravnavamo:

- merske enote in njihove etalone (etalon - osnovna enota za mero, po kateri se izražajo vse druge mere, pramera) t.j. njihovo realizacijo, reproduciranje, hranjenje in razmnoževanje,

- merilne instrumente in njihove lastnosti z vidika namembnosti, meritve, t.j. merilne metode in postopke, izvajanje meritev, ugotavljanje natančnosti merjenja itd.,
- merilce in njihovo usposobljenost za izvajanje zahtevanih meritev.

Pregled meril je sestavni del procesa o vzdrževanju enotnosti merilnih postopkov. Za pregled meril je obvezna organizacija združenega dela, tako po zakonu, kot tudi glede na lastne proizvodne obveznosti. Preden pristopi k pregledu lastnih merilnih instrumentov (merilcev), mora organizacija združenega dela ugotoviti svoj položaj v pogledu obveznosti (po zakonu) in možnosti izvedbe pregleda oz. ugotavljanja natančnosti.

Dosedanje izkušnje našega gospodarstva kažejo, da se je merjenju in preizkušanju, kot tudi opremljanju z merilno in preizkusno opremo, zlasti pa z metrološko opremo, ki zajema etalone, etalonske in druge precizijske instrumente, brez katerih si ni mogoče zamisliti potrebnega nivoja natančnosti merjenja, vsa leta posvečalo premalo pozornosti. Ker se meritve in preizkusi pogosto niso posebej zahtevali in ker je bila tudi zakonodaja na tem področju premalo stroga, se pač mnogi preizkusi in meritve niso izvajale, ali pa so se izvajale le v najskromnejšem obsegu, da ne govorimo o preizkusih zanesljivosti in o rednem preverjanju in vzdrževanju merilnih oprem, kjer lahko v splošnem govorimo šele o prvih korakih.

Analognemu temu se je pri novogradnjah pogosto varčevalo prav pri merilni opremi. Če je pri gradnji zmanjkalo denarja, se je najprej »striglo« pri merilni in preizkusni opremi, češ da je treba dati

prednost proizvodnim sredstvom, da bi se čim bolj povečala proizvodnja, seveda samo količinsko. Ugotoviti je treba, da je še tista merilna in preizkusna oprema, ki je uspešno prodreti skozi vsa »rešeta in sita«, kupljena neusklajeno, tako da so tako proizvodne kot tudi raziskovalne organizacije in visoke šole reševale vsaka svoje najbolj pereče probleme, ob tem pa se niso ozirale na opremljenost sorodnih organizacij, s čimer bi se lahko denar, izdan za marsikatero drago opremo, bolje izkoristil.

ZAKON O MERSKIH ENOTAH IN MERILIH

Zakon o merskih enotah in merilih ureja vprašanje natančnosti merjenja in merilnih instrumentov, katere deli po načinu preverjanja v dve skupini:

- merila v javnem prometu,
- merila za tehnološki delovni proces.

Merila obeh skupin je treba periodično preverjati v predpisanih rokih, razlika je le v tem, da merila, namenjena za javni promet, preverja področna enota zveznega zavoda za mere in plemenite kovine in od njega pooblaščen organizacije, medtem ko lahko merila, ki se uporabljajo v tehnološkem delovnem procesu, preverjajo organizacije združenega dela - lastnice meril, če izpolnjujejo zakonsko predpisane pogoje. Na ta način je zakon postavil obveznosti glede zagotavljanja natančnosti meril na način, ki ne predpostavlja togega centralističnega sistema, temveč omogoča smiselno izkoriščanje opreme in kadrovskih zmogljivosti.

ZAKON O STANDARDIZACIJI

Novi zakon o standardizaciji prikratk sistematično ureja preizkušanje proizvodov na temelju obveznih jugoslovanskih standardov, ki ga lahko opravljajo delovne organizacije v svojih laboratorijih, če so ustrezno opremljeni, do atestiranja in znaka kakovosti, kjer so potrebni preizkusi v pooblaščenih laboratorijih. V vseh primerih pa zakon izhaja iz obstoječih laboratorijskih zmogljivosti, ki morajo izpolnjevati zahteve glede kadrov, opreme in prostorov.

Navedel bi, kaj praktično pomeni zakon o standardizaciji za našo železarno:

Meritev skupne količine zemeljskega plina na Železarno je izvedena z rotacijskim merilcem volumenskega pretoka, s katerim upravlja delovna skupnost za zemeljski plin pri podjetju Petrol Ljubljana, ki je posrednik pri prodaji tega energetskega medija Železarni. Ta rotacijski merilec se mora po zakonu o standardizaciji atestirati v pooblaščenih laboratorijih. Podjetje Petrol oziroma njegove ustrezne službe so dobile ta ates v Novem Sadu, kjer so edini pooblaščen za tovrstne preizkuse (cena takšnega atestiranja je od 5.000 do 10.000 din). Poleg tega imamo tudi v Železarni izvedene skupne meritve z rotacijskimi merilci in merilnimi zaslonkami za nadzor nad dobavljeno količino ze-

meljskega plina. Ti merilci bi morali biti preizkušeni na temelju obveznih jugoslovanskih standardov. Vendar teh merilcev v Železarni nimamo atestiranih. Preizkus bi lahko sicer opravila tudi naša delovna organizacija v laboratoriju - delavnici, ki izpolnjuje zakonsko predpisane pogoje. Takšnega laboratorija oz. delavnice v Železarni seveda nimamo in niti ne preiščujemo o tem, da bi ga imeli, čeprav smo, na primer, v obratu RTA (predvsem oddelki RMR in VTKT, pa tudi ostali) dovolj tehnično usposobljeni in opremljeni za tovrstne preizkuse. Potrebne bi bile nekatere dodatne izpopolnitve, ki jih zahtevajo predpisi zveznega zavoda za mere in dragocene kovine, ki pa bi bili vsekakor kos. Če bomo npr. pri Petrolu hoteli uveljaviti napačno obremenitev z zemeljskim plinom, bodo morali vsi ti merilci imeti ateste, kar bo povezovalo s precejšnjimi finančnimi stroški, ki si jih v stabilizacijskem obdobju ne bomo mogli privoščiti. Tu bo potrebno torej izrabiti možnosti, ki jih imamo doma in se dogovoriti, ker se prej ali slej tem problemom po zakonu ne bomo več mogli izogniti. Še posebej, če bomo hoteli zakon o standardizaciji dosledno izvajati. Iz-

delati bi morali seveda svoje lastne etalone, ki bi jih pregledal in odobril zvezni zavod in vnesli omenjen preizkuse v svoj lastni samoupravni splošni akt.

Kot zaključek bi navedel, da je organizacija pregleda meril zamotano in odgovorno delo, katerega izvajanje zahteva angažiranje vseh vplivnih faktorjev, še posebej pa organizacij združenega dela. Poleg že navedenih prednosti bi mogli ob pomoči takih pregledov mnogo racionalneje, bolj sistematično in bolj usklajeno nabavljati merilno in metrološko opremo, za katero vsi vemo, da ni poceni in da jo je treba uvoziti, saj se dobi samo v najbolj razvitih državah.

Pregleda meril ne bi smeli razumeti kot zakonsko nujnost, temveč kot družbeno in ekonomsko potrebo, katere realizacija je usmerjena z zakonskimi predpisi.

V naslednji številki: Aktivnost zveznega zavoda za mere in plemenite kovine s posebnim poudarkom na aktivnosti v SRS.

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

DELOVNA SKUPNOST ZA KOMERCIALNE IN FINANČNE ZADEVE

Tretja redna seja izvršnega odbora OOS je bila 21. aprila.

Dopolnili so odbor za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Obravnavali so pritožbo sodelavca na sklep disciplinske komisije. Člani IO se strinjajo z disciplinsko komisijo. Tako nevesten delavec je v nji-

Pred livarno (IK)

hovi delovni skupnosti nezaželen in zato predlagajo, da se ga premesti na drugo delo in opravi v skladu s pravilnikom železarne Jesenice.

Trem sodelavcem so odobrili brezplačno letovanje na morju, sedmim pa so razdelili denarno pomoč.

Jubilantom dela so podelili jubilejne nagrade v torek, 29. aprila.

Posamezni oddelki pripravljajo sindikalne izlete, večina v tujino.

Kupili bodo knjigo Razvijanje revolucionarnih tradicij NOB v slovenskih občinah.

TOZD REMONTNE DELAVNICE

16. aprila je imel izvršni odbor OOS TOZD Remontne delavnice svojo drugo redno sejo.

Sklepe prve seje so v glavnem izvršili. Pripominjajo, da zaradi obsežnosti nalog pri remontu valjarne debele pločevine ne bodo mogli dosledno upoštevati navodil o opravljanju nadurnega dela.

Razložen in potrjen je bil obrambni načrt osnovne organizacije sindikata TOZD Remontne delavnice, ki ga bo pregledala in potrdila še komisija za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito. Po potrditvi bodo pričeli z izpolnjevanjem konkretnih nalog, zapisanih v obrambnem načrtu.

Konec aprila so izvedli remont valjarne debele pločevine. Izvršni odbor OOS je pozval vse sindikalne delavce, naj v svojih sredinah vzpodbujajo k čim večji produktivnosti in kvalitetno opravljenemu delu. Prvič so prevzeli remont pogodbeno, kar je prvi pozitivni korak k novi obliki formiranja dela dohodka TOZD Remontne delavnice. Če bo čas remonta krajši od predvidenega, mora vodstvo temeljne organizacije pri razdelitvi premij upoštevati vse delavce, ki so pripomogli k skrajšanju remonta in ne samo tiste, ki so direktno opravljali dela v valjarni debele pločevine.

Obravnavali so predlog sodelavca, da se ukinejo dela in naloge, ki jih opravlja. Če bo delo tako res racionalnejše, se izvršni odbor strinja s to ukinitvijo, vodi temeljne organizacije in kadroviku pa predlagajo, da sodelavcu poiščejo nove ustrezne delovne naloge.

Obravnavali so informacijo št. 17, ki je naslovljena na SDS. Opozarjajo predvsem na obravnavo ocene dela, saj je iz informacije razvidno, da je cena njihove ure zelo visoka. Vodjo priprave dela so naprosili, da na naslednji seji izvršnega odbora poda način informiranja cen za izdelavne ure v temeljni organizaciji.

Zaradi objektivnih vzrokov v spomladanskem času ne bodo organizirali razstave Clovek, delo, kultura. Organizirali jo bodo jeseni.

Vodjo priprave dela so zadržali, da poskrbi za izdelavo vitrine za pokale in priznanja temeljne organizacije in TOZD Vzdrževanja ter TOZD Strojne delavnice. Komisija za šport in rekreacijo naj skupaj z delegacijo SIS za telesno kulturo pregleda možnosti akcije za sprejem samoupravnega sporazuma o dodatnem financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbeno pomembnih aktivnosti delavcev.

TOZD Remontne delavnice bo organizirana v krajevni skupnosti Sava Jesenice.

Razložena so bila navodila o vlogi sindikata oziroma delegatov pri delu razpisnih postopkov za imenovanje individualnih poslovnih organov.

ctm

30 LET SAMOUPRAVLJANJA V ŽELEZARNI

KRONIKA ZA MESEC MAJ

1950

Na seji delavskega sveta, dne 16. maja 1950 so obravnavali koristenje notranjih delovnih rezerv in vprašanja zagotovljene preskrbe s hrano.

Z namenom, da bi priskrbeli zadostno število delavcev za izvajanje proizvodnih nalog, so na seji delavskega sveta zahtevali, da po vseh podjetjih krajevnega, mestnega, okrajnega in republiškega pomena doselno sistemizirajo delovna mesta pri čemer je treba zlasti upoštevati klasifikacijo delovnih mest glede na težino dela. Vsa delovna mesta, klasificirana za šibkejše delavce z manj kot osemurno zaposlitvijo (ženske in mladi) je treba s takšnimi delavci tudi zasedati, fizično močne delavce pa takoj prenesti v Železarno ter v primeru potrebe tudi prekvalificirati. Uprava podjetja je morala ta predlog posredovati ministrstvu za delo LRS.

Pri iskanju notranjih delovnih rezerv se je treba boriti za volno izrabo osemurnega delovnika: dosledno odpraviti amujanje na delo ob pričetku izmene in predčasno zapuščanje dela ob koncu izmene z geslom: »Za osemurno delo, osemurno plačilo!« Pravilno je treba prenašati odgovornost od obratovodje preko asistentov na mojstre in dalje na brigadirje, kot neposredne vodje najmanjših proizvodnih enot. Dosledno je treba izvajati reorganizacijo dela.

Podjetju je treba prihodnje leto odobriti plan izgradnje ružinskih stanovanj v celoti, ker se pomanjkanje delavcev lahko reši le z ugodno rešenimi stanovanjskimi vprašanji.

Kakor hitro bodo izdelane razpoznavne značke po obratih, se mora slehernega delavca, ki se ga zasači brez dela v drugem obratu, premestiti na tovar, kjer je pomanjkanje delavcev največje.

Člani delavskega sveta pa so se obvezali, da bodo prostovoljno razkladali staro železo.

Za čimboljšo preskrbo in prehrabeni standard delavcev so zahtevali, da se trgovske poslovalnice Železarne oskrbujejo neposredno pri ministrstvu za preskrbo LRS s prioriteto in hitrem ter popolnem dobavljanju pripadajočega deleža.

1951

Na seji delavskega sveta, dne 11. maja 1951, so sprejeli predlog upravnega odbora o delitvi sklada vodstva podjetja (podobno kot je danes čisti dohodek). Na tej seji delavskega sveta je prvič prisostvoval novi direktor tovarne pokojini Viktor Ropret, ki je prvi delavec domačin na tako visokem in odgovornem položaju skozi dolga leta obstoja tovarne. Ugotovili so tudi, da je delovni kolektiv to ocenil ugodno in z zadovoljstvom.

1955

Maj mesec je značilen po tem, da so delavski sveti imeli prav v maju velikokrat konstituantne seje ali konkretno kar osemkrat. Na konstituantnih sejah pa so velikokrat sprejemali nove organizacijske dopolnitve samoupravnega sistema. Tako je bilo tudi na seji, dne 19. maja 1955, ko je delavski svet imenoval komisije, kot svoj sestavni del ali kot pomoč pri obravnavanju predlogov in sprejemanju odločitev. Imenovali so te komisije:

- za novogradnje in investicijsko vzdrževanje,
- za ekonomska in finančna vprašanja,
- za družbeni plan in usklajevanje proizvodnje in
- za prošnje ter pritožbe.

1956

Po sklepu delavskega sveta Železarne z dne, 25. maja 1956, je bila na Jesenjah ustanovljena mojstrska šola.

1957

Z razširjanjem pristojnosti samoupravnih organov je tudi delavski svet Železarne pridobil vse več dela in odgovornosti. Za reševanje tega je delavski svet vse bolj pogosto razširjal obseg delovanja komisij kot pomožnih organov. Na konstituantni

seji, dne 9. maja 1957, je zaradi teh razlogov razširil komisije, ki jih je imenoval pred dvema leti in sicer je imenoval te komisije:

- za ekonomsko finančna vprašanja,
- za proizvodnost dela,
- za proizvodni plan in usklajevanje proizvodnje,
- za vzdrževanje,
- za tarifna vprašanja in
- za organizacijsko kadrovska vprašanja.

Iz naslovov posameznih komisij lahko domnevamo s kakšno problematiko so se v danih pogojih največkrat srečevali.

1958

Na seji, dne 19. maja 1958, to je že na prvi seji po konstituiranju v aprilu, je delavski svet sprejel obširen in konkreten program dela delavskega sveta in upravnega odbora. O programu dela kaj več v posebnem zapisu.

1961

Delavski svet je na seji, dne 20. maja 1961, sprejel lokacijo druge stanovanjske zadruge za gradnjo individualnih hiš na Breznici v Žirovnici vendar s pripombo, da se stanovalcem te zadruge odobri regres le v višini regresa za železniški prevoz iz Žirovnice in nazaj. Sprejeli so tudi načelen sklep, da je treba v bodoče izbirati takšne lokacije, da po končani izgradnji ne bo potreben prevoz z avtobusi.

Na tej seji je delavski svet sprejel tudi predlog sindikalne organizacije Železarne, da se v podjetju ustanovi 28 ekonomskih enot in naročil odgovornim službam, da v tem smislu pripravijo predlog.

1962

Pri ponovni delitvi dohodka za leto 1961 je delavski svet na seji, dne 25. maja 1962 sklenil, da delitev dohodka po zaključnem računu ostane nespremenjena.

Hkrati s tem pa je sprejel tudi sklep, da se akontacija osebnega dohodka zadržuje po progresivnem korekcijskem faktorju do takšne realizacije, ki bi omogočala 100% izplačilo osebnih dohodkov. Kadar ekonomska enota to doseže, mora obvezno oblikovati rezervni sklad osebnega dohodka.

LE DOGOVORJENI STABILIZACIJSKI UKREPI SO POT K USPEHU

Že dolgo ne pomnim tako živahnih in obširnih razprav, pa tudi pogovorov v samoupravnih delovnih skupinah, kot sedaj, ko govorimo o uresničevanju politike gospodarske stabilizacije v naši železarni. Res je, da nam pojem stabilizacija v Železarni doslej ni bil neznan in da smo se že v preteklosti obnašali eni bolj, drugi manj stabilizacijsko, pa vendar, kot kaže, vse to še ni dovolj. Spoznali smo, da k uspehu vodi ena sama pot, to je dosledno izvajanje sprejetih stabilizacijskih ukrepov in to v vseh sredinah. Zanimivi pa so pogledi posameznikov in skupin, kaj vse bi se dalo storiti za uresničitev stabilizacijskih ukrepov.

Poslušal sem razgovore v času malice v kantini, pa tudi občasne pogovore, ki so se nanašali na to, kaj vse bi morali storiti. Najbolj pogosti zaključki, ki sem jih dobil od drugih in ob lastnem razmišljanju, so naslednji: bolj racionalno izkoristiti delovni čas, zmanjšati bolezensko odsotnost, zmanjšati neopravičeno izostajanje z dela in izboljšati kvaliteto proizvodnje. To je le nekaj področij, ki so za uspeh stabilizacijskih ciljev zelo pomembna.

Oglejmo si najprej izkoriščanje delovnega časa. Če sem odkrit, smo prav tu najbolj neresni in nedisciplinirani. Kaj vse opravimo med delovnim časom! Poudariti moram, da delavci za stroji in ob proizvodnih napravah nimajo takih možnosti

kot ostali, tako imenovani »operativci«, ki nemalokrat zapuščajo Železarno med delovnim časom tudi za privatne opravke. Razmišljal sem o tem, ali je res potrebno, da ima več kot osemsto sodelavcev stalne prostornice za izhode. Tudi delavci v neposredni proizvodnji, posebno mlajši, kaj radi zapuščajo delo pred koncem dneve. Delovodje sicer takim delavcem odbijejo ure in tako je tak delavec vsaj delno kaznovan. Žal pa pride zaradi tega včasih tudi do hude krvi. Nedavno tega je v eni naših TOZD delavec, kateremu je delovodja odbil nekaj ur, vzkipeł. Napadel in poškodoval je delovodja tako, da je bil ta celo deset dni bolezensko odsoten. Proti temu delavcu je bil uveden disciplinski

postopek in je bil disciplinsko izključen iz TOZD. Toda grožnje delovodjem so v zadnjem času vse bolj pogoste, zato bo potrebno čimprej sprejeti ostrejša ukrepe in zaščititi delovodje.

DRuga »rana« naša železarna pa je ogromna bolezenska odsotnost. Osupnil sem, ko sem prebral v Železarni podatke, da je bilo pri izplačilu osebnega dohodka za mesec februar kar 35 % izplačano na račun bolezenske odsotnosti. Mislim, da bomo prav tu morali najti ustrezno rešitev in to čimprej. Bral sem tudi o tem, kako veseli bi bili, če bi znižali bolezensko odsotnost v letu 1980 vsaj za 0,5 %. Pa bi jo lahko še za dosti več! Žal pa je delovna morala pri mladih delavcih, ki močno prevladujejo pri bolezenski odsotnosti, zelo nizka in se z različnimi namišljenimi boleznimi izogibajo svojih delovnih dolžnosti. S tem pa sodelavcem in celotnemu kolektivu povzročajo ogromno škodo.

Da je to res, naj navedem le en primer. V preteklem letu je zapustil Železarno, seveda samovoljno, kot še mnogo drugih, mlad delavec. Zaposlen je bil le dobro leto in je stanoval v samskem domu. V svoji skromni »zapuščini« je pustil tudi lep kupček receptov, na katera ni dvignil zdravil. Po pregledu dninskih listov je bilo ugotovljeno, da je skoraj več denarja »pobral« na račun »boleznij« kot pa za opravljeno delo. Primer, ki je prav gotovo vreden razmisleka. Čudno je, da so novospregjeti mladi delavci pri pregledu za vstop v Železarno zdravi kot dren, že po nekaj mesecih dela pa tako »bolni«, da bi šli najraje invalidsko v pokoj.

Tudi neopravičeni izostanki z dela so že nekaj povsem normalnega. Prav takšni izostanki povzročajo v proizvodnji največ težav, ker so neplanirani. Tam, kjer dela določena skupina delavcev — ekipa, mora jo delo opraviti ostali sodelavci namesto manjkajočega delavca. Na strojih, kjer je delo individualno, pa skušajo posamezne TOZD doseči plan z dodatnim, nadurnim delom tistih delavcev, ki jim ni vseeno, kakšni bodo končni proizvodni rezultati v njihovi TOZD. Žal pa prav na tem področju delamo veliko napako. Namesto, da bi odločno kaznovali neresne delavce, delamo z njimi v »rokavicah«, medtem ko vestne delavce obravnavamo na raznih novijih in celo na sejah delavske kontrole v posameznih TOZD zaradi prekoračitve nadurnega dela. Mislim, da bi morali take delavce, ki so pripravljeni opravljati nadurno delo pohvaliti za njihovo prizadevanost, ne pa da jih delno tudi zaradi osebne zavisti do nekoliko boljšega osebnega dohodka obravnavamo kot neke vrste »prestopnike«. Vedeti bi morali, da je precej nadurnega dela opravljenega ravno zaradi obravnavanih pojavov — bolezenska odsotnost in neopravičeni izostanki. Končno pa ima od opravljenega nadurnega dela korist tako kolektiv kot celotna družba, saj tak delavec plača dosti višje družbene prispevke in samoprisevke. Žal pa s tem, ko včasih delavcu ne pišemo za opravljeno dodatno delo vseh ur in nadur, ustvarjamo nezadovoljstvo. Kje je tu stabilizacija? Zaradi nadurnega dela je marsikateri sodelavec v naši železarni izgubil pravico do prejemanja otroškega dodatka in je tako

pravzaprav kaznoval samega sebe. O tem, da bi dohodek od nadurnega dela ne štel v višino osnove za otroški dodatek, smo pred časom v Železarni že razpravljali na vseh mogočih nivojih. Konferenca osnovnih organizacij sindikata v Železarni je v zvezi s tem poslala dopis tudi na Zvezo sindikatov Slovenije, vendar, kot kaže, se je vse skupaj nekje zataknilo.

Žel sem povedati, kaj je vzrok za opravljanje in prekoračevanja nadurnega dela v Železarni. Ne bi bilo prav, če bi s stabilizacijo začeli tako, da vestnim delavcem ne bi pisali ur za manjkajoče delavce in nadur, ali jih kakorkoli prikrajšali pri njihovem osebnem dohodku. Po drugi strani pa bi iz svojega žepa plačevali »bolezensko« odsotnost z dela za tiste delavce, ki se jim iz različnih vzrokov ne ljubi delati.

Tudi dežurstev na vzdrževanju, rešilnih postajah, požarno varnostni službi in še kje ne moremo omejevati. Da so dežurstva res potrebna, dokazuje tudi to, da smo prav pred kratkim, torej že v fazi stabilizacijskih ukrepov, uvedli poleg dežurnega za vzdrževanje še dežurnega Železarni. Naj povem še to, da je prav uvedba tega dežurstva med delavci sprožila precej polemike, češ, ali je to dežurstvo prav sedaj, ko varčujemo na vseh koncih, res nujno potrebno.

Ob koncu le še nekaj misli in besed o tem, kako si nekateri posamezniki pri nas zamišljajo stabilizacijo. Eden naših vodilnih sodelavcev je prepričan, da bi bil stabilizacijski ukrep lahko tudi ukinitve rešilnih postaj v Železarni. Ker je bil pred leti že pobudnik te akcije kaže, da si je prav to postavil za svoj življenjski cilj. V polemiki o obstoju rešilnih postaj sem takrat tudi sam sodeloval, oziroma jo s svojim prispevkom v Železarni pravzaprav začel. Zato bi rad omenil, da ukinitve rešilnih postaj v Železarni ne more in ne sme biti stabilizacijski ukrep in da delavci na kaj takega ne bodo nikoli pristali. Sklicujem se tudi na to, da je odrekavanje hitre in strokovne prve pomoči ponesrečenemu delavcu kršenje njegovih osnovnih pravic. »Rešilne postaje so bile in ostanejo rentabilne«, so tudi besede v enem od številnih prispevkov dr. Aleksandra Rjanceva. In če kaj takega zapiše človek, ki je bil nekoč sam metalurg, potem mu moramo verjeti.

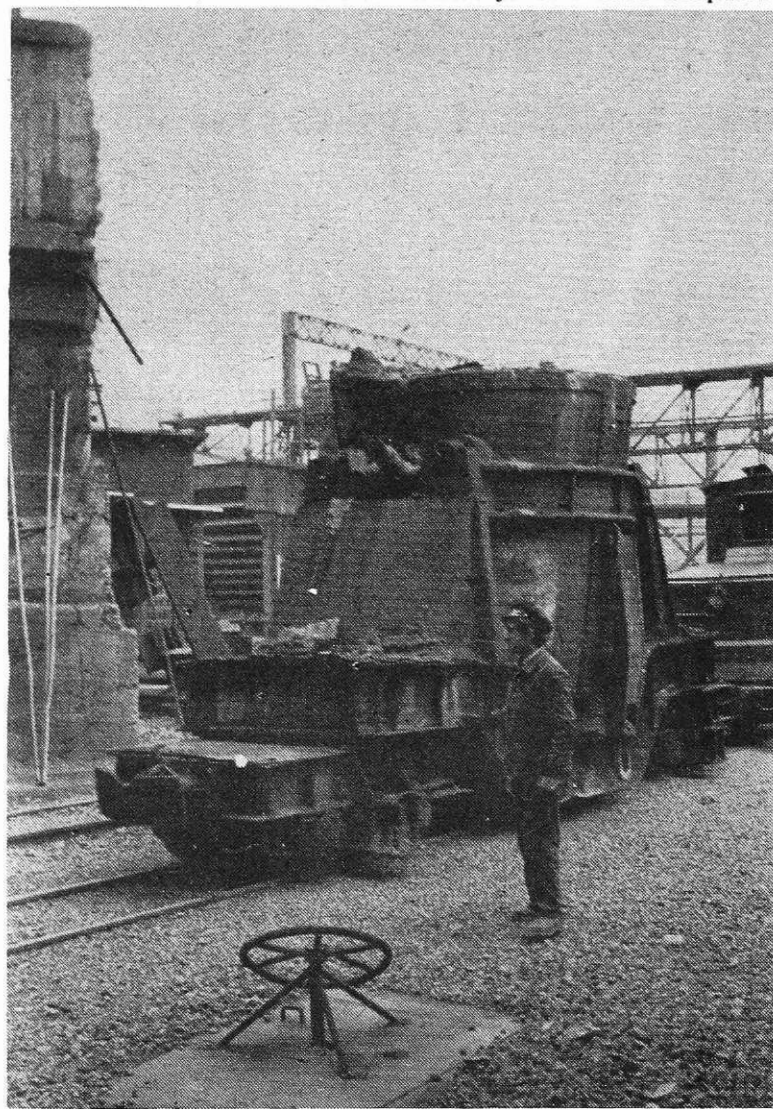
Tudi na račun vzdrževalcev v Železarni je slišati precej pripomb, češ, da ne delajo vseh osem ur. Žalostno je, da jim to vse prevečkrat očitajo celo posamezni vodilni delavci v njihovi TOZD. Da pa je delo na vzdrževanju še kako zahtevno in nevarno, pove podatek, da smo prav vzdrževalci po fluktuaciji v Železarni prav pri vrhu. Navedel bom le primer, da je v oddelku vzdrževanja v HVŽ v pičle pol leta zapustilo delo kar deset elektro vzdrževalcev, medtem ko je celotni normativ sedemnajst delavcev. Ta podatek nam pove vse.

Kot dolgoletni vzdrževalec lahko rečem, da smo vzdrževalci dežurni zato, da bi ob nastanku okvare ukrepali hitro in učinkovito. Tako, da bodo žerjav, stroj ali naprava spet čimprej usposobljeni. Da pa bi ob tem delu opravljali še manjše remonte po oddelkih, pa na osnovi dolgoletnih izkušenj lahko rečem, da

je nemogoče. Če kdaj res posedimo za pol ure, mislim, da to le ni tako hudo, saj so v TOZD Žičarna za vse delavce pri strojih nabavili celo stole. Tisti, ki se je odločil za to, je verjetno prišel do spoznanja, da je bolje, če si žičar takrat, ko stroj obratuje, nekoliko odpocije, saj je vendar nemogoče, da bi v vseh osem ur »skakal« okrog stroja.

S svojim današnjim prispevkom sem želel prikazati možnosti, kje vse lahko še kaj storimo v zvezi s stabilizacijskimi ukrepi. Predvsem bolj zavzeto in vestno delo v proizvodnih in vzdrževalnih TOZD ter v vseh službah bo največ pripomoglo k uresničevanju politike gospodarske stabilizacije. Nedavno tega smo iz HVŽ vrnili v jeklarno preko 150 ton patentirane žice, ki je bila kot vložek za nadaljnjo predelavo neuporabna. Prepričan sem, da je takšnih napak v naši proizvodnji ob tolikšnem številu strokovnjakov vse preveč, zato se kaj takega v bodoče ne bi smelo več dogajati. Seveda pa ne bi bilo prav, da bi za vsako ceno v bitki za stabilizacijo prizadeli našega delavca pri osebnem dohodku in mu s tem vzeli voljo do dela. Naj ne bo naše vodilo parola: »Varčevati povsod, pa naj stane kolikor hoče«, sicer bodo naša stabilizacijska prizadevanja zaman.

Janko Fon

Sodelavec — premikač (IK)

DOPISUJTE

V ŽELEZARJA

PRIJETNO SREČANJE

Na povabilo osnovne organizacije sindikata TOZD Valjarna debele pločevine smo se zbrali upokojeni delavci v prostorih društva upokojencev na Javorniku na skupnem srečanju s predstavniki TOZD in družbenopolitičnih organizacij. Ob prigrizku smo govorili o uspehih in težavah, s katerimi se srečuje valjarna in obujali spomine na pretekli čas. Tudi v našem Železarnju prav radi prebiramo novice iz našega nekdanjega obrata.

Izredno smo bili presenečeni in veseli praktičnega darila, ki nam bo lep spomin na kolektiv valjarne. Prav lepo se zahvaljujemo za prijetno srečanje in darilo. Obenem želimo delavcem TOZD Valjarna debele pločevine veliko uspehov pri nadaljnjem delu.

Upokojeni

1963

Na seji, dne 7. maja 1963, je delavski svet izvolil nov upravni odbor, izpolnil je komisije pri delavskem svetu in podaljšal mandat delavskemu svetu in upravnim odborom ekonomskih enot za dve leti, predsednikom zborov ekonomskih enot pa za eno leto.

Na tej seji so tudi sklenili, da se v naslednjem letu 1964, preseli počitniški kamp iz Kaštel Lukšiča v Biograd na moru, v tem letu pa je treba pripraviti vse potrebno za preselitev.

Obravnavali so tudi reorganizacijo toplega obroka in sklenili, da se malice delijo v kantinah, s tem da se poleg tedanjih jestvin uvede še golaž, vampi, obara, mleko, čaj, črna kava, turška kava ter druga hladna in topla jedila. Hrana v kantinah naj bi se plačevala z boni, ki jih vsak zaposleni lahko nabavi največ 3.000 z udeležbo 1.000 dinarjev, oziroma po želji vendar v razmerju 1:2. Gospodarski računski sektor je moral že do naslednje seje pripraviti predlog črpanja stroškov za malice, da bi delavski svet sprejel končni sklep o delitvi malic, s katerim je brez odlašanja bilo treba začeti s 1. junijem 1963.

Na naslednji seji tega meseca, dne 21. maja 1963 je delavski svet poleg drugega obravnaval tudi problematiko grupnega premiranja, normiranja in nagrajevanja nasploh in je glede na to, da ekonomske enote niso upoštevale člena 25 pravilnika o delitvi osebnih dohodkov in sklepa delavskega sveta z dne 25. maja 1962, sprejel takle sklep:

Ker ekonomske enote upoštevajo v celoti člen 25 pravilnika o delitvi osebnih dohodkov, ki predpisuje obvezno oblikovanje rezervnega sklada osebnega dohodka, če ekonomska enota preseže 10 % več osebnih dohodkov v primerjavi s prejšnjim obdobjem delavski svet Železarne naroča obračunski službi gospodarsko računskega sektorja, da ob izračunu oblikovanih mas vsaki ekonomski enoti oblikuje tudi obeznno rezervno. Rezerva se oblikuje tako, da se na podlagi kumulativno ugotavljenega povprečja osebnega dohodka na uro v obračunskem mesecu ugotovi za kolikšen procent presega osebni dohodek leta 1962, nato pa pri prvem naslednjem obračunu odvzame v rezervno tolikšno vsoto, da se zmanjša povprečje na dovoljeni maksimum.

1965

Na konstituantni seji dne 25. maja 1965 je delavski svet Železarne imenoval dve novi komisiji in sicer:

- komisijo za spremljanje in tolmačenje statuta in
- komisijo za prehod na skrajšani delovni teden.

1967

Delavski svet Železarne je na seji, dne 6. maja 1967, potrdil novo organizacijsko shemo nove delovne enote transport, ki združuje tedanja obrata promet in transport ter ima v svojem sestavu:

- oddelke železniškega prometa z vlečno službo, prometno službo in progovno službo,
- oddelke transporta, ki ima v svojem sestavu kamionske prevoze, strojno in ročno razkladanje in nakladanje, tehtalce na glavnih tehnicah in obračun stojnin,
- oddelke za vzdrževanje s kurilnico, vozovno delavnico in skupino za vzdrževanje dvigal, motornih vozil in vilicarjev.

V zvezi s predloženo reorganizacijo energetskih obratov se je delavski svet odločil za enoten obrat elektro in toplotne energije. Vodstvo tega združenega obrata sestavljajo:

- obratovodja,
- vodja elektroenergije,
- asistent elektroenergije,
- vodja toplotne energije,
- asistent toplotne energije in
- štirje dispečerji.

1969

Na konstituantni seji, dne 17. maja 1969, je prišlo do večjih in korenitih sprememb pri samoupravnem organih Železarne. Ukinjen je upravni odbor, ki je od leta 1950 deloval kot izvršilni organ delavskega sveta, ukinjene so tudi komisije pri delavskem svetu Železarne kot njegovi pomožni organi in namesto vseh teh izvoljeni odbori kot kolektivni izvršilni organi delavskega sveta Železarne, in sicer:

- odbor za poslovno politiko,
- odbor za osnovna sredstva,
- odbor za plan in finance,
- odbor za dohodek in sistem nagrajevanja,
- odbor za kadre,
- odbor za varstvo pri delu in socialno zdravstveno var-

stvo,

- odbor za življenjske pogoje in rekreacijo,
- odbor za informiranje in tovarniški tisk,
- odbor za splošne zadeve,
- odbor za izume in racionalizacije

in komisije z določenimi pravicami samostojnega odločanja:

- komisija za delovna razmerja,
- komisija za ugotavljanje kršitev delovnih dolžnosti,
- komisija za pritožbe,
- komisija za stanovanjska vprašanja,
- komisija za varstvo žena, mladoletnih delavcev in invalidov ter
- komisija za skrb o borcih NOV.

1971

Na naslednji konstituantni seji delavskega sveta Železarne, dne 29. maja 1971, so preimenovali:

- odbor za dohodek in sistem nagrajevanja v odbor za dohodek in nagrajevanje,
- odbor za varstvo pri delu in socialno zdravstveno varstvo v odbor za varstvo pri delu,
- odbor za informacije in tovarniški tisk v odbor za informacije ter
- komisijo za skrb o borcih NOV v komisijo za zadeve borcev NOV.

1979

Tega leta je, dne 15. maja, konstituirana sedanja oblika samoupravnih organov Železarne z naslednjimi odbori kot izvršilnimi organi delavskega sveta Železarne.

- Odbor za gospodarstvo,
- odbor za kadre in družbeni standard,
- odbor za splošne zadeve,
- odbor za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito,
- odbor za stanovanjska vprašanja in
- odbor za informiranje.

Ostali samoupravni organi Železarne: odbor samoupravne delavske kontrole, disciplinska komisija Železarne in finančni odbor posebne finančne službe so izvoljeni neposredno in tudi konstituirani v tem letu.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje

15. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO PRI DS ŽELEZARNE

Na petnajsti seji odbora za gospodarstvo pri delavskem svetu železarne, ki jo je predsednik odbora za gospodarstvo Božo PANCUR sklical 25. aprila v popoldanskem času, so obravnavali predlog načrta investicij v železarni Jesenice za leto 1980, predlog spremembe sestava komisije za oceno investicijskih programov, predlog za podpis samoupravnega sporazuma o združevanju dela in sredstev za rekonstrukcijo, modernizacijo in razširitev proizvodnih kapacitet v TOZD Tovarna avtomobilov Novo mesto in TOZD Tovarna prikolic Novo mesto in predlog za odobritev kredita samoupravni komunalni skupnosti.

Predlog načrta investicij v Železarni Jesenice za leto 1980 sta razložila vodja sektorja novogradnje Emil Ažman in član poslovnega odbora Boris Bregant. Navzoči člani so predlog potrdili po predlogu vključno z napravo za vpihovanje CaSi v jeklarni. Pri realizaciji programa pa morajo vse temeljne organizacije in delovne skupnosti spoštovati splošne kriterije in omejitve. Po teh kriterijih imajo prednost naslednje investicije:

a) V topilnicah in vročih valjarnah:

- predvsem investicije, ki so že v teku in jim je priznan širši družbeni pomen ter investicije za sanacijo izgub obstoječe proizvodnje;
- skladnost z dogovorom o razvoju črne metalurgije Jugoslavije in družbenim dogovorom o razvoju SRS ter usklajenost v okviru SOZD SZ;

- pokrivanje deficitarnosti na domačem trgu z namenom nadomestitve uvoza;
- izvozna naravnost predvsem izdelkov višje stopnje predelave iz kvalitativnih in plemenitih jekel;
- investicije, ki predstavljajo zaokrožitev in uskladitev obstoječih kapacitet in niso delovno intenzivne;
- investicije posebnega družbenega pomena;
- investicije, ki zmanjšujejo porabo energije na enoto proizvoda;
- investicije, ki izboljšujejo delovne pogoje in varstvo okolja.

b) Predelava in ostala področja:

- investicije, ki so že v teku in jim je priznan širši družbeni pomen in investicije za sanacijo izgub obstoječe proizvodnje;
- usklajenost v okviru SOZD SZ, predvsem za investicije, ki uvajajo proizvode večstopenske predelave iz kvalitativnih jekel proizvodnje SZ;
- izvozna naravnost investicije ali nadomeščanje uvoza;
- investicije, ki niso delovno intenzivne in pomenijo posodabljanje tehnologije in povečanje storilnosti;
- investicije, ki izboljšujejo delovne pogoje in varstvo okolja.

Ti kriteriji veljajo predvsem za velike investicije, ki se usklajajo med DO v okviru SOZD SZ.

Za manjše investicije v okviru ZJ ali posameznih TOZD oziroma delovnih skupnosti pa poleg prej navedenih kriterijev še posebej veljajo naslednji kriteriji:

- povečanje produktivnosti
- omogočanje uporabe domačih repro materialov
- nadomeščanje uvozne opreme
- omogočanje racionalnejše uporabe energije.

c) Ostale investicije naj bodo začasno ustavljene. Večja popravila, ki se financirajo iz sredstev investicijskega vzdrževanja, morajo biti ponovno preverjena in realizirana le najnujnejša. Vsa popravila zgradb, garderobnih in sanitarnih prostorov ter zunanje ureditve, ki so predvidene iz teh sredstev, se do nadaljnjega ustavijo.

Č) Končno odločitev o realizaciji investicij bo spremljal poslovodni odbor v sodelovanju s prizadetimi temeljnimi organizacijami.

Vrstni red realizacije investicij bo določen na nivoju delovne organizacije do naslednje seje odbora za gospodarstvo, ki bo predvidoma konec meseca maja 1980.

Temeljne organizacije in delovne skupnosti morajo za vse predvidene investicije imeti ustrezno investicijsko dokumentacijo in v svojih samoupravnih organih sprejeti odločitev o pričetku investicije in načinu financiranja.

Član poslovodnega odbora Boris BREGANT je razložil predlog za podpis samoupravnega sporazuma o združevanju dela in sredstev za rekonstrukcijo, modernizacijo in razširitev proizvodnih kapacitet v TOZD Tovarna avtomobilov Novo mesto in TOZD Tovarna prikolic Novo mesto. V zvezi s tem so sklenili, da Železarna Jesenice preko svoje temeljne organizacije Jeklovlek pristopa k podpisu samoupravnega sporazuma o združevanju dela in sredstev za rekonstrukcijo, modernizacijo in razširitev proizvodnih kapacitet v TOZD Tovarna

avtomobilov Novo mesto in TOZD Tovarna prikolic Novo mesto. Sredstva bo Železarna Jesenice - TOZD Jeklovlek združevala preko interne banke Slovenskih železarn v višini 30 milijonov dinarjev, tako da bo 15 milijonov dinarjev namenila iz sredstev TOZD Jeklovlek, namenjenih za združevanje, za 15 milijonov dinarjev pa bo v imenu TOZD Jeklovlek najela bančne kredite.

Odbor za gospodarstvo je pooblastil finančno računovodski sektor za pripravo vseh dokumentov za podpis samoupravnega sporazuma. Odbor za gospodarstvo je priporočil temeljni organizaciji Jeklovlek, da tudi ona o omenjenih sklepih razpravlja in jih potrdi.

Na seji so potrdili tudi predlog za odobritev kredita samoupravni komunalni skupnosti, ker so ugotovili, da so dela, ki so predvidena v programu komunalne skupnosti, namenjena tudi za potrebe Železarne, kakor tudi krajevnih skupnosti, kjer živijo delavci Železarne.

Na predlog pravnega oddelka so izdali soglasje za preureditev skupnih prostorov v stanovanjski hiši Viktorja Svetina 8b na Koroški Beli, na predlog nabavnega sektorja - oddelka uvoz pa so izdali soglasje za odpis oziroma prepis blaga, ki nastajajo pri uvozu razlik iz tujih dežel.

DM

TOZD Strojne delavnice

8. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Odbor za gospodarstvo pri delavskem svetu TOZD Strojne delavnice je na seji 24. aprila ugotovil, da je temeljna organizacija v prvem tromesečju dosegla razmeroma ugodne poslovne rezultate. Proizvodne obveznosti so izpolnili 101,11 % ob istočasnem znižanju proizvodnih stroškov za več kot dva milijona dinarjev. Ti rezultati so še toliko ugodnejši, saj so jih pestile kadrovske težave - pomanjkanje poklicnih delavcev v obratu strojne obdelave.

V okviru razprave o poslovanju TOZD v prvem tromesečju je bilo izrečenih nekaj pripomb in predlogov. Člani odbora menijo, da je ponovno, podobno kot v lanskem letu, potrebno začeti tekoče spremljati gibanje nedovršene proizvodnje in po potrebi ukrepati. Vodjo temeljne organizacije so zadovoljili, da na poslovodnem odboru zahteva, da se sklepi, za katere so se člani poslovodnega odbora, vodji temeljnih organizacij ter asistenti za delovne naprave dogovorili na sestanku 27. februarja, tudi uresničijo. Ti sklepi namreč po mnenju odbora za gospodarstvo zagotavljajo normalno poslovanje TOZD Strojne delavnice, prav tako pa tudi preskrbo proizvodnih TOZD z zadostnimi količinami rezervnih delov. Člane odbora je zanimalo, kdaj bo začelo nagrajevanje na osnovi opisa delovnih nalog, ker je rok, ki je bil predviden za uvedbo takšnega načina nagrajevanja, že potekel. Kratek izvešček iz tromesečnega poročila o poslovanju naj obravnavajo tudi vse samoupravne delovne skupine v TOZD, je sklenil odbor.

Odbor je razen poročila o poslovanju v prvih treh mesecih obravnaval tudi poročilo o izvrševanju varčevalnih ukrepov in predloge, ki jih je pripravil poslovodni odbor glede nadurnega dela ter se seznanil s trenutnim stanjem investicij v temeljni organizaciji in s podatki o sredstvih, ki so potrebna za dokončanje pričetih del. Vodje posameznih obratov je zadovoljili, da naj za sejo delavskega sveta TOZD pripravijo pisna poročila o izvajanju varčevalnih ukrepov. Na splošno so bili v zvezi z varčevanjem doseženi pozitivni rezultati, vendar ne pri vseh nalogah, ki so si jih zadali.

12. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Odbor za delovna razmerja TOZD Strojne delavnice je na seji 18. aprila razpravljal o razporeditvah in premetitvah nekaterih delavcev na ustrezna opravila in naloge. Obravnaval je tudi dve prošnji za odobritev izredno plačane odsotnosti ter vprašanje, kako na najustreznejši način rešiti problem kontroliranja izdelkov.

Premeščeni so bili trije delavci, in sicer eden iz delovnih nalog III. orodjarja na delovne naloge II. orodjarja, eden iz delovnih nalog III. strugarja na delovne naloge I. strugarja ter eden iz delovnih nalog III. brusilca na naloge II. brusilca. Na novo sta bila sprejeta dva delavca: eden na naloge IV. strugarja ter eden (ta je bil ob reorganizaciji premeščen iz konstrukcijskega oddelka na montažni oddelk, kjer pa so zanj pretežki delovni pogoji) na delovne naloge elektrovarila-specialista. Enemu delavcu je odbor na predlog disciplinske komisije izdal odločbo za 1. ključavničarja. O strojnem tehniku za obrat konstrukcij pa je po sklepu odbora treba razpravljati na delavskem svetu TOZD. Eno prošnjo za sklenitev delovnega razmerja s TOZD je odbor zaradi zasedenosti opravil zavrniti. Odbor je, kot smo že omenili, obravnaval tudi problematiko kontroliranja izdelkov. Odločil se je, da se nikogar ne razporedi na opravila in naloge 3. kontrolorja in predlagal odboru za gospodarstvo, da naj odobri 10-odstotni dodatek za kvaliteto vsem kontrolorjem izdelkom in vsem delavcem, ki se kakorkoli posvečajo kontroli ter da naj o tem predlogu razpravlja tudi delavski svet temeljne organizacije.

Jeseniški hokejski klub je prosil odbor za delovna razmerja, da naj

Odbor je podprl predlog poslovodnega odbora glede nadurnega dela. Po tem predlogu je treba nadurno delo uslužbencev in vodstev v delovnih skupnostih in TOZD odpraviti. Le v res izjemnih primerih ga lahko odobri odbor za gospodarstvo temeljne organizacije. Za neposredne delavce v proizvodnih in storitvenih TOZD pa velja, da je treba plan njihovega nadaljnjega dela sprejeti na odboru za gospodarstvo kot sestavni del mesečnega operativnega programa TOZD. Strinjal se je, da se nadurnega dela vodstvenih delavcev (ponekod namreč značaj proizvodnje zahteva, da občasno dežurajo) ne nagrajuje na isti način kot nadurno delo proizvodnih delavcev. Zanje se bo višina nagrade izračunavala po posebni formuli. Po planu nadur, ki ga je odbor potrdil, naj bi priprava dela v TOZD Strojne delavnice v mesecu maju opravila 172 ur nadurnega dela, strojna obdelava 1380 nadur, obrat konstrukcij 680 ur, strugarna valjev pa 100 ur nadurnega dela.

Na tej seji je odbor za gospodarstvo potrdil tudi predlog lastnih cen, internih cen ter prodajnih cen v TOZD ter predlog delitve amortizacijskih sredstev (nabava dveh univerzalnih strožnic ter nekatere drobne investicije) v višini 1.130.000 din. Glede predloga odbora za delovna razmerja TOZD o 10-odstotnem dodatku za kvaliteto za delavce, ki se kakorkoli posvečajo kontroli izdelkov, pa je imel pripombo, da je pred obravnavo tega predloga na delavskem svetu TOZD treba analizirati finančne možnosti TOZD, pogledati kakšno število oseb bo predlog zajel, določiti merila za ta dodatek, ter spremembe vnesti v samoupravne akte temeljne organizacije.

BL

sodelavcu Dragu Razingerju odobri izredno plačano odsotnost z dela. Odbor mu je, sklicujoč se na sklep svoje 6. seje, odobril 1 dan izredno plačane odsotnosti, glede ostalih ur odsotnosti pa predlagal, da naj jih omenjeni sodelavec nadoknadi, oziroma koristi svoj dopust. Kljinar Branku je v zvezi s sprejemom zvezne in z izpeljavo triglavske štafete na prošnjo občinske konference ZSMS Jesenice odobril tri dni izredno plačane odsotnosti z dela.

BL

TOZD Žičarna

13. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Pod vodstvom predsednika Cirila Resmana so se člani odbora za gospodarstvo pri DS TOZD Žičarna sestali v ponedeljek, 28. aprila, na svoji trinajsti redni seji. Uvodoma so bili seznanjeni z izvajanjem sklepov zadnje seje, ki so bili vsi realizirani.

Najprej so člani odbora potrdili operativni plan za mesec maj, ki predvideva 4.660 ton vlečene žice. Za prodajo naj bi naredili 3.200 ton, ostalo količino pa za TOZD Elektrode in TOZD Želbarna. Operativni plan je za 590 ton nižji od družbenega plana zaradi zmanjšanja izdelave žice za Kovinarja, dodatno

10. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Odbor za gospodarstvo pri DS TOZD Valjarna debele pločevine je imel svojo deseto redno sejo 15. aprila. Sklical in vodil jo je predsednik Milan Sulc. Pri pregledu izvrševanja sklepov so ugotovili, da so bili realizirani, razen tistih, ki so dolgoročnega značaja. Sklenili so, da izvrševanja sklepov ne bodo obravnavali na vsaki seji, temveč enkrat v tromesečju.

Obravnavali so izvrševanje plana v mesecu marcu in ugotovili, da so vsi oddelki zaostali za družbenim planom. Osnovni vzrok za nedoseganje plana je bil v tem, ker dva dni niso obratovali in ker so valjali večje količine mikrolegirane pločevine.

Kumulativno je proizvodnja na progi v prvem tromesečju pod planom, čeprav so v prvih dveh mesecih dobro delali. V adjustaži in odpremi so v zaostanku za družbenim planom zaradi zelo nizke medfazne zaloge in valjanja večjih količin kvalitetnejše pločevine, ki zahteva več časa za toplotno obdelavo.

Ugotovili so, da se ukrepi za izboljšanje poslovnih rezultatov uspešno izvajajo in s tem tudi realizacija stabilizacijskega programa.

Obravnavali in potrdili so operativni program za mesec april, ki znaša 5.700 ton.

Soglašali so s pogodbo o prevzemu in izvedbi letnega remonta valjarne debele pločevine in jo potrdili z dvema pripombama.

Obravnavali in sprejeli so predlog o korištenju sredstev investicijskega vzdrževanja za leto 1980.

Zadovoljili so vodjo adjustaže, da pripravi analizo, iz katere bo razvidna dnevna količina odpadkov. Na osnovi te analize bodo na naslednji seji razpravljali o nabavi ustreznih zabojev za odpadke.

Obravnavali so predlog poslovodnega odbora v zvezi s problematiko nadur in soglašali z omejitvami nadur, razen tistih, ki so nujno potrebne.

Zadovoljili so vodjo proge, da z energetskim gospodarstvom pripravi regulative za ogrevanje kvalitet, kadar so založene na prosto soboto in nedeljo. Seznanjeni so bili tudi z obvestilom odbora za gospodarstvo TOZD Transport o stojnini, nastali pri razkladanju železniških vagonov v mesecu februarju in marcu ter s poročilom ZVDA, da stimulacije neposrednim vodjem za mesec februar ne dobita dva, za mesec marec pa en neposredni vodja.

9. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Predsednik Ivan Žvan je v petek, 18. aprila, sklical deveto redno sejo delavskega sveta TOZD Valjarna debele pločevine. Po pregledu izvrševanja sklepov so ugotovili, da so bili sklepi, razen tistih, ki so dolgoročnega značaja, izvršeni.

Na znanje so vzeli odgovor vodje TOZD Remontne delavnice na sklep prejšnje seje, s katerim so zahtevali informacijo o izidu referenduma za sprejem sprememb in dopolnitev 8. in 10. poglavja samoupravnega sporazuma o združitvi TOZD in delovnih skupnosti v DO Železarna in o izidu volitev za delegate za DS SOZD SZ, SDK SOZD, zbor interne banke SOZD SZ in DS TOZD o čemer je poročal predsednik volilne komisije. Ugotovili so, da so referendum in volitve uspele, z rezultatom glasovanja na referendumu, ki je bil 64 %, pa niso zadovoljni.

V nadaljevanju so ugotovili, da so predlog oblikovanja in delitve združenega sklada skupne porabe obravnavale vse samoupravne delovne skupine in z njim soglašale. Pripomba sta imeli samo dve SDS, in sicer v zvezi s popravilom doma na Mežakliji in višino regresa.

Potrdili so predlog korištenja sredstev za amortizacijske zamenjave v letu 1980 in vzeli na znanje informacijo o predlogu AZ iz 90 %

amortizacijskega sklada in iz združenih sredstev Železarne.

Seznanjeni so bili tudi s poročilom volilne komisije o izidu referenduma za sprejem sprememb in dopolnitev 8. in 10. poglavja samoupravnega sporazuma o združitvi TOZD in delovnih skupnosti v DO Železarna in o izidu volitev za delegate za DS SOZD SZ, SDK SOZD, zbor interne banke SOZD SZ in DS TOZD o čemer je poročal predsednik volilne komisije. Ugotovili so, da so referendum in volitve uspele, z rezultatom glasovanja na referendumu, ki je bil 64 %, pa niso zadovoljni.

Soglašali so s predlogom asistenta za delovne naprave, da se odvečna opeka, dobljena pri remontu, odpelje na nasip, kjer jo bodo lahko nabavili interesi, ki so zaposleni v Železarni.

IS

TOZD Jeklovlek

11. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Predsednik delavskega sveta Anton Dežman je v četrtek, 17. aprila, sklical 11. redno sejo, na kateri so najprej pregledali izvrševanja sklepov in ugotovili, da so izvršeni.

Delavski svet je opozoril na težko situacijo s polproizvodom in v zvezi s tem na izpolnjevanje plana ter akcijskega programa.

Razen tega so opozorili na izvrševanje sklepov 9. seje, ko so obravnavali samoupravni sporazum o skupnih osnovah in merilih za delitev osebnega dohodka, ker na pripombe in dopolnitve še niso dobili ustreznega odgovora.

Obravnavali so predlog o izvajanju sej in sestankov v prostem času in soglašali s mnenjem izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata, da so seje DS in izvršilnih organov dopoldan, sestanki družbenopolitičnih organizacij pa v prostem času.

V nadaljevanju so obravnavali poročilo 9. seje odbora za gospodarstvo in potrdili predlog odbora za zvišanje kategorij izjemskim delovodjem, ker niso bile usklajene z razvidi del in nalog, zlasti med TOZD in z modernizacijo jeklovleka.

Glede nadur so delegati delavskega sveta sklenili, da jih obravnava mesečno odbor za gospodarstvo na osnovi operativnega plana in nalog za uresničevanje stabilizacijskih

ukrepov. Obravnavali so poročilo in sklepe desete seje odbora za delovna razmerja. V zvezi s pritožbo Danice Zgonc je DS sprejel sklep, da ji kadrovska služba v najkrajšem času poišče ustrezno delo glede na študij in njene življenjske pogoje.

Po obravnavi vloge za premetitev Francke Marinkovski, inž. met. I. st. na delovne naloge in opravila izenskega vodje so ugotovili, da ni prostih del in opravil, ki bi ustrezala njeni izobrazbi.

DS je sprejel ugotovitveni sklep, da so vse SDS na sestankih obravnavale predlog o delitvi sklada skupne porabe in ga z nekaterimi pripombami sprejele.

Delavski svet je obravnaval pomembnejše sklepe samoupravnih organov Železarne in glede na to, da so bile informacije o nekaterih pomembnih sklepih DS Železarne in njegovih izvršilnih organov objavljene v Železarni, je DS glede na pomanjkanje časa odložil razpravo.

Razpravo na vprašanje delegatke iz Brusilnice glede udeležbe na tečaju za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito so odložili na prihodnjo sejo.

E.

Odbor je bil seznanjen tudi s proizvodnimi rezultati za mesec marec in prejel poročilo o proizvodnih in poslovnih rezultatih za prvo tromesečje. Proizvodni rezultati so slabši od planiranih, zato je tudi poslovni rezultat nezadovoljiv. Analiza vzrokov in ukrepi za izboljšanje stanja bodo obravnavani na seji delavskega sveta TOZD. Med drugim so člani odbora sprejeli tudi sklep o korištenju sredstev investicijskega vzdrževanja in amortizacijske zamenjave za leto 1980 po predloženem predlogu.

Ob zaključku seje so člani odbora potrdili 48 nadur za popravilo brusilnice stroja votličarne in oceno delovne uspešnosti za vodja TOZD v višini 20 % za drugo tromesečje 1980.

B.

NA TEKMOVANJU KLUBOV OZN SLOVENIJE NAJBOLJŠE JESENICANKE

V soboto, 19. aprila, je bilo finalno kviz tekmovalstvo klubov OZN Slovenije za šolsko leto 1979/80.

Od 200 klubov OZN, koliko jih je nastopilo na občinskih tekmovanjih, so se v finalno tekmovalstvo uvrstili klub OZN OS Ivan Novak-Očka Ljubljana in klub OZN OS Slavko Slander, med srednješolskimi klubi pa člani kluba OZN Centra srednjih šol Jesenice in Zdravstvenega šolskega centra Rakičan. Tekmovalci so odgovarjali na vprašanja iz naslednjih tem: novi mednarodni ekonomski red, neuvrščeni, osvobodilna gibanja na jugu Afrike in temeljni podatki o OZN.

Tekmovalna sta začela osnovnošolska kluba iz Maribora in Ljubljane. Bilo je zanimivo, saj sta bili ekipi zelo izenačeni. Zmagala je ekipa OS Slavko Slander, ki je vse-skozi vodila za dve točki.

Med odmorom smo spremljali kulturni program, ki so ga pripravili člani ljubljanskih klubov OZN. Začel se je drugi del finalnega tekmovanja, za nas najbolj zanimiv, saj je nastopila ekipa Centra srednjih šol Jesenice. Na začetku so imeli tekmovalci obeh klubov težave, saj niso dosegli nobene točke. Pri drugi temi pa so Jesenice povedle za šest točk. Zmagala je ekipa kluba OZN Centra srednjih šol Jesenice, za katero so nastopile: Snežana Kurilič, Tončka Božič in Olga Dragan.

Vsi smo veseli in dobre volje odšli na volilno-programsko sejo republiške konference klubov OZN Slovenije v dvorani UNESCO centra za kemijo. Seja je trajala dolgo časa, ker je obsegala sedem točk. Izvolili smo organe konference, za tem pa je Matjaž Kos, predsednik republiške konference, prebral uvodni referat. Sledila je razprava, poročilo o delu republiške konference in predlog akcijskega programa za obdobje 1980/81. V razpravi so med drugimi sodelovali tovarišica A. Kornhauser in tovariš Miran Divjak in Jani Urbanc.

Če smo bili v letu 1979 z delom vsaj deloma zadovoljni, pa bomo morali v letu 1980 posvetiti več pozornosti delu z mentorji in delu v občinskih konferencah. Sklenili smo, da se klubi OZN organizirajo kot oblika dela ZSMS na področju

internacionalistične vzgoje in izobraževanja.

Igor Kerstein je prebral še poročilo nadzornega odbora. Ob koncu seje smo izvolili nove člane za republiški center klubov OZN.

Center UNESCO za kemijo smo zapuščali polni sklepov, nalog, vtisov in ponosni, da so dijakinje Centra srednjih šol z Jesenic zasledile prvo mesto.

Karmen Žerjav, 8. b literarni krožek OS Tone Čufar Jesenice

Predaja Triglavske štafete mladosti (Foto F. Sluga)

Letošnja štafeta mladosti v Železarni (IK)

SREČANJE MLADIH LIP BLED

Prav pohvalimo se lahko mladi, da smo dokaj resno vzeli dogovor na prejšnjih sejah o vseh akcijah, ki jih bomo opravili skupaj ali po posameznih temeljnih organizacijah združenega dela delovne organizacije LIP Bled.

V soboto, 19. aprila, smo mladi v vseh temeljnih organizacijah organizirali očiščevalne akcije. Naslednji dan, v nedeljo, 20. aprila, pa smo se udeležili srečanja mladih LIP Bled, ki je bilo v sejni sobi TOZD na Rečici. Kot običajno so se tudi tega srečanja udeležili predstavniki ZSMS TOZD Rečica, TOZD Podnart, TOZD Mojstrana in delovne skupnosti skupnih služb. Ponovno smo bili razočarani nad mladimi iz TOZD Tomaž Godec Bohinjska Bistrica, ker ni bilo nobenega predstavnika. Nismo si znali razložiti, zakaj v tej temeljni organizaciji, kjer je največ mladih, ni nobenega zanimanja za skupno sodelovanje.

Vse nas je zanimalo, kako so po posameznih temeljnih organizacijah uspeli očiščevalne akcije. Z veseljem smo ugotovili, da je bila povsod udeležba zelo zadovoljiva, pa tudi z

rezultati dela smo se lahko vsi pohvalili.

Pogovor je nadalje tekkel o nalogah, ki jih imamo v planu za naslednje mesece in ponovno smo prišli do zaključka, da skoraj vse akcije lahko organiziramo tako, da se jih udeležijo mladi iz vse delovne organizacije LIP Bled. V mesecu maju je predvidena prostovoljna delovna akcija za izkop jarka za kanalizacijo v TOZD Mojstrana. Z veseljem smo predstavniki temeljne organizacije Mojstrana ugotovili, da so v tej akciji pripravljeni sodelovati tudi mladi iz ostalih temeljnih organizacij. V mesecu juniju bo nogometni turnir mladih, ki bi ga organizirali v Mojstrani, po tekmi pa piknik v Vratih. Predvidevamo tudi skupni izlet, ki naj bi bil v mesecu avgustu, za kar pa bodo ponudbe zbrali mladi iz TOZD Rečica.

Ob živahni razpravi nam je čas kar prehitro minil. Razšli smo se zadovoljni, da smo se med seboj spoznali in v prepričanju, da bomo zastavljene naloge uspešno opravili.

Samka Z.

OČIŠČEVALNA AKCIJA V TOZD LIP MOJSTRANA

Pomlad je prišla in pokazala se je vsa nesnaga in smeti, ki jih je pozimi skrival sneg. Zato smo se mladi v temeljni organizaciji LIP Mojstrana dogovorili, da bomo izvedli očiščevalno akcijo v naši TOZD v Mojstrani 19. aprila.

Ta dan se nas je zbralo v Mojstrani kar trinajst od devetnajstih mladih, kolikor nas je v TOZD Mojstrana. Akcije se je udeležil tudi vodja temeljne organizacije tov. Noč.

Takoj smo se razporedili po skupinah, vsaka skupina pa je dobila svojo nalogo, tako da so nekateri opravili še zemeljska dela, drugi pa so pobirali odpadno železo in papir ter ga spravljali na določeno mesto.

Delovni elan je bil velik, pa tudi razpoloženje mladih je bilo veselo. Čas je tako hitro mineval, da smo skoraj pozabili na uro. Ko smo očistili vso okolico, je bila ura že krepko čez dvanaajsto. Seveda smo vsi že čutili lakoto. Ker je bilo vreme lepo, smo se odločili, da se po nappornem delu okrepčamo kar v naravi.

Odšli smo na bližnji travnik. Dekleti sta pripravili jedi na žaru, fantje pa so se kljub utrujenosti pogladi za žogo, ki smo jo imeli s seboj.

Zvečer smo se razšli dobre volje in zadovoljni, da je akcija tako dobro uspela. Obljubili smo si, da bomo naloge, ki nas čakajo, prav tako resno izpolnili in upamo, da se nam bodo pridružili še tisti, ki v tej akciji niso sodelovali.

Samka Z.

POŽIVLJENA DEJAVNOST V OO ZSMS PLANIKA

V začetku aprila smo v Planiki TOZD Breznica izvedli volilno konferenco. Na konferenci smo ugotovili, da v preteklem mandatsnem obdobju osnovna organizacija mladine ni bila dovolj aktivna. Novo izvoljeno predsedstvo si je zadalo nalogo, da se mora stanje izboljšati.

Na prvem sestanku predsedstva so se dogovorili, da se poživijo športna dejavnost in politična aktivnost mladih zaposlenih v Planiki in izvede očiščevalna akcija.

Očiščevalna akcija je bila izvedena v soboto, 19. aprila. Uspeh akcije bi bil lahko še boljši, če bi bila udeležba večja. Upamo, da bo dober zgled sodelujočih mladih prihodnjič pritegnil tudi ostale.

Tudi na športnem področju smo pričeli z delom. Vsak dan med polurnim odmorom skušamo pritegniti čim več zaposlenih k različnim športnim aktivnostim. Pričeli pa smo tudi s treningom v odbojki. Formirali smo dve ekipi.

Želimo, da bi začetni elan novega predsedstva trajal vse mandatsno obdobje in da bi se nam pridružilo čim več mladih.

Irena M.

Turistični podmladek iz osnovne šole Tone Čufar Jesenice na izletu v Novi gorici (Foto B. Blenkuš)

Pripravljenost je vedno
boljša kakor
golo pričakovanje ...

Tito

44

ZAŠČITA ŽIVALI V PRIMERU ABK NAPADA

GOVEDO za: botulizmom (2), brucelozo (3), ehinokokozo (5), garjami (6), govejo kugo (7), govejim lišajem (8), jetiko (9), mehurčastim izpuščajem pri govedu (12), množilno pašniško krvomočnostjo (13), mrzlico doline Rifta (14), parašustavcem (15), salmonelozami (17), slinavko in parkljevko (18), steklino (21), šumečim prisadom (24), tetanusom (25), trihomoniatoz goved (27), tularemijo (28), vnetjem vimena (29), vraničnim prisadom (30).

OVCE IN KOZE za: botulizmom (2), brucelozo (3), cisticerkozo (4), ehinokokozo (5), garjami (6), govejo kugo (7), jetiko (9), mrzlico doline Rifta (14), parašustavcem (15), salmonelozami (17), slinavko in parkljevko (18), steklino (21), šumečim prisadom (24), tetanusom (25), tularemijo (28), vraničnim prisadom (30).

KOPITARJI za: botulizmom (2), garjami (6), konjsko gripo (10), parašustavcem (15), salmonelozami (16), smoliko kopitarjev (19), smrkvostjo (20), steklino (21), tetanusom (25), tularemijo (28), vraničnim prisadom (30).

PRAŠIČI za: afriško svinjsko kugo (1), botulizmom (2), brucelozo (3), ehinokokozo (5), govejo kugo (7), jetiko (9), parašustavcem (15), salmonelozami (17), slinavko in parkljevko (18), svinjsko kugo (22), svinjsko rdečico (23), tetanusom (25), trihinelozo (26), tularemijo (28), vraničnim prisadom (30).

PERUTNINA za: garjami (6), jetiko (9), kokoško kugo (11), psitakozo (16), salmonelozami (17).

PSI za: cisticerkozo (4), garjami (6), jetiko (9), salmonelozami (17), steklino (21), tetanusom (25), trihinelozo (26), tularemijo (28). Pri psih je najbolj množična bolezen pasja kuga, ta se pojavi vsakih nekaj let množično.

PRIPOMBA: Številke v oklepajih pomenijo vrstni red boleznih pri njihovem opisu.

Vir: VETERINARSKI PRIROČNIK — za enote civilne zaščite in kmetovalce Branko Rebesko in Polde Štukelj

ZAŠČITA ŽIVALI OB JEDRSKEM NAPADU

VRSTE JEDRSKEGA OROŽJA

Jedrsko orožje prištevamo zaradi njegovega učinka, ki zajema velike površine, med orožja za množično uničevanje. Delimo ga na jedrsko orožje v ožjem pomenu ter vodikovo ali termonuklearno orožje. Pri jedrskem orožju uporabljajo kot razstrelivo uran in plutonij, energija pa se sprošča ob cepitvi jeder njihovih atomov. Pri vodikovem orožju pa se energija sprošča ob združevanju jeder lahkih elementov, predvsem vodika. Od tod tudi ime. Da bi prišlo do spajanja jeder, je potrebna zelo visoka temperatura, ki jo je mogoče ustvariti le z jedrsko eksplozijo. Tako ima vodikovo orožje dvojni naboj: nuklearni in termonuklearni in eksplozija prvega povzroči eksplozijo drugega. Obe orožji, torej jedrsko in vodikovo, učinkujeta enako, zato uporabljamo zanju navadno ime jedrsko ali nuklearno orožje. Razlika je le v tem, da je učinek vodikovega orožja lahko mnogo močnejši.

Moč jedrskega orožja izražamo z močjo navadnega razstreliva — trotila ali trinitrotoluola, in sicer v kilotonah (kt) in megatonah (mt). Moč 1 kt je enaka moči eksplozije 1000 ton trotila, moč 1 mt pa moči eksplozije 1.000.000 ton tega eksploziva. Razpon moči jedrskega orožja, vključno vodikovega, je zelo velik, od 0,02 kt pri najlažjih do 100 mt pri najtežjih orožjih.

Letošnja štafeta mladosti v Železarni (IK)

ŽELEZAR

13

UPORNIKI GORNJESAVSKE DOLINE

JOŽE VIDIC

7

Medtem ko je počivala in si ogledovala živino, sem njen nahrbtnik nesel v taborišče. Stražarju sem povedal, da je kmetica sama prinesla hrano. Pojdi ponjo in jo povabi v taborišče, je ukazal. Takoj sem stekel nazaj na rovt.

Ne, je Golobica odločno odklonila, tja ne grem, pa če me vabi deset komandantov. Če do česa pride, bodo rekli, da sem jih izdala, ker sem vedela za taborišče. Bolje je, da ne vem, kje so.

Polde Stražar je bil z njeno trmo kar zadovoljen. Sam je odšel na rovt in se z njo dolgo pogovarjal. Zgovorila sta se, da bo odstop pomagala partizanom.

Kadarkoli sem pozneje prišel na Dole, mi je dala hrano za borce. Pa tudi njene sestre Albina, Angela, Lojzka in Reza. Reza je delala v trgovini in je oskrbovala partizane s cigaretami.

Tako dobrih ljudi je bilo na Dolejem še več. Tudi kmet Franc Klinar-Bržot, ki je umrl po vojni, je rad dajal hrano.

Sešamos smo s partizani postali ena družina. Kar pri njih sem bil na hrani, saj sem jim dal vsa svoja živila. Kadar sem odšel v dolino, so pazili na živino. Polde Stražar me je trikrat poslal na Jesenice, kjer sem na določenem kraju nasproti stanovanju Viktorja Stražarja, njegovega brata, dobil skrito literaturo. Nihče mi je ni izročil, nekdo jo je pač tam pustil in to sporočil v taborišče. Takšni so bili pač zakoni vojne tajne. Predvojni komunisti, kot so bili Stražarjevi bratje, pa so bili navajeni na takšne skrivne zveze in pošiljke. Te izkušnje iz predvojnega delovanja komunistov so uspešno uvajali v partizansko življenje in v delo aktivistov na terenu.

Včasih sem se v taborišču udeležil političnih ur. Danes je skoraj težko verjeti, da so bili prvi partizani preprčani, da bo kmalu konec vojne.

Stane Bokal je rad govoril o voditeljih oktobrske revolucije, o naših voditeljih pa smo bore malo vedeli in slišali. Tudi spraševali nismo, kdo je naš voditelj, saj smo vedeli, da je to velika skrivnost. O skrivnostih pa se ne sprašuje.

Nekoga dne se je v taborišču oglasil Albin Zemva, jeseniški partizan, ki je oktobra 1942 padel v Hrašah pri Lescah in odpeljal četo. Kam so odšli, nisem vedel. Danes vem, da jih je pot vodila v Selški in Poljanski dolini.

Pred odhodom smo si prisrčno segli v roke. Mnogih nisem več videl. Padli so v boju.

OSVOBODILNA FRONTA POZIVA NA UPOR

Resnica je namreč ta, da so Nemci in Italijani slovenski narod obsodili na smrt in da ta sklep dejansko izvršujejo v zaporednih stopnjah tako jasno in odločno, da bi bil blazen med nami vsakdo, ki bi mu to dejstvo ne odprlo oči in ga ne vrglo na noge, v stav samoodrambe. Navidezna razlika med nemškim in

italijanskim postopkom ne sme nikogar zmotiti, kajti Italijani so pripravljeni v teku te zime izvesti popolno fašizacijo ljubljanske pokrajine in nam na lep način zlomiti hrbtnico.

Slovenci smo torej postavljeni pred alternativo, ali življenje ali smrt. Ali se upreti nemškemu barbarstvu in italijanskemu hinavstvu ali pa se zazibati v smrtno spanje ter se radovoljno izročiti rablji v roke. Tretjega izhoda ni. Nikdar slovenske roke niso pisale usodnejših stavkov: dejansko odločimo o svojem obstoju in z njim vred o novi človeški vsebini Slovenije. Je 1. novembra 1941. leta pisalo v osrednjem glasilu Osvobodilne fronte »Osvobodilna fronta«.

Vroča je bila tista prva zima partizanskega vojskovanja. Vroča od bojev in tople krvi, ki je napajala zmazano, toda svobode željno slovensko domovino. Kako hudo so se zmotili tisti, ki so verjeli, da bo zima uničila partizansko vojsko. Zmotil se je Hitler, ki je poleti zatrpel, da bo na dan oktobrske revolucije že parada nemških enot v Moskvi.

Samo šest dni po tem, ko je general Žukov pred Moskvijo pognal v protinapad sto svežih ruskih divizij na tristo kilometrov dolgi fronti, je Cankarjev bataljon na pobojju Mladega vrha pri vasi Rovič v Selški dolini izbojeval briljantno zmago nad elitno nemško policijsko enoto. O tem govori ohranjena hrzljavka poveljstva XI. korpusa italijanske vojske z dne 14. XII. 1941 poveljstva II. armade, v kateri med drugim piše:

»Zjutraj ob enajsti uri so se častniki tega poveljstva in komande obmejne straže sestali v Žireh s komandantom nemških čet v predelu Škofje Loke, da bi dobili točne podatke o položaju in o znani komunistični akciji. Dogodki so potekali takole: nemško policijsko enoto, ki je bila 12. t. m. poslana v predel Blegoš-Mladi vrh, da razčene komuniste, ki so se tam utaborili, so komunisti, razporejeni na vzhodnem pobojju Mladega vrha, nenadoma napadli in jo popolnoma uničili. Ubilih je bilo štiriinštirideset policistov, sedem hudo ranjenih, eden je nepoškodovan.«

Nemci so bili razjarjeni in so se hoteli maščevati. Takoj so krenili proti Blegošu, da bi obkolili in uničili Cankarjev bataljon. O tem so obvestili svojega italijanskega zaveznika. Italijane so namreč opozorili, da bi se lahko partizani umaknili na italijansko stran zasedenega ozemlja.

Boj na Mladem vrhu je bil resnično bliskovit: trajal je le okrog 12 do 15 minut. Padlo ni 44, ampak 45 policistov, izurjenih za vojskovanje s partizani. Kot navaja udeleženec bitke Anton Ambrožič-Božo v knjigi Boj pod Triglavom, so v tej sijajni zmagi borci zaplenili 38 pušk, tri hrzostrelke, tri mitraljeze, 6 pištol, več bomb in precej streliva.

Za uspeh je bil Cankarjev bataljon odlikovan s slovensko partizansko zastavo. Slovenski poročevalci z

dne 30. decembra 1941 je o tem poročal:

»Izvršni odbor Osvobodilne fronte je Cankarjevo četo za hrabro in spretno likvidacijo elitnih gestapovskih kolon, ki so vršile grozodejstva na Gorenjskem šest mesecev, odlikoval s slovensko partizansko zastavo.«

Prav tiste dni je sto ruskih divizij pred Moskvijo drobil nemške napadalce, ki so se pričeli po napadu na Sovjetsko zvezo morali umakati. Nacistični vojaki, ki so se že toliko približali Moskvi, da so videli obrise Kremlija, so se morali umakati. Poveljniki so se bradko pritoževali nad Hitlerjevo zahtevo, da naj raje umrejo, kakor da bi se umaknili. Prvič je bila tu zlomljena vera o nepremagljivosti nacistične armade. »Bitko pri Roviču pod Mladim vrhom lahko smatramo kot signal za gorenjsko decembrsko vstajo, ki je bila politično že prej dobro pripravljena.« je 1958. leta zapisal pisatelj Miha Klinar v časopisu Železar.

Pravzaprav so se o začetku in organizaciji vstaje zmenili prve dni decembra 1941 na sestanku pri Kocjanovih v Bukovščici v Selški dolini. Po podatkih, ki jih je zbral Ivan Jan in objavil v knjigi Družbena bitka, so se tega sestanka udeležili: Stane Zagar, Lojze Kebe, Jože Gregorič, Maks Krmelj, Stane Bokal, Ivan Bertonec, Ivan Tomažin in še nekateri aktivisti. Verjetno je bil na sestanku tudi Polde Stražar, ker je bil podrobno seznanjen s sklepi sestanka. Iz Bukovščice so organizatorji vstaje odšli v razne kraje Gorenjske, da bi hkrati začeli z vstajo. Tako je Maks Krmelj organiziral vstajo v Poljanski dolini, Ivan Tomažin-Kocjanov v Selški dolini, Stane Bokal v buhinjski kotlini, Polde Stražar pa v krajih pod Karavankami.

V tistih dneh v jeseniškem kotu – razen aktivistov – ni bilo partizanskih enot. Kot borci Cankarjevega bataljona so bili že od oktobra na področju Selške doline. Zato so na sestanku pri Kocjanovih sklenili, da pošljejo v Buhi in na jeseniško območje 12 borcev.

Vodila sta nas Stane Bokal in Polde Stražar. Se pohoda spominja Franc Konobelj-Slovenko. »Snež je zapadel že oktobra. V dolini je do decembra že skopnel, toda pregazili smo Jelovico od Mohorja, kjer je bil tedaj Cankarjev bataljon, do Slaninikov na Pokljuki. To je bila naporna pot, saj smo rčasih gazili tudi do meter visok snež.«

Na Slaninikih smo se ustavili pri Materežu Volfu, našem starem političnem aktivistu (Materž sedaj živi na Blejski Dobravi). Bil je tih, zvest in poštenovalec hrabrosti kmet, ki mu ni bila nobena naloga pretežka in nobena noč predolga, če nam je bilo treba pomagati. Pri njem smo se dobro najeli in na senu na skednju odpočili.

Čez dan ali dva nas je Materž peljal na Mrzli studenec na Pokljuki, kjer je bilo več kot ljubljanskih bogatašev. Zaplenili smo precej odevi, ki smo jih v mrzli zimi tako potrebovali. V akciji je sodelovalo tudi nekaj Gorjancov.

Tu smo se razdelili: Stane Bokal je ostal s petico na Pokljuki, Polde Stražar pa je odšel z drugo petico pod Stol.

Sovraštvo do partizanov, ki so ji ubili sina, strah, da odkrijejo Antona in morda ubijejo drugega iz družine, je Kristino vzburi. Kot bi izginila žalost, ki jo je pekila zadnje dni. V hipu je začutila moč, odločnost, da se bori. Napeto je premišljevala, kaj mora napraviti. Zaslutila je nevarnost.

»Anton, Bredo morava zakleniti v klet. Ona bi povedala. Morava jo zakleniti, dokler oni ne odidejo. Potem jo moraš spraviti v Ljubljano. Tudi, če jo pelješ zvezano.«

Anton se je sprva zgrozil, potem je zmagal strah. Obotavljivo je pokimal.

»Pripljeli Bredo v klet, z izgovorom, da se ne bo branila. Nekaj dni bo že prebila v kleti.«

Ni bilo težko. Breda je prišla v klet, nič ni slutila, dokler se ni začudila, da mora naprej, v shrambo za pivo. Kristina se je postavila k vratom in povedala nčeri.

»Nekaj dni boš zaprta. V vas so prišli partizanski, pa je boljše, če se ne srečaš z njimi.«

Breda je v grozi razširila oči. Strah, pomešan z bolečino, ki jo je vzburi.

»Zakaj ne smem? Zvedela bi zaradi Matica.«

Kristina ni želela pojasniti. Stisnila je usta, divja premerila hčer in naglo zaklenila debela, močna vrata. Bredino udarjanje s pestjo je bilo komaj slišati.

Z bledim, prestrašenim Antonom sta se vračala v kuhinjo. Nekaj minut sta tiho sedela.

»Kako dolgo bo zaprta?« je vprašal Anton.

»Ne premišljam o tem.« je ostro, čemerno odvrnila Kristina.

»Raje premisli, kako se boš sam izvele. Bredi ne grozi nič hudega. Zaprla sem jo zaradi tebe, da ne bo partizanom povedala, kar ve. To bi te pokopalo. Dokler bo Breda v vasi, si v nevarnosti. Zato dobro razmisli, kako jo boš spravil v Ljubljano. Predvsem pa, ne pij, da ti ne uide neprevidna beseda! Morda bodo tudi tebe spraševali.«

Anton je začel drhteti. Prestrašen se je oziral, prisluškoval glasovom. Njeno opozorilo je vzel tako zares, da niti gostu v gostilni ni hotel postreči.

Gost je bil učitelj Jarman. Kristina se ga je razveselila. Njemu lahko pove, kako je z Ludvikom. Jarman ji bo tudi povedal, kako je s partizani. Dve družini, ki sta v podobnih težavah.

»Kaj pa hočejo ti partizanski.« je vprašala Kristina in nalahno postavila kozarec z vinom pred Jarmana.

VINKO TRINKHAUS

42 IZDAJA

»O Maticu sprašujejo. Prišli bodo tudi k vam. Povedal sem jim, da ga je Breda skrivala. Edino, česar nisem razumel je, kje na poti je Matic izginil? Tudi oni ne vedo. No, se bo že pojasnilo.«

Kristina je prestrašena trpeče strnela v Jarmana, ki je skušal biti prijazen. Njegove besede so bile kot strupene. Saj so morda pri našle smrt. Novo smrt. Zavrtelo se ji je, ni razumela.

»Ti je Jan povedal? Ali Albina?«

»Ne! Breda. Naša sta bila tiho. Meni nista povsem zaupala. Zvedel sem le tisto, kar sta menila, da brez škode lahko slišim. Breda mi je povedala, da skriva Matica. Dala mi je bombo, ki sem jo vrgel proti vojakom. Tudi z Maticem sem govoril, ko sta bila vidva ob kapitulaciji v trgu.«

Kristina je le razburjena prikimala. Govoriti ni mogla. V prsih jo je stiskalo, občutila je pekočo tesnobo, zmazilo jo je. Ni to slutnja smrti? Zato govorijo, da je smrt hladna in te zmrazi, kadar se približa?

Breda njej ni povedala, obrnila se je na Jarmana. Ni to oče Jan, ki je bil pri stražarjih, zagrnjen legijas? Kako je to mogoče?

»Si morda zvedel, kje je Jan, Albina?« je vprašala Kristina.

»Nisem, me tudi ne zanima. Naše poti so se že davno ločile. Zdaj je čas, da gremo dokončno narazen. Nisem bil za njuno in nikoli ne bom! Sem le Slovenec. Ne boljševek, to ti dobro veš. Ampak le toliko Slovenca, da bom pomagal partizanom. Kolikor bom pač lahko.«

Kristina je vstajala. Ko je Jarman začuden ponudil bankover, mu je precej zaračunala pijačo. Potlej je naglo odšla v kuhinjo. Anton jo je žalostno pogledal.

»Pripravi se, Anton. Prišli bodo in vprašali za Matica. Jarman je povedal. On je zagnal bombo, on je govoril z Maticem. Obrnil se je na partizansko stran. Računaj s tem. Ti pa si izmisli kakšno laž, da se opereš. Se bolje, če zbežiš. Morda je še čas? Bi zbežal?«

Anton je zbežan odkimal. Ni ga bila volja, da bi bežal, se priključil legijasem. Zaslutila je, da se bo najbrž zgodilo najhujše. Anton se je odpravil v gostilno. Naj pije, si je rekla. Saj morda zadnjič?

S komolci, naslonjenimi na vrata, je Breda onemoglo razbijala po debelih vratih. Slišala je le dušeno bobnanje. Njene pesti so bile drobne, debela vrata pa so bila zaradi zadrževanja toplote napolnjena z vato in žimo. Tolkla je zaradi obupa.

USTANOVITEV 2. BATERIJE DIVIZIONA ARTILERIJE 30. DIVIZIJE

V mesecu marcu 1944. leta je štab korpusa izdal povelje, naj se v divizijah formirajo divizionari artillerije, ki bi delovali po potrebi in pomagali pri napadih posameznih brigad. Tako je 30. divizija dobila po intendantski liniji od korpusa eno 75 mm haubico in en 47 mm partop. Za haubico je imela samo 15 granat, za protitankovski 47 mm top pa je bilo municije dovolj. Za svojo popolnitev je dobila nekaj borcev iz brigad divizije, ni pa še imela komandnega kadra, oziroma se do danes ni moglo ugotoviti, kdo bi bil komandir ali politkomisar.

Tovariš Mitar Raičević, poročnik, ki nam je že poznan kot komandir prve baterije 30. divizije iz Kobarida, oziroma Livka v oktobru 1943. je bil sicer določen za komandanta divizionar te nove enote – toda dolžnosti ni prevzel, ker je bil tedaj na dolžnosti operativnega oficirja v štabu 30. divizije. Ta nova baterija je sodelovala v borbi za Hotedršnico 18. in 23. marca 1944. leta. Po odhodu z bojišča pa je prek Javorniškega vrha odšla na novo lokacijo v okolici Žirov, oziroma v naselje SRNJAKI na Ledinski planoti. Ker je bila pot umika zelo slaba in težka zaradi težke 75 mm haubice in ker je bila vsa razpoložljiva municija – granate, porabljena v akciji na Hotedršnici, so orožje spotoma skrili na Javorniškem vrhu, od koder bi ga pozneje ob nabavi nove municije prevzeli in odpeljali. Do tega ni prišlo, ker je haubico našel sovražnik in jo odpeljal. Ostali 47 mm top pa je bil na Srnjaku pri štabu 30. divizije in ko je bil dodeljen še nov 47 mm top je tako formirana baterija sodelovala v napadu na Spodnjo Idrijo 1. aprila 1944. leta – skupaj z artillerijo 31. divizije.

Po končani borbi nad Spodnjo Idrijo se je baterija vračala na Srnjak, to je približno dve uri hoda od kraja borbe. V teh dneh, to je v začetku aprila (8. 9. aprila) sem prišel tudi jaz v artillerijo, do tedaj pa sem bil v 17. Gregoričevi brigadi. Že 11. aprila so Nemci napadli enote 30. divizije, ki so bile na Ledini, oziroma 17. brigada na Brezniku nad Žirni, 18. Bazoviška v Ledinah in 19. Kosovelova brigada v vasi Vrsnik. Tega jutra je bila 18. brigada odsotna, ker je bila v preskrovalni akciji v Poljanski dolini. Zaradi slabe organizacije zavarovanja in predolga zadrževanja na enem mestu je vsekakor popustila čuječnost in Nemci so iz Idrije napadli enote divizije v zgodnjem jutru popolnoma iznenada, tako da je bila v prvem trenutku res vsa obramba neorganizirana. Naša baterija oziro-

ma posadka topov je v tem času skrila topove v bližnjem gozdu, izveleka zapirale topov in odnesla merilne naprave. Topovi pa so vseeno padli v roke Nemcev, ki so jih odpeljali v Idrijo. Človeških žrtev baterija ni imela, samo dva borca sta bila ujeta in odpeljana prek Idrije v Ljubljano in nato v Nemčijo na delo.

USTANOVITEV 3. BATERIJE 30. DIVIZIJE NOV

Po izgubi topov v ledinski ofenzivi je bila posadka baterije 30. divizije razporejena v enote brigad. Do ponovnega formiranja baterije je prišlo po uspešni borbi 19. Kosovelove brigade v Dornbergu 26. in 27. maja 1944. leta. Tedaj sta bila zaplenjena dva 47 mm topova in okrog 75 granat. Topova sta bila pripeljana na Otlico v štab divizije skupaj z zajeto posadko postojanke Dornberg. Od štaba divizije sem bil določen za komandirja baterije. Dodeljeno mi je bilo nujno potrebno število borcev, konji in voz za prevoz municije. Ker smo imeli omejeno število granat, smo jih večino skrili skupaj z enim topom. Drugi top in nekaj municije pa smo zadržali in šli v akcije z brigadami – po poveljih štaba divizije.

PRVA AKCIJA: NAPAD NA POSTOJANKO RAZDRTO

Novoustanovljena baterija je prvič sodelovala v borbi za postojanko Razdrto pri Postojni 5. in 6. junija 1944. leta. Ta postojanka je zapirala cestno križišče Postojna – Gorica in proti Senožečam. V postojanki je bilo 127 ljudi (90 ljudi iz domobranskega slovenskega narodnega varnostnega zbora in okrog 35 Hrvatov iz stražarskega bataljona iz Trsta pod poveljstvom Nemcev).

Za napad je bila določena 17. Gregoričeva brigada, okrepjena z ruskim bataljonom iz 18. Bazoviške brigade in enim bataljonom Tržaške brigade (Triestina d'assalto). Sovražnik je bil razporejen v treh zgradbah v vasi. Glavna postojanka je bila na sredi vasi v veliki enonadstropni hiši. Naše enote so prišle pred postojanko že sredi noči. Ruski bataljon je uspel s presečenjem sovražnika priti na zadnji strani zgradbe na dvorišče. Zaplenili so tri 81 mm minometalce, potem pa so se morali umakniti zaradi močnega ognja. Brigada je svoje ostale sile razporedila na vse ostale zgradbe v vasi, kjer je imel sovražnik postojanke in začela z napadom. Zaradi težkega pristopa k zgradbi, ker ni bilo potrebnega kritja, naša pešadija ni uspela priti do same zgradbe.

O RAZVOJU TOPNIŠTVA V IX. KORPUSU NOV IN POS

FRANC BAČNIK

33

ZAČETKI ARTILERIJE NA PRIMORSKEM – FORMIRANJE ARTILERIJE V 30. DIVIZIJI

Stab divizije, ki je odšel iz mesta na teren, je srečal baterijo in ji dal povelje, da po možnosti stopi v borbo s topovi. Ker pa so bile granate brez vžigalnikov, minometalci pa niso imeli dometa za streljanje na nemške kolone, se je vse orožje vrnilo proti Brkinom in skrilo na ustreznem mestu. Granate je prevzel 3. bataljon 17. brigade – Gregoričeva in jih porabili za miniranje cest na terenu Idrijsko – Livek. Borci baterije pa so odšli v vas Oblica in se pozneje priključili 17. brigadi kot borci-pešaki kot 4. četa 3. bataljona 17. brigade, da bi se borci ne razdelili, ampak, da ostanejo skupaj, če bi se pojavila možnost ponovnega formiranja baterije v sklopu 30. divizije. Od skritih topov te baterije je bil pozneje en top prepeljan v Hotenje – Dol. Trebuša v sestavi artillerije IX. korpusa. Njegov prevoz je bil pravi podvig, poln junaštev, izpostavljanja nevarnosti, mimo Nemcev, zakopan v kupu sene na kmečkem vozu, prenašan na ramenih borcev in končno srečno pripeljan v enoto artillerije 9. korpusa – nekje proti koncu zime 1944. leta.

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Smrt predsednika Tita je močno pretresla tudi občane radovljiške občine. Žalne slovesnosti so se zvrstile v vseh organizacijah združenega dela in v krajevnih skupnostih. Žalna seja vseh treh zborov skupščine občine Radovljica, ki so se je udeležili tudi predstavniki vseh občinskih družbeno-političnih organizacij, SIS, JLA, teritorialne obrambe, milice in prvoborci, je bila 5. maja v avli osnovne šole A. T. Linhart v Radovljici. O predsedniku Titu je na žalni seji govorila sekretarka občinskega komiteja ZKS Vlasta Vidic.

Izvršni svet OS Radovljica je na 92. seji 21. aprila, večji del razprave posvetil problematiki komunalnih del pri izgradnji stanovanjskih sosesk Cankarjevo naselje v Radovljici in Jarše na Bledu. Zaradi pomembnosti teh vprašanj so na sejo povabili tudi predstavnike komunalne in stanovanjske skupnosti ter njihove predstavnike skupščin in izvršnih odborov ter predstavnike stanovanjskega podjetja ALPDOM in Komunalnega gospodarstva Radovljica. Na dnevnem redu je bila še obravnava predlogov in pobud za sprejem urbanistične, gradbene in komunalne dokumentacije. Pretresali so tudi predlog plana gospodarskih investicijskih naložb v občini za leto 1980 in izrekli soglasje o opravljanju obrtne dejavnosti kot postranski poklic dvema proslincema.

Občinski svet sindikatov Radovljica je v sodelovanju z ZKO Radovljica za praznik dela tudi letos pripravil tradicionalno prvomajsko delavsko srečanje na Šobcu, ki je potekalo v znamenju uspehov, ki so jih delovni ljudje radovljiške občine dosegli v borbi za stabilizacijo gospodarstva in utrjevanja družbenoekonomskega položaja delavca. O tem je bil glavni poudarek tudi v svečanem govoru, ki ga je imel predsednik občinskega sveta Janez Smole. Na slavnosti so 15 zaslužnim sindikalnim delavcem podelili srebrni znak sindikatov Slovenije.

Na 14. seji občinske konference ZK Radovljica 22. aprila so ocenili, kako so osnovne organizacije ZK in organi občinske konference uresničevali sklepe predhodne 13. seje, ki so se nanašale pretežno na organizacijsko kadrovske naloge po novem statutarnem sklepu OK ZK Radovljica. Podrobno so delegati spregovorili o vseh vidikih in ocenah gospodarjenja v občini za 1979. leto na osnovi ugotovitev, ki jih je sprejel izvršni svet OS Radovljica in občinski svet zveze sindikatov. Pregledali so tudi finančno poslovanje komiteja ZK ter potrdili zaključni račun OK ZK za 1979. leto.

V dvorani Gozdnega gospodarstva na Bledu je bila 21. aprila volilna seja občinskega sveta ZSS Radovljica. Delegati so obravnavali poročilo o gospodarjenju v občini 1979. leta in uresničevanje stabilizacijskih ukrepov v 1980. letu. Na dnevnem redu so bile tudi razprave o poročilu o lanskoletnem delu družbenega pravobranilca samoupravljanja in poročilo o delu občinskega sveta ZSS in njegovih organov v preteklem mandatnem obdobju. Potem, ko so sprejeli statutarni sklep o organiziranosti in delovanju sindikata v občini ter poslovnik o notranji organizaciji in načinu delovanja občinskega sveta ZSS, so razrešili del članov občinskega sveta, predsedstva sveta ZSS in delegate za medobčinski svet ZSS za Gorenjsko in izvolili na njihova mesta druge delegate. Za predsednika so izvolili ponovno Janeza Smoleta.

V avli osnovne šole F. S. Finžgar v Lescah je bila 21. aprila volilna programska konferenca občinske konference ZSMS Radovljica. Delegati so obravnavali in potrdili poročila o delu OK ZSMS in vseh njenih organov v preteklem mandatnem obdobju, finančno poročilo za 1979. leto, razrešili so staro in izvolili novo vodstvo OK ZSMS. Sprejeli so tudi programske usmeritve OK ZSMS in finančni načrt za 1980. leto ter spremembe pravil o delu OK ZSMS Radovljica. Za predsednico so za naslednji mandat izvolili Marjano Bešter iz Podnarta.

Zvezna štafeta mladosti s pozdravi in najlepšimi željami predsedniku Titu je prispela v radovljiško občino 25. aprila ob 7. uri jutraj iz tolminske občine v Bohinjsko Bistrico. Od tod so jo mladi nosili skozi Bohinjsko Belo, Bled na Rečico in jo na Poljanah oddali nosilec jesenjske občine. Dobro uro pozneje so jo spet od njih sprejeli mladi iz Lesc v Vrbi in jo ob 10.30 po krajši slovesnosti pred Elanom v Begunjah, kamor je istočasno prispela tudi Jelovska štafeta, oddali na križišču ceste v Kovor

mladincem iz občine Tržič. Na vsej poti so sprejeli štafeto s krajšimi svečanostmi in kulturnim programom.

Na osrednji občinski proslavi dneva OF v Bohinjski Bistrici 25. aprila so svečano podelili občinska priznanja OF s srebrnim znakom. Letošnji nagradenci so: Ivan Cerkovnik iz Bohinjske Bistrice, Polde Cvetko iz Kamne gorice, Janez Janc iz Zadnje vasi pri Begunjah, Slavko Kariž in Lenart Petrač iz Radovljice, Ivan Ribič-Stojan in Avgust Buda z Bleda, Ludvik Rutar iz Lesc in Lojz Žabkar iz Kroke ter DPD Svoboda Rudi Jedretič Ribno in Planinsko društvo Radovljica.

Svet za planiranje in ekonomsko politiko pri predsedstvu občinskega sveta ZSS Radovljica je na zadnji aprilski seji ocenil oblikovanje planskih dokumentov v gospodarstvu s posebnim oziranjem na sprejete stabilizacijske ukrepe in vsklajevanje, ki je še vedno v zaostanku. Sprejeli so tudi akcijski program za izvajanje nalog pri planiranju v tekočem letu.

Koordinacijski odbor pri predsedstvu OK SZDL Radovljica za spremljanje in usklajevanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov v stanovanjskem gospodarstvu je na seji konec aprila obravnaval program samoupravne stanovanjske skupnosti občine Radovljica, predlog skupnosti za povečanje stanarin v letu 1980 in samoupravni sporazum o obvezni udeležbi interesentov pri pridobitvi stanovanjske pravice na družbenem najemnem stanovanju. Svoja stališča in pripombe bo odbor posredoval v potrditev predsedstvu OK SZDL in stanovanjski skupnosti.

V počastitev dneva OF slovenskega naroda so v radovljiški občini razen osrednje proslave v Bohinjski Bistrici priredili proslavo tudi v večjih krajevnih organizacijah SZDL. V Radovljici so pred praznikom v petek 26. aprila popoldne svečano odprli novo zgradbo posebne osnovne šole Matevž Langus ter ob tej priložnosti poimenovali pionirski odred iz te šole po narodnem heroju Antonu Dežmanu-Tončku. Istočasno so odprli preurejeno stavbo podružnične štiriinredne osnovne šole v Mošnjah, kjer so praznovali tudi krajevni praznik.

Predsedstvo OK SZDL Radovljica je na zadnji aprilski seji, ko je ocenjevalo problematiko preskrbe občanov in delovnih organizacij z najpomembnejšimi življenjskimi potrebščinami, kurivom in tehničnimi izdelki, sklenilo podrobno proučiti dejavnost potrošniških svetov in njihovo učinkovito povezovanje s trgovino. Že v prvem polletju bodo skušali ustanoviti tudi občinsko skupščino delegatov potrošniških svetov.

Občinski odbor ZRVS je v sodelovanju z oddelkom za ljudsko obrambo pri občinski skupščini Radovljica od 21. do 28. aprila organiziral po programu strokovno vojaškega usposabljanja predavanja za rezervne starejše iz vseh 20 krajevnih organizacij ZRVS v občini. Predavanja so bila na Bledu, v Radovljici, Lescah, Bohinjski Bistrici in v Kropi. Za starejše, ki se niso mogli udeležiti rednih predavanj so pripravili ponovitve 5. maja v osnovni šoli A. T. Linhart v Radovljici.

Po podatkih statistične službe oddelka za gospodarstvo in finance pri občinski skupščini Radovljica so industrijske delovne organizacije v občini v prvih dveh mesecih 1980 povečale proizvodnjo v primerjavi z lanskimi za 32 %. Največji porast proizvodnje so imele tekstilne delovne organizacije, sledijo lesna, kovinska in kemična industrija. Dvomesecni plan proizvodnje so v Iskri Lipnica presegli za 12,1 %, v LIP Bled za 6,9, v Elanu Begunje 4,3 in v Iskri Otoče za 2,3 %. Izvoz so v prvih dveh mesecih v industriji povečali za 44 % v primerjavi z lanskim enakim obdobjem. Uvoz pa je bil za 21,5 % manjši od lanskega in je bil letos za 16,5 % višji od izvoza. Izidi gospodarjenja kažejo, da so delavci dosledno izpolnjevali svoje dolžnosti in stabilizacijske smernice.

Na aprilski seji sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri OK SZDL Radovljica, so potrdili kadrovske spremembe in dopolnitev sveta, ki šteje 32 članov ter imenovali za območnega delegata v svetu za Gorenjsko Mirka Zlatnarja iz Lesc. Na seji so delegati sveta poročali o dejavnosti svojih organizacij, ustanov in društev na področju ohranjanja in razvijanja revolucionarnih tradicij in spomeniškega varstva. Sprejeli so obsežen program dela sveta za 1980. leto, ki je vsebovan v desetih točkah.

Na referendumu za petletno podaljšanje krajevnega samoprispevka, ki je bil aprila na sedmih voliščih v KS Podnart se je od 656 odzvalo 642 volilnih upravičencev ali 97,87 % vseh

volilcev. Za samoprispevek je glasovalo 569 ali 86,7 % vseh volilnih upravičencev. Visoka udeležba krajanov na glasovanju in odločitev za samoprispevek je odraz izredno dobro pripravljene referenduma z jasnim programom, hkrati pa tudi potrditev njihove zavesti za vzajemnost in uveljavitev krajevne samouprave.

Lani so vozniki motornih vozil na območju radovljiške občine naredili 983 prometnih prekrškov, ali 82 več kot 1978. leta. Miličniki so odvzeli kršiteljem 167 voznških dovoljenj in izrekli mandatnih kazni v znesku 164.350 din, to je skoraj za 100.000 din več kot leto prej.

Predstavniki potovalnih agencij in turističnih avtobusnih podjetij iz ZR Nemčije so med obiskom v Jugoslaviji pred kratkim obiskali Bled, kjer jih je sprejel predsednik Turistične zveze Slovenije Leopold Krese, predstavniki blejskega turizma pa so jih pozdravili na gradu, kjer so jim pripravili priložnostni kulturni program. Nemški gostje so se z domačimi pogovarjali o možnostih nadaljnje sodelovanja na področju turizma.

V soboto, 26. aprila sta krajevna organizacija SZDL in svet krajevnih skupnosti Bled organizirala vsakoletno množično akcijo Očistimo naš Bled. Razen učencev osnovne in gostinske šole, so se v akcijo vključili tudi nekateri občani in člani blejskih delovnih kolektivov.

Neposredno pred aprilskim referendumom o samoprispevku v Podnartu je uredniški odbor izdal letos že drugo številko glasila krajevnih skupnosti Podnart v 400 izvodih. Razen 240 gospodinjstev, kolikor jih je na območju KS, so glasilo prejele tudi delovne in družbenopolitične organizacije. Vsebinske je skoraj v celoti posvečena pripravi na referendum, podrobno so opisani sklepi zborov občanov ter programske naloge, ki jih nameravajo opraviti v naslednjem srednjeročnem obdobju s sredstvi samoprispevka in mnenja nekaterih občanov. Razen tega glasilo prinaša sestavke ob obletnici domačega pevskega zbora, o delu poravnalnega sveta in sveta potrošnikov, o kmetijstvu ter o delu krajevnih organizacij ZB NOV. Zanimivi so tudi podatki kaj berejo občani in kako dela delegacija za zbor krajevnih skupnosti. Svoje mesto v glasilu je dobila tudi informacija o izgradnji novega objekta Kemične tovarne Podnart.

V počastitev praznika dela so v prostorih LIP Bled — temeljne organizacije Lesna predelava na Rečici 25. aprila svečano odprli likovno razstavo del 17 članov likovne sekcije DOLIK z Jesenic. V kulturnem programu so na otvoritvi nastopili učenci glasbene šole in recitatorska skupina LIP Bled. Likovne razstave v tej temeljni organizaciji prirejajo že več let.

V okviru kulturnih prireditev ob prazniku dela so v galerijskih prostorih Sivčeve hiše v Radovljici, 25. aprila popoldne odprli razstavo akademске slikarke Vesne Gaberšček-Ilg, modne oblikovalke iz Almire Radovljica. Avtorica spada med vrhunske jugoslovanske modne ustvarjalce in je za njen umetniški opus prejela številna najvišja priznanja v Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Ljubljani in Brnu. Razstava je po zamisli muzejsko galerijskega odbora pri kulturni skupnosti Radovljica prikaz uveljavitve likovne umetnosti z neposredno proizvodnjo. Na ogled bo do 19. maja.

Dramska skupina DPD Svoboda iz Bohinjske Beke je v okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive gostovala v nedeljo, 27. aprila opoldne z veseligr Poročil se bom s svojo ženo v sindikalnem domu v Kropi.

Turistična poslovna skupnost Bled si prizadeva, da bi Bledu vrnila staro šahovsko slavo, občanom in turistom pa nudila dodatne športne, kulturne in druge prireditve. Sprič tega je skupaj z Šahovsko zvezo Gorenjske ustanovila Šahovski festival Bled, ki zajema celo vrsto domačih in mednarodnih šahovskih prireditev. Od 18. do 20. aprila so pripravili v organizaciji šahovskega društva Murka tekmovanje za pokal maršala Tita v katerem je nastopilo tudi 14 moških in 4 ženske šahovske ekipe iz radovljiške občine.

Na občnem zboru Društva slovenskih književnih prevajalcev konec aprila je eno od dveh Sovretovih nagrad za najboljše prevajalske dosežke v preteklem letu prejela tudi Alenka Bole-Vrabčeva iz Radovljice. Nagrado je prejela za svoje prevajanje južnoameriške literature iz španščine v slovenščino. Prevajanje je le del njene dejavnosti, poklicno se namreč ukvarja z režijo in organizacijo dramskih prireditev pri Zvezi kulturno prosvetnih organizacij Radovljica.

12. REPUBLIŠKO TEKMOVANJE PIONIRJEV PROMETNIKOV IN »KAJ VEŠ O PROMETU«

Ker smo bili učenci celodnevne osnovne šole Gorenjski odred Žirovnica zmagovalci na občinskem prvenstvu pionirjev prometnikov in tekmovanja »Kaj veš o prometu« v začetku aprila na Jesenicah, smo imeli pravico nastopati na republiškem tekmovanju, ki je bilo 18. in 20. aprila v Ptuj.

Z veseljem smo se pripravljali na to tekmovanje. Učili smo se zgodovine Ptuja, prebirali razne knjige o Ptuj, se učili orientacije s kompasom, v prostem času smo se urili v streljanju in obnavljali snov iz prve pomoči.

V petek ob 13. uri smo se odpeljali proti Ptuj. Spremljala nas je mentorica za prometno vzgojo Cvetka Huber. Veselili smo se, da si bomo lahko ogledali to starodavno mesto. Pot nas je vodila mimo Kranja, Brnika, Mengša in Celja v Ptuj. Ob pol petih smo prispeli v Ptuj. Najprej smo se odpeljali v osnovno šolo Franc Osojnik, ki je bila organizator tega tekmovanja. Ko smo se seznanili z ostalimi tekmovalci, smo se odpravili na ogled mesta. Pred proštjsko cerkvijo smo videli Orfejev spomenik, ki je eden najlepših spomenikov iz rimske dobe pri nas in spomenik heroju Jožetu Lacku. Na hribu pa smo opazili stari

ptujski grad, vendar si ga ta dan nismo mogli ogledati, ker smo se morali vrniti v osnovno šolo.

Začeli smo zrebrati startne številke za tekmovanje. V obeh panogah smo dobili ugodne startne številke, in si

cer pionirji prometniki številko 2 med 37 ekipami in kolesar številko 13 med 57 tekmovalci. Nato pa smo se odpravili v učilnice, kjer so nas sprejeli gostitelji. Njim smo izročili tudi darila: značke naše šole in lesene krožnike s posvetilom. Z gostitelji smo odšli na njihove domove. Druga dne smo se zbrali pred hotelom Petovija, od koder smo se odpeljali do osnovne šole Franc Osojnik. Ob uri se je začela povorka po ptujskih ulicah. Ob vrnitvi v šolo so nas pozdravili predsednik sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu

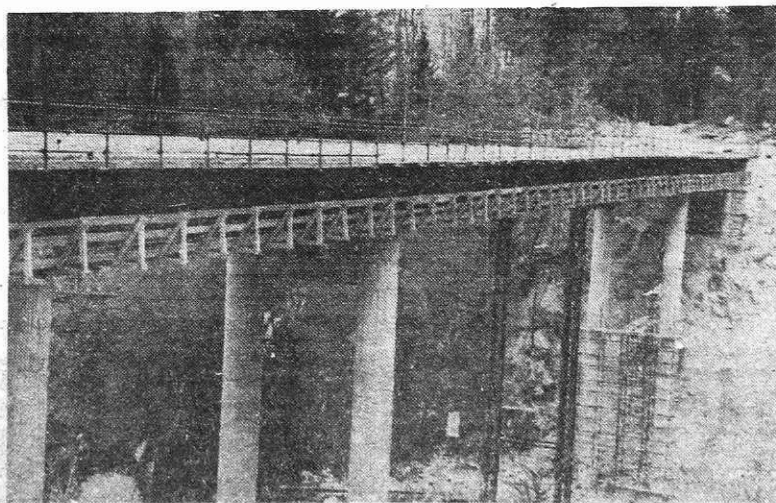
občine Ptuj in drugi. Najbolj smo se razveselili padalcev, ki so pristali natančno na prireditvenem prostoru. Predstavniki tekmovalcev je prebral pozdravno pismo tovarišu Titu, v katerem smo izrazili najlepše in najboljše želje za njegovo ozdravitev. Po otvoritvi smo odšli na kosilo.

Po kosilu so udeleženci tekmovanja »Kaj veš o prometu« reševali teste. Ob 13. uri se je začelo tekmovanje pionirjev prometnikov. Pot je vodila mimo novega centra za srednje usmerjeno izobraževanje na grad, zatem k proštjski cerkvi, kjer smo reševali naloge iz prometne vzgoje. Potem smo hodili po mestnih ulicah, sproti smo reševali razne naloge in streljali z zračno puško. Čez uro in pol smo prispeli na cilj. Medtem so kolesarji vozili po ulicah, nato pa so opravili še spretnostno vožnjo. Po končanem tekmovanju smo se še isti dan vrnili domov.

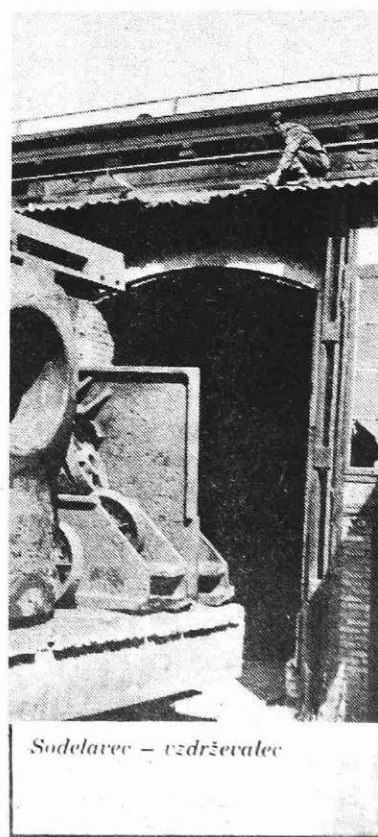
Še pred šestimi smo odšli iz Ptuja. Na poti domov smo se ustavili še na Trojanah. Vračali smo se polni lepih doživetij. V vsakem izmed nas je bilo upanje, da smo se dobro uvrstili. Vsa prva mesta so osvojili domačini, za naše uvrstitve pa še ne vemo, vendar smo se na tekmovanje resno in zavzeto pripravljali.

Stroške za našo udeležbo na republiškem tekmovanju v Ptuj je kriil svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu pri skupščini občine Jesenice. Ptujčani so se pokazali kot dobri organizatorji in še boljše gostitelji.

Mojca Burlačenko, 7. a OS Gorenjski odred Žirovnica

Nov most čez Savo Bohinjsko na Ohrnah (Foto: B. Blenkuš)

Sodelavec — vzdrževalec

RAZSTAVA »JESENIŠKA ČETA IN CANKARJEV BATALJON TER DNEVI PO OSVOBODITVI«

Tehnični muzej Železarne, oddelek za delavsko gibanje in NOB, je v sodelovanju z občinskim odborom ZZB NOV Jesenice 25. aprila odprl v prostorih osnovne šole Tone Čufar na Plavžu zanimivo razstavo pod naslovom: **Jeseniška četa in Cankarjev bataljon leta 1942 in dnevi ob osvoboditvi**. Razstavo, ki bo odprta do 15. maja, je doslej obiskalo več tisoč Jeseničanov in okoličanov.

Ob otvoritvi razstave, ki jo je popestril pevski zbor najmlajših učencev osnovne šole Tone Čufar, je poleg predsednika občinskega odbora ZZB NOV Jesenice Jožeta Ulčarja spregovoril tudi medvojni politični človek in borec NOV Aleš Jelenc. Njegov govor v nadaljevanju v celoti objavljamo.

GOVOR ALEŠA JELENCA

**»KADAR ČEZ GOZDOVE
RJOVEJO VIHARJI,
DREVESA SE SVOJIH
KORENIN ZAVEDO.«**
je zapisal partizanski pesnik Matej Bor.

Devetintrideset let mineva, kar je naš narod, sam, neoborožen in še nesposoben za obrambo na poziv komunistične partije stopil golorok v boj proti vojaško izurnjenemu, moderno oboroženemu in močnejšemu fašističnemu okupatorju.

Značilno za začetek narodnoosvobodilnega boja je, da so prvi zgrabili za orožje delavci in napredna inteligenca. Tudi na Jesenicah so prav ti prvi odšli v partizane in ustanovili Jeseniško četo, ki je bila z Gorjansko četo zaroček Cankarjevega bataljona, ki je skupaj z drugimi partizanskimi enotami deloval na področju Gorenjske. Kljub strahotnemu terorju in selitvam prebivalstva so se vrste prvih partizanskih enot vztrajno krepile. Velika večina naših delovnih ljudi je sprejela in osvojila program Osvobodilne fronte in narodnoosvobodilnega gibanja, ki ga je vodila komunistična partija.

Sovražnikov uspeh z zatrtjem vstaj v Gornjesavski dolini in v Bohinju bi bil popoln, če ne bi bilo Osvobodilne fronte kot vseljudskega gibanja, iz katerega so rastle vedno nove partizanske enote. Zaupanje ljudi v Osvobodilno fronto so krepile moralne vrline partizanov-borcev: bojna požrtvovalnost, tovarištvo, zvestoba v boju, trdnost pred nečloveškim nasiljem gestapa.

Kljub velikim vdorom v organizacije OF in SKOJ in hudi zimi 1942, ki je slabšala že tako težak položaj naših borcev, so dejavnosti, tako organizacije na terenu kot tudi v partizanskih enotah, okrepljene zaživele. Hvalisanje sovražnika, da so partizani in organizacija OF uničene, so demantirali z akcijami. Borba se je nadaljevala z vso silovitostjo in le malo je bilo ljudi, ki niso tako ali drugače sodelovali. Ogromne so bile žrtve za doseg svobode.

Svoboda. Vsi ljudje so bili nasmejani in solze so tekale od veselja in sreče. Kljub temu pa našega dolga do padlih nismo pozabili. V svobodo smo prinesli novo ljudsko oblast, za katero so dali svoja življenja številni borci in druge žrtve fašističnega terorja. Dobili smo oblast delavca, kmeta in delovnega inteligenta. Toda čakala nas je porušena in izropana domovina. Na vsakem koraku smo čutili pomanjkanje, bili smo brez surovin za predelavo, brez strojev, brez prepotrebne hrane in obleke. Izpolniti je bilo treba dolg do padlih in storiti vse, da bi ne bilo niti enega človeka, ki bi trpel lakoto in pomanjkanje. Začela se je nova borba, borba za obnovo in lepšo bodočnost, ki smo jo z vsem žarom in požrtvovalnostjo izbrili vsi. Z ramo ob ramo je z nami sodelovalo še celo tistih nekaj ljudi, ki so prej ob strani čakali na svobodo.

Enako kot drugod po državi so se tudi Jeseničani kljub težavam in pomanjkanju z velikim delovnim zanosom lotili obnove. Tovarna, ki je bila ogromnega pomena za obnovo domovine, je bila po zaslugi jeseniških delavcev, organiziranih v Delavski enotnosti, že od druge polovice 1944. leta budno čuvana in obvarovana uničenja. To nalogo je prevzel in izvršil prvi upravni odbor Delavske enotnosti v Železnari že junija 1944 in tudi prevzel tovarno od kapitalističnega vodstva 4. in 5. maja 1945 v svojo upravo. Delavnost, iznajdljivost, požrtvovalnost in tovarištvo v času obnove so bili tolikšni, da danes naš mladi rod tega skoraj ne verjame. Tudi bili smo šele na prvi stopnici socializma, ki ne pomeni samo dovolj kruha, temveč tudi pravico do dela, več svobode, več kulture, več znanja, več socialnega varstva.

Leta 1950 je naša zvezna skupščina sprejela zakon o delavskem samoupravljanju. Delavci Jugoslavije so pod vodstvom tovariša Tita prvi v zgodovini delavskega gibanja prevzeli tovarne v popolno upravo. In spet je bila pred nami nova naloga nadaljnje graditve in krepitve

samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov na vseh področjih našega gospodarskega in celotnega družbenega življenja. Proces demokratičnega socializma, samoupravnega položaja in vloge delovnega človeka in vseh ljudi se je vse bolj krepil in dosegel svojo potrditev z novo ustavo leta 1972 in nato z zakonom o združenem delu, z delegatskim sistemom, ki je zasnovan na demokratični pravici človeka, da v vseh oblikah samoupravnih skupnosti — od temeljnih organizacij združenega dela in krajevnih skupnosti do federacije — voli svoje delegate, prek katerih vpliva in odloča o uresničevanju interesov na vseh področjih družbenega življenja. S tem smo dobili možnost popolne samouprave, ki smo jo dolžni tudi uveljaviti preko aktivnega dela svojih delegatov pri oblikovanju skupnih stališč za posamezna področja.

Naši delovni ljudje so dokazali vsemu svetu, da smo dobri gospodarji, kar potrjujejo uspehi, ki smo jih dosegli in so delo naših lastnih rok in sposobnosti. Res je, da je bilo ob uspehih tudi dosti napak, ki so pogojene z omahljivostjo, premajhno odgovornostjo, nezadostno delovno zavzetostjo, pogostim pomanjkanjem znanja in včasih žal tudi zaradi premalo poštenja. Nekateri pozabljajo, da je vse to, kar imamo in kar še potrebujemo, treba ustvariti. Potrebno je nenehno aktivno delo. Ne smemo biti samozadovoljni, ne smemo se predajati udobju.

Petintrideset let mineva od osvoboditve. V življenju naroda to ni dolga doba, pa vendar je bilo v tem času opravljeno velikansko delo. Opravil ga je naš delovni človek, organiziran v socialistični zvezi delovnega ljudstva, katera tudi danes združuje vse delovne ljudi in ostale občane v enotno politično fronto pod vodstvom zveze komunistov.

Tudi Jesenice so v tem povojnem obdobju dosegle lep družbeno-ekonomski razvoj. Navajam samo nekaj skopih podatkov za primerjavo. Prebivalstvo v občini se je povečalo od predvojnih 15.662 na 29.637 ljudi danes. Stanovanj, ki so bila zgrajena do vojne je bilo v občini 3.528, seveda najrazličnejših: v kletih, podstrešjih in barakah, ki jih danes skoraj ni več. Do danes pa je bilo po osvoboditvi zgrajenih 4.967 družbenih in 5.279 privatnih stanovanj. Skupaj 10.246 svetlih in moderno opremljenih stanovanj. Pred vojno je bil zaposlen 4.601 prebivalec, danes pa jih je zaposlenih 14.865, od tega 5.470 žensk ali 37 %. Narodni dohodek, ki je merilo delavnosti, strokovne usposobljenosti in teh-

nične opremljenosti, je dosegel v letu 1979 93.622,00 dinarjev na prebivalca ali 5.201 dolar. S tako visokim narodnim dohodkom, se uvršča jeseniška občina na šesto mesto v Sloveniji.

Veliki uspehi so bili doseženi na področju šolstva, zdravstva, socialnega skrbstva, varstva, kulture in športa. Prav na vseh področjih družbenih dejavnosti se vidi moč našega samoupravnega socializma, kar najbolj nazorno pove, kako široka je naša socialistična demokracija z delegatskim sistemom.

Pred vojno je usmerjal politiko v občini župan s svojimi svetovalci, danes pa oblikuje politiko v jeseniški občini 4.344 delegatov na vseh področjih od krajevnih skupnosti, prek organizacij združenega dela, samoupravnih interesnih skupnosti in skupščine občine, do republike in zveze. Danes je vsak peti občan v eni izmed delegacij ali organov, prek njih pa so v samoupravno odločanje vključeni vsi delovni ljudje in občani.

To je tisto, kar daje nepremagljivo moč našemu sistemu. Res je, da danes še marsikateri delegat ne jemlje dovolj odgovorno in resno dolžnosti, ki smo mu jo volilci zaupali, vendar jih je vsak dan več, ki se tega dobro zavedajo in prizadevno s polno odgovornostjo vršijo svoje dolžnosti.

Pogled nazaj, na prehojeno pot po osvoboditvi, sem omenil zato, ker vse prehitro pozabljamo na težke čase, ker se premalo zavedamo resnosti današnjega položaja v svetu. Svetovna gospodarska kriza in vse večji razkol med velikimi silami, žarišče nemirov na Bližnjem vzhodu, kot so odnosi ZDA — Iran, SZ — Afganistan, Izrael — Palestinci, ogrožajo mir v svetu. Naša zunanja politika je jasna in dosledna. Smo neuvrščena država, ki se zavzema za mirno sožitje v svetu in reševanje vseh sporov na miren način, brez vojaških intervencij ob spoštovanju nedotakljivosti in nevmešavanja v notranje zadeve držav. Naša notranja politika pa nam narekuje varovati pridobitve naše revolucije, enotnost in enakopravnost naših narodov in narodnosti ter še naprej razvijati in utrjevati samoupravni socializem.

Vse vojne, ki so bile v teh petintridesetih letih, so dokazale, da imajo napadalci lahko še tako premoč v orožju in ljudeh, toda naroda, ki je enoten, ne morejo premagati. To smo dokazali že tudi mi sami in bomo še, če bi bilo potrebno.

Posredno čutimo težave, ki jih povzročajo svetovna gospodarska kriza in dogajanja v svetu, toda te težave bomo omilili in premagali, če bo vsak izmed nas tako kot v prvih povojnih letih preprečeval razmetavanje, delal zavestno, predano in požrtvovalno, tako na delovnem mestu, v krajevni skupnosti, kakor doma. Tudi mlada generacija naj se čim prej vključi v naš delovni vsakdan in čim širše prevzema vsakodnevne odgovornosti v sistemu samoupravljanja. To je naš dolg do vseh, ki so žrtvovali svoja življenja v narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji in ki so izgorevali pri obnovi in izgradnji naše domovine.

Z razstave »Jeseniška četa in Cankarjev bataljon ter dnevi ob osvoboditvi«, ki je odprta v avli osnovne šole Tone Čufar na Plavžu (IK)

PRIZADEVNI BORCI NOV V KS PLAVŽ

Krajevna organizacija ZB NOV Plavž na Jesenicah ima 266 članov in 202 članice. 34 jih je vojnih invalidov in 124 internirancev ter pregnancev. Zaradi tako velikega števila imajo 40-članski upravni odbor in sedemčlanski sekretariat. Celotno delo se odvija v okviru šestih komisij. Najbolj delavne so bile komisija za socialna in zdravstvena vprašanja, za kadrovska vprašanja, za razvijanje tradicij NOB in za ljudski odpor ter družbeno samozaščito.

Komisija za socialna in zdravstvena vprašanja je pokazala vso skrb za starejše in bolne člane. Ob raznih praznikih so jih 80 obiskali doma in v bolnišnici. Razen tega so podprli prošnje, da je bila 18 članom dodeljena enkratna podpora, da jih je šlo 15 na klimatsko zdravljenje, da so trije člani dobili gradbeno posojilo, dva pa stanovanje.

Komisija za gojitev tradicij NOB je skupaj z ostalimi organi krajevne

organizacije ZB NOV pospeševala udeležbo članov na prireditvah, srečanjih, spominskih slovesnostih, pohodih, zborih in proslavah — udeležili so se jih 19 krat. V osnovni šoli Tone Čufar so organizirali ciklus predavanj iz zgodovine NOB na območju Jesenic in okolice.

Kadrovska komisija je s sodelovanjem tajnice Gizele Velikovnja pregledala kartoteko in ugotovila, da še 80 članov nima odlikovanj za sodelovanje v NOV. Pričeli so z delom in doslej pripravili že 15 dokončnih predlogov. Za ostale jih bodo pripravili v tem letu.

Kadrovska komisija čaka letos še precej drugega dela. Prihodnje leto bodo na letni konferenci izvolili nov odbor, ki bo sestavljen po soseskah in bo treba pripraviti ustrezne predloge. Prav tako bo treba izbrati tudi nov sekretariat. Tudi da je poleg navedenih komisij zelo prizadeven in delaven.

ŽIVAHNA KONFERENCA BORCEV NOV V KS SAVA

V začetku aprila je imela krajevna organizacija ZB NOV Sava svojo redno letno konferenco.

O delu organizacije je poročal novo izvoljeni predsednik Mladen Nikšič. Konferenco je v imenu občinskega odbora ZZB NOV Jesenice pozdravil predsednik Jože Ulčar, v imenu krajevnih konference SZDL pa Franc Globočnik.

Na konferenci so razpravljali o gospodarski stabilizaciji, mednarodnem položaju, politiki neuvrščenosti in vlogi naše države v mednarodnem položaju. Beseda je tekla tudi o aktivnosti borčevske organizacije v delegatskem sistemu, srečanju borcev, prenašanju tradicij NOB na mladino in ostale občane. Poudarjeno je bilo, da je zdravstveno stanje naših borcev vsako leto slabše in potrebna je čimvečja skrb za bolne borce, zato bi morali več borcev NOV in vojaških vojnih invalidov pošiljati na klimatsko zdravljenje, aktivirati pa bi bilo treba patronažno službo za bolne in nepokretne na domu.

Poseben poudarek je bil dan podružbljanju ljudske obrambe in družbene samozaščite. Ugotovili so, da je tudi informiranje slabo in da še premalo uporabljamo sredstva javnega obveščanja.

S konference so poslal tudi pozdravno pismo tovarišu Titu.

VPISOVANJE V KNJIGO ŽALOSTI

V veliki sejni sobi skupščine občine Jesenice je že od torka dalje od 7. ure zjutraj do 19. ure zvečer odprta knjiga žalosti, v katero se vpisujejo občani naše občine.

USPEŠNA PRIZADEVANJA NA PODROČJU LJUDSKE OBRAMBE IN DRUŽBENE SAMOZAŠČITE

V tem planskem obdobju, ki se letos končuje, so v jeseniški občini v glavnem dosegli načrtovane cilje na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite. Nekoliko manj uspešni so bili na področju usposabljanja, opremljanja in osveščanja delovnih ljudi in občanov.

Največ je bilo na tem področju narejenega v okviru civilne zaščite, ki je pridobila na množičnosti, strokovni usposobljenosti pa tudi opremljenosti. Posebna pozornost je bila namenjena izdelavi načrtov zaklanjanja, pri čemer so sodelovale vse krajevne skupnosti, ki imajo izredno konkretne naloge.

Zelo dobro je razvita služba obveščanja, javljanja, opozarjanja in alarmiranja. Dobre rezultate so dosegli tudi na področju usposabljanja enot in štabov teritorialne obrambe. Več kot doslej bodo v okviru obrambnega organiziranja morali narediti še v samoupravnih interesnih skupnostih, posebno na področju obrambnih priprav in izdelavi obrambnih načrtov.

Obrambna vzgoja in izobraževanje občanov sta potekala v okviru organiziranih predavanj in v okviru obrambnih dni, ki so jih organizirale krajevne skupnosti in nekatere organizacije združenega dela. Za mlade je bilo organizirano posebno izobraževanje. V šolah je bilo vključeno v redni šolski program, za izvenšolsko mladino pa so potekale različne

organizirane izobraževalne oblike. V ta prizadevanja so bile vključene tudi organizacije ZSMS, zveza rezervnih vojaških starešin in SZDL.

B.

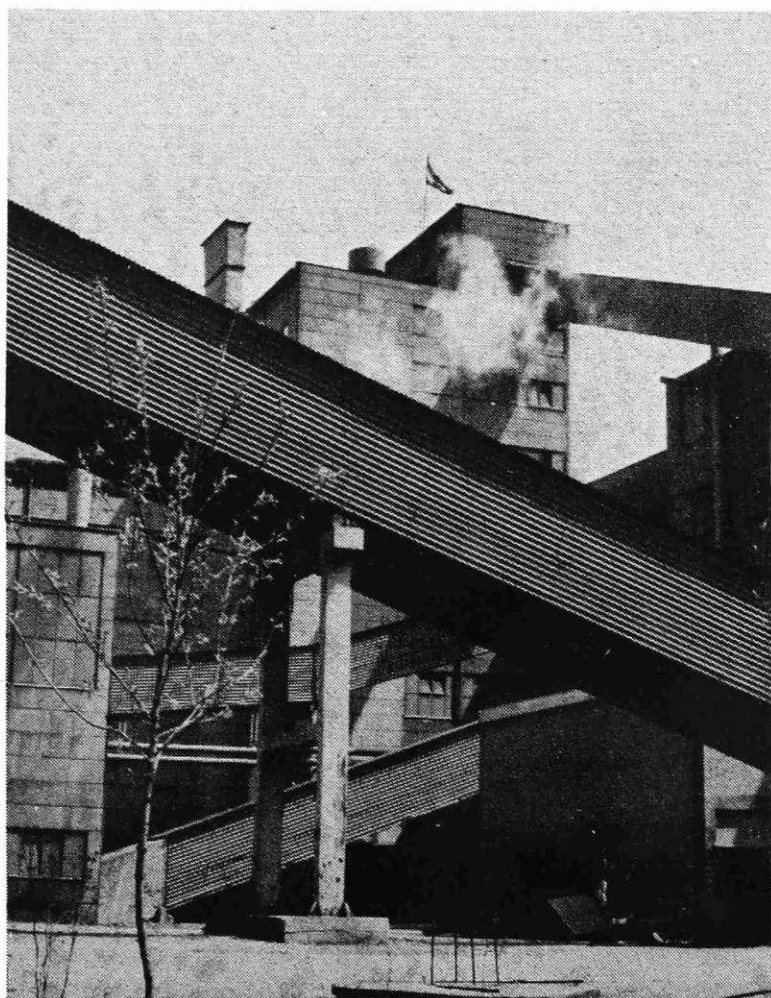
DVE REPUBLIŠKI PRIZNANJI OF NA JESENICAH

Med letošnjimi prejemniki zlatega priznanja Osvobodilne fronte sta tudi MARA TALER in FRANJO KRAGOLNIK z Jesenic.

Mara Taler je dobila republiško priznanje Osvobodilne fronte za plodno in uspešno delo pri uveljavljanju ženske v našem delegatskem sistemu in socialistični demokraciji.

Franjo Kragolnik, kadrovik iz naše železarne, pa je prejel zlato priznanje Osvobodilne fronte za uspešno in prizadevno delo v tovarniški in občinski organizaciji ZSMS.

Obema prejemnikoma naše iskrene čestitke!

Prvi majski dnevi v Železnari (IK)

SREBRNA PRIZNANJA OF NA JESENICAH

Na osrednji občinski proslavi ob dnevu Osvobodilne fronte in 1. maju, mednarodnem prazniku dela, so razglasili letošnje prejemnike srebrnega priznanja Osvobodilne fronte in srebrnega znaka Zveze sindikatov Slovenije iz jeseniške občine.

Srebrna priznanja Osvobodilne fronte so prejeli: Gasilsko društvo Smokuč, Lokalna radijska postaja Triglav Jesenice, mladinska delovna brigada Jeseniško-bohinjski odred, France Globočnik iz KS Sava, Maks Klinar iz KS Hrušica, Milan Lempel iz KS Javornik-Koroška Bela, Zdravko Mežek iz KS Žirovnica, Marija Pečar iz KS Mojstrana, Stanislav Pem iz KS Blejska Dobrava, Marija Potočnik iz KS Plavž, Franc Razinger iz KS Planina pod Golico, Marija Rostohar iz KS Sava, Leopold Smid iz KS Javornik Koroška Bela, Andrej Tarmar iz KS Kranjska gora in Anton Tepina iz KS Podmežaklja.

Srebrni znak Zveze sindikatov Slovenije so prejeli: Osnovna organizacija sindikata TOZD Delikatosa, OO ZS TOZD Jeklovlek - Železarna, OO ZS TOZD Elektrode - Železarna, Mladen Azinovič iz Železarne, Marija Babič iz Železarne, Mirko Bremec iz ZTP Jesenice, Jože Hlebanja iz Železarne, Cvetka Huber iz OŠ Gorenjski odred Žirovnica, Albin Jakopič iz Železarne, Janez Krajnik iz Centra srednjih šol Jesenice, Franci Lah Kovinska oprema Mojstrana, Vinko Mežnarc iz Železarne, Anton Miklič iz Železarne, Dane Popovič, postaja obmejne milice Rateče in Ivan Sušnik iz Železarne.

Vsem odlikovancem naše iskrene čestitke!

Prejemniki srebrnega odličja Osvobodilne fronte (B. Blenkuš)

Prejemniki srebrnega znaka Zveze sindikata Slovenije (Foto B. Blenkuš)

OBČNI ZBOR DU ŽIROVNICA

Kljub slabemu vremenu, saj je padal sneg, se nas je zbralo v nedeljo, 20. aprila, na občnem zboru Društva upokojencev Žirovnica kar precejšnje število članov. Odbor je poročal o delu, uspehih pa tudi o težavah v preteklem mandatsnem obdobju. Imeli smo štiri izlete, štiri predavanja, tekmovali smo v balinanju, kegljanju na asfaltu in streljanju. Že po tradiciji smo v svojem domu sprejeli starejše upokojence, nepokretne in bolne pa obiskali na domovih.

Pohvaljeni so bili poverjeniki po vaseh, ker so že pobrali vso člano-rino, zelo pa so bili aktivni tudi pri zbiranju denarja za novi družbeni prapor, ki je že izdelan in ga bomo razvili na krajevni praznik pod pokroviteljstvom krajevnih skupnosti. Odbor je predlagal tudi program dela za letošnje leto, ki zajema izlete, predavanja in športno rekreacijo. Govorili smo tudi o vzajemni pomoči, ki jo že vrsto let vodi tovarišica Rozmanova. Za vzorno delo so ji izročili tudi javno priznanje. Tajnik društva se je zahvalil odbornikom,

ker so se redno udeleževali sej odbora.

V zadnjem času je bilo v domu na novo urejenih tudi sedem sob, tako da je v domu sedaj 26 postelj, ki jih koristijo slovenski upokojenci. V gradnji je tudi novo balnišče, ker je sedanje prekratko in slabo zaščiteno. Betonska dela so opravljena, balnišče pa ima tekmovalne mere. Tudi dvorišče je urejeno. Tlakovano je z betonskimi ploščami in asfaltom; manjka le še gornji sloj.

Dogovorili smo se, da se še v tem letu vgradi centralno ogrevanje in zamenja kritina, kar pa ne bo tako enostavno, čeprav nam pri tem pomaga Zveza društev upokojencev SRS.

Pri društvu deluje tudi dramska skupina, ki precej uspešno nastopa doma in v okolici. Iz poročil je bilo razvidno, da se društvo v svojo dejavnostjo lepo vključuje v krajevno skupnost na več področjih. Tudi razprava je pokazala, da smo upokojenci še zelo aktivno prisotni v družbenopolitičnem življenju.

Anton Zupan

USPELA AKCIJA »OČISTIMO NAŠ KRAJ«

V soboto, 19. aprila, je bila na območju celotnih Gorj akcija »OČISTIMO NAŠ KRAJ«, ki je prerasla vsa pričakovanja. Sodelovalo je okoli 2.000 vaščanov, ki so dobro očistili skoraj vsa divja smetišča. Iz divjih smetišč so vozili vse odpadke na zbirno mesto v centru Gorj kmetje s traktorji, od tod dalje pa je komunalna z Bleda odvažala polne kontejnerje, ki jih je bilo štirinajst. Odpeljali so tudi sedemindvajset polnih tovornjakov. Na zbirnem mestu so mladi posebej sortirali železne in pločevinaste predmete, ki jih bo, ali jih je že, odpeljal DINOS. Na sestanku pred akcijo so razdelili celotno gorjansko področje na osemindvajset sektorjev, za katere so zadolžili posamezne skupinovodje. Po akciji je bil v nedeljo, 20. aprila, ponovni sestanek vseh skupinovod-

vodij, ki so poročali o poteku akcije. Dogovorili so se, da bodo take akcije izvajali vsako pomlad. Pokazala se je tudi potreba za namestitve več kontejnerjev na določenih področjih. Vsa divja smetišča pa bodo z opozorili ukinili.

Planinci so v okviru te akcije čistili Poključsko luknjo, ki bo verjetno zopet odprta za turiste, na zatrniških smučiščih pa so bili aktivni žičničarji in vikendaši, ki jih je vodil Slavko Vodnjov.

Gorjanska krajevna skupnost je zelo obsejna, saj meri kar 21 kvadratnih kilometrov. Poleg nižinskih vasi obsega še celotno Mežakljo, dolino do Srednje Radovne in del Poključke. Pri svetu KS Gorj je zdolžen za varstvo okolja in narave inž. Jože Skumavec, ki je tudi vodil to uspešno akcijo. Jože Ambrožič

HEMEROIDI – ZLATA ŽILA

Hemeroidi kot bolezen so opisani že v desetem in sedmem stoletju pred našim štetjem v Babilonu. Tudi pri Židih je ta bolezen opisana v stari zavezi (Samuelova knjiga), pozneje pa pri Egipčanih in Indijcih. V Grčiji so to bolezen poznali Hipokrat in Aristotel ter drugi in jo imenovali »zlata žila«, ker so zdravljenje plačevali z zlatom. Bolezen so pripisovali jetrom. Terapija hemeroidov so bili zeliščni obkladki, kauterizacija in zavezovanje venskih vozličev. Bolezen je bila znana tudi rimskim zdravnikom, terapija pa je bila ista kot pri Grkih. Šele v srednjem veku to bolezen imenujejo hemeroidi. V 11. in 12. stoletju so prevzeli zdravljenje hemeroidov kirurgi.

Tehniko pravih operacij so izvedli Langenbeck, Wihitchhead in Sarapoff.

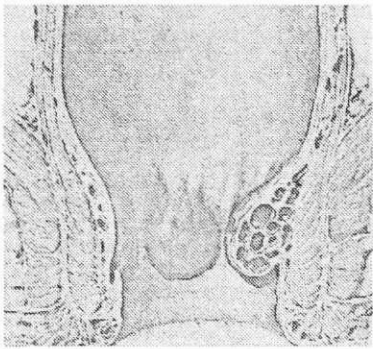
V 19. stoletju so začeli zdraviti hemeroidne vozličke z injekcijami. Hemeroidi so prava nadloga starejših ljudi, pa tudi mladi niso izjeme. Zaradi hudih bolečin je ovirana hoja in defekacija (opravljanje velike potrebe). Gre za varikozno razširjenje ven ob anusu (zadku). Hemeroidni vozlički so lahko širijo globoko v rektum. Ločimo zunanje in notranje hemeroide. Zunanji so podkožni, medtem ko so notranji submukozni (podsluznični).

Notranji hemeroidi so bolezen razširjenih ven hemeroidnega pleksusa, ki se nahajajo pod sluznico konca debelega črevesa. Poznajo tudi tri glavne primere hemeroida – spodnji desni, zadnji desni in levi bočni. Poleg treh glavnih so včasih še trije do pet vzporednih hemeroidnih vozličev. Zoženje venskega portalnega sistema onemogoča krvno cirkulacijo.

V začetku so pri deformaciji krvavitve, pozneje pa ne. Kri je svetla in blato je krvavo. Najpogostejša komplikacija je infekcija in nekroza ukleščenega hemeroidalnega vozliča. Zaradi gnojnega vnetja in trombusa ven nastane tromboflebitis, ki se lahko konča s splošno sepično infekcijo.

Nastanek hemeroidov povezujejo z dedno dispozicijo, kronično obstopajo in dolgotrajnim sedečim delom. Poznani so primeri nastanka hemeroidov zaradi prenašanja težkih bremen. Hemeroidi niso nobena redkost v nosečnosti, pri jetrni cirozi in srčni dekompenzaciji zaradi motenj v cirkulaciji krvi.

Diagnoza hemeroidov je uspešna z rektalnim pregledom pri zdravniku. Rak kolona in rektuma večkrat poslabša hemeroide ali pa se kažejo iste težave kot pri hemeroidih. Krvavitve, ki se napačno pripisujejo hemeroidom, je možna tudi zaradi prisotnosti polipa. Pri pregledu hemeroidov je treba izvesti sigmoidoskopijo in pregled jeter. To je predvsem važno po štirideset letu starosti.

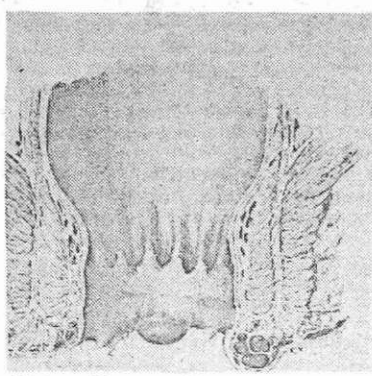

Zunanji hemoroid

UČENCI OŠ KOROŠKA BELA OČISTILI SVOJO KRAJEVNO SKUPNOST

Vse osnovne šole na Jesenicah in Koroški Beli ter srednja zdravstvena šola Jesenice so se poleg ostalih šol v občini, vključile v očiščevalne akcije Jesenic in okolice. Dijaki šole za zdravstvene delavce so že očistili ves prostor zahodno od potoka Jesenice, učenci osnovne šole Karavanski kurirji NOV Koroška Bela pa so 25. aprila imeli temeljito čiščenje Koroške Bele in Javornika.

Akcije so se udeležili učenci vseh razredov. Kljub ne najbolj naklonjenemu vremenu je akcija v celoti uspešna in je vredna vse pohvale. Poleg učencev je treba pohvaliti tudi vse njihove učitelje in profesorje, ki so jih pri tem delu vodili. Kot predstavnik Turističnega društva Jesenice je v akciji sodelovala Anica Vister, ki je v komisiji za izvajanje akcije »lepe rože in urejena okolica« zadolžena za to področje.

Notranji hemoroid

Simptomi hemeroidov so običajno enostavni, težje je ugotoviti komplikacije. Med komplikacije spada srbenje, izpad črevesa, čir in infekcije.

Male hemeroide lahko zdravimo sami z ureditvijo prebave in s toplimi kopelmi iz hrastovega lubja.

Ob močno izraženih simptomih je potreben kirurški poseg.

Zelo pomembna je higiena. Po umivanju hemeroidalnega področja se ne brišemo, temveč osušimo z dotikanjem čiste krpe. Tako preprečimo krvavitve. Krpa naj bo večkrat prelikana, da se izognemo infekciji.

Danes je zdravljenje hemeroidov precej enostavno. Važna je higiena po opravljanju velike potrebe. Ne smemo se brisati s časopisnim papirjem, ker lahko pride do zastrupitve s svincom. Predel hemeroidov umivamo najprej s čajem iz hrastovega lubja, nato tamponiramo.

V splošni praksi se pri hemeroidih uporablja svečke – Bayerjev preparat – Lemuval. Svečke uporabljamo pred spanjem, ker odpravljajo bolečine, vnetja in krvavitve.

Hemeroide zdravimo danes tudi z akupunkturo. Uporabimo eno iglo, ki jo zabodemo v uho (avrikuloterapija). Zdravljenje je uspešno in enostavno. Komplikirani hemeroidi pa seveda spadajo h kirurgu.

dr. Aleksander Rjazancev

ZBIRALNA AKCIJA STEKLENIC

»Okrožnica! V sredo, 23. aprila 1980, bo zbiralna akcija steklenic. Zbirajte samo steklenice z navojem. Za eno steklenico dobite en dinar!«

V razredu je završalo kot v panju. Spet bomo dobili nekaj denarja, ki ga skrbno zbiramo za končni izlet v 8. razredu! Sestavili smo več skupin. Še isti dan smo hodili po vasi in spraševali ljudi, če imajo steklenice z navojem. Nekateri so jih imeli več, nekateri manj, toda skoraj vsak je prinesel iz kleti ali podstrešja vsaj pet prašnih steklenic. Z Mojco sva pri neki hiši odkrili »zlato rudnik«. Toliko steklenic pri eni hiši je res čudovito! Od tam sva z Mojco odpeljali kakih dvesto steklenic. Nato sva jih še nekaj prinesli od doma in končni rezultat je bil: 250 steklenic. To je 250 dinarjev!

Tudi druge skupine so nabrale mnogo steklenic. Joža je v sredo s svojim konjem vozil naše steklenice za šolo. Steklenice smo šteli precej

časa, tako da vseh števk sploh nismo mogli sešteti. Na pomoč nam je priskočil »podpiralec lenobe«, do bri digitron. Pritiskali smo na tipke in končno so se na našem zaslonu prikazale zelene številke, ki so nam povedale, da je sedmi razred zbral 2281 steklenic! To pa je kar precej visoka številka! Tudi kupi steklenic drugih razredov so bili veliki. Vseh steklenic je bilo okrog 9.000! Naslednji dan je pripeljal tovornjak, ki smo ga naložili s steklenicami. Bilo jih je toliko, da je moral tovornjak odpeljati dvakrat.

Akcija je dobro uspela, ker smo jo vsi vzeli zelo resno. Poleg zbiralnih akcij steklenic in papirja bi bile dobrodošle še kakšne podobne zbiralne akcije, pri katerih bi s pridnostjo, poštenjem in delom zaslužili kak dinar za naš težko pričakovani končni izlet v osmem razredu.

Eli Sprager, 7. razred OŠ
16. december Mojstrana

NOV MLADINSKI KLUBSKI PROSTOR V GASILSKEM DOMU JESENICE-MESTO

Dolga leta smo se v Gasilskem društvu Jesenice-mesto ukvarjali s problemom, kje bi dobili prostor za teoretično usposabljanje mladega gasilskega kadra, pa ne samo za gasilske veščine, temveč prostor, v katerem bi se mladi gasilci sestajali v svojem prostem času, kjer bi se poleg gasilstva sprostali tudi v raznih kulturnih dejavnostih, šahu in drugih družabnih igrah.

Vse do pred kratim smo se zadrževali v hladni in dokaj »neprijazni« garaži gasilskega društva, kajti vsi ostali prostori v našem domu so bili zasedeni. Po nekaj letih pa se nam je vendarle nasmehnila sreča. Stanovalec, ki je bil v zgornjih prostorih doma, se je izselil in seveda smo ponujeno priložnost takoj izkoristili in odbor gasilskega društva Jesenice-mesto nam je dodelil enega izmed prostorov, seveda pod pogojem, da si ga mladi sami uredimo, društvo pa nam je obljubilo denar le za nakup barve. Vendar pa je bilo to res minimalno, saj so mladi ostalo, kar so rabili, sami prostovoljno prinesli.

Po ogledu našega bodočega kluba smo bili razočarani, kajti ta naš bodoči »kotiček« je napravil na nas dokaj klavni vtis. Vsi smo pričakovali neko prijetno domačnost, ki pa je pogled na prostor ni nudil. No, prva potrlost nas je kmalu minila, kajti takoj smo sklenili: »Če prostor ne daje prijetnega vtisa oziroma domačnosti, jo pa bo, ko bomo zavahali rokave!«

Mladinski referent Milan Kolman je zaradi družinskih obveznosti vodenje del pri urejanju prostora zaupal Lojzetu Gregoriču.

Za ureditev prostora smo si določili štirinajst dni. Kot običajno je v začetku vedno in povsod veliko veselja in zagnanosti, toda žal le dva ali tri dni, nato pa ostanejo vsa glavna dela le na tistih najbolj vztrajnih in prizadevnih. Dela ni bilo malo, saj smo poleg svojega »prostorčka« temeljito počistili tudi prostor pod streho, v katerem se je nabralo v nekaj letih toliko ropotije, da smo dvorišče gasilskega doma dobesedno zatrpali.

Pri tem delu smo opravili kar 326 prostovoljnih ur. Vsekakor moramo pohvaliti mladince: Ostojica, Malenška, I. Sliška, Marjana (ml.) in Milana Skubica, Krmelja, Mahmutoviča in Marka Kosa. Omeniti moramo tudi starejše člane, ki so nam pomagali z nasveti, pa tudi za klavido in čopič so prav radi prišli, in sicer Milan Kolman, Marjan Skubic (st.), Janez Čirin in Lojze

Gregorič, ki je tudi vsa dela vodil. Prostor se je iz dneva v dan spreminjal, postajal lepši, prijaznejši, tako da smo ob koncu našega »re-monta« ostajali skoraj vsak dan v njem še kako urico dlje na prijetnem klepetu.

Končno je prišel dan otvoritve. Poleg večjega števila pionirjev in mladincev so se otvoritve udeležili tudi predsednik GD Jesenice-mesto Stanko Tramte, poveljnik Marjan Skubic (st.), mladinski referent Milan Kolman, seveda pa ni manjkalo tudi najbolj zaslužnih »garažev«. Predsednik je mladim na kratko spregovoril o pomenu mladega gasilskega kadra pri nas in jim zaželel, da bi si v novem prostoru pridobili čim več teoretičnega znanja. Velika čast, da je prerezal vrvice, pa je pripadla nemu najmanjših gasilcev in najmlajših deseterjev – Lahu (ml.).

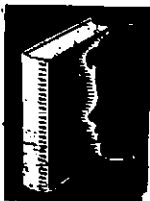
Prostor je res prijeten, domač, lično urejen – miza, stoli, klopi, omara, stene so obložene z desicami, na omari je raznovrstna strokovna literatura, od Naše obrambe pa vse do Gasilskega vestnika, res lepo.

Tako imamo sedaj svoj prostor, kamor se ne bomo zatekali samo ob slabem vremenu, temveč tudi v svojih prostih urah. Do danes smo zimske mesece nekako »presmrčali«, sedaj, ko imamo »svoj« kotiček, pa bomo ta čas izkoristili za teoretično usposabljanje v gasilskih veščinah, da bomo tako v pomladanskem času brez težav pričeli tudi s praktičnimi vajami.

Mladi, če ne poznate dela gasilcev in vas to delo veseli, pridite! »Doma« smo vsako popoldne. Ne bo vam žal, saj nimamo samo suhoparnih predavanj, tudi družabno in zabavno življenje poznamo.

L. G.

DOPISUJTE
V ŽELEZARJA

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Kurt VONNEGUT mlajši: **Klavnic pet.** Mladinska knjiga 1980. — Naslov sem močno skrajšal: če bi prepisal vse, kar je napisano na naslovni strani, bi porabil pol prostora, ki ga potrebujem za to poročilo. Res je v podnaslovu zajeto marsikaj, kar lahko pomaga bralcu pri razumevanju. Sicer pa se zdi, da je avtor napisal tako dolg naslov iz ljubezni do likovnega in grafičnega izpovedovanja. Tudi med tekstom nam rad kaj nariše ali napiše z velikimi črkami. Ta postopek sicer uporabljajo nekateri mladinski pisatelji in humoristi. Vonnegut ni ne eno ne drugo.

Kurt Vonnegut — ne vem, kaj mi zveni bolj švabsko, ime ali priimek. Gre pa za Američana, potomca nemških priseljencev. Pisatelj **Korenin** je šel v Afriko, da bi poiskal kraj, od koder so odgnali v sužnost njegovega prednika. Tudi Vonnegut se je nekoč odpravil v »stari kraj«, da bi raziskal nek zgodovinski dogodek, bolje rečeno, da bi obujal spomine nanj. Ta dogodek je ameriško bombardiranje Dresdena ob koncu II. svetovne vojne.

Vonnegut se je te predstave udeležil povsem pasivno. Skupaj z drugimi ujetniki — kajti bil je vojni ujetnik — so ga odgnali v neko zelo globoko zaklonišče. Njega in njegove tovariše pa je po bombardiranju čakalo vražje neprijetno delo. Odtlej so morali razkopavati ruševine in vlačiti na dan mrljice. Zgodilo se je, da je pri tem kdo umrl do »suhenga bruhanja«.

Avtor se je dolgo vrsto let pripravljal, da bi napisal knjigo o svojih dresdenschih doživljajih. Končno je nastal ta nenavadni roman. Kar je imel povedati o dogodku samem — o bombardiranju, ki je spremenilo v mrljice dosti več ljudi kot Hirošimska bomba — je povedal neke proti koncu precej na kratko. V preostalih in stvarnih stavkih, ki pa se ti vtisnejo v spomin za vse čase, tako, kot se je avtorju vtisnilo v spomin tisto, kar je z njimi povedal.

Vonneguta poznamo že od prej kot pisca zgodb, v katerih nastopa Kilgore Trout, pisatelj fantastičnih romanov. Zgodbe same nihajo med grenkim cinizmom in fantastiko. Ob branju **Klavnic pet** pa nam postane človeško ozadje Vonnegutovega cinizma šele prav razumljivo. Za Vonneguta velja prejkone isto kot za junaka **Klavnic** Pilgrima: po tem, kar je doživel, mu ni ostalo drugega, kot »spet izmisliti sebe in svoje veselje«.

Prav to pa je tisto, kar že ves čas počne pisatelj Vonnegut. Z dna te čudne mešanice (cinizem plus fantastika) pa ves čas sije vedrina, ki je razumsko čisto neutemeljena, pa vendar je. Še kaj? Poleg cinizma,

fantastike, vedrine je tu še velika količina precizno podanih dejstev. Bralec se tega komajda zaveda. Vonnegutov pesimizem, ki domuje v njegovih zgodbah, vtrči s prej omenjeno vedrino, se ne izživlja v črnogledih napovedih, ampak sloni na zanesljivem spominu. To je v nasprotju z glavno tendenco tega romana (»človek naj bi se spominjal dobrih trenutkov«); verjetno ne prvo ne zadnje nasprotje.

Raztrganost njegovega sloga ne izvira iz shizofrenije — razen če pri tem mislimo na shizofrenijo časa in družbe. Avtor je kot otrok, ki si na novo sestavlja svet. Bolj precizno povedano: ga inventarizira. Pri tem sledi samozavestno toku svojega spomina — in se noče podrežati vnaprej določenim shemam. Misli mu na videz zmedeno skačejo sem in tja, zraven pa se z ležerno doslednostjo vedno spet vračajo h glavnemu pripovednemu toku.

Na papirju so torej dejstva razmetana, v glavi morajo biti ves čas urejena. Avtorju je njegova zgodba ves čas jasno pred očmi. Prišel bo trenutek, ko bo celota dogodkov enako jasna vsakemu količkar razumnemu bralcu.

Čisto na kratko o tej zgodbi in o načinu pripovedi. Kot nosilca dogajanja — no, no: kot glavnega prenašalca zgodovinskih naključij — si je zamislil po svoje čudaškega, po svoje pa spet tipičnega mirnega Američana. Billy Pilgrim nastopa med vojno kot nerodni rekrut, ki so ga zaradi vsestranske neuporabnosti postavili za kuratovega pomočnika. Fant bolj po sreči kot po zaslugi

svojih nagonov (ti namreč delujejo dokaj nezanesljivo) živ pride v nemško ujetništvo in dočaka konec vojne. V mirnem času pa postane poslovni mož, spet ne po lastni zaslugi, ampak po zaslugi svoje žene in tasta; po mnogih nesrečah pa se mu malce zmeša in na stara leta bega svoje bližnje z zgodbami o Trafalagoru, planetu, na katerega so ga nekoč odpeljali z letelim krožnikom.

Znanstveno fantastična komponenta te zgodbe pa ni namenjena le bralecemu kratkočasju. Pilgrimove zveze s Trafalagorci nam razlagajo, zakaj je v tej pripovedi toliko skokov naprej in nazaj. Junakova posebnost je, da lahko »potuje po času«. Zdaž doživlja to, kar se dogaja »danes«, potem spet, kar se mu je zgodilo med Trafalagorci, tretje se spet povrne v čase, ko je bil v nemškem ujetništvu.

Tretja nit, vojna nit je tista, ki nas ves čas najbolj vleče, pa čeprav nas vodi v najhujšo travmo, v nasilno smrt desetisočev, v zlom naivne vere v človečanstvo, ki so mu dom moderne države. Billy Pilgrim in z njim avtor se korak za korakom bližata usodnemu dogodku, ki naj bi bil jedro te knjige.

Tistim, ki avtorja poznajo od prej, tega romana ni treba priporočati. Kaj pa drugi? Po mojem ljudje v glavnem ne marajo knjig, ki so tako resne in tako sodobne — in ki hkrati tako žalijo naš občutek za to, kakšen mora biti svet, če naj bi mi hodili po njem... srečno in pogumno.

Marko Hudnik

SREČANJE GLASBENIH ŠOL GORENJSKE

V organizaciji Glasbene šole Jesenice je bilo v počastitev 70-letnice rojstva tovariša Edvarda Kardelja 25. aprila v dvorani amaterskega gledališča Tone Čufar na Jesenicah **SREČANJE GLASBENIH ŠOL GORENJSKE**.

To je že tradicionalno srečanje, ki je vsako leto v drugem kraju ob izteku šolskega leta. Na njem nastopajo učenci vseh glasbenih šol Gorenjske. Srečanje druži in razvija plodne stike med učenci in pedagogi enakih šol. To je pregled enoletnega ustvarjalnega dela pedagogov in uspehov učencev. Gorenjske glasbene šole prispevajo velik delež pri vzgoji glasbeno nadarjenih mladine in v svojih sredinah veliko prispevajo k celotnemu kulturnemu snovanju. S solističnimi, skupinskimi in orkestralnimi nastopi so glasbene šole v mnogih krajih nosilke umetniških programov na raznih kulturnih in političnih manifestacijah in proslavah. Tako glasbene šole na Gorenjskem poleg izobraževalnih nalog imajo tudi družbenopolitični pomen. Čeprav se vse šole borijo s finančnimi, prostorskimi in kadrovskimi problemi, glasbeno usmerjajo precejšnje število učencev in uspešno učne načrte.

Srečanje je otvoril gostitelj — ravnatelj Glasbene šole Jesenice Janko Pribošič. Vse sodelujoče je pozdravil in jim zaželel uspešen nastop, poslušalcem pa prijeten glasbeni večer. Ker je bilo srečanje posvečeno 70-letnici rojstva tovariša Edvarda Kardelja, je Pribošič na kratko orisal njegovo veliko ljubezen do glasbe. Edvard Kardelj je v mladosti igral violino in je kot državnik in politik veliko naredil za uspešen razvoj in afirmacijo kulture v Sloveniji in Jugoslaviji, posebno še na področju glasbenega ustvarjanja.

Na srečanju so svoje znanje prikazali učenci glasbenih šol: ŠKOFJA LOKA: Francoski ples, Farandola in burleska — duo blok flaut Natalija Sitar in Tadeja Kavčič; Vivaldi, koncert v G duru, 1. st. — violina Matej Gorenšek, klavir Jasna Gorenšek; Dalmatinska narodna — duo trobent Niko Kalan in Janez Šifler; Stara angleška pesem — trio kitar Gašper Poženel, Andreja Homan in Boris Bogataj; finska ljudska Na rečem bregu — duo kitar Gašper Poženel, Boris Bogataj; Ibert Entr'acte — flauta Polona Brvar, kitar Uroš Lovšin; TRŽIČ: Garulli, uvertura — kitar Mitja Perko; Mozart, sonatina — blok flauta Eva Jakšič, klavir Andreja Rus; Maikanar, polka —

harmonika Iztok Markič; KRANJ: Marković, tri etude na narodno temo — violina Matjaž Vlašič, klavir prof. Breda Anžej; Neruda, uspavanka — violina Aleš Žepič, klavir prof. Tatjana Žepič; Lipar, Prebujenje pamladi — čelo Greta Valter, klavir Jana Odar; RADOVLJICA: Rieding, koncert za violino 1. stavek — violina Metka Spenko, klavir Maruša Špenko; Santel, Rokoko — klarinet Tomaž Ankerst, klavir prof. Jožica Potočnik; Debussy, balet — Alenka Legat in Sabina Šiftar; Gašperšič, Pleši črni kos — harmonika Tomaž Čilenšek; KAMNIK: Matz, sonata v f molu — klarinet Emil Krt, klavir prof. Martina Bohte; JESENICE: Händel, troglasna fuga — trio blok flaut Alenka Podvratnik, Magda Osenar, Monika Košir; Haydn, Sonata v f duru 1. stavek — klavir Mojca Ažman; Dvorak, Humoreska — violina Marija Avenik, klavir Peter Kopar; Škerjanc, Nocturno — klavir Maja Komel in Purcell, Zvok trobent — Allegro maestoso, Moderato, Allegro — kvartet trobil.

Srečanje ni imelo tekmovalnega značaja, toda vsi nastopajoči so si prizadevali, da pokažejo čim več glasbenega znanja. Slišali smo kvalitetno izvedene skladbe. Vsaka šola je prikazala nekaj posebnega — značilnega za način njenega pedagoškega delovanja in ustvarjanja. Prikazano znanje učencev vseh šol je bilo dovolj zgovorno, da glasbene šole na Gorenjskem uspešno delujejo in da bo potrebno z vsoto odgovornostjo izboljšati njihove finančne, prostorske, kadrovske in druge pogoje, da bi lahko še boljše glasbeno izobraževale našo mladino.

Ob koncu srečanja se je ravnatelj Janko Pribošič s prisrčnimi besedami zahvalil za sodelovanje vsem nastopajočim (učencem in profesorjem) in ravnateljem šol, občinstvu pa za pozornost pri spremljanju programa in za dober obisk.

F. Ropret

SLIKARKA STANKA JENKO IZ IZOLE BO RAZSTAVLJALA NA JESENICAH

V ponedeljek, 12. maja, bodo ob 18. uri v mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah odprli že šesto likovno razstavo letos. Tokrat se bo s svojimi slikami predstavila članica LJK (likovne skupine iz Izole) **STANKA JENKO**. O njenem likovnem ustvarjanju je za jeseniško razstavo umetnosti zgodovinar in likovni kritik dr. Cene Avguštin zapisal:

»Prizorišče slikarskega upodabljanja Stanke Jenko je predvsem Kras. Kras s svojimi radodarnimi barvami, z gozdovi, ki se izvijajo iz skalnih tal, s travniki, ki oživijo v pomladanskem soncu in rjavé v poletni pripeki. Kras s svojo arhitekturo, ki se zdi, kot bi, odeta v kamnit plašč, rasla iz zemlje.

Predvsem nas v slikarstvu Stanke Jenko pritegne njeno dojemanje in oblikovanje pomnikov ljudskega stavbarstva. Predstavlja nam jih kot pisano zbirko kamnitih lepote, ki jih je neznana roka razstrosila po kraški pokrajini. Rožnata polt hišnih fasad z vertikalnimi dimnikov svojvrstni oblik delujejo nenavadno, kar nadrealistično.

S fantazijo in razpoloženjskimi vrednotami pretkano slikarstvo Stanke Jenko, v katerem se zdi, da tudi skrivenčena debela oljka, vitke oblike cipres ali drobna debela cvetočih mandljevitih dreves povzemajo govorico slikarkinih misli in čustev, sodi na prvi pogled v območje ekspresivnega likovnega izraza. Toda v slikarkinih posnetkih arhitekture pa tudi v upodobljenih krajinah je toliko potez resničnosti, da včasih

meji kar na dokumentarnost.

Stanka Jenko je prekrizala ves Kras, da bi našla kar največ slikovitih primerov kmečkih domačij in nam jih ohranila v svojih oljnih podobah. Stara kraška arhitektura umira, zato je delež Stanke Jenko pri njenem ohranjanju, četudi v obliki slikarskih prikazov, toliko pomembnejši.

Stanka Jenko je bila rojena v Hrastniku, je članica LJK — likovne skupine v Izoli in njena dolgoletna predsednica. Samostojno je razstavljala v Ilirski Bistrici, v Trbovljah in v Mariboru. V dveh desetletjih likovnega udejstvovanja je sodelovala na več kot 30 skupinskih razstavah v raznih krajih Slovenije. Udeležila se je kolonije Združenja likovnih skupin Slovenije v Seliščih in slikarske kolonije v Zavrhu. Leta 1964 in 1965 je obiskovala večerno likovno šolo za slikarstvo, kiparstvo in arhitekturno risanje v Kopru, ki so jo vodili akad. slikar Zvest Apollonio, akad. kipar Anton Flego in dipl. inž. P. Škerljovaj.

Razstava bo odprta do vključno 21. maja vsak dan, razen nedelje, od 9. do 12. in od 16. do 19. ure.

KONCERT PIHALNEGA ORKESTRA JESENIŠKI ŽELEZARJI ZA UPOKOJENCE ŽELEZARNE

V organizaciji odbora za kulturo pri izvršnem odboru konference osnovnih organizacij sindikata železarne Jesenice je v sredo, 23. aprila, v dvorani delavskega doma Julke in Albina Pibernik na Javorniku za upokojence delavce Železarne in njihove svoje pihalni orkester Jeseniški železarji priredil tradicionalni celovečerni koncert pod vodstvom dirigenta Ivana Knifca.

Za uvod se je pihalni orkester predstavil s koračnico Ivana Knifca Jeseniškim železarjem. Upokojeence in njihove svoje je v imenu sindikata Železarne pozdravil predsednik Štefan Šerbič in tako otvoril že četrto srečanje orkestra z upokojeenci, ki so ga nekateri poimenovali po popularni Avenikovi skladbi: **OSTANIMO PRIJATELJI**.

Na koncertu je orkester zaigral naslednje skladbe: Adolf Giraud: **KONCERTNA UVERTURA**, Niki Kalodjera: **SPLET BRATSTVA IN EDINSTVA**, Hans Kolditz: **Spleti ruskih melodij OB VOLGI**, V. S. Avenik: **OTOČEK SREDI JEZERA**, Col Porter: **PET MINUT S COLE PORTERJEM**, Willie Löffler: **SPLET POPULARNIH MELODIJ**, Rex Abel: **RIMBOLZELLO**, boogie-wogie in Fernand Ruele: **HALIFAX**, moderna UVERTURA.

To je bil spored, ki so ga godbeniki pripravili tudi za celovečerni koncert v pobratenih Trbovljah 25. aprila. Ze iz sporeda se vidi, da je bil koncert prirejen za vse ukuse ljubiteljev te zvrsti glasbe, posebno pa za upokojeence, ki imajo pihalni orkester Jeseniški železarji spoštljivo radi. Zato so srečanja godbenikov in upokojeencev vedno prisrčna, živahna, polna navdušenja, saj sta oder in dvorana zlita celota. Tako je bilo tudi tokrat. Zadovoljstvo so potrdile tudi tople besede in šopki cvetja predstavnikov društev upokojeencev iz občine.

Koncert za upokojeence Železarne je bil prvi nastop godbenikov s celovečernim programom v tem letu. Uvertura Adolfa Giraudija je potrdila, da so se godbeniki zavzeto pripravljali za nastope, ki jih bodo imeli že v tem mesecu (v Avstriji samostojni koncert, v Lescach srečanje pihalnih orkestrrov Slovenskih železarov, doma in v drugih mestih). Omenjena koncertna uvertura je prvič na sporedu pihalnega orkestra. Z njo so popestrili in obogatili svoj umetniški program. To je skladba, ki zahteva popolno angažiranost vseh članov orkestra. Vsi instrumenti imajo »vodilno vlogo«, člani orkestra pa prilagodnost, da potrdijo svoje tehnične in intonativne zmogljivosti.

Vse to je bilo v zadovoljivi obliki pod zanesljivim vodstvom dirigenta Ivana Knifca izpolnjeno. Prijetno presenečenje v tehničnem in tonskem pogledu so bili klarineti in ostala pihala. Tudi skladba Pet minut s Cole Porterjem je nova skladba zabavnega žanra v repertoarju jeseniških godbenikov, ki pa jo bodo morali še malo »piliti«. Vse ostale skladbe smo že slišali na prejšnjih nastopih orkestra. O nekaterih zabavnih skladbah bi bilo potrebno razmisliti, ali jih ne bi za nekaj časa odložili, da bi čez čas znova učinkovito zaživele.

Čeprav celovite ocene tega prvega nastopa orkestra v novi sezoni iz objektivnih virov ne moremo podati, pa vsi pohvalo orkestru zasluži za izvedbo skladbe Nikie Kalodjere: **SPLET BRATSTVA IN EDINSTVA**. O značilnost skladbe ni potrebno pisati, saj sam naziv skladbe pove vse. Ta zahtevna in prijetna skladba je izbrusena do take mere, da so številni tehnični izvočni vožki izvedeni sveže, muzikalno. Posebno zvočen in čist je bil part rogov (tega dolgo nismo upali zapisati, ker rog je — rog, čuden instrument). Tudi nekateri drugi elementi koncerta so zelo opazni. Tako ne moremo mimo solistov Lužnika (pozavnja), Šetinca in Bertoncija (trobente), ker so vsak na svoj način in v nekaj trenutkih zmogljivosti in razpoloženja prispevali, da so skladbe z njihovimi solističnimi vožki dobile zadovoljive oblike.

Kot že rečeno, celovite ocene orkestra ni moč podati, ker je orkester nastopal nekompleten in v zelo neugodnih akustičnih in drugih pogojih. Oder ni bil pripravljen za tako prireditve. Orkestru je »žrlo« zvočnost in dinamičnost, le tisti instrumenti, ki so bili usmerjeni v dvorano, so prišli do izraza. Zadnje vrste (vsaj dve) orkestra bi morale biti postavljene višje od ostalih — na praktičnih, ki pa jih oder na Javorniku nima. Vse te pomanjkljivosti so povzročile orkestru več zvočnih problemov, zmanjševale intonacijsko preciznost in že znano muzikalno razgibanost priljubljenega pihalnega orkestra Jeseniški železarji. Naj dodamo še to, da je bil orkester na odru skoraj v temi! Pri bodočih nastopih pihalnega orkestra v delavskem domu na Javorniku bi bilo potrebno poskrbeti za boljše akustičnost in osvetlitev odra, pa tudi razmisliti o drugačni postavi orkestra.

Koncert so že po tradiciji zaključili s popularno Avenikovo koračnico **OSTANIMO PRIJATELJI**. Program sta povezovala Majda Rebernik in Janez Kavčič.

F. Ropret

DEVET DOLIKOVCEV MED SLOVENSKIMI SLIKARJI NA POLJSKEM

V mesecu maju razstavlja svoja likovna dela v Bytomu na Poljskem, v rojstnem kraju velikega poljskega astronoma Nikolaja Kopernika, 52 slovenskih slikarjev amaterjev — vsak po eno delo. Ta dela je strokovna žirija izbrala izmed 152 del 152 avtorjev, ki so se v lanskem letu predstavili na slovenski reviji likovnih del slikarjev amaterjev.

Med 52 slovenskimi slikarji je tudi devet slikarjev, članov likovnega kluba **DOLIK** pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice. Med izbrance, ki na Poljskem razstavlajo svoje slike in predstavljajo slovensko amatersko likovno ustvarjalnost, so se s svojimi deli uvrstili Dolikovci: Janez AMBROZIČ, Rudolf ARH, Danica dr. BEM-Gala, Franc DOLINŠEK, Janko KOROŠEC, Pavle LUŽNIK, Tine MARKEŽ, Tone TOMAZIN in Cveto VELIKA-NE.

S tako številno udeležbo na mednarodni kulturni manifestaciji so jeseniški Dolikovci znova dokazali, da sodijo v sam vrh slovenske amaterske likovne ustvarjalnosti.

ZA ZELENO STRAŽO PRI NAS NI POČITKA

V naši krajevni skupnosti je bila konec aprila velika očistevalna akcija. Očistimo naš kraj — je bilo tiste dni geslo odraslih in otrok. Torej tudi naše geslo.

Že štiri leta organizirano skrbimo za urejeno in čisto okolje. Zato zeleni stražarji v osnovni šoli 16. decembra Mojstrana ne bi bili to, kar smo, če bi ta dan držali roke križem. Razdelili smo se v skupine in skupaj s tovariši razredniki odšli na delo. Očistili smo Sedučnikov potok, par-

kirni prostor ob Savi, prostor ob vlečnici in še bi lahko naštevale. Žu-ljave dlani so bile dokaz, da smo pridno delali.

Za zeleno stražo pri nas ni počitka. Sklenili smo, da ga ne bo, dokler bodo okolico »krasile« reči, ki spadajo v smetnjake. Nočemo pa ostati le pobiralci smeti. Vsi učenci smo tudi člani turističnega podmladka. Ta pa ima še druge naloge, kako narediti naš kraj še lepši.

Letos se iztekajo jugoslovanske pionirske igre, ki že štiri leta nosijo

naslov **NARAVA-ZDRAVJE-LE-TA**. V veliki nagradni natečaj Pionirskega lista smo se vključili že prvo leto. Bili smo uspešni. Nagrada in priznanje za naše delo so nam v veselje in spodbudo. To pa ni vse!

Ko smo reševali naloge, smo se mnogo naučili, tudi to, da mora človek naravo imeti rad.

Alenka Špringer, 4. r. OŠ 16. decembra Mojstrana

Dopisujte v Železarja

PRELEPE SO PLANINE, TE RATEŠKE GORE...

Pet velikih »J«, izrednih ljubiteljev našega planinskega sveta: Jakob Aljaž, dr. Josip Tičar, Josip Abram, Josip Lavtžar in Jože Dolinar, so si bili veliki prijatelji, toda vedno v sporu, ko je bilo treba zagovarjati in izbranimi besedami hvaliti slavi lepo in veličino Triglava, treh triglavih dolin, Pišnice, Krnice, Vršca in Skrlatne, Razorane in Prisojne gore ali Planice ali Jalove Gore ali trentarskih gor.

Domači in tudi tuji najboljši poznavalci naših ponesnih skalnih vršcev so se zedinili in dali prav Josipu Lavtžaru in Josipu Dolinarju, ki skupaj z dr. Henrikom Tumom, dr. Juliusom Kugyjem in številnimi odličnimi češkimi in drugimi svetovno znanimi ljubitelji in obiskovalci naših gor z izbranimi presežniki niso mogli prebrati sten, robov in nebotičnih ter fantastično izoblikovanih gor Planice in zajezerških gor, katere so opevali in upodabljali domači in svetovni znani pisatelji, pesniki in slikarji — krajinarji z Josipom Westrom, I. C. Oblakom, Markom Pernhartom, Josipom Germom in številnimi drugimi na čelu, ki so umeli uporabljati besedo, pero in čopič za prikaz česa lepega, veličastnega in popolnega, kar je ustvarila narava.

Vsi brez izjeme so slavili in hvalili Logarsko dolino, ponosne skalne vršce nad Jezerskim, prebrati niso mogli enkratnega Martuljka, treh triglavih dolin in Trente. Beseda pa je ob velikem začudenju onemela, ko je bilo treba dati priznanje skalnim zidovom nad Planico, kjer se vrstijo prepadi in previsi nazobčanih grebenov od Mojstrav preko Travnika in Šit do kristala naših gor — Jalovca. Nad belopeškimi ali klanskimi jeziki navdušuje prepadni skalni zid Mangarta, ki vzbuja spoštovanje tudi pri najbolj razvajenih in zahtevnih poznavalcih naravnih lepote in čudes.

Janez Kuri, zadnji gorski vodnik v Ratečah

To enkratno lepo in veličino so prihajali občudovati svetovni popotniki. Pred več kot dvesto leti se tej veličini ni mogel načuditi prvi odkriteljevalnik in naskakovalec Triglava Balthasar Hacquet in za njim nasledil ljubljanskega muzeja grof Franc Hohenwart in kustos ljubljanskega muzeja, prvi samohodec v Triglavu in odkriteljevalnik triglavske doline Vrat, Henrik Freyer.

Vsa ta veličina in lepota je bila lastnina preprostih, toda velikih in iskrenih občudovalcev teh skalnih vršcev, kozarjev in ovčarjev ter lovcev iz Rateč.

Čeprav se Bohinjske steze za naše prve planince, čeprav so znali trentarski gorski vodniki plezati kot nihče pred in za njimi, čeprav so dolinski oglati in pastirji skupaj z lovci srhljivo krotili vse stene in robe v dolini Vrat, v Martuljku in Krnici, se rateški gorski vodniki lahko ponašajo, da so preko sten Jalovca in Mangarta vodili v najzgodnejši dobi številne svetovno znane gornike z dr. Henrikom Tumom, dr. Juliusom Kugyjem, Dvorskim, Čermakom in drugimi na čelu, ki so imena teh gor ponesli daleč preko meja Planice in Mangarta v širni svet.

Pastirji, drvarji, gozdarji, oglati, divji in zapriseženi lovci so dobro poznali vse poti in stečine, ki so vodile skozi ozbežnike, žlefe in robe na Ponca, Travnika, Šite, Jalovec in Mangart. Sledili so tisočim in tisočim ovčam, ki so se pasle nad Lopami pod Pečmi in so se sprehajale po Gamsovih ržah ali po grebenih Struga Vevnice, v koncu špice ali Kotove špice. Domačini so poznali prehode preko Velikega in Malega kota v Veliko Dnino ali pa po Velikih prodirih in prek Zagač v Koritnico. Pred 150 leti so sledili v rateških gorah zadnje medvede, ki so prihlačali iz Krnice skozi Pišnico in se povzpeli prek Oveje strani pod Poncami prek Vratice do Kebrove glave na zajezerški strani.

Prebivalci Rateč (razstetje) nikakor niso bili le kmetje, kozarji, ovčarji in lovci, bili so tudi srčni, zvesti in pogumni gorski vodniki, ki so pisali in ustvarjali planinsko zgodovino pod Jalovcem, Mangartom in Poncami (poldnicami). Ajsnarja, Pintgacha, Bacona, Cuznerja in mnoge druge zasledimo iz Rateč med našimi prvimi gorskimi vodniki, katere so vsi »gospodje«

klienti odlično ocenili. Med najboljšimi pa so bili sprednji in zadnji Kurirji, Andrej in Jože Tof, ki so jih pozneje odlično nasledili Janez Kavalir-Babnjak, Maks Juvan, Jože Petrič-Mlinov, Janez Kerstein, Andrej Rožič in drugi, ki v gorski reševalni službi še danes plezajo in rešujejo po stenah Planice in Mangarta ponesrečene turiste, izletnike, planince, smučarje in plezalce. Prepadne in prevesne kopne in zasnežene

PRVI JENKOV MEMORIAL EKIPI ŽELEZAR

V nedeljo, 13. aprila, je TVD Partizan Žirovnica organiziralo v sodelovanju z Železarno prvi odbojarski turnir v spomin na lanske leto umrlega Janeza Jenka, nekdanjega vsestranskega športnika in organizatorja rekreacije v Železnici.

Na turnirju so sodelovale ekipe OK Salonit iz Kanala, Pionir iz Novega mesta, Železarne Jesenice in domača ekipa Železar.

ŽELEZAR : PIONIR 2 : 1

Domača ekipa je zmagala brez kakršnihkoli težav, čeprav je prvi set dobila gostujoča ekipa.

SALONIT : ŽELEZARNA 2 : 0

Nekdanji igralci Jesenic so se prvaku zahodne skupine slovenske odbojarske lige resneje upirali le v prvem setu. V nadaljevanju pa so se gostje iz Kanala izkazali z dobrimi servisi, katerim igralci Železarne niso bili kos.

PIONIR : ŽELEZARNA 2 : 1

Igralci Železarne so dobili prvi set, nato pa so popustili, tako da so mlajši in višji igralci iz Novega mesta dobili dva seta in zmagali.

SALONIT : ŽELEZAR 1 : 2

To je bila najboljša in najbolj razburljiva tekma turnirja. Igralci Železarja so kljub temu, da zaradi poškodbe ni igral kapetan Miro Strnad in je moral na njegovo mesto vskočiti Franc Divjak, predvsem zaradi dobrih servisov, gladko dobili prvi set. V drugem pa so brez težav zmagali igralci iz Kanala. Tudi tretji odlični set so bolje začeli gostje in povedli predvsem zaradi boljše blokiranja celo z rezultatom 12 : 7. Tedaj pa so se domači igralci le zbrali in s pošteno igro rezultat izenačili in nato po razburljivi igri dobili set z rezultatom 19 : 17.

RAZGLASITEV REZULTATOV ŠPORTNE REKREACIJE ZA LETO 1979

Pred prvomajskimi prazniki so bili svečano objavljeni rezultati športne rekreacije v Železnici za preteklo leto. Nagrajeni so bili najboljši posamezniki in ekipe v posameznih športnih panogah ter ekipni zmagovalci v celotnem tekmovalstvu.

Med ženskimi ekipami so ponovno zmagale in to že peto leto zapored tekmovalke delovne skupnosti sektorja za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje pred tekmovalkami delovne skupnosti za komercialne in finančne zadeve ter TOZD Remontne delavnice.

Med moškimi ekipami so v zimskem delu zmagali tekmovalci TOZD Remontne delavnice pred delovno skupnostjo SEO-TKR-NG in TOZD Jeklarna. V letnem delu so prav tako zmagali tekmovalci TOZD Remontne delavnice pred ekipo TOZD Vzdrževanja in TOZD Valjarna bluming-štekel. Skupni zmagovalci so postale že drugi zapored TOZD Remontne delavnice, ki so svojo premoč pokazale še bolj prepričljivo od preteklih let, saj so osvojile naslov prvaka skupno, pa tudi v letnem in zimskem delu. Drugo mesto je v skupnem delu osvojila ekipa TOZD Vzdrževanja, tretja pa je bila delovna skupnost SEO-TKR-NG.

Za uspešno in prizadevno delo na področju športne rekreacije in tekmovalstva v Železnici je bilo nagrajenih tudi nekaj najbolj uspešnih športnih referentov v preteklem letu: Dani Morič, Metod Ličof, Vojko Mikolič, Jože Domevšek, Franc Klinar, Drago Košir, Jadran Kozamernik, Janko Guzelj, Jože Kuplenik, Martin Mlakar in Zvone Škrjanc.

Priznanja so prejeli tudi člani komisije za športno rekreacijo: Aleš Lagoja, Lado Repe, Anton Aubar, Branko Jeršin, Drago Dokl in Vladimir Klinar.

Omenim naj še, da je bilo pred razglasitvijo rezultatov zanimivo predavanje spremljano z diapozitivi Dolfja Jelenca o odpravi jesenskih alpinistov na Mont Kenijo.

Predavanja in razglasitve rezultatov se je udeležilo lepo število športnikov in tekmovalcev naše železarne.

Podelitev priznanj najboljšim v Železnici v športni rekreaciji v letu 1979 (IK)

stene Mojstrav, Travnika, Šit, Jalovca in Mangarta so v zadnjih letih postale telovadnica naših vrhunskih plezalcev in ekstremnih alpinistov, ki se v teh stenah vadijo za vrhunske dosežke v svetovnem alpinizmu.

Prvi rateški ovčarji, kozarji, pastirji in lovci so v Ratečah globoko orali planinsko, plezalnoalpinistično ledino že pred dvesto in več leti in sejali plodno seme, ki bogato rodi odlične planince, plezalce, alpiniste in še prav posebej nesebične, požrtvovalne in sposobne gorske reševalce, ki so Planici in Mangarta danes še kako nujno potrebni.

Uroš Župančič

PIONIR : SALONIT 0 : 2

Igralci Salonita so brez posebnega prizadevanja gladko premagali Novomeščane, ki so se nekoliko resneje upirali le v drugem setu.

Na prvem Jenkovem memorialu je tako zmagala ekipa Železar pred ekipami Salonita, Pionirja in Železarne.

Prehodni pokal, darilo Železarne, je zmagovalcem podelil Bine Jenko, brat prezgodaj umrlega Janeza.

Vse tekme sta sodila Peter Končnik in Bojan Svetlin.

ZM

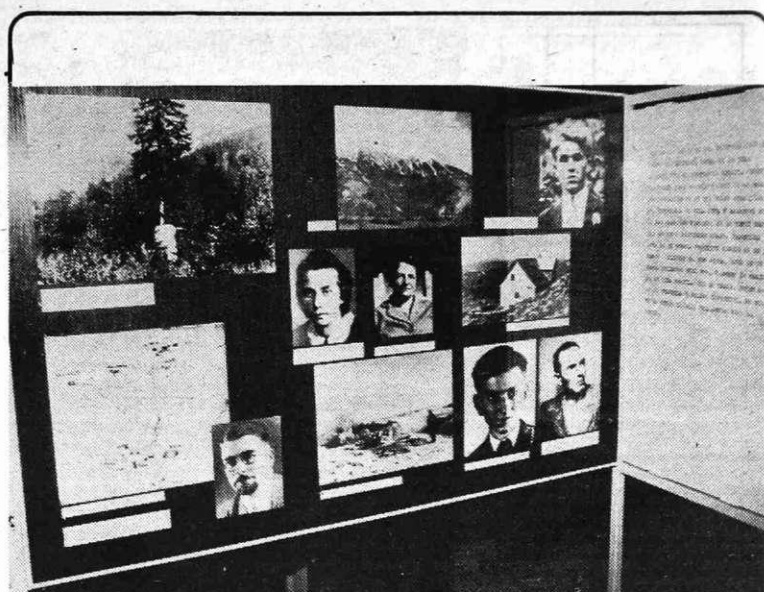
USPEL SEMINAR ZA VADITELJE SMUČANJA

V Kranjski gori je bil od 3. do 14. aprila tečaj za pridobitev naziva vaditelj smučanja, ki ga je organiziral področni zbor smučarskih učiteljev Kranjska gora v sodelovanju z ZTKO Jesenice. Smučanje pri nas je že na takem nivoju, da smo postali smučarska velesila. Vse to pa ne gre brez strokovnih kadrov, ki skrbijo, da so že na samem začetku dane zadovoljive osnove vsem, ki so se odločili za to vrsto rekreacije, ki je pri današnjem tempu življenja nujno potrebna.

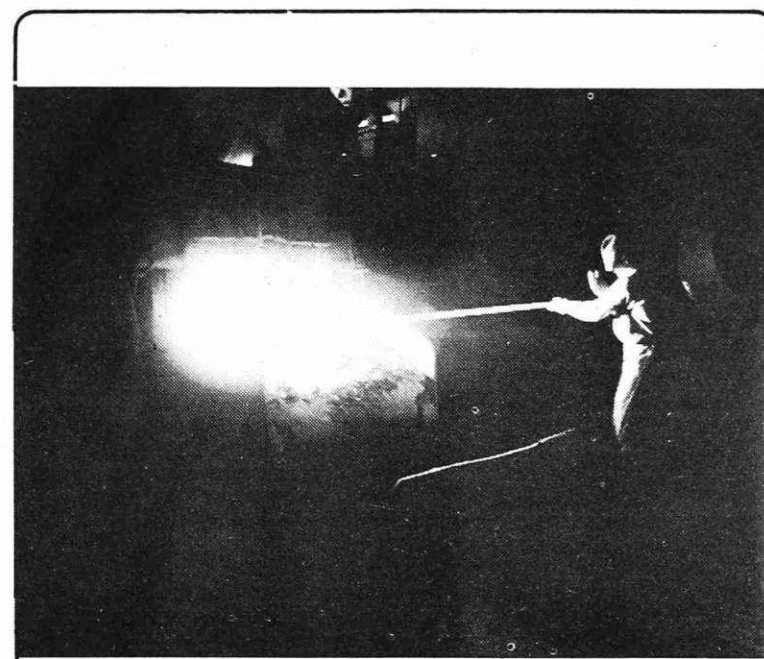
Strokovni kadri pokrivajo tudi potrebe osnovnih šol in predšolskih vzgojno-varstvenih organizacij, ki preko ZTKO in društev organizirajo v zimskem času začetne in nadaljevalne tečaje smučanja. Za vse te organizacije bodo novi vaditelji še kako dobrodošli, saj so med njimi sami dobri smučarji in bivši klubski reprezentantje.

Za uspešno izvedbo vaditeljskega tečaja smo dolžni izreči vso zahvalo kranjskogorskim žilničarjem, ki so do konca trajanja tečaja vestno in odlično vzdrževali smučišča na pobočju Vitranca, kljub toplemu vremenu, ki pa je bilo za samo delo prijetno.

Vodja tečaja Leon Pečar

Z razstavo »Jeseniška četa in Cankarjev bataljon ter dnevi osvoboditve«, ki je odprta v avli osnovne šole Tone Cufar na Plavžu (IK)

Elektro jeklar (Foto F. Sluga)

Naš delavski dom (IK)

TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI

VRNITEV KEMIČNE INDUSTRIJE K PREMOGU

»Kaj se bo zgodilo s kemično industrijo, če preneha teči nafta?« S tem vprašanjem se v zadnjem času vedno bolj ukvarjajo zahodnoevropski kemični koncerni. Kajti ta industrija je dosegla letno proizvodnjo približno 200 milijard dolarjev, istočasno pa je v veliki meri navezana na uvoz nafte. Ali je industrijski velikan, ki ima okoli 2,3 milij. zaposlenih v svojem bodočem obstoju ogrožen, ali pa vsaj v večji meri kot kemična industrija v ZDA, ki ima v znatno večjih količinah na razpolago domače rezerve nafte in zemeljskega plina.

Kaže, da je zaenkrat nevarnost za obstoj te industrije majhna. Vzporedno s tem pa je precejšnja verjetnost, da približno v 25 letih ne bo več sposobna obratovati na osnovi nafte. Vendar je mogoče sprejeti to možnost bolj kot izziv ne pa grožnjo. Kemična industrija je namreč pokazala v zadnjih 35 letih sposobnost prilagajanja. Še v štiridesetih letih so v Evropi izdelovali skoraj vse kemikalije iz premogovih derivatov. Prehod na tekoče ogljikovodike kot osnovno surovino je bil predvsem pogojen z izredno burnim razvojem industrije umetnih mas, s tem pa se je izredno povečalo povpraševanje po etilenu in propilenu.

Takšna sprememba je prinesla določeno prednost ameriški kemični industriji. Ta je imela na razpolago domači zemeljski plin kot ceneno osnovno surovino. V Zahodni Evropi takšne možnosti ni bilo in je zato morala uporabljati v glavnem uvoženo nafto oziroma njene derivate — etilen in sintetični plin.

Kaže, da bi bilo preveč tvegano, če bi se zahodnoevropska kemična industrija v bodoče navezala na resnična in domnevna nahajališča zemeljskega plina v Severnem morju in na Bližnjem vzhodu. Zato so nekateri strokovnjaki mnenja, da bi bilo bolj smotno in zanesljivo spomniti se na dejstvo, da je možna izdelava glavnih osnovnih kemikalij iz nekaterih surovin, ki jih lahko industrijsko izdelujejo iz premoga, soli in energije v obliki električnega toka in pare.

Z ustreznim energetskega politiko in ob uporabi jedrske energije zahodnonemška kemična industrija z energetske strani ne bi smela imeti težav. Sorazmerno visok delež jedrske energije bi lahko omogočil tudi ugodne pogoje za elektrolitsko izdelavo vodika. Tudi soli ne manjka. Tako ostane problem samo premog in njegova ekonomska predelava v tekoča in plinasta goriva.

Zahodna Evropa ima znatne zaloge premoga. Pri tem so za kalkulacijo zanimive njegove cene ob upoštevanju različnih dobaviteljev: danes je cena avstralskega premoga 50 dolarjev za tona, iz Poljske 40 dolarjev in britanskega 70 dolarjev za tona.

Za primerjavo navajamo, da (ob enaki kalorični vrednosti) nafta iz nahajališč v Severnem morju stane že 160 dolarjev na tona. Ob upoštevanju energetskih ekvivalentov predstavlja premog že danes najcenejšo surovinsko osnovo. Tudi nekateri postopki za predelavo v tekoča in plinasta goriva so že dalj časa znani in industrijsko preizkušeni.

Nekaj več problemov bo treba rešiti na področju ekologije zaradi gospodarjenja s premogom.

Prehod z nafte in zemeljskega plina na premog bo verjetno postopen. Najprej bodo poskušali postopno izboljšati sedanje tehnike zmogljivosti za rafinacijo in predelavo nafte, da bi dobili čim več uporabnih destilacijskih izdelkov iz ene tone nafte. Vzporedno s tem bo treba zgraditi nekatere nove kemične tovarne na osnovi premoga. Kasneje bo z vedno večjo uporabo jedrskih elektrarn nastala verjetno tudi možnost za elektrolitsko kemijo.

Vse to bo seveda možno le z vlaganjem velikih sredstev. To bo močno vplivalo na kemično industrijo in zato kaže, da so časi izdelave cenjenih kemičnih surovin minili. Vendar ni verjetno, da bi se v bodoče bistveno zmanjšala poraba sintetičnih materialov, kar bi pomenilo ponovno vrnitev k lesu, kovinam in papirju. Zato bo imela zahodnoevropska kemična industrija tudi v prihodnjem obdobju svoje tržišče.

obračati se tja v teh vprašanjih in so me hudo kritizirali. V vsakem transportu je bilo po 600 do 800 mrtvih, veliko pa so jih že med potjo pometali iz vagonov. Iz Dachaua je osem dni pred koncem vojne krenil transport s 4800 ljudmi, od katerih jih je pa prispelo le še 180. Podobna je bila tudi usoda transporta iz Sachsenhausena. Preostali so pomrli od gladi, ker so prejeli hrane samo za en dan, ali pa so bili pobiti, ker so poskušali pobegniti. (?) V zadnjih dneh je Bachmeier pobil židovske jetnike, ki so delali v krematoriju, da bi kaj ne povedali.

Dalje navaja številna imena visokih osebnosti iz SS, med drugim tudi »Gauleiterja« Eigruberja, s točnimi pripombami, kje so in kje jih je lahko dobili. Eigruberja je srečal v Alpah in domneva, da je najbrže v Ratscheneggu (2400 m nadmorske višine). Himmlerja je nazadnje videl na Dunaju pred kakimi 7 ali 8 tedni. Domneva, da je ta zdaj nekje na Češkem, dobro skrit. Pohl in Schulz sta najbrže kje v gozdovih okoli Ravensbrücka. Na moje vprašanje, ali se je zavedal, da bo Nemčija vojno zgubila, je odgovoril pritrdilno: »Da, od trenutka, ko je sovražnik prestopil mejo Porurja.« Spoznal je tudi, kakšno razdejanie med nemškim narodom je napravil nor človek, kakor je bil Hitler. Mnenja je, da so bili največji podležni Himmler in ostali kolovodje iz SS v Berlinu s Pohlom na čelu.

S tem je bilo začasno zasliševanje zaključeno, ker je zaslišavancu prihajalo slabo in ni mogel govoriti.

Gusen, 24. maja 1945 ob 10. uri.

(Podpisi.)

Pripomba: Ta zapisnik je samo izvleček iz glavnega zapisnika, ki je obsegal 21 tipkanih pol. Zlasti obširno popisuje navodila za pokončevanje vseh jetnikov po nalogih Himmlerjeve pisarne. Začetek tega množičnega pokola je bilo pokončevanje s plinom, kakor sem ga opisal v prejšnjem poglavju.

Pojasnila k nemškim izrazom

Standortarzt: Najvišja SS-zdravniška šarža v taborišču.

Lagerarzt: Tabori SS-zdravnik.

Krankenlager: Tabori bolnica.

Revier: Ambulanta za bolne jetnike, ki so delali po večini v oboroževalni industriji.

K.L.M. (Konzentrations-Lager Mauthausen): Koncentracijsko taborišče Mauthausen.

Rapportführer: Dežurni vodja raporta.

Appellplatz: Veliko zbirališče med bloki sredi delovnega tabora.

Blockältester: Starešina bloka.

Blockschreiber: Pisar bloka.

Blockfriseur: Brivec bloka.

Blockarzt: Zdravnik bloka.

Genesungsheim: Okrevališče.

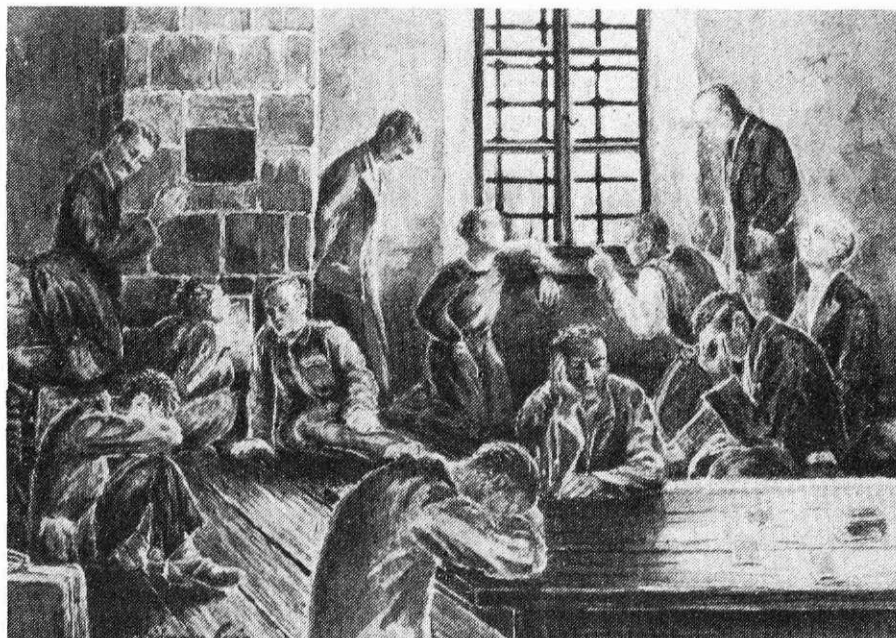
Effektenkammer: Shramba za vrednote.

Bekleidungskammer: Shramba za oblečila in obutev.

Lagerschreibstube: Tabori osrednja pisarna.

Gaskammer: Plinska celica.

LISTI izhajajo kot priloga tednika **Železar** – glasila delovnega kolektiva **SOZD SZ ŽELEZARNA JESENICE**. Ureja kulturno umetniški klub pri **DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice**, glavni in odgovorni urednik **Joža Varl**.

Lojze Višnar – »V begunjskih zaporih«. Lojze Višnar je za omenjene akvarele dobil navdih kot zapornik v begunjskih zaporih.

Lojze Višnar – »V begunjskih zaporih«. Lojze Višnar je za omenjene akvarele dobil navdih kot zapornik v begunjskih zaporih.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub **TONE ČUFAR**

Štev.: 46/X

Jesenice, 8. maja 1980

Srečanje internirancev z borci Jeseniško-bohinjskega odreda v Maloščah na Koroškem maja 1945

NEKAJ MISLI IN UTRINKOV OB 35-LETNICI OSVOBODITVE KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČ

Letošnje praznovanje 35-letnice osvoboditve našega naroda izpod nacističnega nasilja in zloma nacistične Nemčije nas spominja na težke čase, ki jih je naše ljudstvo preživljalo v času dolge štiriletnje vojne, v času borbe za obstoj slovenskega na-

roda. Težka so bila ta leta za vse naše ljudi, tako za tiste, ki so se z orožjem v roki borili z močnejšim sovražnikom, kakor tudi za tiste, ki so jih nacisti izselili v razne kraje v Nemčiji in Srbiji, še posebno pa za tiste, ki so se znašli v zaporih in koncentracijskih taboriščih. Res je težko danes po 35 letih svobode razumeti vse trpljenje in napore, ki jih je moralo naše ljudstvo pretrpeti v teh letih. Borci v gozdovih, izseljenci, zaporniki in interniranci so vsak po svoje prispevali k naši končni zmagi in svobodi.

Skozi zapore in razna taborišča v nacistični Nemčiji je šlo milijone ljudi vseh narodnosti Evrope in milijoni niso dočakali svobode, padli so pod streli nacističnih zločincev, pokončani so bili v raznih konc-

tracijskih taboriščih, veliko pa jih je bilo pokončanih v zadnjih dnevih vojne, ko so bila nekatera taborišča evakuirana in so vse onemogle med potjo pobijali. Lakota, naporno delo, nehygienske življenjske razmere in mučenja, ki so jih počenjali sadišni »nadljudje tretjega rajha«, so terjali milijonske žrtve. Plinske celice in krematoriji so bili zgrajeni pač zato, da pokončajo čimveč človeških življenj tistih, v katerih so nacisti videli svoje nasprotnike.

Tudi prebivalci jeseniške občine so v času nacistične okupacije občutili vse grozote vojne in nasilja. Kmalu po nemški okupaciji naših krajev in še posebno po na-

(Nadaljevanje na 2. strani)

Posebno številko **LISTOV** na predlog komisije za bивše politične zapornike, internirance in izgnance pri občinskem odboru **ZZB NOV Jesenice** izdajamo ob 35-letnici osvoboditve krajev nezasišane trpljenja milijonov žrtev nacizma.

(Nadaljevanje s 1. strani)

padu Nemcev na Sovjetsko zvezo so se začele aretacije in zapori v Begunjah so se začeli polniti. Mnogi naši ljudje so bili po aretaciji odpeljani v taborišča v Avstriji, posebno še zavedni Slovenci in simpatizerji komunistične partije. Kraut in druga taborišča na Koroškem so se polnila. Sledila je deportacija celih družin in posameznikov, najprej v St. Vid in Goričane, od tam pa v razne kraje Srbije in Nemčije. Oddelek za delavsko gibanje in NOB tehničnega muzeja Železarne ima zbrane podatke o naših ljudeh, ki jih je preganjal nacistični režim. Po teh podatkih je šlo skozi St. Vid pri Ljubljani in skozi Goričane pri Medvodah, kjer so bila zbirna taborišča za izseljence, zelo veliko naših najbolj zavednih ljudi. Iz jeseniške občine je bilo, na primer, izseljenih v Srbijo okoli 420 in v Nemčijo 417 ljudi. Na gestapu na Jesenicah je bilo več ali manj časa zaprtih 71 naših ljudi, ki so jih tu zasliliševali in nečloveško mučili. Skozi zapore v Begunjah je šlo več kot 12.000 Slovencev od teh okoli 1.400 z jeseniške občine. Nacisti so poslali v koncentracijska taborišča 241 Jeseničanov, 81 se jih ni vrnilo; postali so žrtve neznosnih življenjskih razmer v taboriščih smrti.

Iz begunjskih zaporov so odpeljali nacisti na morišče 134 talcev iz jeseniške občine. Spomeniki na Hrušici, v Žirovnici, na Javorniku in drugod nas spominjajo, kako malo je bilo nacistom vredno človeško življenje, posebno tistih, ki so sodelovali v odporu proti okupatorju. Šestdeset naših fantov in mož so kot vojne ujetnike odpeljali v Nemčijo. Le redki so se iz gestapovskih zaporov vrnili domov, večina je bila poslana v koncentracijska taborišča ali na prisilno delo ali v druge zapore v Nemčiji.

Naši zavedni ljudje, sodelavci narodnoosvobodilnega gibanja, ki ga je vodila komunistična partija, so bili aretirani in mučeni le zato, ker so ljubili svojo domovino in se zanj borili in krvaveli. Bori v gozdovih in aktivisti OF na terenu so se dobro zavedali, da brez žrtve ne bo svobode in zato so se tako junaško borili. Prav zato tega ne smemo in tudi ne moremo pozabiti.

Srečko Sorli

IZGRADNJA IN NAMEN KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČ

V prvih letih vladanja so nacisti v Nemčiji hoteli moralno in fizično uničiti svoje politične nasprotnike, to je komuniste, socialiste, sodicildemokrate in seveda tudi Žide. Zato so jih začeli preganjati in zapirati. Že leta 1934 so zgradili prvo koncentracijsko taborišče Dachau. Tja so poslali prve politične zapornike in nato tudi težke kriminalce.

Leta 1938 in 1939 so gradili nova podobna taborišča, in sicer: Mauthausen, Buchenwald, Flossenbürg, Sachsenhausen in Rawensbrück. Vsa ta taborišča v začetku niso imela takšnega obsega, kakor kasneje, ko so jih zaradi vedno večjega števila zapornikov začeli širiti. Proti koncu leta 1939 je dal nacistični zločinec Himmler inšpektorju koncentracijskega taborišča Dachau Theodorju Eicheu in drugim visokim esesovskim funkcionarjem nalogo, da taborišča razširijo in dogradijo tudi nova v Nemčiji, pa tudi zunaj nje. Taborišča so se namreč vedno bolj polnila z novimi zaporniki iz zasedene Češke in Poljske, nato pa tudi z drugih okupiranih držav.

Oberscharführer Theodor Eiche je bil od leta 1934 komendant taborišča Dachau, v začetku druge svetovne vojne pa je bil postavljen za inšpektorja vseh koncentracijskih taborišč. Veljal je za enega najbolj zanesljivih hitlerjevih zaupnikov, kar je razvidno iz raznih zapisov, bil pa je tudi eden najbolj zakrknjenih vojnih zločincev nacistične Nemčije. Na mestu inšpektorja je ostal do 16. marca 1942, ko ga je zamenjal oberstandführer Oswald Pohl. Ta je prejel nalogo, da mora čim več zapornikov teh taborišč zaposliti v oboroževalni industriji, ker je to pač najcenejša

delovna sila in tudi zato, ker je bilo vedno več nemških državljanov vpoklicanih v vojsko.

30. aprila 1942 je poročal Oswald Pohl najvišjemu vodstvu v Berlinu naslednje:

»Danes vam sporočam o stanju v koncentracijskih taboriščih in o nalogah, ki sem jih prejel s poveljem 3. marca tega leta:

1. Ob izbruhu vojne so že bila naslednja koncentracijska taborišča:

a) Dachau, v katerem je bilo v začetku leta 1939 4.000 zapornikov,

b) Sachsenhausen, v katerem je bilo v začetku leta 1939 6.000 zapornikov,

c) Buchenwald, v katerem je bilo v začetku leta 1939 5.300 zapornikov,

d) Mauthausen, v katerem je bilo v začetku leta 1939 1.500 zapornikov,

e) Flossenbürg, v katerem je bilo v začetku leta 1939 1.600 zapornikov,

f) Rawensbrück, v katerem je bilo v začetku leta 1939 2.500 zapornikov.

2. V letih 1939 do 1942 so bila dograjena in tudi že naseljena še naslednja: Neugamme, Gussen, Netzweiler, Gros-Rosen, Lublin, Niederhagen, Stutthof, Arbeisdorf, Hinzert, Dora-Mittelbau, Bergen-Belsen.

3. V naslednjih mesecih in tednih bodo dograjena še naslednja taborišča: Riga, Kiec, Brobrisk, Auschwitz, Birkenau in še nekatera druga, pač po potrebi.

Pri tem visoki esesovski funkcionar zagotavlja svojemu najvišjemu vodstvu v Berlinu, da se bo potrudil čimveč zapornikov iz koncentracijskih taborišč vključiti kot delovno silo v oboroževalno industrijo, prav tako pa tudi vojne ujetnike iz vseh okupiranih držav, ki jih je okrog 1.917.320.

Seveda pa so še vse do konca vojne gradili nova taborišča po vseh zasedenih državah. Najbolj znana taka taborišča so bila: Dachau s 137 podružnicami po vsej Nemčiji, Mauthausen z 72 podružnicami, Buchenwald z 135, Auschwitz z 32, Neugamme s 73, Netzweiler s 75, Flossenbürg s 85, Rawensbrück z 42, Sachsenhausen z 68, Hinzert s 25, Dora-Mittelbau s 36, Gros-Rosen s šestimi, Majdanek-Lublin s petimi, Bergen-Belsen s dvema, Riga-Kaiserwald s tremi podružnicami in druga. Računajo, da je bilo v nacistični Nemčiji in zasedenih državah več kot tisoč podružnic navedenih matičnih taborišč, ki so jih gradili ali tudi opuščali po potrebi. V nemški knjižici z naslovom Die verbrechen der Waffen SS so navedeni tudi zadnji komandanti nekaterih matičnih koncentracijskih taborišč, in sicer: Sachsenhausen – Anton Kahl, Buchenwald – Herman Pister, Mauthausen – Franz Ziereis, Lublin-Majdanek – Artur Liebehenschel, Auschwitz – Rudolf Hoes, Netzweiler – Friderik Harjensstein, Flossenbürg – Max Kögel, Herzogenbusch – Hans Huttig, Stutthof – Paul Werner Hoppe, Gros-Rosen – Johannes Hasselbroeck, Riga – Albert Sauer, Neugamme – Max Pauly, Rawensbrück – Fritz Suhrer, Bergen-Belsen – Joseg Kramer, Ebensee – Anton Ganz.

V tem opisu niso zajeta vsa koncentracijska taborišča, ki jih je bilo nešteto v okupiranih državah Evrope, tako v Rusiji, v Franciji in drugih državah, da ne omenjamo tudi pri nas znanega ustaškega taborišča Jasenovac, ki so bila grajena po vzoru nacističnih taborišč. A ne samo koncentracijska taborišča, skozi katera je šlo toliko milijonov ljudi, bili so tudi zapori,

Žrtve koncentracijskega taborišča Natzweiler v Franciji

nik. Mati še živi in stanuje v Münchenu. Imam samo enega brata Rudolfa (38 let), ki je po poklicu strojevodja in dve sestri, Margareto (40 let) in Wilhelmino (32 let). Po poklicu sem trgovec, za časa dolge brezposelnosti pa sem se naučil lesne obrti. Od 1. aprila 1934 do 30. septembra 1936 sem bil v vojski v 19. bavarskem polku s šaržo »feldwebel« (narednika-vodnika). Kot poročnik sem zapustil »Wehrmacht« in vstopil 30. septembra 1936 v »Waffen-SS« kot »Ausbildungsreferent« v činu »Obersturmführerja« in bil dodeljen 4. stegu v Oranienburgu. Dne 17. februarja 1939 sem prišel v Mauthausen kot »Hauptsturmführer« za namestnika prejšnjega komandanta taborišča Sauerja.

Za prvo napredovanje v moji nenavadni karieri se moram zahvaliti temu, da sem se čisto prostovoljno javil na fronto. Po nalogu »Reichsführerja SS« Himmlerja sem bil primoran ostati v Mauthausenu.

Posadka v taborišču je bila takale: 1 SS-Mann na 10 jetnikov. Največje število zaprtih v taborišču je znašalo 17.000, ne računajoč »Aussenkommande«, kjer je bilo okoli 76.000 ljudi, kar pomeni skupaj okoli 95.000 jetnikov. Skupno število umrlih je znašalo preko 65.000.

Posadka SS je bila sestavljena iz odredov »Totenkopfverbände«, 4000 do 5000 mož in razdeljena na stražo in na štab komandature. Ostalih preko 6000 mož je bilo vzetih iz vojske in zrakoplovstva, preoblaščenih v SS, hkrati z veliko skupino »Volksdeutscherjeve«, ki niso bili sposobni za vojsko. Jemanje jetnikov iz Mauthausena in Gusenu v SS, gre za okoli 450 ljudi, se je izvršilo na izrečno zahtevo Himmlerja. Ti jetniki bi se morali bojevati proti sovražniku, zlasti proti boljševikom. Vzeti so bili po večini prostovoljno, ostale pa so primorali posamezni »Lagerführerji« brez moje vednosti. Naredbo za sežiganje je izdal »Amt B« – Berlin« v osebi »Gruppenführerja« Glukeja. Naredbe za ubijanje sem izdal samo tiste, ki so bile podpisane od Himmlerja. V moji navzočnosti je Himmler sam vzdignil 45 kilogramov težak kamen, ga naložil na pleča jetnika in odredil, da naj se ljudje na ta način naglo ubijajo.

Jaz osebno sem ubil več sto ljudi, morda okoli 4000, pošiljajoč jih v tako imenovano »Strafkompanie«, kjer je vsako noč poginjala množica ljudi. Berlin je izdal na-

redbo, naj se sestavljajo kazenske kompanije zaradi ubijanja ljudi s težkim delom.

Pri eksekucijah sem bil vedno službeno pričujoč. Leta 1940. je bila izvršena eksekucija nad 320 Poljaki, pretežno iz Varšave, po nalogu »Gruppenführerja« Heidricha. Cesto sem osebno streljal iz strojne pištole jetnike pri eksekuciji, ker so »Volksdeutscherji« slabo merili. Uporabo orožja malega kalibra pri eksekucijah je odredil »Gruppenführer« Gluke iz Berlina. V Sachsenhausenu je napravil primerno morišče na tale način: V posebnem, nalašč za to zgrajenem bloku je bil nameščen radijski zvočnik in je tako maskiral strelišče. Pripeljane jetnike so ubijali iznenada, s tako imenovanim »Genickschussom« (strel v tilnik). Po naredbi »Hauptsturmführerja« dr. Lochnauerja in dr. Renaulta so bili poslani v Hartheim pri Linzu nepopravljivi rojeni zločinci kakor tudi umobolni. Tam

so jih ubijali po nekem specialnem izumu »Hauptsturmführerja« zdravnika Krebsbacha.

Večino pobitih jetnikov (nekaj tisoč) je ubil Bachmeier v Mauthausenu, prav toliko, morda še več, pa jih je ubil Seidler v Gusenu. Chmielewski in Seidler sta v Gusenu odredila, da se jima morajo izročiti zlasti človeške kože z originalnim tetoviranjem. Pozneje so s takimi kožami vezali knjige, izdelovali iz njih razne torbe, senčnike za svetilke itd. Jaz nisem nikdar nič takega naredil, pozneje je Berlin to tudi prepovedal.

Akcija »K« je obsegala ljudi, ki niso smeli priti z nikomer v dotiko in so jih po Himmlerjevem nalogu likvidirali. Chmielewski je v Gusenu ubil nekaj tisoč ljudi, njegovih orgij pa se jaz nisem nikoli udeleževal. Za ubijanje ljudi se me ne more klicati na odgovor, ker so posamezni nalogi prihajali iz Berlina in bili vedno podpisani od posameznih »Schutzhaftlagerführerjev«. Akcionar v tvrdki »DEST« nisem bil. Dobival sem od tam mesečno 300 RM kot obratovodja, čeprav tega posla nisem opravljal. Kot poveljnik taborišča sem prejemal mesečno plačo 600 RM. Drugih dohodkov nisem imel. Lovišča me niso veljala nič, ker mi jih je dodelil neki državni svetnik. Vzdrževanje malega letala, ki sem ga imel, me tudi ni veljalo kdo ve kaj.

Imel sem nalog, da požnem v zrak ves Gusen I in Gusen v II v predorih »Kellerbau« in deloma »Bergkristall«, zlasti če bi se preveč približali Rusi. Če bi pa prišli Američani, sem imel nalog izpustiti vse jetnike na svobodo. »Gruppenführer« Pohl je februarja tega leta izdal naredbo, naj vse jetnike popeljemo v gozdove in vse do kraja pobijemo na razne načine, to pa tedaj, če izgubimo vojno. Ta naredba je napravila na mojo ženo silen vtis in je vplivala name, da sem ignoriral Berlin in nisem izvršil tega naloga. Smatral sem, da je taka naredba največja budalost, dasi me je to veljalo mnogo živcev.

Mauthausen je bilo zadnje taborišče, kamor so se stekali številni transporti iz drugih evakuiranih taborišč, zlasti iz Auschwitzta, Dachaua, Buchenwalda, Sachsenhausena itd. Prihajalo je nenapovedano na tisoče žensk, otrok in moških. Zaradi tega tudi ni bilo hrane. »Bauernführer« je odklonil pošiljanje hrane za te transporte. Ko sem se obrnil na Berlin, da se odpravijo te strahote, mi je bilo prepovedano

17. julija 1942 so Nemci izselili okrog 150 Hruščanov. Med izseljenimi so bili starčki, otroci in matere z dojenčki. Samo deset dni za tem so Nemci 37 Hruščanov ustrelili na Belem polju nad Hruščico.

Skupina goenjskih internirancev, ki so preživeli strahote koncentracijskih taborišč, na proslavi »Gorenjska v svobodi« 1. in 2. septembra 1945 na Jesenicah

nimax, drugi pa so bili opremljeni s kovinastimi in porcelanastimi posodami, lesenimi coklami, kamni, palicami in raznim drugim »orožjem«, kar se je pač dalo dobiti v bunkerju.

Ko so se uporniki pričeli vzpenjati že na zid, je straža postala pozorna, a bilo je prepozno. V tem trenutku je pričel delovati Minimax, ki je na razdaljo 10 metrov brizgal peno na stražni stolp in stražarja. Ta je bil presenečen in medtem ko si je brisal peno iz oči, da bi zgrabil za orožje, so ga prvi najbližnji uporniki že podrli in se polastili njegove strojnice. Hkrati pa je letelo tudi že kamenje, porcelan in drugo na sosednjega stražarja, ki se mu je le posrečilo sprožiti nekaj strelcev. A ruski major ob prvi strojnici je rešil položaj. Z nekaj streli je ranil stražarja v stegno in roko, da se je prevrnil v globino. Tako je bilo osvojena tudi druga strojnica. Pot je bila zdaj prosta.

Z neverjetno naglico, ki je mogoča samo jetniku, ki tvega vse za svobodo, so uhajali jetniki drug za drugim in se spuščali v dolino in v zaščito bližnjega gozda. A žal niso bili vsi dovolj hitri. Nastopila je že četa SSovcev in pričela streljati za ubežniki. Mnogo jih je padlo, večji del pa je ušel. Vse je kazalo, da so ti zadnji le ščitili umik tovarišev po prej domnjenem načrtu in se tako žrtvovali. SSovci še pozneje niso mogli verjeti, kako je bil ta udar mogoč v tako zastraženem taborišču, kakor je bil K.L.M.

Za zasledovanje ubežnikov je SS poslala četo za četo, vod za vodom, ki so se vračali zdelani, premočeni in razočarani v

Po tem, ko so zavezniki osvobodili koncentracijsko taborišče Mauthausen

taborišče. Sodelovali so pri tem lovni tudi psi in nemški radio, uspeh je bil samo ta, da je avstrijsko prebivalstvo o tem že spletalo

cele legende. Nepoznani junaki partizani so vstajali in bili slavljani.

Ker SS ni mogla poloviti vseh ubežnikov, se je znašala nad civilnimi sezonskimi delavci iz raznih dežel, češ da so sokrivci in pomagači tega upora. Poslana je bila celo posebna komisija direktno iz Himmlerjevega stana, da preišče ta dogodek. Komandant taborišča je bil zdaj v najhujši stiski in si je pomagal tako, da je dal poloviti toliko civilnih delavcev, kolikor je manjkalo ubežnikov. In tako so vozili v krematorij popolnoma nedolžne ljudi, ki so jih postrelili kot ubežnike, zato da je bilo število popolno.

Komandant je to lahko naredil, ker ubežniki niso bili v taboru vpisani kot jetniki; to so bili sami kandidati smrti, ki naj bi bili v bližnjih dneh tako in tako likvidirani. Da so res pobili toliko popolnoma nedolžnih ljudi, nam je bil med drugim dokaz tudi slovenski molitvenik, ki smo ga našli v žepu sezonskega delavca, doma iz okolice Gorice.

Pozneje smo še zvedeli, da so uporniki med potjo razorožili dve posadki protiletalskih postaj ter nekje na cesti ustavili kamion, naložen z živili, in vse skupaj odpeljali proti Salzburgu, kjer so potem našli stik s partizani.

Tako se je končal ta upor v K.L.M., edinstven v taboriščih, ki je bil izveden v najtežjih okoliščinah, z najpreprostejšim orožjem in bil dolgo časa predmet posmeha med jetniki v taborišču. Nam pa je ta junakiški podvig hrabil srca v dneh, ko smo bili čisto na tem, da bi obupali v trpljenju, ki smo ga morali prestajati in ob grozotah, ki smo jih gledali.

Ta upor nam je bil kakor zvezda, ki je sijala v naše črno jetništvo in nam oznanjala: Potrpajte, ni več daleč zlata zarja svobode!

»JAZ SAM SEM POBIL 4000 LJUDI ...«

Franz Ziereis, ležeč na slamnjači, ranjen z dvema projektiloma v trebuh in v zgornji del leve roke, je odgovarjal zbrano in neprisljano na vprašanja dveh odposlancev Intelligence Confidence v nemškem jeziku, kar sem jaz neposredno prevajal v naš jezik.

Jaz sem Ziereis Franz, rojen 13. avgusta 1905 v Münchenu. Oče mi je padel v vojni leta 1916, bil je po poklicu železniški urad-

kjer so prav tako nečloveško ravnali z nedolžnimi ljudmi.

»Za božjo voljo, kaj pa iščete tod, saj tu ni nobene posebnosti, tu je le nekaj razvalin in nič drugega. Preteklo je že tudi precej let od vojnega časa. Le kaj si še ogledujete in raziskujete?« Take in podobne besede lahko slišijo tujci, ki obiskujejo nekdanja koncentracijska taborišča v Zahodni Nemčiji, kjer je bilo pomorjenih milijone ljudi vseh narodnosti Evrope. Nekateri do-

mačini (ne vsi) neradi odgovarjajo tujcu, ki bi rad kaj več vedel o krajih, kjer so bile v času nacizma tovarne smrti. Nekateri ljudje v Zahodni Nemčiji bi radi, da bi vse to šlo v pozabo, nekateri si pa upajo celo trditi, da teh grozot sploh ni bilo, da so govorice o plinskih celicah, krematorijih in grozodejstvih, ki naj bi jih esesovci počenjali nad interniranci, le izmišljotine in laži. Tako vsaj trdi Nemec Cristoperson v svoji brošuri.

Srečko Šorli

NEKAJ O KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČIH IN PRISILNEM DELU V NACISTIČNI NEMČIJI

Kljub neizpodbitnim dokazom o zločinih nacistov širom Evrope v času druge svetovne vojne se še vedno najdejo ljudje, v večini so to bivši nacisti, ki zanikajo dejstva o uničevalnih taboriščih. V Zahodni Nemčiji, se celo najdejo založniška podjetja, ki tiskajo in prodajajo razne brošure, polne laži in zanikanj o zločinih v koncentracijskih taboriščih. Tak primer je pred časom izdana knjižica z naslovom Die Auschwitz-Lüge – Laži o koncentracijskem taborišču Auschwitz. Avtor brošure je Nemec bivši esesovec z imenom Thies Cristoperson. Pisec zanika vsa dokazana dejstva o grozodejstvih in zločinih esesovcev.

Prav nasprotna pa je izjava nemškega generala Hilman Mozerja, ki jo je dal 29. avgusta leta 1944, po tem, ko so ga ruske enote ujele, poveljstvu rdeče armade: »Jaz, Hilman Mozer, sem bil rojen leta 1880 in sem od leta 1902 služil v nemški vojski. Za svojo bojovito dejavnost sem prejel vsa nemška odlikovanja. 42 let sem bil pošten in prem vojak, udeležil sem se dveh vojn in bil tudi težko ranjen. Nimam nobenega vzroka, da bi zamolčal težke Hitlerjeve zločine, ali pa da bi jih prikrival in smatram za svojo dolžnost povedati vso resnico o tako imenovanem taborišču uničenja, ki so ga zgradili Hitlerjevci blizu mesta Lublin ob Helmski cesti na Poljskem.

Konec novembra 1942 sem dospel v Lublin z glavnim operativnim poveljstvom št. 372 kot njegov poveljnik. Moj predhodnik je bil general Altrock, ki je bil premoščen dalje na vzhod. Pri predaji poslova mi je povedal, da je po armadnem povelju najstrožje prepovedano obiskovati to taborišče in poizvedovati, kaj se tam dogaja. Kmalu nato je prišel v Lublin poveljnik vojnega okrožja general Heinicke. Tudi on mi je ponovil ta ukaz, da je strogo prepovedano zanimati se, kaj se dogaja v omenjenem taborišču. Med drugim je dejal: »Stvari so tam podobne razbeljenemu železu, ki se ga ne sme dotikati.« V začetku svoje dejavnosti sem se mnogo vozil po okolici, da sem lahko spoznal ozemlje, ki je bilo pod mojim nadzorstvom. Podrobneje sem se hotel seznaniti tudi s koncentracijskim taboriščem in sem pri tem ugotovil naslednje.

Taborišče je bilo nekaj kilometrov oddaljeno od Helmske ceste. Mislim, da je obsegalo ozemlje taborišča okoli 30 kvadratnih kilometrov. Z glavno železniško postajo v Lublinu je bilo povezano z železniškim tirom. Od zunaj je bilo taborišče obdano z visoko in gosto žično ograjo, ob kateri so bili na zunanji strani številni stražni stolpi. Od kdaj je taborišče obstajalo, ne vem, vem pa to, da je bilo v času mojega bivanja v Lublinu močno razširjeno. Ko sem zbiral položaje za gradnjo obrambnih črt, sem bil nekoč z drugimi častniki tudi znotraj taborišča. Nisem imel namena, da bi si ogledoval taborišče, ker so mi, kot sem že omenil, to strogo prepovedali, kljub temu pa sem vendar dognal marsikaj, kar se je tu dogajalo. Taborišče

smo vsi v Lublinu imenovali koncentracijsko taborišče ali pa židovsko taborišče, ker so bili, vsaj v začetku, tam zaprti predvsem Židje, pozneje pa so bili tam predstavniki najrazličnejših narodov, med njimi tudi Nemci – nasprotniki nacizma. Pozimi leta 1943–1944 je bilo tu pogubljenih veliko število jetnikov in med njimi, na moje veliko zgražanje, tudi veliko žensk in otrok. Število pobitih v tem taborišču je po mojem mnenju doseglo več stotisoč ljudi vseh narodnosti Evrope. Nesrečneži so bili pobiti tako, da so jih postrelili, deloma pa so bili usmrčeni s plinom. Često sem slišal, da so v tem taborišču uničenja zaporniki morali pred smrtjo opravljati najtežja dela, kar je presegalo njihove moči in to posebno zaradi slabe hrane in pretepanja. Z zgražanjem sem dognal, da so zapornike še pred smrtjo mučili in pretepani.

Letošnjo pomlad so izkopali nešteto trupel in jih sežgali v krematorijih, očitno z namenom, da zabišejo sledove svojih zločinov, katere so izvrševali na Hitlerjevo povelje. Orjaške peči iz betona in železa so imele veliko zažgalno sposobnost. Smrad sežganih trupel smo često čutili v mesto, zato je bilo vsem jasno, kaj se dogaja v tem strašnem kraju.

Podatke o zločinih v tem kraju so mi posredovali tudi general Altrock, general Renner, major Gleiser, dr. Klaus, dr. Osor in major Hartman, ki je bil moj adjutant in katerega sem prosil, da naj poizve, kaj se dogaja v taborišču. On mi je dal popolne informacije. Tudi obvestila, ki sem jih dobil od drugih in neznanen smrad po sežganih telesih, so potrdila moj sum, da se tu dogajajo veliki zločini nad stotisočimi nedolžnimi ljudmi. Nimam besed, da izrazim svojo grozo nad nezaslišanimi zločini in prepričan sem, da bi se vsak dostojen Nemec odrekal vlade, ki je ukazovala in organizirala take zločine in moritve milijonov ljudi. O tem, da je taborišče uničenja vodila Hitlerjeva vlada in celotni nacizem, priča dejstvo, da je to taborišče obiskal zločinec Himmler, ki je bil v Lublinu poleti 1943.

Smatram za svojo dolžnost, da kot vojak in general in kot zadnji komandant operativnega poveljstva lublinskega okrožja pomagam odkriti vsa nezaslišana zločinstva, ki so se vršila v tem taborišču uničenja, prav tako pa tudi v drugih podobnih taboriščih. Pozivam vojake, ki so bili z menoj v Lublinu in pod mojim poveljstvom, da pričajo o teh zločinih, za katere vedo, da so se dogajali v lublinskem taborišču uničenja.

Čisto nekaj nasprotnega o nacističnih koncentracijskih taboriščih pa je trditev nekdanjega esesovca, da je prišel v taborišče Auschwitz kot nemški vojak v začetku leta 1944 in da je ostal tam do konca istega leta. O masovnih pomorih v taborišču, pravi, da je slišal šele po vojni. Tam ni videl plinskih celic in krematorijev in izživiljanja esesovcev nad zaporniki. Ne more verjeti člankom v časopisih, radiu in televiziji in

drugje, ker je to zanj čista laž. Ko je prišel v Auschwitz, je res videl nad glavnim vhodom napis »Arbeit macht frei«, vendar pa mu je takoj padlo v oči nekaj drugega. Videli so številne internirance, ki so se svobodno sprehajali za ograjo, ki čez dan niti ni bila prepojena z elektriko, pa tudi na stražarskih stolpih so se stražarji pojavili šele zvečer. Kakšno nasprotje med tem pisanom in izjavo nemškega generala.

Tudi v Birkenauu je bil, kot pravi. To taborišče se mu ni dopadlo zaradi nesnage. V taborišču je pa opazil otroke, ki so se lepo igrali z žogo. Posebno se mu je vtisnilo v spomin, kako so bile zapornice lepo oblečene. Morale so sicer nositi zebasto obleko, kakor v vseh podobnih taboriščih, a njihovo perilo in nogavice so bile najboljše kvalitete. Lahko so uporabljale tudi šminke in drugo. Dalje omenja, kakšen je bil urnik v taborišču (no, naše žene in dekleta bi mu že povedale svoje): ob sedmih zjutraj vstajanje, umivanje in tuširanje, zajtrk, jutranji apel in nato ob osmih začetek dela. Ob dvanajste do trinajste kosilo in počitek ter ob sedemnajsti uri zaključek dela. Nato ob devetnajsti uri večerja ter delitev paketov, če jih je kdo prejel od doma. Zapornikom, pravi dalje, so pustili vse, le določenih knjig, fotoaparatorov, radioaparatorov in podobnega ne (kdo bi le pošiljal to v taborišče smrti!).

Nadalje se avtor brošure razburja nad napačno predstavitev koncentracijskega taborišča Sachsenhausen. Pravi, da razstava, ki so jo tam odprli, predvsem mladini prikazuje nemške nacistične kot morilce, kar pa po njegovem niso bili. Tu napada tudi nekega nemškega ministra, ki je ob otvoritvi te razstave baje govoril neresnico o nacistih. Zameri mu, češ da morajo mladinci poslušati same laži o vlogi in dogodkih v koncentracijskih taboriščih med drugo svetovno vojno.

Ni res, pravi dalje ta nekdanji esesovec, da je imel vsak esesovec pravico pobijati zapornike. Morda se je res dogodil kakšen primer, a v takem primeru je storilec prišel pred vojno sodišče. Ne more razumeti ministra, ki je v Sachsenhausenu govoril vse najslabše o nacistični Nemčiji in o vojni sami. Trdi, da je vsak, ki to verjame, navadni lump. Avtor brošure govori tudi o zadnjem komandantu taborišča Auschwitz Rihardu Baurju. Tudi ta ni nič vedel o kakršnih plinskih celicah, še slišal ni zanje!!

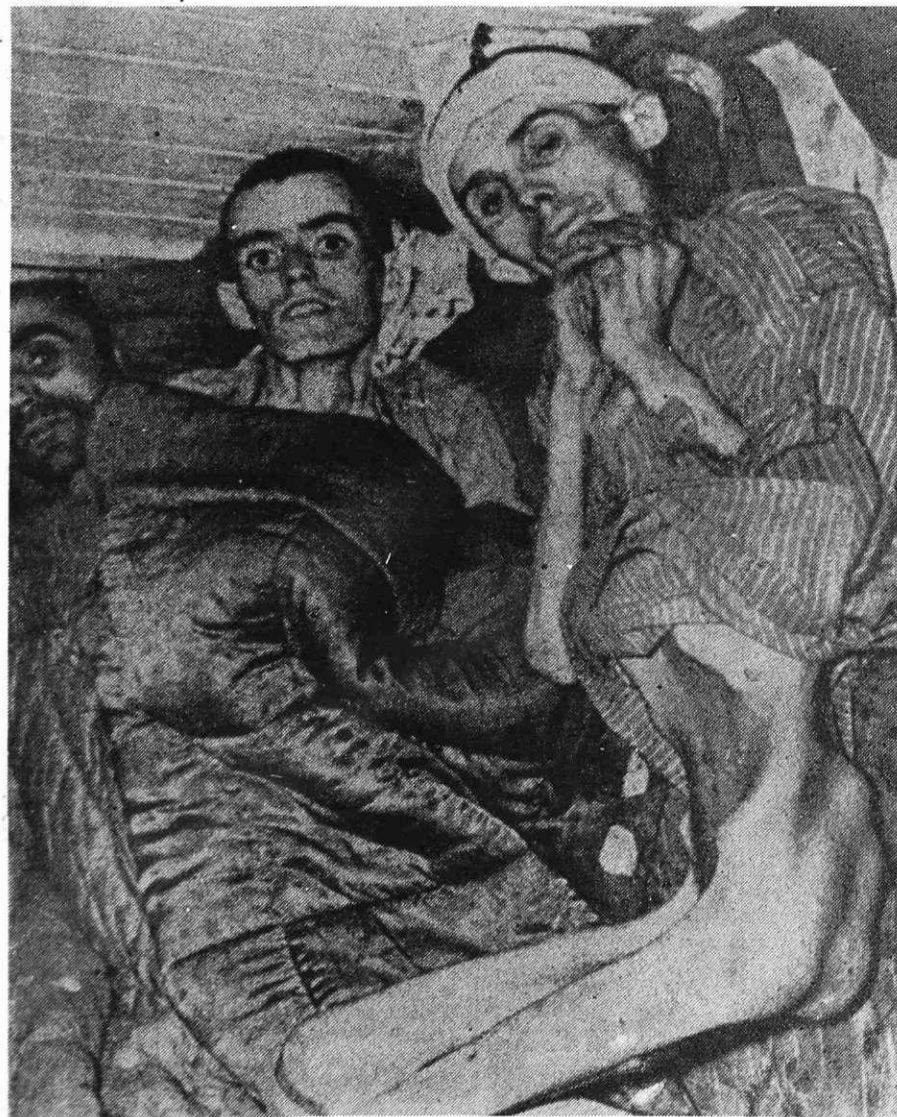
Baur je umrl v preiskovalnem zaporu leta 1962. Gotovo je ime tega zloglasnega komandanta omenjenega taborišča marsikomu znano.

V brošuri najdemo tudi trditev, da so po vojni sodili nemškim oficirjem, ki niso bili ničesar krivi. Storili so le svojo vojaško dolžnost. Pred sodišče pa niso prišli zavezniški vojski in partizani. Avtor tudi zanika in pravi, da je laž, da so nacisti v koncentracijskih taboriščih pomorili do šest milijonov Židov. Trdi, da se število Židov ni zmanjšalo za več kot dvesto tisoč v času, ko je bil na oblasti Adolf Hitler. To pa, razumljivo, zaradi starosti in bolezni, ne pa zaradi pobijanja.

Nobenega glasu ni, pravi ob koncu ta nekdanji esesovec, o Francozih, Nemcih, Holandcih, Belgijcih, Ukrajincih, Norvežanih, Romunih, Dancih in drugih, ki so se v nemških vrstah borili proti boljševikom, da bi rešili Evropo pred komunizmom. Po drugi strani pa se danes vsak lump lahko hvali, da se je z raznimi sabotažami boril proti Nemčiji. Vse to in še mnogo več je napisano v brošuri Die Auschwitz-Lüge.

Navedene je le nekaj vsebine iz štiridesetih strani obsegajoče brošure, ki ima gotovo določeno število bralcev v Nemčiji. Nekaj jih je, ki gotovo verjamejo tem lažem in potvorbam, morda jim resnični viri niso dostopni in jemljejo omenjeni tekst kot resnico. Še lažje pa verjamejo takemu pisanju tisti, ki imajo zaradi grozodejstev in zločinov težko vest, če seveda vest imajo.

Srečko Šorli

Izčrpani obrazi internirancev ob osvoboditvi

POSAMEZNA KONCENTRACIJSKA TABORIŠČA

Več kot 30.000 zapornikov vseh narodnosti Evrope je 29. aprila 1945 zopet svobodno zadihalo v zloglasnem taborišču Dachau. Nepopisno je bilo veselje, ko so proti večeru tega dne zaslišali besedo »svoboda-svoboda«. Kaj je to pomenilo, lahko razume le tisti, ki je to sam doživljal. Številke so postale zopet ljudje. Napočil je velik trenutek, ko so se ljudje objemali in poljubljali, tudi taki, ki se sploh niso poznali. Veselje je bilo nepopisno, saj so na ta dan čakali že dolga leta, tako tisti, ki so bili vsa leta v Dachau, kot tisti, ki so jih pripeljali iz drugih podružnic in taborišč, ki so jih nacisti evakuirali pred prihodom zavzevalne vojske.

Ob osvoboditvi so zajeli osovraženega raportföhrerja Bötscheja in ga postavili na sramotilni oder. Na prsa so mu pripeli napis Ich bin wider da (jaz sem zopet tu), napis, kakršnega je on obešal na prsi na begu ujetim nesrečnikom preden jim je polomil kosti in jih poslal v krematorij. Prizna, da je mučil in pobil veliko številno zapornikov in med njimi tudi skupino 92 visokih ruskih oficirjev.

Taborišče Dachau so zgradili nacisti že leta 1934 in začeli tja pošiljati svoje politične nasprotnike. Ko pa se je razpela druga svetovna vojna, se je taborišče širilo in napolnilo s pripadniki vseh narodnosti Evrope, tudi Jugoslovani. Skozi Dachau so šli naši rojaki v druga taborišča širom nacistične Nemčije, nekateri so ostali v njem ves čas, nekateri kar od leta 1941 pa do konca vojne. V taborišču jih je precej tudi umrlo.

Naši ljudje se še vedno z grozo spominjajo taborišča Mauthausen nad mestom z istim imenom, oddaljenem kakih 20 km od mesta Linz v Avstriji. V njem je bilo okoli 77 Slovencev in mnogi od teh se niso vrnil. Podhranjenost, težko delo, pretepanja, mučenje in nemogoče življenjske razmere so opravile svoje. To taborišče je imelo svoji podružnici tudi na Ljubljani na obeh straneh predora. Zapornike so zaposlili pri gradnji predora.

Taborišče je imelo 72 podružnic, med katerimi, po pripovedovanju nekaterih zapornikov, so bile najtežje Gusen I in Gusen II, omeniti pa moramo tudi Wiener Graben – globoko brezno kamnoloma tik pod taboriščem. Tudi v tem taborišču je bilo precej Jesenčanov, med njimi tudi pokojni Niko Bernard, ki je mnogo storil pri reševanju človeških življenj. Težko je danes razumeti, ko imamo vsega dovolj, kaj je v teh težkih razmerah pomenil kosček kruha, kaj kos obleke skoraj nagemu človeku in kaj rešitev pred plinsko celico.

Po začetku druge svetovne vojne so vedno več ljudi obojega spola nacisti pošiljali v koncentracijska taborišča. Tako so leta 1939 zasnovali taborišče namenjeno ženskam – Ravensbrück, oddaljeno kakih 85 km od Berlina. Mnogo naših deklet in žena je spoznalo krutost, teror in strahote tega nacističnega taborišča. Med drugo svetovno vojno je šlo skozi to koncentracijsko taborišče okoli 2.600 žena in deklet naše narodnosti, mnoge tudi iz jeseniške občine. Kljub vsem tegobam in grobatim, stradežu in napornemu delu so bile naše žene tesno povezane med seboj in niso klonile. Prepričane so bile v zlo nacistične Nemčije in v končno zmago pravice. Tako je le prišel čas, ko so se proti koncu aprila 1945 približale taborišču ruske izvidnice. Še pred tem so nacisti odpeljali vse tiste, ki so še lahko hodile, drugam, vendar so med potjo vse, ki niso bile več zmožne hoje, esesovci postrelili. Ravensbrück s svojimi 42 podružnicami je bil velik madež nacistične Nemčije, saj so tu poleg žensk porušili celo otroke.

Že leta 1939 so nacisti osnovali veliko taborišče Buchenwald, kjer je do osvoboditve izgubilo življenja okoli 56.000 ljudi, pripadnikov vseh narodnosti Evrope. Oslabeli so od težkega dela, slabe prehrane, pretepanja in vsakodnevnega mučenja. Tu so nacisti ustrelili tudi znanega nemškega borca za delavske pravice Ernsta Thälmann, češ da je hotel pobegniti. Prvi Slovenec v tem taborišču je bil koroški rojak Sime Martinjak. V letu 1941 so prišli že prvi Slovenci in med njimi tudi Slavko Saračević iz Jesenic. Njegovo ženo pa poslali v Auschwitz, kjer je kmalu umrla. Oktobra 1943 so Nemci pripeljali sem okoli 5000 Slovencev iz taborišča Flossenbürg, kamor so jih zadnje dni septembra prepeljali iz taborišča Renici v Italiji. Po podatkih, ki so nam na razpolago, je šlo skozi to taborišče okoli 3.800 Jugoslovancev, med temi kar precej Slovencev. Mnogi se niso več vrnil domov. To taborišče je posebno dobro znano po tem, da so se zaporniki že zelo zgodaj povezovali med seboj in da so se proti koncu vojne z orožjem, ki so ga dolgo zbirali in skrivali, sami osvobodili, seveda ne brez žrtve. Tudi v tem taborišču so Slovenci odigrali pomembno vlogo, tako v skrbi za tovaršice, ki so bili določeni za transporte, kakor tudi glede obleke in dodatne hrane, oziroma koščka kruha, ki je tako veliko pomenil. V tem taborišču in 133 njegovih podružnicah je bilo registriranih 238.000 zapornikov; 56.000 jih ni dočakalo svobode.

Tudi koncentracijsko taborišče Flossenbürg so nacisti začeli graditi že leta 1938, in sicer takrat za približno 1.600 zapornikov. Kasneje pa so ga razširili za 6.000 zapornikov, ob koncu vojne pa je bilo v njem okoli 20.000 zapornikov, ker so jih sem vodili iz taborišč, katerim so se bližale zavzevalne vojske. Taborišče je bilo blizu češke meje na Zgornje Bavarskem in je imelo 85 podružnic, precej na Češkem; 70 za moške zapornike in 15 za ženske. Koliko ljudi je šlo skozi to taborišče, se ne da ugotoviti, ker vse do jeseni 1943 niso dajali novim zapornikom tekočih števil, ampak številke pobitih in umrlih. Tako se številka ni dvignila nad 6.000. Šele s prihodom 700 naših rojakov, ki so jih privedli

prek Dachaua iz taborišča Renici v Italiji, so začele številke naraščati nad 6.000. Tako je dobil Franc Koman iz Ljubljane številko 6666. Nekateri pa, ki smo prišli v začetku oktobra iz taborišča Dachau, smo dobili še stare številke, tako Janez Makovec iz Rateč št. 1662, jaz pa 889. Po pripovedovanju nekega starejšega kapoja sem bil jaz že tretji ali celo četrti, ki je imel to številko, ker sta dva ali trije s to številko že pred tem umrli. Menda je bil prvi Slovenec v tem taborišču Stane Skapin iz Jesenic, ki je bil nato premeščen drugam.

Oto Hofman omenja v svojih spominih, da so bili v tem taborišču tudi francoski predsednik Leon Blum in minister Daladier, belgijski kralj Leopold in avstrijski predsednik Schuschnigg. Vemo tudi, da so proti koncu vojne v to taborišče pripeljali funkcionarje zadnje madžarske vlade. Tu so tudi ob koncu vojne ustrelili nemškega admirala Canarisa in več drugih visokih nemških oficirjev. Tudi v tem taborišču je bilo večje število Slovencev, ki so na splošno uživali dober ugled pri pripadnikih drugih narodnosti. Vsi so bili zavedni in poštenj ter prepričani v zmago naše pravice ne borbe za svobodo. Tudi v tem taborišču je izgubilo življenja mnogo ljudi raznih narodnosti. 73.696 jih je bilo upeljenih v krematorij in kasneje na grmadah in od teh kar 1.750 Jugoslovancev.

Auschwitz (Oswiencim) na Poljskem je bilo najbolj krvavo taborišče, v katerem je bilo pokončanih na milijone ljudi in to največ Židov. To taborišče so začeli graditi v začetku leta 1940 in je kasneje imelo kar 78 podružnic. Kapoju in drugi nemški kriminalci in seveda podivjani esesovci so se tu izživljali nad nemočnimi ljudmi. Mnogo, mnogo je bilo napisanega o dogajanjih v tem kraju, a še premalo. Nikdar ne bo ugotovljeno, koliko ljudi je šlo v smrt skozi plinske celice in koliko so jih kar pobili. Tudi nekaj naših rojakov je spoznalo to taborišče in vse grozote, ki so se tu dogajale in tudi od tu se jih nekaj ni vrnilo domov.

Nič boljši življenjski pogoji niso bili v ostalih koncentracijskih taboriščih. Omenili smo jih le šest, in sicer take, ki so najbolj znane in v katerih je bilo največ naših rojakov in so imala največje podružnice v Nemčiji in ostalih okupiranih deželah.

Številke umorjenih v nacističnih koncentracijskih taboriščih gredo v milijone, pravi avtor knjižice pod naslovom Die Verbrecher Wafen SS Karl Sauer. Med

smo zvedeli, da ga je v skladišču še za dva dni. Proga Linz-Mauthausen, po kateri je kruh prihajal, je bila pred dnevi bombardirana in je bil promet ustavljen. Po naročilu komandanta Ziereisa se je razdeljeval kruh v delovnem taboru; kila na deset mož. Za bolnišnico, ki zanj ni imela nobene vrednosti, ker ni dajala delavcev, je bilo Ziereisu vseeno, ali bolniki dobijo kaj kruha ali ne. Pod pretvezo, da je kruh iz skladišča ponajveč splesnil, so ga odpeljali v gornje taborišče, češ da bo zamenjan. A te zamenjave nismo dočakali.

Umrljivost je od dne do dne večja. Danes zjutraj do 8. ure je bil prinešen na kup pred blok I že 181. mrlič. Tovariši Lojze, ki popisuje številke, se jezi, ker je marsikatero truplo tako sestradano, da je številka iz zapetja odpadla in je nemogoče identificirati mrliča.

Vsak zaloga, ki ga skriva kak dobič, gnil krompir, poživša počasi in premišljeno, skrit pod odejo. Oči tovarišev so uprte vate, vprašujoče, ali bo kaj? Toda ne več jnih odgovora. Nekaj desetih Slovencev, težko bolnih, povprašuje vsak dan, kaj je z našo krušno kocko. Včas se mi le posreči dobiti kak hleb, ki ga razdelim samo med najpotrebnejše. Brez besed in brez zahvale gre to rezanje kruha, le oči govore.

Toda ne gladijejo vsi... Kuharji, starešine blokov in njihovi prisledniki, oni še vedno prazijo krompir in cele kose mesa na margarinu. Vonj, ki prihaja iz »štube«, te draži, draži te do blaznosti... Draži te, da bi ubijal! Zakaj oni vse, mi pa nič?!

Ni bil še dan, ko se je po taborišču že zvedelo ono strašno, kar smo že dolgo pričakovali. Začelo se je na petem bloku. Sklicana je bila zdravniška komisija. Tam na koncu bloka namreč je ležalo truplo med drugimi 26 mrlič, ki mu je ponoči nekdo izrezal kos mesa iz nadlaktke desne roke in desnega stegna. Videti je bilo, ko da je iztrgano, nož pač ni bil posebno oster. Sled krvi je vodila na sosednjo posteljo nekega jetnika. Prišel je tudi »Lagerarzt« in na njegovo posmehljivo vprašanje, kako mu je večerja teknila, je grešnik odgovoril: Posojeno in pečeno bi bilo boljše! S pripombo, da je treba te kanibale vse skupaj čimprej pokončati, se je »Lagerarzt« z »Rapportführerjem« z gnusom odstranil.

Za »Krankenlager« so napočili še hujši časi. Zdravil je zmanjkovalo in zaradi velikega dotoka novih bolnikov so prehrano skrčili samo na pol litra vodene brozge na dan. In tako so se primeri kanibalizma množili. Nekaj dni pozneje smo bili priča drugemu takemu pripetljaju, to pot na prvem bloku. Sestradanec si je tu izbral srce mrtvega, ki ga je potem skrivaj košček za koščkom pral na žerjavici. A ne mislite, da je vse sam pojedel. Tovariški je delil to z najmanj desetimi sestradanci, ki so pohlepno pohlastali na pol surove koščke.

Kruh, kruh! edino to besedo še slišiš po taborišču. Sveta je ta beseda, izgovarjajo jo umirajoči, izgovarjajo jo vsi, ki se še z zadnjimi močmi okepaajo življenja. Našim fantom se je posrečilo spet »organizirati« nekaj hlebov. Režem posamezne kose skrivaj in natančno, da nihče ne bo prikrajšan za drobtinico. Marsikateremu je pomagal ta košček, da se je obdržal. Seveda ni zadostovalo za vse. Tudi nekaj Avstrijev in Čehov – partijcev je pomagalo s kruhom našim partizanom. Hvale vredna je bila ta krušna akcija, ki se je izvajala v taboru pod najtežjimi okoliščinami.

Z ŽELEZNIMI DROGOVI NAD OKOSTNJAKE

Po cesti od postaje Mauthausen do tabora se vije dolga kolona izmučenih in sestradanih postav. V mrzlem februarju nimajo na sebi drugega kakor tanko srajco in spodnje hlače, glavo pa pokrito s tanko posteljno odejo, da so videti kakor beduini. To so ljudje vseh narodnosti. njihova hoin

je tako klecava, da uginamo, ali bodo sploh zmogli pot navkreber. Za sabo imajo dolgo in strašno pot. Po njihovem pripovedovanju jih je bilo že mnogo postreljenih pri izstopanju iz vagonov na postaji sami; kdor ni mogel naprej, ta je dobil od SSovca milostni strel v glavo. Tovorni avto, vozeč za to kolono, je sproti pobiral mrtve, da zabriše sled tega križnega pota. Vodili so jih po stranskih poteh, da bi stvar ne bila preveč opazna. V tabor so bili sprejeti po postopku kakor vsi drugi; prišli so najprej v karanteno, holni pa v bolnišnico.

Med bolniki sem naletel na Slovence, mesarja iz okolice Maribora, ki je imel kroglo v prsih. Mukoma mi je pripovedoval o vsem, kar so pretrpeli zaradi dolge poti, lakote, žeje, mraza v odprtih vagonih in okrutnosti SSovcev. Kroglo je dobil na postaji Mauthausen, ko so premrli jetniki izstopali iz vagonov in ker se je SSovcem izstopanje zdelo prepočasno, so začeli kar streljati med ljudi. Ker je že toliko groznega slišal o Mauthausenu, me je v skrbeh spraševal, kaj neki se bo zgodilo tudi z njim. Tolažil sem ga, mu dal košček kruha, ker že nekaj dni ni zaužil nobenega grizljaja. Mož operacije ni prestal in je umrl čez nekaj dni.

Zaradi izpraznjevanja drugih taborišč se je tudi komandantura taborišča K.L.M., ki je bilo že tako prenatrpano, polagoma polščala živčnost. Močni pritok iz Sachsenhausena je to še povečal. Po razkuženju teh prišlecev, ki je trajalo noč in dan, je od nekaj tisočev ostala le še skupina 350 bolnikov, ki pa so se branili iti v »Krankenlager« in se prerekali z zdravniki. Tedaj se je na vratih kopalnice pojavil vsemogočnit taboriščni bog »Lagerführer« Bachmeier. Bil je pijan, konjak mu je na daleč smrdel iz ust. Kaj ga je pičilo, da je tako togoten? Padajo ostra povelja. Vsi bolniki morajo nazaj v kopalnico, ki je natlačena, da se nihče niti skloniti ne more. Mrzla prha. In spet ven pred kopalnico. Bolniki drgetajo. Vsi nazaj v kopalnico. Vroča prha. In spet ven na mraz. To se je ponovilo šestkrat. Kaj ho zdej? Nekaj jih je že popadalo, nezavestni ležijo tu na mrzlem cementu. Z druge strani prihajajo štirje SSovski rablji, oboroženi z debelimi železnimi palicami. Brez besede začno po nalogu Bachmeierja udrihati po bolnikih, ki se niso mogli niti najmanj braniti. Nesrečniki se prerivajo v kot zidovja, kjer ni izhoda. Kogar doseže železni drog, ta pade in ne vstane več. Da bi bil konec hitrejši, je prišlo še šest gasilcev jetnikov, izbranih janičarjev, ki so sodelovali pri vseh takih in enakih pokolih. Udrihali so vseprek, kri je brizgala na vse strani, še tako utrjenemu jetniku, ki mu je uspelo gledati ta prizor od daleč, je zastajalo srce. Bila je to zmes mesa, krvi, kosti, možganov... trupla so padala drugo čez drugo. Bolestni izraz na obrazih je pričal o mukah, ki so jih pretrpeli ti nesrečniki. Ostalo je od vseh teh le kakih 50 na pol mrtvih, podobnih preplašenim živalim, na pol blaznih, ki so nam pozneje tudi sami mogli opisati grozoto tiste februarske noči.

»STRAFKOMPANIE«

Da bi jetnikom kazen še bolj poosttrili, je taborna komanda že od vsega začetka sestavila poseben odred »izobčenec«, tako imenovano »Strafkompagnie«. Tja so pošiljali po večini jetnike, označene z rdečo piko na levi prsni strani (poizkušen beg), posebne politične »težke« in krivce iz taborišča, obsojene na pokončanje. Ta kazenska četa je prebivala v posebnem bloku in prejemale zelo slabo hrano brez vsakih dodatkov. Običajno je bila ta četa sestavljena iz pripadnikov vseh narodnosti. Vodil jo je »SS-Kommandoführer«, poseben je bil znan neki »Boxer«; njemu je bil dodeljen kot namestnik »kapos«, vzeti iz vrst jetnikov kriminalcev, katerih vsak je imel na vesti kdo ve koliko zločinov, zavrženih zlasti nad žid.

Delo tega odreda se je pričelo že zgodaj zjutraj. Najtežje je bilo prenašanje kamena, po 40 do 60 kilogramov težkih kovov. Sam Himmler je pri neki inšpekciji taborišča pokazal komandantu, da tako breme ni pretežko, ko je dvignil okoli 60 kilogramov težak kamen in ga ponesel nekaj korakov daleč. Pri tem pa je ta največji krvnik sveta pozabil, da je on sit, rejen in zato krepak! Kamenje so morali nositi iz kamnoloma po 178 strmih stopnicah na določeno mesto, tudi 3 km daleč. Počitka seveda nobenega. Nazaj v kamnolom si moral teči. Predstavljal si to suženjsko delo dan na dan, brez prestanka, zdaj na žgocem soncu, zdaj v dežju, snegu in mrazu, sestradan, na pol nag in bos!

Eden izmed mnogih načinov pokončevanja jetnikov je bil ta, da so jetniku naložili tako težko skalo, da je ni mogel prenesti. Običajno je v takem primeru vsak že sam vedel, da je obsojen na konec, ali prenese skalo ali pa ne. Tedaj je odvrgl skalo in stopil k žični pregraji. To je že alarmiralo pripravljene stražarje, ki so nesrečnega iz šestih ali še več ročnih strojnic hkrati prelučnjali.

V ta kazenski odred je prišel človek, ki je imel na prsih krasno tetoviranega kitajskega zmaja, ki je bil včasih nekemu višjemu SSovcu. Na opisani način so ga likvidirali ob žici, nakar mu je neki »kirurg« jetnik spretno izrezal tisti kos kože z zmajem. Pozneje je ta ustrojena koža kot lep senčnik na svetilki krasila pisalno mizo imenovane ga SSovca.

Po vsaki ustrelitvi ob žici je prišla komisija, fotografirala žrtev, včasih še bolj zamotala v žico, da je bil »poizkus pobega«, bolj verjeten. Slika je bila nato priložena spisom s pripombo »na begu ustreljen«.

Po nekem bombardiranju Američanov je nemška obramba v bližini tabora sestrelila nekaj letal. 42 letalcev, ki so padali poskakali iz letal, je bilo pripeljanih v naš tabor. Vsi smo bili prepričani, da jih bodo odpeljali v kako vojaško taborišče. Toda ni bilo tako. Takoj po prihodu so jih kakor civilne jetnike peljali v kopalnico, jih ostrigli, pustivši jim znano »taborno prog« preko glave, nato pa jih odpeljali pred bunker. Na koncu so jih v Wiener Grabenu pobili kakor druge.

JUNAŠKI BEG IZ TABORIŠČA SMRTI

Dvajseti blok v glavnem taborišču je poleg zidu bil obdan še z električnim tokom nasičeno žico. Kdo neki je v tem bloku? so spraševali novinci. A nihče ni rad o njem govoril. Ta tajinstveni blok ni kazal življenja kakor drugi. Bil je spremljen v pravcat bunker, kjer je pomrlo mnogo in mnogo neznanih jetnikov, ki v K.L.M. niso bili nikdar registrirani.

In vendar je ta blok v noči med 1. in 2. februarjem 1945 postal junaški mejdan tistih, ki so tvegali pot v svobodo. Upor je bil pripravljen z največjo skrbnostjo, vodil ga je ruski major z nekim nemškim generalom in avstrijskimi, poljskimi in jugoslovanskimi oficirji. Vseh skupaj kakih 60 glavnih vodij upora je zagrabilo stvar ob pravem času. Medtem pa je ostalih 650 zornikov tovariško podpiralo upor z vso vmeno. Bolniki so se tiste dni celo odpovali kruhu, da podkrepijo tovariše, ki so se pripravljali na udar.

Udar se je pričel z naprej domenjenimi posebnimi znaki. Po celicah je šla objava točne ure. V bunkerju samem je bil najprej likvidiran starešina, neki Nemec, ki je bil preveč omadeževan s krvjo nedolžnih žrtve, da bi mu prizanesli. Isto se je zgodilo tudi z brivcem. Oba sta že visela na vratih v svoji sobi, ko se je vsa uporniška kolona neslišno in v popolnem redu pomaknila pod obojnostni zid. Tam so vrgli nekaj plahč čez žico, pretrgali s tem žico in električni tok. Orožje, ki so ga nosili, je bilo kaj preprosto. Medtem ko je...

Transport Židov v koncentracijsko taborišče Auschwitz

nih na tistem človeku. Ostala mi je v spominu samo beseda sifilis pri navedbi injekcij.

Ko smo končali s pospravljanjem omar, smo iz dvorane odnesli na dvorišče veliko, kadi podobno posodo z dvojnimi dnom in dvojni steno, o kateri nismo prav vedeli, čemu je služila. Pozneje pa smo po ovinkih zvedeli, da so v tej kadi preizkušali, kolikšno temperaturo more prenesti človek. Posadili so ga v vodo, ki so jo s posebnimi pripravami shlajevali do ledu, hkrati pa opazovali zdržljivost človeka.

Dvorano smo do golega pospravili in vse, kar je bilo v njej potem na dvorišču sežgali. Tudi glavne priče SSovskih morij — krematorij, so morali izginiti. Porušili smo jih, material pa porabili za prezidavanje.

Vse to, zlasti pa spisi in kartoteke ter kovinaste številke, ostanki oblačil in drugo, kar smo morali temeljito sežgati, so nam bile verne priče, kakšne grozovitosti so tu počenjali SSovci pod plaščem nemške znatnosti.

A kaj so bili glavni razlogi tega početja? Vedno novi in novi transporti so polnili bloke »Krankenlagerja«. Nevzdržno stanje prebivanja po blokkih je postajalo preočitno. Nobena intervencija starešin pri komandaturi K.L.M. ni pomagala. Z evakuacijo raznih drugih taborišč po Nemčiji, ki so jo zasedali zavezniki, je tudi število bolnikov v tukajšnji osrednji bolnišnici naraslo na 9000, čeprav je bila zgrajena samo za 2000 do 3000 bolnikov. Na postelji, veliki komaj za dva, je ležalo po pet ali celo šest bolnikov. Število mrtvih se je dvignilo od 80 na 220 dnevno, proti koncu celo na 300. Tako je potem komandatura K.L.M. pričela reševati problem prenatrpanosti v »Krankenlagerju« z množičnimi odvažanjem bolnikov z modrim avtom na kraj, ki smo ga opisali.

S PLINOM SO JIH MORILI, DA BI PRIPRAVILI PROSTOR NOVIM ŽRTVAM

Ze dva dni pred strašnim dogodkom se je po taborišču govorilo, da pripravlja komandatura množično pokončanje vseh jetnikov K.L.M. Vesti so prihajale iz naprednih vrst. Seveda provokacija! so odgovarjali reakcionarji med Jugoslovani in Po-

ljaki. A žal ni bilo tako. Nekega sivega, meglenega jutra se je vlačil dim iz kuhinjskih dimnikov po vsem taborišču ter se mešal s smradom trupel, nakopičenih med prvim in drugim blokom. Ze dva dni jih niso več odnašali, ker krematorij zaradi pomanjkanja kuriva ni več obratoval. In vedno znova spet vlačijo mrtve na kup. Dan in noč, vedno in povsod imaš v nosu smrad. Ljudje umirajo v pravem pomenu besede. To ni več življenje. In v grozi in trepetu čakamo, kaj bo.

Ob 9. uri prihaja po stopnicah vrhovni rabelj, naš vsemočni »Lagerarzt« Richter. Samo dvakrat se je prikazal pri nas v »Krankenlagerju«, ko so odpravljali ene v modri avto, druge pa sortirali za bencinske injekcije. Richter je v kratkih besedah razložil zdravnikom starešinam, da je potrebna razbremenitev bolnice tako, da se odpošlje približno 3000 bolnikov v »Lager III«, kjer naj bi prejeli boljšo nego, da bi okrevali. Da bi sedaj pred koncem izboljševali položaj bolnikov, davno že zapisanih smrti? Težko je to verjeti, a Richterjeve besede so bile tako prepričevalne, da prvi trenutek nihče ni mogel podvomiti.

Prične se določevanje bolnikov za odhod. Navodilo je, naj se ne odberejo najslabotnejši, a tudi ne najbolj krepki, marveč nekako srednja zvrst. Prva skupina 600 ljudi je že uvrščena in počasi odtava po stopnicah v delovni tabor. Ali nosijo ti siromaki maske na obrazu? Nekateri le slutijo svojo usodo. Solz ne manjka, vse je razburjeno, tista otopenost, stalno lice jetnika, je minila, vsi govorijo le o tej najnovejši in najstrašnejši obliki uničevanja. Se tisto malo hrane, kar je prejemale, ne tekne nikomur. Se in še kličejo bedne okostnjake v skupine, namenjene v »Lager III«.

Kakor bomba se je razširila že naslednjega dne nad taborom vest, da so prejšnji dan in v teku noči zadušili s plinom prvih 120 žrtev v tako imenovani »Gaskammer«. Ta je bila poleg krematorija v sredini delovnega tabora. V zadnjem času so zgradili tam še večjo za tisoč ljudi, ker prva ni zadostovala. Pokončavali so ljudi s strašnim plinom cyclon B, ki hkrati deluje na vse živčevje tako, da je v desetih minutah skupina 60 do 70 ljudi mrtva. Mrličje so potem zvlekli na kup k peči krematorija.

Nedelja je, Težko je bilo dobiti dovoljenje v delovni tabor, prav zaradi teh dogodkov. Ker močno dežuje, vedrmo pod oboki velike veže revirja. Proti peti uri popoldne ne moremo verjeti lastnim očem, kar vidimo. Iz tretjega taborišča vodijo trije SSovci skupinico jetnikov. Ali so to res še ljudje? Mokri, na pol nagi skeleti, bos, drgetajoči se počasi pomikajo proti krematoriju. Grozovita resnica, torej je bilo le res tisto včeraj! Kaj bo z ostalimi? Kdaj pridemo na vrsto mi?

Zdravniki jetniki v »Krankenlagerju« ne marajo več določevati ljudi v »Lager III«, vedoč, kaj jih čaka. Deputacija za deputacijo zdravnikov in ostalih starešin v taborišču hodi na komandaturu posredovat, a jih pijani »Standortarzt« in njegova posurovela drhal mečejo ven. Ali se opijajo v nasladi svojih morij ali da dušijo zadnji vzgib vesti, ali pa pijejo na najnovejši vesti s fronte, kjer zmagovite zavezniške armade prodirajo tudi že proti Mauthausenu? Vsekakor se je položaj na hitro spremenil in dušenje s plinom je začasno ustavljeno.

Žrtev v plinski celici je bilo okoli 2300, od skupnega števila na to smrt obsojenih jih je ostalo kakih 600, od katerih je bila pa tudi večina že tako onemogla, da niso več učakali zlate svobode.

Ker je bilo med bolniki, odbranimi za zadušenje s plinom tudi več Jugoslovancev, se je naša skupina na vse kripke trudila, kako bi jih rešila. Posrečilo pa se nam je to samo v dveh primerih tako, da sta tovariša Niko in Franc dvema našima, ki sta ostala še živa, vrgla čez zid oblačila, da sta se tako mogla izmuzniti iz bloka smrti nazaj v delovni tabor oziroma v »Krankenlager«. Tovariš Rudi, bivši komandir-partizan in invalid, ki se je čudežno rešil, nam je pripovedoval: »Najhujše je bilo s hrano. V baraki, kjer nas je bilo največ natrpanih, je neki nemški kriminalc izrezal mrtvem tovarišu srce in jetra in to skuhal v loncu. Grozoten prizor, ko je okoli lonca čepelo deset ljudožrcv in bliskovito pospravilo vse. Zavest, da bomo vsak hip odpeljeni v plinsko celico,« je nadalje pripovedoval tovariš Rudi, »nas je slednjič dvignila k upor. Ven iz tega pekla, preko zidov in žic, ali smrt ali svoboda! Zbral sem okoli sebe skupino 80 tovarišev, med njimi največ Rusov, in se z njimi dogovoril za dan našega udara. Žal pa so mi že drugi dan pobrali nad polovico teh ljudi, ker so SSovci medtem spremenili taktiko in začeli jemati ljudi iz zadnjih barak. Tako je moj načrt spodletel, vdal sem se v svojo usodo, a zadnji hip ste me rešili vi. — Enako sta Niko in Franc rešila ruskega majorja ki so ga bili Nemci ujeli na Primorskem.

Naj navedem tu imena slovenskih rojakov, ki so končali v plinski celici Mauthausena 30. aprila 1945: Martin Guštin, Karlo Rojc, Karlo Hriberšek, Stane Čučat, Franc Metlikovec in Franc Kjuder (Ljubljancan).

V »Krankenlagerju« je bilo določenih veliko večje število Slovencev za plinsko celico, a se nam je posrečilo rešiti 62 tovarišev, od katerih pa je polovica pomrla naravne smrti od onemoglosti, še preden je prišlo osvobojenje.

UNIČEVALI SO NAS Z LAKOTO

Vsak dan je prihajal voziček premoga za kuhinjo v osrednji bolnišnici. V zadnjem času, ko je lakota dosegla svoj vrhunec, pa se je dogajalo, da so trume lačnih navalile na sled tega vozička, s katerega so padali koščki premoga. Kaj jim bo ta premog? se vprašujem, ko stopim bliže in vidim, kako neki mlad Italijan drobi košček premoga med prsti in ga je! Ustavil bom drisko, pravi. Je pa tudi zelo masten ta premog, saj delajo iz njega margarino. Zakaj bi ga torej ne jedel? Podobno si lahko slišal med gladojučimi jetniki vsak čas. Sicer pa ni čuda: enaindvajseti dan je že, ko »Krankenlager« ni prejel niti koščka kruha. Po zaupnikih

drugim tudi navaja, da tisočev in stotisočev zapornikov po prihodu v Auschwitz niso niti registrirali, ampak so jih takoj poslali v plinske peči. Nikdar se ne bo dalo natančno ugotoviti števila žrtev tega taborišča, pravi Karl Sauer, sodijo pa, da jih je bilo dva do štiri milijone in to največ Židov.

V omenjeni knjižici omenja avtor naslednje žrtve:

Auschwitz/Poljska	2.000.000 do 4.000.000	mrtvih
Birkenau	1.715.000	
Majdanek na Poljskem	1.500.000	
Bergen-Belsen	50.344	
Mauthausen	122.767	

Neugamme	55.000
Sachsenhausen	100.167
Buchenwald	56.545
Rawensbrück (ženske)	92.000
Dachau	45.000
Flossenbürg	73.696
Sttuhof	85.000

Tu seveda niso našeta vsa taborišča, ki jih ni bilo malo. Če bi zajeli vsa, bi se seveda številke še močno dvignile. Nikdar več vojne, nikdar več nacizma in fašizma lahko preberemo na napisih, kadar obiskujemo ob obletnicah nekdanja taborišča v Nemčiji in drugod.

Srečko Šorli

DA, DA, VSE TO JE GROZA IN PRETRESLJIVA RESNICA

Mnogi med nami menijo, da smo že dovolj napisali o grozotah koncentracijskih taborišč in krvolokih nacistične Nemčije v drugi svetovni vojni. Toda uničevanje internirancev v teh taboriščih je bilo tako masovno in strašno, da se ne bi smelo pozabiti. Dogodki v Zvezni republiki Nemčiji opozarjajo, da se nacistična miselnost krepi, da je zločinska ideja nacizma še vedno živa. Se vedno so namreč živi številni aktivni pripadniki in sodelavci nacizma, ki smelo trdijo, da so vse obtožbe še živih internirancev za grozodejstva, ki so jih preživeli v njihovih koncentracijskih taboriščih, nesramna laž in natolcevanje ter blatenje nacizma. S to miselnostjo skušajo zastrupljati tudi nemško mladino. Seveda ta v veliki večini to odklanja in zahteva o delu nacistične Nemčije čiste račune. Toda presenečenja so vedno mogoča. Zato budnosti ni nikoli preveč. Tudi v sosednji Avstriji so še elementi, ki stalno rovarijo proti koroškim Slovincem in ki še s ponosom nosijo Hitlerjeva

odlikovanja. Zato nikoli ne bi smeli pozabiti grozot, ki so jih ljudje preživljali v koncentracijskih taboriščih. Se prav posebno bi vas radi spomnili na trpljenje v znanem koncentracijskem taborišču Mauthausen in njegovi podružnici Gusen v bližini Linza v Avstriji.

Ponatiskujemo pripoved interniranca tega taborišča Radoslava Tomažiča, ki jo je v knjižici že leta 1945 izdal slovenski knjižni zavod OF.

V tem zloglasnem in uničevalnem taborišču je bilo tudi 76 internirancev iz jeseniške občine. Zaradi lakote in mučenja jih je umrlo 36, to je kar polovica. Pri tem ni vstetih 50 zapornikov, ki so jih pripeljali iz begunjskih paporov in jih 49 postrelili takoj po prihodu v taborišče kot povračilni ukrep za ustreljenega jeseniškega župana, zagrozenega nacističnega Karla Luckmana, ki so ga zaradi izdajstva in zločinskega delovanja likvidirali partizani.

ZATEMNILI BI RADI ZLOČINSKO PRETEKLOST

5 Množični grobovi v koncentracijskem taborišču Bergen - Belsen

Vsa povojna leta si nekateri krogi v Zahodni Nemčiji prizadevajo, da bi šla v pozabo zločinska preteklost nacizma. Na delu so sile, ki povečujejo Hitlerja in nacizem, ljudje, ki bi radi snovali nove organizacije neonacizma in ki najdejo oporo tudi v nekaterih krogih nemške vojske.

O vsem tem lahko beremo v knjižici pod naslovom Die Verbrechen der Waffen SS. Avtor knjižice je Karl Sauer in je bila natisnjena v Frankfurtu ob Maini.

»Na zločine tudi po tolikih letih ne moremo in tudi ne smemo pozabiti, to je še vedno aktualna tema, ki ne sme nikdar priti v pozabo, čeprav bi nekateri to temno preteklost radi prikrili,« pravi uvodoma avtor knjižice. Z začudenjem ugotavlja, da so v Zahodni Nemčiji še vedno ljudje, med njimi tudi mladi, ki podpirajo širjenje neonacistične miselnosti in da nekateri krogi niti ne ovirajo raznih zborovanj nekdanjih pripadnikov SS in drugih podobnih združenj. Tako pravi, da je bilo samo v enem letu kar šestnajst zborovanj, ali kakor oni temu pravijo tradicionalnih srečanj. Mnogi so v Zahodni Nemčiji zainteresirani, da bi bili vsi zločini nacizma pozabljeni. Toda mladina naj bi že v šoli zvedela, kaj je bil v bistvu nacizem in kaj njegova elita SS. Mladina naj pomaga, da do tega nikoli več ne pride. Dalje pravi avtor: »So še vedno kontakti med oboroženo silo Nemčije in tako imenovano neonacistično organizacijo HIAG. Oficirji nemške armade so večkrat gostje pri HIAG, srečujejo in sestajajo se z njimi in so prijatelji s starimi pripadniki Waffen SS.«

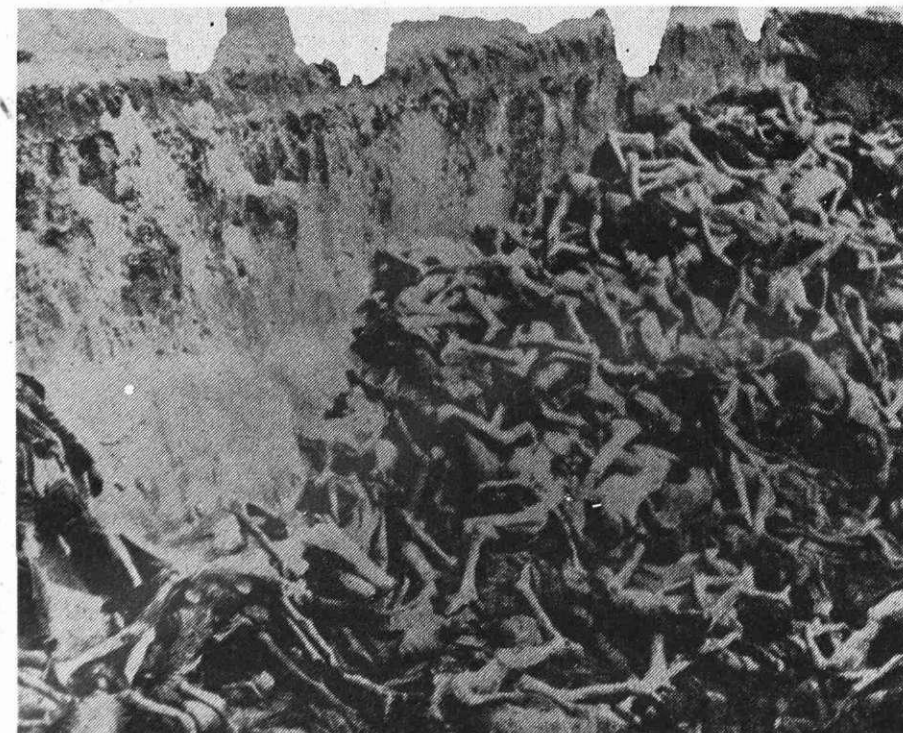
V knjižici najdemo obširne podatke o nacističnih zločinih širom Evrope, tako tudi imena glavnih zločincev SS, kako se je snovala nacistična stranka, kako so se snovali razni polvojaški oddelki stranke in eses oddelki. Kako je začel nacizem preganjati svoje politične nasprotnike, najprej seveda komuniste, nato pripadnike drugih strank in seveda tudi Žide, jih zapiral in ubijal. V sami Nemčiji je bilo že do začetka druge svetovne vojne aretiranih okoli 225.000 ljudi, od katerih je bilo obsojenih na smrt 16.560, ostali pa so bili po večini v zaporih in koncentracijskih taboriščih.

V nadaljevanju zasledimo dokumentarno gradivo o zločinah nacistov v raznih državah Evrope, posebno še v Rusiji, na Poljskem, na Češkem, v Franciji, Belgiji, Italiji in tudi v Jugoslaviji. Govori o milijonih Židov, ki so bili pobiti že pri aretacijah in nato v koncentracijskih taboriščih. Tu najdemo podatke o gnusnih zločinah, ko so podivjani esesovci in nacisti, ki so se smatrali za nadljudi, pomorili milijone ljudi, povsem nedolžne, ne glede na starost, tudi otroke in celo dojenčke.

Omenjenih je tudi več zločinov v Jugoslaviji, tako govori o 200.000 Srbih, ki so bili v tako imenovani neodvisni Hrvatski državi pobiti v imenu križa, simbola ustašev. Govori o SS diviziji Prinz Eugen in drugih, ki so pobijali nedolžne ljudi po raznih krajih Hrvaške, Bosne, Črne gore, Hercegovine, Slovenije in drugod. Omenja tudi, kako so SS oddelki 9. junija 1944 v okolici Trsta zajeli dva partizana. Z bajoneti so jima iztaknili oči in nato v ironijo spraševali, če vidita tovariša Tita. Dejanje, kakršnega zmora le podivjan človek.

Omenja tudi imena nekaterih visokih SS oficirjev, ki so v letih 1943/1944 poveljevali v raznih krajih zasedenih držav. Tako govori tudi poimensko o SS oficirjih, ki so poveljevali v raznih krajih Jugoslavije in ki so bili odgovorni za velike zločine storjene našim narodom. Vprašuje se, zakaj so bili nekateri morilci, katerim so bili dokazani veliki zločini, obsojeni in nato pomiloščeni. Nekatere tudi poimensko navaja. Poimensko navaja tudi komandante vseh koncentracijskih taborišč, ki imajo na vesti toliko zločinov in se čudi, da se še najdejo ljudje v Zahodni Nemčiji, ki imajo pogum, da

(Nadaljevanje na 6. strani)

Množični grobovi v Bergen - Belsnu

(Nadaljevanje s 5. strani)

izdajajo knjige in brošure, v katerih mrgoli laži. Tako omenja tudi knjižico z naslovom Auschwitz — die Lüge, v kateri avtor z imenom Cristopers, nekdanji nacist in esesovec, ugotavlja in laže, da ni bilo v nacistični Nemčiji in v drugih po Nemcih zasedenih državah nobenih plinskih celic.

»MRTVI NE GOVORILJO IN SE NE MOREJO BRANITI«

Ob 35-letnici osvoboditve se radi spominjamo tovarišev, s katerimi smo preživljali težke čase v drugi svetovni vojni, pa naj je bilo doma, v partizanih, zaporih, koncentracijskih taboriščih ali pa v izgnanstvu, ljudi, ki so bili povezani v borbi proti okupatorju. Ni mogoče pozabiti tistih, ki so bili zvesti in predani narodnoosvobodilnemu gibanju in niso nikdar pomišljali, ko je bilo treba izvesti razne odgovorne naloge.

Kadar nanese, na primer, pogovor na pokojnika Nika Bernarda, se večkrat, čeprav je preteklo od tedaj že 37 let, spomnim dogodkov iz leta 1943, ko so me po aretaciji na jeseniškem gestapu zasliševali in sem nehoti obremenjeval Nika Bernarda in tako še dopolnil kup obtožb, ki jih je imel gestapo na račun Nika. Nehote, pravim, sem obremenjeval Nika, ker sem se na zasliševanju spomnil besed ruskega pisatelja, da mrtvi ne govorijo.

Vrnimo se na dogodke v letu 1943, ko je neko popoldne v začetku avgusta stopil v sobo št. 11 v gestapovski kaznilnici v Begunjah Niko Bernard. Soba je bila prenapolnjena, saj so le nekaj dni pred tem pripeljali v Begunje 93 borcev NOV, ki so jih Nemci zajeli v znani žirovski hajki. Niko me je takoj opazil in prisrčno sva si stisnila roki, saj se nisva videla že od sredine marca, ko so ga gestapovci v Železarni aretirali. Tesno sva bila povezana že od jeseni 1941, ko se je vrnil iz Ljubljane na Jesenice in se zopet zaposlil v Železarni. Stanoval je v veliki Kobalovi hiši (na sedanji cesti Viktorja Kežarja) in kmalu je povezal z OF domala vse prebivalce v tej hiši. Največkrat smo se sestajali v stanovanju Vere Jelinič.

Štirje meseci nam danes bolj malo pomenijo, med vojno pa so bili štirje meseci

v katerih naj bi uničevali človeška življenja.

»Le preveč je pri nas še ljudi, ki bi radi vse zločine esesovcev zagrnili v temo, preveč jih je, ki bi radi zatemnili to grozno preteklost. Še bolj boleče je to, da bi radi rehabilitirali nürnberški vojni proces, ki je obsodil vso zločinsko dejavnost nacizma,« pravi avtor Karl Sauer.

Srečko Šorli

za nekatere ljudi zelo dolgi. Mislim predvsem na tovariše in tovarišice, ki so jih podivjani gestapovci zaradi sodelovanja z OF aretirali in mučili in so v begunjskih zaporih čakali z dneva v dan, od jutra do večera, kaj bo z njimi in kakšno usodo so jim namenili nacistični krvniki. Čakali so, kdaj se bodo odprla vrata in kdaj se bo pojavil gestapovec z listkom v roki in bo pozival tovariše, ki jim je namenjeno koncentracijsko taborišče, ali tiste, ki pojdejo naslednje jutro na morišče. To čakanje in negotovost sta razjedala živce in zaradi tega so bili dnevi, tedni in meseci tako dolgi, ne da bi pri tem omenjali tudi skrb za družino, svoje, ki so ostali doma ali pa so bili izseljeni.

Prve Nikolove besede ob srečanju v sobi št. 11 so bile: »Saj vendar ne misliš, da sem kaj povedal gestapovcem o tebi.« »Ne,« sem mu odvrnil, »ovadil me je pobežli bорец Višinski, tako kakor tebe in mnoge druge tovariše, za katere je vedel, da sodelujejo proti nacistom. Opravičiti pa se ti moram, ker sem tebe na gestapu obremenjeval v prepričanju, da nisi več med živimi in sem tako odvrnil nevarnost od družine Bizjak-Prstov.«

Da bi lažje razumeli potek teh dogodkov, se moramo ponovno vrniti v drugo polovico marca 1943, ko je bila po izdaji pobežlega borca izpod Stola odkrita mreža osvobodilnega gibanja na Jesenicah in tudi v okolici in so gestapovci polovili menda 46 članov tega gibanja. Nekaterim se je posrečilo pravočasno pobežniti in se pridružiti našim borcem v gozdovih. Nekaj dni pred mojo aretacijo mi je nekdo zaupno povedal, da je Niko v begunjskih zaporih. Kako mi je bilo takrat hudo, je težko povedati, saj sva bila pred aretacijo tako tesno pove-

zana in se pogovarjala o tem, da je bil januarja istega leta sprejet v partijo, kar mu je zelo veliko pomenilo. Ko me je gestapovec Druschke zasliševal, je hotel predvsem vedeti, kdo me je spravil v stik z bratom Franjom-Sočanom, ki je prišel v jeseni 1942 na Gorenjsko, v Cankarjevo četo pod Stolom. Brat Franjo je stopil v NOV v januarju 1942 in je bil nekaj časa nekje nad Vrhniko, potem v okolici Krima, nakar je bil na lastno prošnjo poslan na Gorenjsko. Druschke je hotel predvsem vedeti, kje se je po prihodu pod Stol preoblekel, ker da je prišel pod Stol v slabi obleki in razpadlih čevljih. Vedel je, da je kmalu po prihodu odšel in da ga dva dni ni bilo nazaj, vrnil pa se je dobro oblečen in obut. Pobežli borec je gestapovcem povedal, da sva se z bratom večkrat sestajala, in da je bil nekajkrat tudi on zraven. Sicer pa gestapovci niso skoraj ničesar vedeli o mojem sodelovanju z Nikom in z drugimi aretiranimi. Marsikaj o moji povezavi z bratom je hotel Druschke vedeti in nehoti so mi prišle takrat na misel besede »mrtvi ne govorijo«. Gestapovcu sem dejal, da je vse to opravil Niko Bernard. »Že zopet Bernard,« je zarežal gestapovec, »no, on je že dobil svoje.« Takrat sem bil še bolj prepričan, da ubogega Nika res ni več med živimi. Ta, ki mi je pred mojo aretacijo pravil, da je Niko podlegel mučenju v zaporu, je bil v zmoti, ker takrat so ubili, oziroma do smrti mučili aktivista Janeza Smita, ki je bil prav tak izdan.

Ko so me 8. aprila 1943 pripeljali z jeseniškega gestapa v zapore v Begunjah, sem še isti dan zvedel, da Niko živi in da je v bolniški sobi ves pretepen, saj je bil več dni v bunkerju, menda kar tri tedne, kjer je doživel vse, kar si more izmisliti nacistični zločinec. Vse mesece sem se bal, da me bodo soočili z Nikom in mi nato dokazali, da sem jih nalagal, oziroma prevaral, vendar se je vse dobro izteklo. Niko mi je pravil, da je prišel k njemu v bunker gestapovec Cvič in da je hotel vedeti, kako me je spravil v stik z mojim bratom pod Stolom in tudi kam je spravljala stvari, katere sem mu dajal. Niko je gestapovcu dejal, da mi je naročil, da naj grem na staro mesto in ta stvar je bila nekako končana, ker zadeve niso več raziskovali. Z Nikom sva bila potem še kakih deset dni skupaj, nakar sem bil poslan 17. avgusta v Dachau in po nekaj tednih od tam v koncentracijsko taborišče Flossenbürg, Niko pa je bil poslan novembra istega leta v Mauthausen. Tu se je izkazal kot izredno pogumen, požrtvovalen in delaven član gibanja za pomoč najbolj potrebnim rojakom in drugim v taborišču. Nered je govoril, kaj vse je pretrpel, toda to dobro vedo tisti, ki so bili z njim.

Srečko Šorli

»KONCENTRACIJSKO TABORIŠČE NI SANATORIJ, TU STA SAMO DVE POTI, DELO ALI KREMATORIJ«

Tako je dejal neki kapo v koncentracijskem taborišču Flossenbürg našemu rojaku. Srednje poti ni, je še dodal, dokler lahko delaš, dobiš svoj obrok hrane, če pa opešaš, greš pač tja, od koder ni vrnitve.

Ko se danes po tolikih letih spominjamo dogodkov v koncentracijskih taboriščih, vse to komaj lahko še razumemo in verjamemo, da se je vse to res dogajalo v srcu kulturne Evrope. Komaj verjamemo, da so bili med nemškimi narodom lahko tako podivjani ljudje, čeprav smo vse to sami doživljali.

Primer Franza Ziereisa, ki je po vojni dejal: »Res je, da sem pobil okoli 4.000 ljudi, a se me kljub temu ne more klicati na odgovornost, ker sem to delal po nalogu iz Berlina.«

Ni lahko danes ugotavljati vseh grozot zaporov in koncentracijskih taborišč, gotovo pa madeža več milijonov žrtev teh tabo-

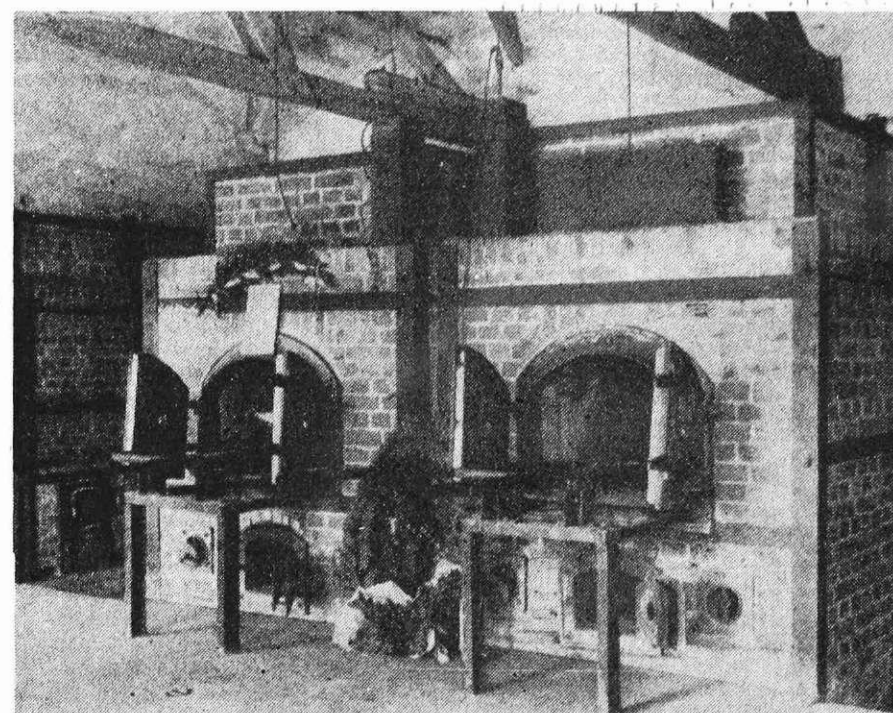
rišč nikdar ne bo mogoče zbrisati z nemškega naroda, čeprav je bilo tudi med njimi dovolj takih, ki nasilja niso odobravali in se proti njemu borili.

Krivicu bi delali, če bi obsojali ves nemški narod, ki je v času druge svetovne vojne povzročil človeštvu toliko gorja. Tudi v koncentracijskih taboriščih in zaporih smo srečevali Nemce, ki so bili ljudje. To so bili predvsem razni kapo, starešine blokov in drugi, ki so le skušali pomagati zapornikom. Bili so sicer redki, posebno še med tako imenovanimi zelnici, to je velikimi kriminalci, a vendar smo tudi med njimi našli take, ki jih nacizem še ni popolnoma podivjal. Znano je namreč, da so imeli vso notranjo upravo v nekaterih taboriščih politični kaznjenci, v drugih pa kriminalci nemške narodnosti. To so bili zaporniki, obsojeni že pred vojno na dolgotrajne ali dosmrtno zaporne kazni, v času

vojne pa so jih premestili v taborišča, kjer so pač z nekaterimi izjemami služili esesovcem.

Žrtev pa bi bilo v koncentracijskih taboriščih še mnogo več, če ne bi bilo med zaporniki toliko tovarištev in pomoči, ne glede na narodnost. Skušali so drug drugemu pomagati, če drugače ne, vsaj z bodrilno besedo, ki je tu še kako veliko pomenila.

Pokojni Niko Bernard, ki je sam preživel težke čase v koncentracijskem taborišču Mauthausen in je tam organiziral samopomoč, pravi: »Težko bi danes marsikdo razumel takratno življenje, ki je tako malo pomenilo in težko, kaj je pomenil kosček kruha tistemu, ki je bil že zapisan smrti. V tej akciji sta morala prevladovati poštenost in doslednost. Mnogim tovarišem, v katerih je bilo življenje la še za dan ali dva, ni kosček kruha nič več pomenil.

Krematorij v Dachau

Tako rekoč na glavnem dnevnem redu je bilo pretepanje. Pretepani pa so vsi, od SSovcev pa do »kapota«, vodje delavske skupine; to so bili vsi same zverine. Žal moram omeniti, da je bilo med »kapoti« tudi nekaj Jugoslovancev, na primer neki Iskra, Jovanovič, Supanc in pa nekaj Poljakov.

V osrednjem taboru K.L.M. so si bili Slovenci že od vsega začetka ustvarili svojo skupino. Bila je to tiha, skromna, ilegalna organizacija, ki je skrbela, da naši ljudje duševno niso klonili. Ko se je ta skupina od dne do dne večala, je izvedlo nekaj tovarišev posebno nabiralno akcijo za kruh, cigarete in drugo, kar je od časa do časa prispevalo s paketi. Kruha so bili deležni vsi tisti, ki niso prejeli paketov, oziroma so bili v komandah pri težkem delu ter vsi teže bolni brez izjeme. Pozneje, ko so prihajali tudi srbski in hrvaški partizani, je slovenska skupina po potrebi tudi njim pomagala. Vsakdo, ki je sodeloval pri tej skupini, je tisti dan, ko je prejel paket, svojo taborno hrano s kruhom vred prepustil skupini v razdeljevanje. Nekaj naših starih tabornikov je imelo boljše položaj v komandah in so tako laže prišli do kruha. Tako je tovariš Srečko bil nameščen v SS-kantini, od koder nam je prinašal kruha in cigaret za našo socialno akcijo; največ pa so nam pomagali tovariši, ki so od doma redno prejeli pošiljke. Skrivaj smo prinašali in delili kruh najpotrebnejšim, v večnem strahu pred ovaduh, kajti pod smrtno kaznijo je bila prepovedana kakršnakoli akcija tudi čisto človečanska. Pred koncem je morala tudi ta naša akcija za nekaj časa prenehati, ker so srbski reaktorji grozili s hudimi ovadbami.

Akcijo so vodili tovariši Niko, Gregorij, pokojni Franc Oder, Tone, Jakob in drugi. Njim gre zahvala, da so rešili nemalo življenj naših rojakov. Poleg težkega dela in skrbi so našli vendar še toliko časa, da so pomagali tovarišem v stiski in nesreči. Posebno zahvalo zasluži zdravnik Franc, nameščen kot pisar v SS-revirju, ki je od tam prinašal dragocena zdravila in zčrnil naše bolne tovariše.

Od julija do decembra 1944 je bilo razdeljenih na splošno 305 hlebov kruha, 10 živilskih paketov med 80 mož ter 690 cigaret. Od januarja do maja 1945 pa je bilo razdeljenih 261 hlebov, 1 paket na 8 mož ter 4100 cigaret.

Ko so Nemci evakuirali vsa bližnja taborišča in podružnice, je tudi število Slovencev v K.L.M. naraslo. Pred osvoboditvijo smo imeli že večino med Jugoslovani. Ob kapitulaciji se je takoj formirala tudi taboriščna straža, ki je pod komando tovariša Toneta ponovno zgrabila za orožje in z drugimi vred sodelovala pri zasledovanju SSovcev in v manjših praskah z njimi.

Da si videl ta ogenj v očeh starega borca partizana, ko je spet prijel za puško! Nepozabni bodo ti kratki trenutki oblasti tlačnih jetnikov nad peklom Mauthausenom, ko je zavihrala na jamboru tudi naša trobojnica s peterokrako zvezdo!

Po prevzemu oblasti Američanov je bil ustanovljen jugoslovanski odbor, ki je skrbel, da je povratek vseh Jugoslovancev v domovino potekal v redu. V kratkem času štirih tednov so vsi naši jetniki, registrirani pri jugoslovanskem odboru, mogli spet videti svojo osvobodeno domačo zemljo. V K.L.M. oziroma ameriških bolnišnicah je ostalo le še nekaj težkih bolnikov pod oskrbo požrtvovalnega dr. Pavleta Popovića, vrlega Črnogorca, ki bo poskrbel tudi za njihov povratek.

Je pa ostala v Mauthausenu tudi skupina 53 Jugoslovancev, po večini bivših častnikov Draže Mihajlovića, opremljenih z legitimacijami ameriških oblasti in časno postavljenih na najboljša mesta v taborišču. Ti ljudje se niso hoteli vrniti z nami.

NAŠE LJUDI SO UPORABLJALI KOT POIZKUSNE ŽIVALI

Ker so se v taborišču vedno bolj pojavljale bolezni epidemičnega značaja, je bil izdan ukaz: Vsi, ki bolehalo za odprto tuberkulozo, sifilisom, oslabeleostjo po legarju ali grizi, težki invalidi in vsi nad 55 let stari, ki bi ne mogli vzdržati življenja v taborišču, naj se ločijo od drugih. Vse te morajo pregledati zdravniki na blokhi. Ta ukaz je izviral največ iz potrebe, da se napravi čim več prostora za stalni dotok jetnikov.

Vsakdo se je spraševal: Kaj neki bodo napravili zdaj s temi izoliranci? Govorilo se je, da bodo morda poslani v Dachau, kjer so bile sanitarne razmere boljše, ali pa v bližnji kraj Yps, kjer bodo deležni zdravniške oskrbe in podobno. Resnice pa ni vedel

nihče, ker so SSovski rablji znali to dobro prikrivati. Službeno je bilo objavljeno, da je to »partija Genesungsheim«.

Srečam enega teh nesrečnikov, učitelja iz Srbije, ki je prav ta dan, ko je bil izbran za pravkar omenjeno »partijo«, po osmih mesecih stradanja in čakanja na kako pomoč od svojih domačih prvič prejel paket. Ves je bil v solzah, njegovo veselje nad tem prvim pozdravom iz domovine se je mešalo s strahom, kakšna usoda ga zdaj čaka. Tolažim ga, kolikor morem: »Ne boj se, brate, sve će biti bolje...«, dasi je bila tesnoba tudi v mojem srcu.

Nastopilo je usodno jutro. Vsem je bilo zaukazano ostati v blokhi. Vrata vseh blokov so strogo zastražena, nihče ne sme v bližino modrega avtobusa, ki pošastno stoji tam med blokhi. Bolničarji so že poprej prenesli težke bolnike in invalide v kopalnico, od koder jih zdaj nalagajo v voz. Zakaj invalidom ne puščajo bergelj in protez, zakaj jim ne dajo hrane na pot — no, morda je tam, kamor potujejo, res lepše in vsega tega ne potrebujejo?

Odpeljal je avtobus prvič, odpeljal drugič, a še nismo vedeli nič gotovega, kam gredo. Ko ni bilo več bolnikov in invalidov, so jeli pobirati druge, kolikor toliko še zdrave. Treba ti je bilo samo, da si se kaj zameril taboriščnemu starešini »Lagerältestem«, pa si bil že na seznamu za »Genesungsheim« in si romal v modri avto. Eden teh starešin, pisal se je Schmidt, je pozneje sam postal žrtev v »Strafkompagniji« in bil ustreljen, ker je v zlorabi svoje oblasti, največ iz osebnega maščevanja, spravil v ta avto celo jetnike, ki so imeli kakšna privilegirana mesta.

Iz K.L.M. je vodila stranska pot k 25 km oddaljenemu gradu Hartheim pri Linzu, ki je bil prej otroško zavetišče, v tem času pa je služil za zdravniške poskuse na živih ljudeh. Tja so romali tisoči jetnikov in tam končavali strašne smrti kot poskusni kuni, tam je izdihnil marsikateri naš rojak. Vsega skupaj je umrlo na tem kraju okoli 2300 jetnikov samo iz »Krankenzug« Mauthausen.

Ko so se med okoliškim prebivalstvom čedalje bolj širile govorice o grozodejstvih, ki se dogajajo v tem gradu, so SSovski rablji slednjič prenehali s tem svojim početjem; da bi vse skupaj zakrili, so v delovnem taboru sestavili poseben odred zanesljivejših jetnikov, okoli 150 mož, ki so dobili nalog, da v gradu vse pospravijo in ga ponovno uredijo za otroško zavetišče. Tem delavcem je bil zaukazan najstrožji molk, vendar se je našel pozneje neki Adam, po rodu Poljak, ki nam je zaupno pripovedoval o vsem, kar je videl v gradu.

»Bilo je tam troje krematorijev na dvorišču, najmodernejši je imel električno kurjavo, ostala dva pa navadno na koks. Po širokem stopnišču si prišel v nekako ogromno vežo, kjer se je našim očem nudil strahoten prizor: vsepovsod po tleh, po stenah sledovi površno izbrisane krvi, tam v kotu pa velik kup okrvavljenih cunj, oblek, perila, moškega kakor ženskega, na nasprotni strani pa kup originalnih kovinskih števil, vpisanih v K.L.M. Dvojna vrata so vezala to vežo s prostrano dvorano, ki je imela podobo operacijske dvorane: po sredini več operacijskih miz, nad njimi ogromni reflektorji, ob eni steni steklene omare z instrumenti, nadalje mize in police z opremo laboratorija, vsebina ene same epruvete bi zadostovala za okuženje z bacili desetstisočev ljudi. Nismo se preveč mudili z ogledovanjem teh strašnih reči, ker nas je predvsem zanimala ogromna omara na desni strani, napolnjena s kartotekami. Posebej nam je bilo zabičano, da nihče ne sme pogledati v te kartoteke, ki smo jih s predali vred morali zmetati kar skoz okna na dvorišče. Pri tem je nekomu predal s kartoteko padel na tla in se mi je pri pobiranju raztresenih kartotek posrečilo prebrati nekaj števil in podrobni zdravniški opis bolezni in eksperimentov, izvrše-

Sledil je površen zdravniški pregled, ki je bolne jetnike in invalide poslal v bolnišnico, ostale pa na karantenske bloke. Po zdravniškem pregledu so taboriščni brivci vse, kar je bilo na kom kosmatega in dlakavega, do čistega ostrigli in obriili. Za razkuževalno sredstvo je služila lizolna raztopina, često tako močna, da so mnogi dobili občutne opekline med nogami in pod pazduho. V kopalnici si prišel pod mrzlo, redkokdaj toplo prho, nato si dobil spodnje hlače in srajco, pretesno ali preširoko, kakor je pač naneslo, pozimi in poleti enako tenko in često raztrgano. Tisti, ki so prišli v karanteno, so potem mesece in mesece čakali, preden so dobili še kako razdrapano vrhno obleko, medtem ko so bolniki ves čas do ozdravljenja, po večini pa do smrti ostali v sprva prejetem perilu. Obutve iz usnja — najsi je bilo to pozimi ali poleti — jetnik v K.L.M. sploh ni poznal, dajali so samo lesene cikle.

V taborišču je veljalo načelo: jetnika od vsega začetka kolikor le moge moralno ubiti! Zato so za starešine posameznih blokov postavljali odpuščene zločince in kaznjence, izločene iz nemške ljudske skupnosti, med temi je bilo pa žal tudi nekaj Poljakov. To so bile prave zveri v človeški podobi. Pretepali so za vsako malenkost, ubijali dobesedno ljudi, ki si niso znali pomagati. Mnogo je bilo primerov, da je moral kak SSovec, v katerem je še tla iskrica sočutja, posredovati v prid jetnika.

Vsak jetnik je bil registriran in je čez nekaj dni prejel kovinasto številko, in odalej naprej je bil samo številka. Vsak je bil vpisan v dvojno kartoteko, ena ga je spremljala ves njegov križev pot in je ostala v bloku pri pisarju »Blockschreiberju«, druga pa je prišla v glavno taboriščno pisarno »Lagerschreibstube«.

Delovni blok je bil razdeljen v dve spalnice in prostor za bivanje čez dan; imel je skupno stranišče in umivalnico. Približno isto je bilo v karantenskem bloku, samo brez spalnic in druge opreme; tam si ležal na golih tleh, pokrit s tenko koprivasto odejo, potrebo pa si moral opravljati zunaj naravnost v odtočni kanal.

Bloki v centralni bolnišnici so bili brez vsake predelave, razen prostor ob vhodu, »Blockstube«, kjer so stanovali starešine bloka, brivec, pisar in zdravnik. Vsi ti štirje so imeli neomejeno oblast nad jetniki. Brivec je bil obenem tudi ekonom oziroma delilec hrane. Malo je bilo pisarjev, ki bi ne pretepali do smrti njim na milost in nemilost izročenih jetnikov.

Ti oblastniki, verni hlapci SSovcev, so z redkimi izjemami krasno živeli na račun ubogih jetnikov. Vsa hrana, razen vsakdanje opoldanske brozge, je iz kuhinje prihajala v njihove roke, vzeli so si svoj levji delež, ostalo se je razdelilo med jetnike. Če se je kdo le malo namrdnil zaradi picle porcije, je bil spoznan za upornika in je izginil čez noč. Službena zdravniška ugotovitev smrti se je glasila: oslabiljenje srca.

FAŠISTIČNO UŽIVANJE NAD NAŠO BORBO S SMRTJO

Jetnikov po narodnosti niso opredeljevali, ampak so bili poljubno pomešani. Narodnostno so se mogli jetniki spoznavati med seboj po trikotni rdeči znački, ki jo je vsak nosil našito na levi strani prsi in ki je poleg številke imela začetno črko dotične narodnosti. Isto znamenje je nosil jetnik tudi na desni hlačni pod žepom.

Da je bil onemogočen pobež, oziroma da te je vsakdo lahko takoj spoznal kot ubežnika iz K.L.M., so jetniki imeli še tele oznake: na obeh straneh hlačin z minijem namazana široka črta, enako na hrbtu in na levi strani prsi iz jopiča izrezan 25 cm velik štirikotnik in tja vst kos blaga iz znanelega progastega jetniškega kroja. Enak kos je bil izrezan tudi iz hlače pod žepom. Navadno so jetnikom v K.L.M. dajali obleko umrlih oziroma ubitih sotrpinov ali jo po

potrebi kar jemali iz shranjenih papirnih vreč, ne glede na to, čigava je. Tako, na primer, je moje hlače, v katerih sem prišel v taborišče, nosil potem neki učitelj iz Srbije, jaz pa hlače nekega umrlega Norvežana.

Kot službeni jezik v taborišču je na splošno veljala nemščina. Vsak jetnik, ki nemško ni znal, je moral pretrpeti veliko pretepanja in šikaniranja. Za medsebojno sporazumevanje so si jetniki pomagali z nekako babiloniščino, tako na primer je »kuken« pomenil gledati, paziti, oprezovati, »avfgec« je pomenil naprej, dalje, pri- vzdigni, odnesi, »kapute« konec, mrtev itd.

Iz karantenskih blokov so po potrebi jemali razne kvalificirane delavce po strokah, ki so jih dodeljevali taboriščnim podružnicam, tj. pomožnim vojnim industrijam. Ti transporti so se sestavljali vedno na zahtevo. Kdor je bil poslan na to delo, je prišel nazaj na pol mrtev ali ga sploh nikoli več ni bilo, kajti te tovarne, deloma pod zemljo, so bile v higienskem pogledu obupne in zato legla holezni, zlasti tuberkuloze, grize, legarja itd. Če se je kdo iz teh delavnic vrnil holan v že tako prenapolnjen »Krankenlager«, je bil kar zapisan smrti ali s plinom ali z bencinskimi injekcijami ali z vožnjo v plavem avtobusu, ki o njem pišem na drugem mestu.

Vse taborišče K.L.M. je na zunaj kazalo podobo lepo urejenega bivališča. Povsod čistota in red. Onstran velikega zidu je bila taboriščna pristava z zelenjavnimi vrtovi, njivami, sadovnjaki, živino, kar je oblastnikom prinašalo razne ugodnosti, katerih pa jetniki niso bili deležni. Tudi skrbno obdelovani nasadi okoli taborišča, ki so jih obdelovali seveda jetniki, so nudili lepo sliko, pričali o skrbi za jetnike in njihovi dobri prehrani in delali čast nemški organizaciji.

Med prvimi jetniki so prišli v K.L.M. Španci, borci iz državljanske vojne na Španskem. Teh je bilo okoli 10.000. Z njimi so Nemci postopali kakor s klavno živino. Sinovi tople južne dežele, nevajeni ostrega alpskega podnebja, so umirali v množicah. Kar jih ni umrlo naravne smrti, jih je pokončala zverinska krutost SSovcev, težko delo v kamnolomu, bencinske injekcije in drugo.

Bilo je nekega jutra, tako mi je pripovedoval stari Fernandez, ko je prišel na blok zloglasni »Lagerarzt« Richter (tj. druga najvišja zdravniška šarža) in je z »Rapportführerjem« izbral iz vrst zdravih jetnikov lepega, stasitega mladčiča Spanca, ki je bil še pri močeh, ker ga taborišče ni »načelo«. Zdravnik ga je vprašal, ali ima še celo zobovje, ali je imel kdaj kakšen kostni zlom in podobno. Mislili smo, da ga hočejo porabiti za kako posebno delo, morda strelbo bolnikov. Odpeljali so ga v ambulanto, ga z rentgenom pregledali, od tam pa doli na operacijsko mizo, kjer mu je »Lagerarzt« Richter vbrizgnil bencin v krvotok. Svojim očem nismo mogli verjeti, ko ata ga pozneje dva bolničarja-jetnika nesla mimo nas. Truplo so potem odpeljali v 5 km oddaljeno podružnico Gusen, kjer so ga preparirali v skelet. Ta okostnjak je potem kot »Prachtexemplar« krasil službeno sobo gospoda »Lagerarza«. Vidiš, tovariš, tako so delali z nami, je zaključil to pretresljivo zgodbo stari Fernandez. Pozneje sem sam videl ta skelet, z grozo v arcu. Od tistih deset tisoč Špancev je nazadnje ostalo živih le še okoli tisoč dve sto, med njimi tudi Slovenec Ciril, španski prostovoljec, ki je vso to Golgoto zdržal do konca.

Za Španci so prihajali v K.L.M. večji transporti Židov vseh narodnosti. Za te je bilo še manj usmiljenja kakor za druge. Ubijati in vedno samo ubijati, to je bilo geslo v dobi 1941 do 1943. Prihajale so kolone po dvesto do tristo mož, ki jih sploh niso registrirali, temveč jih pošiljali naravnost v klavnico. Značilen je primer 152 Židov, ki so prišli v taborišče zgodnjega lepe-

ga poletnega dne: po dolgi poti vsi izčrpani in onemogli so polegali ob zidu pred kopalnico in mlo prosili vode in kruha. Po kratkem posvetovanju so SSovci vso to skupino izročili rahlu Uneku, poklicnemu zločincu, ki je bil za starešino bloka. Ta je Žide odpeljal v kamnolom Wiener Graben, od koder se je čez dve uri vrnil ves okrvavljen in pijan ter raportiral: Nalog je izvršen! Med SSovci grozanski smeh, on pa reče se je rekel: Znati je treba! Zaupanje, ki ga je užival ta krvnik pri SSovcih, se je zdaj še povečalo. Tudi pozneje so mu bile poverjene likvidacije v najogabnejših oblikah. Da bi ga pa po drugi strani nekako rehabilitirali, so ga postavili za športnega vzgojitelja mladine; osnoval je nogometni klub in postal pri Nemcih čislana oseba. Proti koncu vojne, ko so taborišča pobrali vse nemške »Volksgegnossen«, da jih pošljejo na fronto, je z drugimi SSovci izginila tudi ta kanaliža neznanu kam.

Od drugih narodnosti je bilo veliko žrtev tudi med Rusi. Tako so leta 1941, pripeljali v K.L.M. skupino kakih 2000 ruskih političnih vodij in komisarjev. Pod krutim režimom se je pričelo tudi množično pobijanje teh Rusov; dnevno so jih vodili po 5 do 10 km daleč in jim nalagali najtežja dela, od katerih so pri slabi prehrani v malo dneh omagali, nakar so jih pobili s krampi in lopatami. Še danes lahko vidiš globoko izkopano in niti do vrha zasuto jamo, kjer leže trupla prvih ruskih političnih borcev.

Jeseni leta 1944 so pripeljali skupino 85 avstrijskih političnih jetnikov. Postopek je bil isti kakor z drugimi: postavili so jih k zidu pred kopalnico nage in jih pustili tam stati dneve in noči. Vsakega, ki je omagal, so jeli trgati nalašč za to dresirani psi.

V K.L.M. so namreč imeli več deset dresiranih psov za varnostno službo in za branitev pobež jetnikov. Kdor je takemu psu padel v zobe, je bil izgubljen. Znan je primer nekega Žida, ki je tekel preko »Appellplatz«. Da pokaže navzočim SSovcem izvrstno dresuro svoje doge po imenu Lord, je vodja taborišča Bachmeier naščuval psa na tega Žida. V nekaj skokih je bil pes že pri njem in ga naskočil. Mož se je postavil v bran in v nagli priebnosti porinil psu pest v žrelo. Tako je odbil prvi napad. Doga pa ni odnehala in je naposled moža podrla na tla. Tam sta se rvala, pes je grizel, kri je brizgala na vse strani, slednjič je mož v boju omagal in obležal v mlaki krvi. Odnegli so ga v bolnišnico, kjer je po dveh dneh v velikih mukah izdihnil.

Tudi med Jugoslavlani je bila umrljivost zelo velika. Od leta 1941 do maja 1945 je pomrlo v K.L.M. z vsemi podružnicami 72 odstotkov Jugoslovancev, največ zaradi pomanjkljive hrane. V samem osrednjem taborišču je bila umrljivost manjša zaradi boljših higienskih razmer, možnosti preje-manja paketov, boljših komand itd. Zato pa je bilo tem težje življenje v že opisanih tajnih komandah nemške vojne industrije, kakor Kalk, Zement. Tam se je delalo v dveh izmenah, vsaka po 12 ur, noč in dan pod zemljo. Naporno delo, slaba prehrana, slaba obleka, še slabša obutev, vse to je jetnika že po 14 dneh tako zdelalo, da je bil samo še živ mrlič, ki je, ali končal na mestu, ali pa »šel umirat« v centralno bolnišnico K.L.M. Ni ga bilo moža, ki bi tehtal nad 50 kil. Samo nekaterim, ki so imeli »zveze«, to je, da so služili perverznm nagonom svojih starešin, se je godilo dobro.

Kradlo se je na vse strani. Cesar niso pobrali SSovci, so pobrali njihovi oprode, kriminalci. Ti lopovi so bili postavljeni za starešine in so prejemali skupno vso hrano iz kuhinj in skladišč; pred vsakim deljenjem so si vzeli najprej obilne porcije zase, koliko je ostalo in kaj, to jih ni brigalo. Nesrečna raja je morala biti zadovoljna, da je sploh kaj dobila. SSovci so ta način deljenja hrane podpirali zlasti zato, da je čim več ljudi, ki niso kot delovna moč več bili za rabo, pomrlo, a taborišča so se sproti polnila z novimi, svežimi delavci.

Pomagati smo morali tistim, za katere smo vsaj slutili, da bodo vzdržali. Če se spominam nazaj, je bilo kljub humanosti, kakršno danes redkokdo priznava, grozno. Še danes se spominjam nekega Žida, ki mi je ponujal zlatnik za kos kruha. Vedel sem dobro, da ga je potreben, vedel sem pa tudi, da ne bo več dolgo živel, ker ga bodo ubili. Nisem mu ga upal dati, ker sem mislil na naše ljudi, za katere smo se trudili, da bi vzdržali. Danes često premišlujem o teh stvareh, a se preprosto ne dajo opisati tako, da bi jih današnja generacija lahko razumela. Te stvari lahko razumejo le tisti,

ki so jih sami doživljali, pa še določena stopnja inteligece in razumevanja je potrebna. Kako naj kdo razume, da si sam lačen in sestradan, vendar kljub temu hraniš kosček kruha za tistega, ki je še slabši od tebe. Še danes ne vem, kje sem jemal to moč in tako seveda tudi drugi tovariši, s katerimi sem sodeloval v tej samopomoči, tako tudi Odar in Gregori.

Drug problem je bilo reševanje naših ljudi iz transportov smrti. Koliko je bilo tu grozot in tveganja lastnega življenja. To lahko razume le tisti, ki je pri tem sodeloval ali tisti, ki je to sam doživeljal.

Srečko Sorli

ZLOČINI PRED ZLOMOM NACISTIČNE NEMČIJE

Ceprav je bila nacistična Nemčija že tik pred porazom, je nacistični vojni stroj še vedno uničeval številna človeška življenja. Pobijal je do zadnjega, onemogle in izstradane interniranke in druge, katere je selil pri umiku pred prihodom zavezniške vojske iz taborišča v taborišča. Desettisoči in stotisoči so bili na poti smrti (Nemci pravijo tem pohodom Todesmarsch) in močno obo-roženi spremljevalci so brez usmiljenja pobijali vse, ki so na tej poti omagali. Še huje kot možki so na teh pohodih smrti trpele ženske.

V začetku aprila 1945, torej proti koncu vojne, so nacisti pripeljali v taborišče Flossenbürg, taborišče, ki je štel 70 podružnic za moške in 15 podružnic za ženske, kakih 1.000 žensk skoraj popolnoma onemoglih, saj so bile več dni na poti. Namestili so jih v slabo barako, ki so jo do tedaj uporabljali kamnoseki, ki so obdelovali težke skalne gmote iz bližnjega kamnoloma, ki je bil tik za taboriščem in prav tako zavarovan z visoko žično ograjo, napojeno z električnim tokom in obdano s stražnimi stolpi. Človek, ki je prišel v bližino teh revnih žensk, oropanih vsega človeškega dostojanstva, nam jih opisuje takole:

»Blizamo se vratom, kjer stoji ob vsaki strani esesovec. Mig z roko pomeni, da lahko zapeljemo voziček s kotti na dvorišče k baraki, pred katero je kolona kakih 20 revnih postav v zebastih oblekah. Če ne bi bilo enakomernega klopotanja s coklami, bi jih lahko imeli za prikazni. Uniformirane stražarke pa nas postavijo v resničnost.

Ena od njih udarja pri korakanju z bičem ob svoje krilo. Nekatere od teh prikazni imajo pokrito glavo z malo rutico, iz nenavadno velikih udrtih oči pa jim veje praznota. Naglavna ruta je edino znamenje, da so te kaznjence ženske. Pri tistih, ki so brez rute, se vidi gola ostrizena lobanja kot pri možkih. Slabo obložene postave se komaj razločujejo od možkih.

Prvič vidim tu bedne interniranke in dobro rejene paznice, kakšno veliko nasprotje. Voziček potiskamo proti vratom in ko se ta odprejo na stečaj, zagledamo žalostno sliko, katere ne bo nikdar mogoče pozabiti. Veliko število drgetajočih teles v slabih in strganih oblekah. Vsa tla, ki so seveda brez poda in blatna, so pokrita s tesli, ki imajo na golo ostrizene glave. Upadli obrazi nam štrlijo nasproti, obrazi na katerih je opaziti le nosove in globoke udrtje oči. A te oči so bile prav to, kar nas je najbolj presunilo in od katerih nismo mogli odvrtiti pogleda. Na prvi pogled ne moremo razločiti ali so to mlajše ali stareje ženske, ker imajo vse upadle in ugašajoče poglede.

V nekem kotu odložimo kotle in obstanemu za kratek čas. Končno lahko razločimo posamezne osebe v tej nemočni človeški gmoti. V temnem prostoru so ležale ali sedele stisnjene druga ob drugi na goli zemlji in težko dihale. Stotine med njimi ležijo in umirajo brez vsake pomoči. Nemogoče je, da bi se vstale in šle na potrebo. Med raztrganimi cunjami vidimo izsušene prsi in krpe komaj zadoščajo, da pokrijejo ženskost. Še bolj se zavedamo

krutosti, ko pogledamo v sredino barake, kjer se tla znižujejo. Tu ležijo brezmočna trupla, brez zavesti, umirajoče ženske, dekleta in matere. Tu so gola telesa, umazana od lastne nesnage, nesnage barake in okolja. Nemogoče je to dojeti in še manj razumeti. Morda je, se sprašujemo, med temi ženskami naša sorodnica, sestra, žena ali mati, kdo naj to ve. Tu ne veljajo nikakršne človeške norme, ničesar posameznik, samo še obsoba umirajočih žensk, katerim nihče ne more pomagati. Obsojene so za vedno. Stisnjene na kup čakajo smrt. Kdo naj ima še ime, kdo naj koga spozna in komu kdo še lahko pomaga, se sprašujemo.

Preteseni od groznega doživljanja zapuščamo barako smrti. Za nami gredo pogledi ugaslih oči, ki obtožujejo. Nikdar ne bom pozabil tisočeri, ki so čakale le še smrti, ki jim je bila že tako blizu. Vračamo se nazaj v naše, tisočkrat prekleto taborišče, ki je tik za bregom. Tu se dvigajo oblaki proti nebu in vemo, da je to dim iz krematorija, ki neprestano požira človeška telesa in vemo da bo upepelil tudi te naše znanke, ki smo jih pravkar videli. Veliko groznega smo že videli in prestali v nacističnih koncentracijskih taboriščih, toda ta dogodek je bil najbolj pretresljiv. Umirajoče oči nam sledijo.

V taborišču se ne sprašujemo več o tem, kaj smo ta dan doživeli. Zapri smo to v svoja srca. Slišimo zopet o velikih porazih nemške vojske in tudi to, da se Rusi že bližajo Berlinu. Naša obveščevalna služba dobro deluje, a tudi iz nekaterih časopisov, katere skrivaj prinašajo nekateri civilni moštari v taborišče, dovolj zvemo. Sicer pa nas najbolj o tem prepričuje šušljanje, da bo taborišče evakuirano. Kdaj, kako, kam? Stotine je vprašani, ki ostanejo brez odgovora. Navdajata nam tesnoba in strah, da bomo morali umreti, ko se bliža konec vojne. Širila se je namreč vest, da nas zavezniki ne smejo dobiti živih. Vse naj bi nacisti prej pobili. Kaj kmalu pa preženemo te temne misli. Ne mi nečemo umreti, hočemo preživeti in z lastnimi očmi videti poraz naših krvnikov. Samo ta dan bi radi doživeli, ko bomo zamenjali vloge in napravili krvnike za zapornike v zebastih oblekah, z na golo ostrizeno glavo in se maščevali za zločine, storjene milijonom nedolžnih ljudi vseh narodnosti Evrope in ne nazadnje tudi nad ubogimi ženskami, ki smo jih videli umirati v tem zloglasnem taborišču, kjer je pustilo svoja življenja 73.696 ljudi, med temi tudi uboge ženske iz kamnoseške barake.

Zapisal Srečko Sorli

KRUTA USODA UKRADENIH OTROK IN OTROK »VIŠJE RASE«

Cas nezadržno beži in z njim bledijo težki trenutki v življenju, toda ostali so grenki spomini na vojne grozote, ki ne morejo in ne smejo zbledeti.

Naj ob 35-letnici osvoboditve nemških taborišč osvetlim kruto usodo najmlajših taboriščnikov — otrok naših borcev in ustreljenih talcev. Ti otroci so bili nasilno odvzeti materam, ki so jih odpeljali v razna taborišča smrti. Ti otroci ne bodo nikdar pozabili dolgih let, preživelih pod terorjem taboriščnega vodja, ki jim je z bičem in klofutami vbijal v glavo svojo fašistično disciplino.

Nikdar ne bodo pozabili vlažnih, pustih, z mahom poraščenih zidov starega gradu v Saldenburgu, v mrkih samostanskih celic v Neustiftu in ne gradu Kastel in Seligeporten, kot ne vseh ostalih otroških taborišč na Zgornjem Bavarskem, kjer naj bi pozabili svojo govorico in svojo domovino.

Kadarkoli se je oglasila iz otroških ust slovenska beseda, je bila s surovimi udarci utišana. Pozabili ne bodo domov Lebens-

borna, kjer naj bi naše najmlajše prevzgojili v poslušne janičarje, v katerih naj bi zamrl vsak čut za pravičnost in humanost. To so resnice polne tragičnosti tisočeri slovenskih otrok, ki jih je na usodni poti v tujnino spremljala smrt očetov in sorodnikov. Nikdar ne bo dovolj opisano trpljenje teh otrok in partizanskih mater in žena ustreljenih talcev, ki so jih večino prav tako obsodili na smrt. Poveljstva kazenskih taborišč so imela posebno nalogo, da matere teh odvzetih otrok čimprej uničijo, da bi tako ostalo povsem zabrisano slovensko poreklo teh otrok, določenih za podmladek nemškega naroda.

Izredno zanimiva je ugotovitev, da so vse otroke iz Spodnje Stajerske in Gorenjske rasno cenili, češ, da imajo ti otroci take lastnosti in sposobnosti, da bi se mogla z njimi okoristiti njihova rasa. Nedvomno so nacisti občudovali pogumnost in srčnost slovenskih ljudi, ki so se junaško borili v gozdovih, ali bili aktivisti in sodelavci narodnoosvobodilnega gibanja, čeprav so jih po časopisih in apeli

obmetavali z najgršimi izrazi. Vsi ti ljudje so bili zanje banditi in izmeček človeške družbe — toda njihovo kri, njihove otroke so si hoteli pridobiti na tako nečloveški način, jih prevzgojiti in se z njimi tudi okoristiti. To pomeni, da so svoje politične nasprotnike cenili, kajti pri nas so prvič v vojni naleteli na splošni ljudski odpor in na revolucionarno ljudsko gibanje. Kljub najstrašnejšemu zatiranju in uničevanju je naše ljudstvo ostalo zvesto ciljem Komunistične partije Jugoslavije in Osvobodilne fronte slovenskega naroda in v neenakopravnem boju zmagalo.

V septembru leta 1941 je bil izdelan osnutek Hitlerjevega ukaza o priključitvi okupirane Spodnje Stajerske, Gorenjske in del Koroške k nemškemu rajhu. Da do te priključitve ni nikoli prišlo je vzrok v vseljudskem odporu in narodnoosvobodilni borbi. Pomemben razlog za to so tudi preseljene družine partizanov in ustreljenih talcev, ki so v najtežji borbi našega

(Nadaljevanje na 8. strani)

(Nadaljevanje s 7. strani)

naroda nudile sovražniku tolikšen odpor in največ žrtvovala doma in v taboriških smrti. Po vseh partizanskih akcijah se je pri nas in na Spodnjem Stajerskem stopnjevalo nasilje in streljanje talcev. Do vrhunca je prišlo julija in avgusta leta 1942. Zaradi odpora in masovnega odhajanja mož v gozdove so v tem času v okolici Celja aretirali več tisoč ljudi.

Na Himlerjev ukaz z dne 25. junija 1942 so se morali vsi otroci brez očetov, so-mišljenikov NOB in otroci borcev odvzeti materam in to vse do 18. leta starosti. Vse te otroke so morali raso pregledati, nato pa so jih takoj odposlali v otroška taborišča, najmlajše do treh let starosti pa v domove Lebensborna.

Prve dni avgusta 1942 je vodja SS Müller iz Celja zaprosil v Salzburgu za rasnega preiskovalca. Brzjavni odgovor se je glasil, da je dr. Georg Rödl, ki je odgovoren za to področje, na Bledu. Na sporočilo iz Celja, da ga čaka 200 otrok za rasni pregled, da bi jih takoj odposlali v domove velikega Rajha, je zapustil Bled in začasno ostal v Celju, kjer je v tem mesecu pregledal prek tisoč otrok, ki so jih po pregledu takoj transportirali v otroška taborišča.

Po vojni je bilo na sodnem procesu v Nürnbergu dokončno prikazano barantanje za naše gorenjske izseljence in njihove otroke, kar sta delno izpovedala obtoženca dr. Georg

Rödl — rasni preiskovalec in upravnik Lebensborna Inge Viermetz, katere naloga je med vojno bila preseljevanje otrok iz različnih dežel v Nemčijo v njihove domove Lebensborna. Avgusta leta 1942 je z Inge Viermetz prišel na Bled član komande SS Oberstainer. Udeležila sta se konference, na kateri so izključno obravnavali naše izseljence v Sent Vidu in Goričanah. Po končani konferenci so te domove tudi obiskali.

Dr. Rödl je na sodni obravnavi izjavil, da je bilo v teh domovih prenatrpano ljudi, ki so živeli v zelo slabih pogojih. Za otroke je primanjlo mleka, vsi pa so spali na slam. V poletnih mesecih pa je bilo pričakovati tudi epidemijo. Zato so sklenili, da se vse te ljudi takoj pošlje skupaj z otroki v domove VOMI na Bavarsko, da bi jih lahko uporabljali tudi za delovno silo (VOMI je bil urad za etične Nemce).

Upravnik Lebensborna je na sodni obravnavi povedala, da se je v St. Vidu pogovarjala z našimi izseljenci in da je bilo med njimi več otrok brez staršev, ki bi lahko prišli v njihove domove Lebensborna. Povedala je, da je bila takoj nato konferenca v Berlinu v zvezi z namestitvijo otrok ustrejenih »kriminalcev« (tako je ona imenovala ustreljene talce) iz Gorenjske in Spodnje Stajarske. Sama se je predvsem potegovala za otroke do treh let starosti. Navzoča sta bila dva člana VOMI, s katerima se je pogovarjala, da ji preskrbita krstne liste in potrdila o smrti njihovih staršev. Člana VOMI sta ji te dokumente obljubila. Iz nadaljnje razprave je razvidno, da otroci z Gorenjske, določeni za v domove Lebensborna niso prišli vanje, temveč je večina ostala pri starših ali sorodnikih. Iz Gorenjske je bilo samo 47 otrok brez staršev oddanih v otroška taborišča med Stajarske otroke.

V novembru leta 1942 sta bila odpeljana med te otroke tudi enajstletni Jože Pajer in moj petletni sin Franci Ambrožič s Hrušice, ki sta bila med izseljenimi Hruščani v Rotmanche. Zakaj? Materi obeh sva bili še živi. Prav tako je moralo šest Berlečevih otrok iz Tuhinjske doline v taborišče, ker sta bila oče in mati v partizanih, čeprav oboje še živa. To je dokaz, da so bile komande taborišč prepričane, da noben oče in mati teh otrok ne bo preživel vojnih strahot, pa naj bo to v gozdovih ali v taboriških. O tem sem se sama prepričala, ko sem bila tri mesece po premetitvi otrok poklicana v taborišče Ravensbrück na za-

Izmučeni obrazi otrok v koncentracijskem taborišču

slišanje h komandantu. Način njegovega zasliševanja in brutalni nastop mi je dal vedeti, da sem za svojega otroka odpisana — mrtva. Enaka usoda je doletela tudi otroke s Poljske, Češke, Norveške, Belgije in Francije.

Poljski pisatelj Roman Hrabar je v svoji knjigi Hitlerjev rop poljskih otrok napisal, da so na Poljskem naropali dvesto tisoč otrok in jih odpeljali v razna nemška taborišča.

Po vojni so samo 15 do 20 % otrok vrnili, za ostalimi se je izgubila vsaka sled. Brez dvoma so ti otroci pod vplivom svojih rejnikov postali pravi janičarji. Sedaj so že odrasli in na žalost ne vedo za svoje narodno poreklo.

Žalostna je usoda in pripoved otrok, ki so tri leta preživeli v gradu Saldenburg. Hrana je bila pičla in slabo pripravljena ali celo pokvarjena. Vsak ponedeljek so kuhali lečo, ki so jo morali jesti miže, da niso videli velikih črvov, ki so viseli prek žlice. Če so pri delitvi hrane zaslužili, da so bile v juhi kosti (namesto maslobo), so kar v gručah stegovali suhe ročice in prosili za kost, saj jim ni bila nobena tako trda, da je ne bi s kamnom stolki in pojedli. Iz pol kilograma loja so delali prežganko za 100 otrok, tudi suho mleko raztopljeno v vodi so imeli za kosilo. Krompir je bil precej dragocen. Večji otroci so ga morali zaslužiti pri kmetih za celotno taborišče (ozimnico).

Ti lačni otroci so bili pogosto tudi pretepani. Za vsak prekršek so jih dobili s palico. To se je dogajalo posebno takrat, kadar je vodja dobil slaba poročila s fronte — takrat je kar padalo po otrocih. Niso imeli zdravstvene nege. Če je kdo hudo zbolel in se kopal v znoju, zanj ni bilo niti ene tablete ali požirka čaja. Grožec je bil strah pred zdravniškimi poskusi. Tako so uporabljali tudi dva naša fantka, ki sta danes oba invalida.

Prek deset tisoč slovenskih otrok je preživljalo svojo mladost po raznih nemških taboriških in ti ne bodo nikdar pozabili zločinskega ravnanja nacistov. Naši sedanjí otroci in bodoči bi morali vedeti za vse te grozote, katere so preživeli njihovi starejši bratje po taboriških, da bi znali bolje ceniti in ljubiti svojo svobodno domovino.

Organizacija Lebensborn (vrecel življenja) je bila ustanovljena decembra 1935. leta. Bila je direktno podrejena štabu državnega vodja SS Himlerju. Naloga te

organizacije je bila, da skrbi za čistost nordijske rase, da čimbolj pospešuje rojstvo nemških otrok v državi in da organizira ugrabljanje rasno čistih otrok za nacizem. Rojstvo lastnih otrok jim ni zadostovalo, zato so pospešeno hoteli ustvariti višjo raso popolnoma nordijskega tipa, da bi v prihodnosti nacisti z njo naselili ozemlja, ki jih je in ki bi jih še osvojila nemška armada. Te strahotne ideje so hoteli uresničiti v Lebensbornu in z zaplojevanjem otrok v razkošnih domovih, kjer so imeli ženske »višje rase«, kjer se je lahko rodilo do tisoč otrok. Te ženske so morale podpisati izjavo, da se odrekajo vsakemu otroku rojenemu med njihovim bivanjem v domovih Lebensborna — otroci so bili spočeti z esesovci. Ta program so izvajali s peklensko natančnostjo. Z ukazi, ki jih je izdal Himler, so tudi uradno zavrgli osnovno idejo družinskega življenja. Člani Lebensborna, to je 250.000 esesovcev, so sodelovali v takšnem zakonolomstvu z namenom, da dosežejo svoje cilje. Člani SS so za te domove celo prispevali del svojih mesečnih dohodkov.

V teh razmerah rojeni in od družin odtujeni otroci so bili tako imenovani »državni otroci« ki naj ne bi nikdar poznali svojih očetov in mater. Med takšne so spadali tudi naši otroci, ki jih je čez 300 do treh let starosti prevzela organizacija Lebensborna. Vzajala jih je država, točneje Himler prek svojih za to določenih organizacij, če jih niso prevzele esesovske družine brez otrok in jih vzgajale po določenih smernicah. Za temi otroci se je vedoma izgubila vsaka sled. Organizacija Lebensborn ni nikoli izdala, kdo je rejnik, oziroma kdo je otrokov posvojitelj. Nikdar niso izdali priimka in rojstnih podatkov otroka, saj so za to skrivnost vedeli le ožji krogi ljudi v Münchnu. Te otroke bi bodoča nemška država uporabljala izključno v svoje posebne namene. Kakšni so bili ti nameni, si ni težko predstavljati. Ugrabljene otroke drugih narodnosti, ki so jim rasno ustrezali, bi lahko v primerih, da jim ne bi ustrezali, brez vsake krivde tudi uničili. Po ukazu Himlerja teh otrok niso smeli puščati sovražniku.

Inge Viermetz je leta 1938 pristopila k organizaciji Lebensborna. Po izbruhu vojne je prevzela vodstvo urada za matere in otroke v njihovih domovih. Od 1942. leta dalje je bila njena naloga preseljevanje otrok iz različnih dežel v Nemčijo in

ustanavljanje novih domov za te otroke. Inge Viermetz ima na vesti tudi 512 naših slovenskih otrok, ki so pomrli v teh taboriških, to je večino dojenčkov v Lebensbornu. Ko so po vojni člani naše komisije Instituta za zgodovino in za ugotavljanje vojnih zločinov obiskali domove otrok Lebensborna v Steinhöringu, je upravnik povedala, da je te otroke prevzela UNRA in da so kolikor je njej znano vse vrnili materam. Na vprašanje, kakšna je bila njihova duševna in fizična razvojna stopnja, je dolgo molčala, nato pa je premišljeno odgovorila: »Božjih poti ne moremo spreminjati in tudi »ne moremo boga prisiliti«. Sami boste videli, je dejala, večina stvari v tretjem rajhu je bila na zunaj lepa, sistem sam pa je bil znotraj gnil.

Na pragu sirotišnice v Neubirgu jih je sprejela upravnik, ki jim je razodela žalostno zgodbo otrok, ki naj bi predstavljali »višjo raso«. Vsi so zaostali za tri do štiri leta za normalno vzgojenimi otroci. Nihče izmed njih ni znal govoriti, niti reči mama ali ata, mnogi otroci od treh do štirih let sploh niso govorili. Nekaj je bilo celo bebavih in sploh niso spravili razumljivega glasu od sebe. Le malo jih je shodilo pred tremi leti starosti. Vsi so močili postelje do petih in šestih let. Mnogo je bilo deformiranih, imeli so otroške bolezni, rahitis in podobne napake. Bilo je tragično, je dejala in razlagala dalje:

Ti otroci niso govorili predno so bili stari dve ali tri leta, ker ni nihče govoril z njimi. Z njimi so ravnali kot s piščanci v inkubatorju.

Vsaka negovalka je morala skrbeti za osem do dvanajst otrok, zato ni bilo pričakovati, da bi se individualno ukvarjala z

njimi, kaj šele, da bi jim nudila vsaj malo pozornosti. Zakaj niso tako dolgo shodili? Ker so imeli manj dela z njimi, če so ležali kot če bi tekali naokrog. Puščali so jih v posteljicah, da se ne bi imeli priložnost postavljati na noge, saj so jih nekatere negovalke celo privezovala k posteljicam. Močili so postelje zato, ker jim niso menjali plenice po potrebi, ampak samo po urniku. Telesne napake so imeli zato, ker se niso gibal in so ležali v mokrih posteljicah in tudi zato, ker niso bili deležni osebne pozornosti, manj pa zaradi podhranjenosti. Njihovi obroki so bili najboljši v Nemčiji, toda pomanjkljivo potrpljenje negovalk in premalo časa je često povzročalo podhranjenost otrok.

Umrljivost teh otrok ni bila nikdar znana, ker so večino dokumentov uničili. Člani naše komisije so tudi obiskali družine, ki so posvojile otroke iz doma Lebensborna. Povedali so jim, da je njihov duševni razvoj zaostal za štiri do pet let, da tudi dobro ravnanje z njimi v urejenem družinskem življenju in okolju ne more popraviti tistega, kar so pretrpeli v zgodnjih otroških letih.

Takšen je bil učinek tega nacističnega eksperimenta, ki pa je le dosegel končni poraz in osramotitev. Kako bi vsi ti tisoči otrok, kal Hitlerjeve »višje rase«, po vojni predstavljali nemškega nadčloveka?

Ce se vojna ne bi končala tako kot se je, bi svoj sistem Lebensborna kmalu ukinili; še več, rezultat tega eksperimenta — posebno načrtno vzgojenih otrok, je bil tako porazen, da bi jih sami morali likvidirati. Prav tako bi se verjetno zgodilo tudi z vsemi starejšimi taboriščniki.

Sestavila Vika Ambrožič

RADISLAV TOMAŽIČ

MORIŠČE MATHAUSEN

ARENA SMRTI

Osemindvajset kilometrov jugovzhodno od Linza, glavnega mesta Gornje Avstrije, leži mesteca Mauthausen, od koder se vije cesta med prijaznimi gozdički kakih 5 km daleč do strahotnega koncentracijskega taborišča, grobišča in mučilnice tisočev Jugoslovancev in pripadnikov drugih narodov.

Ob cesti opozarjajo veliki svarilni napisi z mrtvaško glavo, da je pot v taborišče vsakemu civilistu pod smrtno kaznijo prepovedana. Svoj čas je bilo tukaj taborišče za ruske in srbske vojne ujetnike in tako se je zgodilo, da je bil Srb Ratimir Čulić kot ujet partizan drugič poslan semkaj.

Glavno taborišče, ki je obdano z visokim, debelim kamnitim zidom v obliki četverkotnika, z impozantnim vhomom, nad katerim je kraljeval nemški orel s kljukastim križem v krempljih, obstoji iz delovnega tabora, opremljenega z vsemi modernimi napravami, tj. krematorijem in plinsko celico, prostorom za mučenje in streljanje žrtev in podobnim, nadalje s karantenskimi bloki, od katerih je bil ločen z visokim zidom in zavarovan z električnim tokom visoke napetosti tajinstveni 20. blok, imenovan bunker, kamor razen na smrt obsojenih mučencev ni smel nihče. V karanteno so prihajali vsi novi jetniki in tudi tisti, ki so bili namenjeni v podružnice K.L.M. Tretji del tabora, ki je bil enako obdan s posebnim zidom, so bile prazne barake brez vsake opreme, kamor so pošiljali vse tiste tisoče žrtev, ki so jih potem pomorili s plinom.

Naj omenim še taborišče, sestavljeno iz šotorov, s prostorom za okoli 20.000 ljudi, kamor so pošiljali po večini Žide.

K.L.M. je imel 42 podružnic, od katerih najstrašnejše so bile: Gusen I, II, Melk, Kalk, Zement. Da bi preprečili jetnikom orientacijo oziroma stik z zunanjim svetom, so Nemci svojim podzemnim vojnim industrijam, kakor npr. Kalk, Zement, ki so bile v bližini Ebenseeja, dajali te in podobne nazive.

Ce je bil jetnik s transportom odpravljen v katero imenovanih podružnic, se navadno ni več vrnil.

Pred glavnim vhomom v delovni tabor na obeh straneh ceste so bile razmeščene barake rabljev SS, ambulate, razna skladišča, manjše delavnice in drugo, kar je potrebno za vzdrževanje tako ogromnega aparata, kakor je bil K.L.M., ki je s svojimi podružnicami predstavljal veliko mesto zase.

Poleg taborišča je bil zloglasni kamnolom Wiener Graben s svojimi 178 stopnicami, strmo vklesanimi v živo skalo, po katerih se je pod težkim bremenom, ki so ga morali za kazen nositi iz kamnoloma, od prenapora zrušilo na tisoče in tisoče jetnikov.

Razen tega je bilo Wiener Grabenu postavljenih nekaj barak, kjer je nemška vojna industrija izkoriščala za delo naše, že tako dovolj izčrpane in izmožgane sužnje.

Vse taborišče z vsemi okoliškimi zgradbami in napravami je bilo obdano in zavarovano z ograjo boedeč žice in dvojnimi stražami. Na vsakih 50 do 100 metrov je stal stražni stolp, opremljen s težko strojnico.

V ROKAH KRIMINALNIH ZVERI

Za vse prebivalce taborišča K.L.M. je veljal predpisani strogi taborni red.

Vsak transport, ki je prispel v taborišče, je bil navadno sprejet z ostrim nagovorom »Lagerführerja«, znanega množičnega morilca Bachmeierja. Pri tem so za dobrodošlico prečesto padali udarci s pasjim bičem, da bi tako od vsega začetka bil vcepljen primeren strah in spoštovanje ter slepa pokorščina.

Vsako do se je moral najprej do nagega sleči in zložiti vse svoje stvari na kup. Kar je imel kdo pri sebi vrednosti, mu je bilo vse do zadnjega odvzeto in spravljeno v papirno vrečko, ki je romala v »Effektenkammer«, obleka in obutev pa v večjih papirnih vrečah v »Bekleidungskammer«. Navadno pa so večje vrednote, zlatnina, ure in podobno že prej postale plen starih jetnikov kriminalcev in SSovcev.

Skupni grobovi v koncentracijskem taborišču